Муқәддәс Китап

Тәврат 24-қисим

«Йәрәмия»

© Муқәддәс Китап 2012

CC BY-SA 4.0

www.mukeddeskalam.com

«Уйғурчә Муқәддәс тәрҗимиси»

Тәврат 24-қисим

«Йәрәмия»

(Йәрәмия пәйғәмбәрниң китави)

Кириш сөз

Китапни қисқичә тонуштуруш

Йәрәмия пәйғәмбәрниң пәйғәмбәрлик хизмити бәлким миладийәдин илгәрки 626-жилидин миладийәдин илгәрки 585-жилиғичә җәмий 42 жил давам қилған. Шуниң үчүн Тәвраттики «Йәрәмия» дегән қисимниң әң узун болуши һәйран қаларлиқ иш әмәс, әлвәттә. Җәзмләштуримизки, мәзкур китап мошу 42 жил ичидә у бәргән бешарәт вә тәлимләрниң бир йәкүнидин ибарәттур. Исраилниң тарихида әң қараңғулуқ мәзгилләрниң биридә, Худаниң сөзи мошу бешарәтләр арқилиқ униңға йәткүзүлгән. Йәрәмияниң китавиниң өзигә замандаш болған Әзакиял пәйғәмбәрниң китави билән шундақ ортақ йери барки, у инсанниң гунаға патқан һәқиқий һалитини үзүл-кесил ашкарилап һәм тәһлил қилип, уни көз алдимизға әйни һалда кәлтүриду. Шуңа у көп һалларда «адәмниң қулиқиға яқидиған» әсәр болмай қалиду. Лекин һаят тоғрилиқ төвәндикидәк кәскин, җиддий соаллири болған оқурмәнләргә униңдин әмәлий җаваплар тапқили болиду. «Немишкә һалитим мундақ чатақ?», «Мән немишкә вәдәмдә турмай өзгиләрниң үмүтини йәрдә қойимән?», «Немишкә әхлақта һәрдайим мағлубийәттә ахирлишимән?», «Немишкә өзәмниң Худаға зади яқмайдиғанлиғимни чоңқур һес қилимән?», һәтта «Диний мурасимларға өзәмни көп беғишлиғиним билән немишкә өзәмниң Худаға зади яқмайдиғанлиғимни чоңқур һес қилимән?», «Немишкә бизниң елимизниң һалити шундақ чатақ?» дегәндәк соаллар оқурмәндә барму? Әнди мәзкур китапта сиз үчүн җаваплар бар.

Биринчидин, у һәр биримизгә «садиқ әйнәк» болуп, һәр биримизгә ичимиздики чоңқур йилтиз тартқан гуна мәнбилирини әкс әттүриду; иккинчидин, бу гуна мәнбәлиридин қутулуш йолини көрситип бериду. Бу йол пәқәт «Йәһудий хәлқи» үчүнла әмәс, бәлки пүткүл инсанийәт үчүндур. У болсиму, ниҗатлиқтур! Бу ишлар үстидә «қошумчә сөз»имиздә тохтилимиз («Қутқазғучи-Мәсиһ вә йеңи әһдә»).

Тарихий арқа көрүнүш

Йәрәмия дунияға келиштин бурун, Йәһуда әң дәһшәтлик падишалириниң бири болған Манассәһниң 50 жиллиқ һөкүми астида болған еди. «Шималий падишалиқ» болған Исраилдики «он қәбилә» Асурийә тәрипидин миладийәдин илгәрки 722-жили сүргүн қилинған. Йәһуда падишаси Манассәһ болса өз падишалиғини қоғдаш үчүн Худани издәп Уни башпанаһ қилиш вә Униңдин йол сорашниң орниға, имканийәтниң баричә көпрәк ят әлләр билән иттипақ түзүшкә интилгән еди. У бу ят әлләргә болған «садиқлиқ»и вә «сәмимийлик»ини билдүрүш үчүн уларниң бутлирини вә бутпәрәслик ишлирини қобул қилип уларға атап бутханиларни салғузған; бу бутпәрәслик һәтта

«инсан қурбанлиғи»ни, балиларни қурбанлиқ қилишни өз ичигә алатти. Йәшая пәйғәмбәр униңға: — Бундақ ишларни давамлаштурсаң Худа пүткүл Йәһудани вәтинидин мәһрум қилип Бабилға сүргүн қилиду, дәп агаһландурған. Лекин Манассәһ һеч қулақ салмиған; у бәлким һәтта Йәшая пәйғәмбәрни өлтүргән болуши мүмкин.

Көп адәмләр: «Мән һазир гуна қиливеримән, андин қеріғанда товва қилимән» дегини билән әмәлийәттә наһайити аз бир қисим кишиләр яшанғанда андин товва қилиду. Һалбуки, адәмни һәйран қиларлиқ иш шуки, рәзил падиша Манассәһ мәлум дәрижидә товва қилған. Бирақ хәлқигә нисбәтән бутпәрәсликтин көп зиян болған; уларға бутпәрәслик, шуниңдәк һәр хил рәзиллик сиңип кәткән еди. Лекин Манассәһниң оғли Йосия сәккиз яшқа киргәндә тәхткә олтарған болсиму, пәқәт он нәччә яшқа чиққандила бундақ ишларни түзитиш истики күчлүк болған еди. Тәвраттики «Тарих-Тәзкирә» һәм «Падишалар» дегән қисимларда бу ишлар хатириләнгән: —

«**Сәлтәнитиниң сәккизинчи жили, у техи гидәк чеғидила, атиси Давутниң Худасини изләшкә башлиди; сәлтәнитиниң он иккинчи жилиға кәлгәндә Йәһуда билән Йерусалимдики «жуқури җайлар», Ашәраһ мәбудлири, ойма бутлар вә қуйма бутларни йоқитип, зиминни пакизлашқа киришти.**

Хәлиқ униң көз алдидила «Бааллар»ниң қурбангаһлирини чеқип ташлиди; у қурбангаһларниң үстигә егиз қилип орунлаштурулған хушбуйгаһларни кесип ташлиди; у йәнә Ашәраһ мәбудлири, ойма-қуйма бутларни чеқип, униң тописини бу мәбудларға қурбанлиқ сунғанларниң қәбирлиригә чечивәтти. Бут каһинлириниң устиханлирини қурбангаһлириниң үстидә көйдүрүвәтти; шундақ қилип, у Йәһуда билән Йерусалимни пакизлиди. У Манассәһ, Әфраим, Шимеон һәтта Нафталиғичә уларниң һәр қайси шәһәрлиридә вә әтрапидики харабиләрдә шундақ қилди; у қурбангаһларни чеқип, Ашәраһ мәбудлири вә ойма бутларни кокум-талқан қиливәтти, пүтүн Исраилдики хушбуйгаһларниң һәммисини кесип ташлап, Йерусалимға қайтти» («2Тар.» 34:3-7).

«**... У Йәһуда шәһәрлиридин барлиқ каһинларни чақиртип, өзигә жиғди. Андин у Гәбадин тартип Бәәр-Шебағичә каһинлар хушбуй яқидиған «жуқури җайлар»ни бузуп булғивәтти; у «дәрвазилардики жуқури җайлар»ни чеқип бузди; булар «шәһәр башлиғи Йәшуаниң қувиқи»ниң йенида, йәни шәһәр қувиқиға кириш йолиниң сол тәрипидә еди (әмди «жуқури җайлар»дики каһинларниң Йерусалимда Пәрвәрдигарниң қурбангаһиға чиқиши чәкләнгән еди; лекин улар давамлиқ өз қериндашлири билән биргә питир нанлардин йейишигә муйәссәр еди)**». («2Пад.» 23:8-9)

Бу ислаһат миладийәдин илгәрки 672-жили башланған еди. Бир жилдин кейин Худа Йәрәмияни пәқәт Исраилғила әмәс, бәлки ят әлләргиму пәйғәмбәр болушқа чақирған. У Йерусалимниң шималиға сәккиз километр жирақлиқтики Анатот дегән йезидики бир каһин аилисидин болуп, шу чағда бәлким он алтә яштин ашмиған еди. Шүбһисизки, Йәрәмия Йосия падишаниң ислаһат елип беришида уни қоллайдиған күчлүк бир аваз еди.

Бәш жилдин кейин, муқәддәс ибадәтханини пакландуруш җәриянида, Муса пәйғәмбәргә тапшурулған «Қанун-дәстурлар»дин көчүрүлгән бир «орам язма» тепилди. Тепилған язма бәлким «Қанун шәһри» дегән қисимни өз ичигә алған; бу қисимда, Худаниң Исраил билән түзгән әһдисиниң иккинчи қетимлиқ тәпсилий елан қилиниши

хатириләнгән еди. Бу қанун-дәстур қисминиң тепилиши Йосияниң ислаһатни алға сүрүшигә техиму илһам болди.

Йәрәмияниң бизгә (11:1-8дә) ейтишичә, бу вақиәдин бир жил кейин у әһдини жақалаш һәм уни шәрһ қилиш үчүн йол алған. Шүбһисизки, у әһдини жақалиғинида өз бешарәтлирини униңға қошуп аян қилған.

Әһдә ичидә мундақ сөзләр бар («Қанун шәһри» 12:13-14): —

«**Сән көйдүрмә қурбанлиқлириңни удул кәлгән жайларда қилмаслиқ үчүн көңүл қойғин; пәқәт Пәрвәрдигар һәммә қәбилилириңниң зиминлири арисидин таллиған жайда көйдүрмә қурбанлиқлириңни қил вә шу жайда мениң саңа барлиқ тапилиғинимға әмәл қил**».

Бу сөзләр бойичә Йосия падиша Йерусалим (Худа «таллиған жай»)дин башқа «жуқури жайлар»да қилидиған қурбанлиқ мурасимларни бекар қиливәткән еди.

Шуниң билән Йәрәмия әһдини жақалиғанда, өз жути Анатотта һәммидин қаттиқ қаршилиққа учриған. Анатот болса «каһинлиқ жут» еди; есимиздә барки, Йәрәмия өзи каһин еди. Йосия ислаһат қилғинида Йәрәмияниң аилисидикиләрдин көп адәмләр бәлким каһинлиқтин қалдурулған яки төвәнрәк орунларға чүширилгән болуши мүмкин; әгәр уларниң ичидә өзлирини «Баал»дики бутпәрәсликкә атиғанлар болса улардин бәлким өлүмгә мәһкүм қилинғанларму болған еди. Анатотта башқа йәрләргә охшаш «жуқури жайлар» болуши мүмкин еди. Йосияниң шу йәрләрдә ибадәт мурасимларни әмәлдин қалдурғанлиғи дәл Йәрәмияниң аилисидикиләргә пайдилиқ «жуқури жайлар»дики «аилә иш-оқити»гә берилгән хатимә болған еди. Униң аилисидикиләрниң инкасини тәсәввур қилиш тәс әмәс. Уларниң уни өлтүрүш қәстини 11:18-23-айәттин, вә қаттиқ чәткә қеқилишини 15:17-айәттин көргили болиду. Униңға хотун алмаслиқ буйрулған еди; чүнки униң өмри дайимлиқ хәвп-хәтәр һәм дәрд-әләм ичидә өтәтти; униң той қилмаслиғиниң өзи түмәнлигән жутдашлириға: «Худаниң пат арида чүшидиған жазалири түпәйлидин, силәргиму нормал аилилик турмуш мүмкин болмайду» дәйдиған бир бешарәт болатти.

Йәрәмия өзиниң жапалиқ тәнһа йолидин Пәрвәрдигарға көтәргән дад-пәрядлири вә һәтта ағринишлири һәйран қаларлиқ иш әмәс. Уларни 11-20-бапларда арилап-арилап учритимиз. 15:19-20дә Худа бу тоғрилиқ униңға еғир бир сөз қилиду вә билишимизчә, у бу сөздин кейин иккинчи «Худайимниң йолидин янғум бар» дегүчи, яки шу йолдин қақшиғучи болмиған. У һазир кона әскәр болуп, йолни ахирғичә меңишқа йүзини чақмақ тешидәк қилған.

Йосия падиша һаят вақтида, Йәрәмия «чәткә қеқилған» вә өлүм хәтири астида болғини билән, мәлум дәрижидә «падишаниң һимайиси астидики адәм»му еди. Әһвал «соғ уруш» дәвридикидәк еди; лекин у һәрдайим һәр әһвалда хәлиқләргә Худаниң сөзини йәткүзди (25:1ни көрүң; бу айәт Йәһоакимниң төртинчи жилиғичә болған жәрияндики Йәрәмияниң әһвалини тәсвирләйду).

22:15-16дә Худаниң Йосияни тәриплигинини көримиз (Худа Йосияниң оғли Йәһоаһазға сөз қилиду): —

«**Сән кедир яғичидин ясалған тахтайларни чаплап, ата-бовилириң билән бәсләшсәң қандақму падиша болушқа лайиқ болисән? Сениң атаң** (Йосия) **йәп-ичишкә тәшәккүр ейтип, адаләт вә дурус ишларни жүргүзгән әмәсму? Шуңа у униң яхшилиғини көргән. У мөминләрниң вә намратларниң дәвасини тоғра сориған; шуңа хәлиқниң әһвали яхши еди. Бундақ иш мени тонуштин ибарәт әмәсму?» — дәйду Пәрвәрдигар**».

Шүбһисизки, Худаниң орунлаштуруши билән, шималий зиминларда болған сиясий вақиәләр Йосия падишаниң кейинки жиллирида ислаһатларни алға сүрүшкә әркинлик вә вақит яритип бәрди. Йәһуданиң дүшмини Асурийә шималий тәрәптә Бабилниң вәсвәслиригә вә шәрқий тәрәптә Медияниң тәһдидлиригә тақабил туруш билән бәнд еди. Миладийәдин илгәрки 612-жили Бабиллиқлар Асурийә империйәсиниң пайтәхти Нинәвәни ишғал қилди; Асурийәниң қошуни ғәрипкә, Һаран шәһиригә жүрүш қилди. Улар шу йәрдә йәнә 609-жили Бабиллиқлар тәрипидин йеңилди.

Мисир падишаси Пирәвн «Асурийәни қутқузайли, уларни өзимизгә иттипақдаш қилайли» дәп уларниң ишиға арилашмақчи болди. Шүбһисизки, уларниң мәхсити, Асурийәниң илкидики Сурийә вә Қанаан (Пәләстин) зиминлириға «инъам сүпити»дә еришиштин ибарәт еди. Шу жутлар әслидә Асурийәгә беқинған еди. Йәһуда бу жутларниң ичидә болғачқа, Йосия бундақ әһвални халимай (Худадин йол соримайла) «Мегиддо жилғиси»ға чиқип Пирәвн билән қаршилашти. Униң қошуни мәғлуп болуп өзи әҗәллик яриланди. Пирәвн Асурийәни қутқузалмиған болсиму, униң қошуни төрт жил Әфрат дәрияси бойида туруп Сурийә һәм Пәләстинни өзигә беқиндурди. У Йәһуданиң йеңи падишаси Йәһоаһазни үч ай олтарған тәхттин чүширип, орниға мустәбит Йәһоакимни тәхткә олтарғузди. Лекин Пирәвн болса миладийәдин илгәрки 605-жили Бабил падишаси Небоқаднәсар тәрипидин Каршимишта мәғлуп қилинди. Пүткүл «оттура шәриқ» Небоқаднәсарниң алдида өз олҗисидәк һаләттә болди.

604-жили Йәрәмия барлиқ бешарәтлирини бир орам язмиға хатирилитип, уни хәлиққә оқутти; буниң нәтиҗиси шундақ болдики, падиша Йәһоаким язмини отданға ташлап көйдүрүвәтти (36:9).

Һазир бутпәрәслик қайтидин үстүнлүккә өтти. Нәтиҗидә Йәрәмия вә униңға охшаш ихласмән кишиләр зиянкәшликкә һәтта өлүм җазасиға учриди. (26:20-23; 22:17ни көрүң). Йәрәмия дәррилинип, зинданға ташланди (20:2); өлүмгә мәһкүм қилинишқа тас қалди (26:10 қатарлиқлар). Йәһоаким Худаниң әһдисини бузуши билән тәң, Небоқаднәсар билән түзгән әһдиниму бузди. Шундақ қилип Йәһоаким миладийәдин илгәрки 598-жили тәхттин чүширилүп сүргүн болушқа һөкүм чиқирилди вә сүргүнлүккә йолға чиқипла дуниядин кәтти. Униң избасари оғли Йәһоакин қайтидин Йерусалимни чиң тақап, қаршилиқни давамлаштурди; лекин Бабил тәрипидин үч айлиқ муһасиригә елинғандин кейин тәслим болди. Уму сүргүн болуп, ибадәтханидики қиммәтлик қача-қучилар, Йерусалимдики мөтивәрләр вә уста һүнәрвәнләр билән тәң Бабилға елип кетилди. Бу миладийәдин илгәрки 597-жили еди.

«Йәрәмия»

Небоқаднәсар болса «у яхши қорчақ болиду» дәп Йәһоакимниң акиси Зәдәкияни тәхткә олтарғузди. Лекин әмәлийәттә болса Зәдәкия һәммә әлгә нисбәтән «қорчақ» болуп, пат арида Бабилға қарши исиян көтәрмәкчи болған башқа әлләрдин келидиған әлчиләр өмекини күтиватқан еди (27:3). Униң һөкүм сүргән дәври Йәрәмия үчүн әң қийин болған он жил болған еди.

Әлчиләр Зәдәкияниң алдиға жиғилғанда, Йәрәмия нәччә боюнтуруқни көтирип кирип уларни қаттиқ чөчүтивәтти. У буларни әлчиләрниң һәр биригә тапшуруп, исиян көтиришниң пайдисиз екәнлигини, Бабил падишасиниң боюнтуруғини қобул қилиши керәклиги тоғрисидики хәвәрни йәткүзди.

Йәрәмия йәнә Бабилға аллиқачан сүргүн қилинғанларға хәт йезип уларға: Сүргүнлүк мәзгили 70 жил болиду, лекин силәр ихтиярән Небоқаднәсарға течлиқта бойсунсаңлар бу сүргүн болуш мәзгили Худаниң бәхит-бәрикитини көргән жиллар болиду, дәп несиһәт қилди. Бундақ хәвәр «милләтпәрвәр»ләргә яқмайтти; бу хәвәр болса йәнә Йерусалимда һәм Бабилда турған бир нәччә аталмиш «пәйғәмбәрләр» жақалиған хәвәрниң әкси еди. Мундақ хәвәр йәткүзүш Йәрәмия үчүн хәтәрлик йол еди; у йәнә «Сени тақаққа селишимиз керәк» дегәндәк тәһдидләрни аңлиди (29:24-29). Лекин падиша Зәдәкия Небоқаднәсарға ичкән қәсимини бузуп Бабиллиқларни қайтидин қозғап, уларни «Сәвир-тақитимиз қалмиди, қисас алмисақ болмайду» дегүзди; шу шараитта улар Йерусалимниң дәрвазилири алдиға кәлгән чағда Йәрәмия чоқум техиму дадил нуктиинәзәрдә туруши керәк еди. Бабиллиқларниң келиши, деди Йәрәмия, Худадин чүшкән жаза; Худаниң жазасини уларға тәслим болуш йоли билән қобул қилиш керәк, деди. У һәтта Небоқаднәсарниң Худаниң тәрбийилик жазасини Өз асий хәлқи үстигә бежа кәлтүрүши билән уни «Худаниң қули» (25:9, 27:6) дәп атиған. Бундақ сөзләрни «миллий хаинлиқ» дәп шикайәт қилиш асанға чүшиду. Йәрәмия зинданға қамап қоюлди (бу вақитта шәһәрдә қәһәтчилик болған болуп, зиндандикиләргә қанчилик озуқ тәминлинидиғанлиғини оқурмәнләр тәсәввур қилалайду). Йәрәмия бу йәрдин һәрбий зинданға өткүзүп берилип, ахирда «патқақлиқ азгал»ға ташливетилди. У чоңқур патқаққа петип соғтин вә ажизлиқтин өлүшкә аз қалди. Һәқиқий миллийпәрвәр дәл Йәрәмия еди. Униң сөзлири инсанларниң ойлап чиққан хам хияллириға әмәс, бәлки Худаниң аян қилған вәһийлиригә асасланған, салмақ, еғир-бесиқлиқтин чиққан еди. Бәзиләр: «Ахирқи дәқиқидә кәлгән қутқузуш» тоғрилиқ чүшәйдиған болсиму (вә Худа һәқиқәтән бәзи вақитларда «ахирқи дәқиқидә» қутқузиду) лекин шу чағда Худаниң сөзи «қутқузуш» тоғрилиқ әмәс, бәлки пәқәт адәмни кичик пеиллиқ қилиш тоғрилиқ еди. Униң йоли болса «Калдийләргә (Бабиллиқларға) тәслим болуңлар» дегәнликтин ибарәт еди. Лекин Зәдәкия падиша «жумилақ тавуз»ниң дәл әйни еди — бир қарарға келәлмәйтти, һәрдайим паланчи тәрәп яки пүкүнчи тәрәптикиләрниң ойлиғанлиридин қорқуп жүрәтти. У дайим, һәтта Йәрәмия зинданда ятқан вақитта униңдин мәслиһәт сорайтти, лекин алған мәслиһәтни тезла унтуп кәтти. Ахир берип униң иккилинишлири өзигә дәһшәтлик жазани елип кәлди (39- һәм 52-бапни көрүң).

Йәрәмия мәбләғ селип, ана жути Анатоттики бир етизни сетивелип Худа аян қилған келәчәккә болған ишәшини көрсәтти (32:6-14, 24-25). Йерусалим ишғал қилинғандин кейин, Бабиллиқ қаравул беги униңға өмриниң қалған күнлиридә Бабилда раһәтлик шараитта турмуш өткүзүшкә пурсәт бәргәндә, у бәлки Йәһуда зиминида қелип әң намрат кишиләр билән биллә қийин шараитларда турушни таллиши билән хәлиққә

болған һәқиқий муһәббитини көрсәтти. «Миллипәрвәр» падиша вә һөкүмран-сәрдарлири болса жутидин қанчә жирақ қачалиса шунчә яхши дәп бәдәр қечишқа интилди. Падишаниң «һәргиз тәслим болмаймиз» дегән «миллипәрвәр» сияситиниң ақивити Йерусалимниң: «Қайтидин һеч қандақ исиян көтәрмисун» дейилгән мутләқ һалакитидин ибарәт болди. Йәрәмия Бабиллиқлар бекиткән йеңи валий Гәдалияниң һимайиси астида, зиянкәшликтин сәл арам тапти. Гәдалияниң Йәрәмияға болған иллиқ муамилисидин униң ақкөңүл вә адил киши екәнлигини көрәләймиз. Әпсуски, өзүн өтмәй уму Бабилниң боюнтуруғини әслидә рәт қилған ишәнмәсликниң зийиниға учриғучи болуп чиқти. Далада жүргән бәзи ләшкәр башлиқлири Йәһуда зиминида аман-течлиқниң йәнә болғанлиғидин хәвәр аңлап Пәләстингә қайтип кәлди. Улар арисида Ишмаил исимлиқ бир киши бар еди. У шүбһисизки, өзини падиша қилип «йеңи падишалиқ»ни қурмақчи болуп, Гәдалияни өлтүрүвәтти. Йәһудадики башқа «ләшкәр башлиқлири» болса униң планини тосиди. У қечип кәтти.

Бу ишлар ләшкәр башлиқлирини еғир тәңликтә қалдурди. Бабиллиқлар бекиткән валий вә униңға ярдәмчи һәмраһ болсун дәп қалдурулған бәзи Бабиллиқ мәнсәпдарлар вә ләшкәрләр өлтүрүветилгән еди. Шуниң билән уларниң қаришичә, бу вақиәләр Небоқаднәсарниң көзигә йәнә бир исиян болуп көрүнүши мүмкин еди. Улар Бабиллиқлар тезла қайтип келип қисас алиду, дәп ойлиди. Йәһудада қалған һәрбий күчләр интайин аз еди. Шуңа улар Мисирға қечиш карариға кәлди. Һалбуки, «Худаниң башқа орунлаштуруши бармиду, Униңдин сорайли» дәп улар Йәрәмиядин, Худадин бешарәт сорашни тәләп қилди. Йәрәмия сәвирлик билән Худадин сөз күтти. Он күндин кейин вәһий униңға келип: «Йәһуда зиминида туруверiңлар, Бабил падишасиға бойсунуңлар, вә Мән уни сөзлириңларға ишәндүримән» дейилди. Бу толиму күтүлмигән жавап еди, уларниң уни аңлиғуси йоқ еди. Улар ахирида Йәрәмияниң ярдәмчиси Баруқни «Сән Йәрәмияни бизгә қаршилишишқа кушкүрттуң» дәп һәр хил банә билән, Худаниң сөзини йәнә бир қетим нәзиригә алмиди. Уларниң бундақ шикайитиниң толиму күлкиликлиги һәммигә аян болса керәк, чүнки Баруқ һәм Йәрәмия улар билән биллә Йәһуда зиминида туруварсә вә Бабил падишаси бу зиминға қайтип кәлсә, улар билән охшашла хәтәрдә қалатти. Улар Мисирға кирди, Йәрәмия һәм Баруқни улар билән беришқа мәжбур қилди. Вақит тәртиви бойичә китапниң ахирида, Йәрәмияниң өзини Мисирға мәжбурий елип барғанларға қарши чиқип, уларниң қайтидин башлиған бутпәрәслигини әйиплигәнлигини көримиз. Йәрәмия: — Силәр «Йәһуда зиминида қеливәрсәк чоқум Небоқаднәсарниң қоли билән өлимиз» дегән едиңлар, шуңа силәр Мисирдиму Небоқаднәсарниң қоли билән бәрибир түгишисиләр, дәп агаһландуриду. Улар тәтүрлүк қилип униң әйивигә рәддийә бәрмәкчи болуп, «Бешимизға чүшкән күлпәтниң сәвәви, ата-бовлиримизниң вә бизниң бутларға чоқунушимиз әмәс, бәлки сениң Пәрвәрдигариңға ибадәт қилиш йолуң болди» дәйду. Йәрәмияниң бешарәтлири йезилған хатириси Йәрәмияниң «**һәқиқәтни испатлайли; көримизки, кимниң сөзи инавәтлик болиду, уларниңму яки мениңму?**» дегән сөзлири билән ахирлишиду (44:28). Йәрәмияниң бешарәтлири барлиқ инсанларға өзлириниң испатини елип келиду.

Йәрәмияниң ярдәмчиси Баруқ китапниң ахирида Йәрәмияда қандақ ишларниң йүз бәргәнлигини бизгә көрсәтмигәнлиги сәл сирлиқ иштур. Лекин Йәрәмия өзи шундақ халиған болуши мүмкин. Униңдин сәвәвини сориған болсақ шүбһисизки, у бизгә: «Муһими пәйғәмбәр әмәс, бәлки Худаниң пәйғәмбәр арқилиқ кәлгән сөзидур» дегән болатти.

Йәнә қошуп ейтишимиз керәкки, китапта хатириләнгән көп бешарәтләр вақит тәртиви бойичә **рәтләнгән әмәс**. Улар бәлки тема бойичә рәтләп қоюлған. Төвәндә китап мәзмуни жәдвилидә бешарәтләрниң берилгән вақитлири тоғрилиқ билгинимизни көрситимиз.

Тәрҗимимиздә биз ибраний тилшунаслириниң тәтқиқатлиридин, болупму әнгилийәлик алим «Дерик Киднер»ниң «Йәрәмия» дегән әсиридин көп пайдиландуқ.

Мәзмуни

бап, бешарәт-вақиәләр, вә вақти Биринчи қисим — биринчи орам язма (Йәрәмия 36:1-2)		
бап	**Бешарәт-вақиә**	**Вақит (билгәнлиримиз)** (миладийәдин илгәрки жиллар)
1	Йәрәмияниң чақирилиши	626
2-6	Йәһуда товва қилиши керәк	626-»-»
7-9	Ибадәтханида бешарәт жакалаш	609 яки кейин
10	«Асмандики аламәтләр» («бешарәтләр») муһим әмәс	
11	Пүткүл зиминда әһдини жакалаш	
12	Йәрәмияниң дад-пәрядлири	622/621??
13	Канап ич тамбал	622/621??
14	Қәһәтчилик	
15	Йерусалимниң ақивити – Йәрәмияниң йәнә дад көтириши	
16	Йәрәмия той қилмаслиғи керәк	
17	Гуна инсанниң асасий мәсилиси – шабат күни тоғрилиқ	
18	Сапалчидин алған савақлар	
19	Сапал козидин алған савақлар	609 яки кейин
20	Йәрәмияниң урулуши Пашхурға болған бешарәт	609 яки кейин

Иккинчи қисим — (көпинчиси) кейинки бешарәтләр		
бап	**Бешарәт-вақиә**	**Вақит (билгәнлиримиз)**
21	Йерусалимниң ахирқи қоршвелиниши	588
22	Төрт падиша тоғрилиқ бешарәтләр	598
23	Сахта падичилар, «Һәққаний Шах»	
24	Яхши вә начар әнжирләр	597 яки кейин
25	70 жиллиқ сүргүнлүк	605
26	Шилоһ тоғрилиқ бешарәт	609 яки кейин
27-28	Бабилниң боюнтуруғини қобул қилиши керәк	594
29	Сүргүн болғанларға язған хәт	597дин кейин
30-31	«Үмүт китави»	...
32-33	Йәрәмияниң етизни сетивелиши	588/587
34	Калдийләрниң вақитлиқ кетип туруши Қулларниң азат қилиниши	588
35	Рәкабийлардин алған савақ	601дин кейин
36	Орам язма вә униң көйдүрүлүши	605/604
37	Йәрәмияниң қолға елинип қамап қоюлуши	588
38	Патқақлиқ азгал	588/587
39	Шәһәрниң өрүветилиши	587
40	Йәрәмияниң Гәдалияниң йенида туруши	587
41	Гәдалияниң өлтүрүлүши	587
42-43	Мисирға кечиш	587дин кейин
44	Қачқанларниң бутпәрәслигини ақлиши	585
45	Баруқ үчүн бир бешарәт	605
Үчинчи қисим — «ят әлләргә» болған бешарәтләр		
46	Мисир	...
47	Филистийә	...

48	Моаб	...
49	Аммон, Едом, Дәмәшқ, Кедар, Елам	...
50-51	Бабил	...
Хатимә		
52	Тарихий Хатимә	...

Вақит жәдвили

Вақит жәдвили	
Жил	**Вақиә**
640/639	Йосия падиша болиду
628	Йосия ислаһатни башлайду
627	Йәрәмия хизмитини башлайду
626	Набополассар Бабил империйәсини бәрпа қилиду
622/621	«Қанун-дәстур» китави тепилиду
612	Асурийәниң пайтәхти Нинәвә өрүветилиду
609	Йосия жәңдә өлиду
	Йәһоаһаз үч ай падиша болиду
	Пирәвн Йәһоакимни падиша қилиду
605	Небоқаднәсар Пирәвнниң үстидин Каршимиштә ғәлибә қилиду
	У Даниял вә башқа қабилийәтлик кишиләрни Бабилға елип кетиду
604	Йәрәмияниң язмиси Йәһоаким алдида оқулуп көйдүрүлиду
601	Йәһоаким Бабилға исиян көтириду
598	Йәһоаким тәхттин чүширилүп дуниядин кетиду
597	Тунжи чоң сүргүн қилиниш. Йәһоакин, һүнәрвәнләр, ибадәтханидики қача-қучилар, Әзакиял пәйғәмбәр елип кетилиду. Зәдәкия падиша қилиниду
593	Зәдәкия Бабилға чақирилиду
589	Небоқаднәсар Йәһуда зиминиға тажавуз қилип Зәдәкияға һужум қилиду «Зиминниң вәйран қилинишлири» башлиниду («Әз.» 24:2)

587	Йерусалимниң ғулитилиши. Иккинчи сүргүн қилиниши
582/581	Үчинчи қетимлиқ Бабилға сүргүн қилиниш
561	Йәһоакин зиндандин қоюветилиду
539	Бабил өрүветилиду
538/536	Парслиқ император Қорәш Бабилда сүргүн болғанларни Бабилдин азат қилиду
520	Муқәддәс ибадәтханиниң ули селиниду

Йәрәмия

Худаниң Йәрәмияни чақириши

1 1 Бинямин қәбилиси зиминидики Анатот йезисида туруватқан каһинлардин болған
Һилқияниң оғли Йәрәмияниң сөзлири төвәндә хатирилиниду: —
2 Йәһуда падишаси, Амонниң оғли Йосияниң күнлиридә, йәни у тәхткә олтарған он
үчинчи жилида Йәрәмияға Пәрвәрдигарниң сөзи кәлди; 3 Йәһуда падишаси Йосияниң
оғли Йәһоакимниң күнлиридә һәмдә Йәһуда падишаси Йосияниң оғли Зәдәкияниң он
биринчи жилиниң ахириғичә, йәни шу жилниң бәшинчи ейида Йерусалимдикиләр
сүргүн қилинғичә униңға Пәрвәрдигарниң сөзи йәнә келип турди.
4 Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип:
5 — Анаңниң қосиғида сени апиридә қилиштин илгирила Мән сени биләттим; сән ба-
лиятқудин чиқиштин бурун сени Өзәмгә атап, әлләргә пәйғәмбәр болушқа тиклидим,
— дейилди.
6 Мән болсам: — Апла, Пәрвәрдигар! Мән гәп қилишни билмәймән; чүнки мән гөдәк ба-
лидурмән, дедим.
7 Лекин Пәрвәрдигар маңа: — Өзәңни гөдәк бала, демә; чүнки Мән сени кимгә әвәтсәм,
сән шуларға барисән; вә Мән сени немә дә дәп буйрусам, сән шуни дәйсән. 8 Улардин
қорқма; чүнки сени қутқузуш үчүн Мән сән билән биллидурмән, — деди.
9 Вә Пәрвәрдигар қолини созуп ағзимға тәккүзди; Пәрвәрдигар маңа: Мана, Өз сөзли-
римни ағзиңға қойдум; 10 Қара, мошу күни Мән сени жулуш, сөкүш, һалак қилиш вә
өрүш, қуруш вә терип өстүрүш үчүн әлләр вә падишалиқлар үстигә тиклидим, — деди.

Икки аламәт көрүнүш

11 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип: «Йәрәмия, немини көрүватисән?» — дейилди.
Мән: «Бадам дәриғиниң шехини көрүватимән» — дедим.
12 Пәрвәрдигар маңа: «Көргиниң яхши болди; чүнки Мән сөзүмниң әмәлийлишиши
үчүн сөзүмни күзитип туримән» — деди.

13 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа иккинчи қетим келип: «Немини көрүватисән?» — дей-
илди.
Мән: «Поруқ-поруқ қайнаватқан, ағзи шимал тәрипидин қийсайған бир қазанни
көрдүм» — дедим.

1:2 2Пад. 21:26; 22:1-23; 2Тар. 34:1-30
1:3 2Пад. 23:34; 24:17; 25:8; 2Тар. 36:4, 10-23; Йәр. 52:1-30
1:5 Гал. 1:15
1:6 **«Мән гәп қилишни билмәймән; чүнки мән гөдәк балидурмән»** — ибраний тилида: «бала» дегән бу сөз 5-16 яштики балини көрситиду. Китапниң башқа мәлуматлириға қариғанда бизниңчә Худаниң сөзи Йәрәмияға кәлгәндә у бәлким тәхминән он алтә яшқа киргән еди.
1:6 Мис. 3; 4; 6:11,29
1:8 Қан. 31:6, 8; Йә. 1:5; Әз. 3:9
1:9 Йәш. 6:6, 7; Йәр. 5:14
1:10 Йәр. 18:7; 2Кор. 10:4, 5
1:12 **«Көргиниң яхши болди; чүнки Мән сөзүмниң әмәлийлишиши үчүн сөзүмни күзитип туримән»** — бадам дәриғи баһарда биринчи болуп чечәкләп, баһарниң кәлгәнлигини жакалиғучи болғачқа ибраний тилида «күзәтчи» дәп атилиду.

14 Пәрвәрдигар маңа: — Күлпәт шимал тәрәптин келип бу зиминда туруватқанларниң һәммиси үстигә бөсүп келиду — деди.
15 — Чүнки мана, Мән шималий падишалиқларниң барлиқ җәмәтлирини чақиримән, — дәйду Пәрвәрдигар; — улар келиду, падишалар һәр бири өз тәхтини Йерусалим қовуқлири алдиға селип, һәммә сепилларға вә Йәһуданиң барлиқ шәһәрлиригә һуҗумға тәйярлиниду; 16 шуниң билән Мән Йәһудадикиләрниң барлиқ рәзилликлири үчүн уларниң үстидин һөкүмләрни җакалаймән; чүнки улар Мәндин ваз кечип, башқа илаһларға хушбуй йеқип, өз қоллири ясиғанлириға чоқунди.
17 Сән әнди белиңни бағлап орнуңдин туруп, саңа буйруғанлиримниң һәммисини уларға ейт; улар алдида һодуқуп кәтмигин; болмиса Мән сени улар алдида һодуқтуримән. 18 Қара, Мән бүгүн сени Йәһуданиң падишалириға, әмирлиригә, каһинлириға һәм пүткүл зимин хәлқигә қарши турғучи мустәһкәм шәһәр, төмүр түврүк вә мис сепиллардәк тиклидим.
19 Улар саңа қарши җәң қилиду, лекин сениң үстүңдин ғәлибә қилалмайду — Чүнки Мән сени қутқузуш үчүн сән билән биллидурмән, — дәйду Пәрвәрдигар.

Исраилниң Пәрвәрдигарға болған дәсләпки муһәббити

2 1 Әнди Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
2 Берип Йерусалимдикиләрниң қулақлириға мундақ җар салғин: — «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән сениң яш вақтиңдики вападарлиғиңни, йәни қизниң ашиқиға болған муһәббитидәк сениң чөл-баяванда, йәни терилмиған йәрләрдә Маңа әгишип жүргәнлириңни сениң үчүн әсләймән. 3 Шу чағда Исраил хәлқи Пәрвәрдигарға пак, алаһидә аталған, улар униң өз һосулиниң тунҗа мевиси дәп қаралған еди; уларни йәвалмақчи болғанларниң һәммиси гунакар дәп һесапланған еди һәм уларниң башлириға балаю-апәт чүшкән еди, — дәйду Пәрвәрдигар.

Ата-бовилар арисида вапасизлиқниң пәйда болғанлиғи

4 Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар, и Яқупниң җәмәти, Исраил җәмәтиниң барлиқ аилә-тавабиатлири: —
5 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Ата-бовилириңлар Мәндә зади қандақ адаләтсизликләрни байқапту, улар Мәндин шунчә жирақлишиду? Улар немишкә бемәна бутларға баш уруп, өзлири бемәна болуп кәтти?

1:14 Йәр. 4:6
1:15 **«падишалар һәр бири өз тәхтини Йерусалим қовуқлири алдиға селип,..»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «падишалар һәр бири өз тәхтини Йерусалим қовуқлириға селип...»
1:15 Йәр. 5:15; 6:22; 10:22; 52:4, 5
1:18 **«Мән ... сени... мустәһкәм шәһәр, төмүр түврүк вә мис сепиллардәк тиклидим»** — оқурмәнләр шуниңға диққәт қилидуки, Худаниң бу сөзлири «өткән заманда» ейтилған. Бир қарашқа, Йәрәмия пәқәт гөдәк бир яш жигиттәк көрүнсиму, лекин иман-ишәшкә нисбәтән Худаниң сөзи аллиқачан ишәнгүчиләргә пакит болған. Иман-ишәштики адәм ишларға Худаниң көзқариши билән қарайду.
1:18 Йәр. 6:27; 15:20
2:3 **«Шу чағда Исраил хәлқи Пәрвәрдигарға пак, алаһидә аталған»** — «...пак, алаһидә аталған» дегән сөз ибраний тилидики «Пәрвәрдигарға «қодәш»» (*«Пәрвәрдигарға муқәддәслик»*) дегән сөз билән ипадилиниду. Оқурмәнләргә бәлким аянки, «муқәддәс»ниң әсли мәнаси дәл «Худаға алаһидә аталған, пак» дегәнликтур.
–Муса пәйғәмбәргә чүширилгән қанун бойичә «һосулниң тунҗа мевиси»ни болса Худаға атап, Худаниң вәкили болған каһинларға беғишлаш керәк еди. Худа мошу йәрдә: «Исраил алаһидә Мениңки еди» дәйду. Йәнә бир тәрәптин ейтқанда Исраил Худаниң «һосулиниң тунҗа мевиси» болса, әнди улардин кейин Худаниң йолида маңидиған башқа әллардин болғанларму Худаниң йениға келип униңға «һосул болуп» Худаниң Өз хәлқи болушқа келиду.
2:5 Мик. 6:3, 4

6 Улар һеч қачан: «Бизни Мисир зиминидин қутқузуп чиқирип, баявандин, йәни чөл-
дәшт вә тик азгаллар билән қапланған җайлардин, қурғақчилиқ вә өлүм сайиси орап
турған йәрләрдин, адәмзат өтмәйдиған һәмдә инсан турмайдиған шу баявандин биз-
ни өткүзгән Пәрвәрдигар қени?» дәп сорап қоюшмаптиғу? 7 Мән силәрни меваси һәм
молчилиғидин һозурлиниш үчүн мунбәт бир зиминға елип кәлгәнмән; силәр келип
зиминимни булғидиңлар, Мениң мирасимни жиркиничлик бир нәрсигә айландуруп
қойдуңлар.
8 Каһинлар: «Пәрвәрдигар қени?» дәп һеч сорап қоймиди; Тәврат-қанун иҗрачилири
мени һеч тонумиди; хәлиқ падичилири маңа асийлиқ қилди; пәйғәмбәрләр болса Баал-
ниң намида бешарәт бәрди, уларниң һәммиси һеч пайдисиз бемәна нәрсиләргә әгишип
кәтти. 9 Шуңа силәр билән дәвалашмақчимән, балилириңлар һәм балилириңларниң ба-
лилири билән дәвалишимән, — дәйду Пәрвәрдигар; 10 — силәр Сипрустики деңиз бой-
лириға өтүп беқиңлар, Кедарға тәкшүрүшкә адәм әвәтип беқиңлар — мошундақ бир иш
зади болуп баққанму-йоқ дәп көрүп беқиңлар — 11 Қайси бир әл өз илаһлирини улар һеч
илаһ әмәс, әлвәттә өзгәрткәнму? Лекин Мениң хәлқим өзлириниң шан-шәриви Болғу-
чисини болса пайдисиз-бемәна бир нәрсигә алмаштурған.
12 Буниңға әҗәблиниңлар, и асманлар; һаң-таң болуңлар! Сарасимигә чүшүңлар!
Чөчүңлар! — дәйду Пәрвәрдигар, 13 — чүнки Мениң хәлқим икки рәзил ишни қилди;
улар һаятлиқ су мәнбәси болған Мәндин ваз кәчти; андин өзлири үчүн су азгаллирини,
йәни су турмайдиған йерик су азгаллирини йонуп чиқти.

Исраил Худаға әмәс, ят илаһларға вә ят әлләргә тайиниду

14 Исраил әсли қулмиди? У ғоҗайинниң өйидә туғулған қулмиди? Немишкә әнди
у олҗиға айлинип қалди? 15 Яш ширлар уни олҗа қилип һөкириди; улар авазини
қоювәтти; улар Исраил зиминини вәйранә қилди; шәһәрлири көйдүрүлди, адәм-
затсиз қалди. 16 Униң үстигә һәтта Ноф вә Таһпанәс шәһиридикиләрму чоққаңни
йеривәтти.
17 Бу ишларни өзәң кәлтүрүп чиқарған әмәсму? — Чүнки саңа йол башлаватқинида
Пәрвәрдигар Худайиңдин ваз кәчкән едиң.
18 Әнди бүгүнки күндә йәнә Шиһор дәриясиниң сүйини ичиш үчүн Мисирниң йолини

2:7 **«Мениң мирасим»** — бу сөз икки бислиқ болуп, мәнаси: *(1)* Худа «булар алаһидә Мениңки» дегән Қанаан *(Пәләстин)* зиминини вә униң үстидики Йәһудий хәлқини көрситиду; *(2)* «мирас қилип бәргинимни» дегән мәнада болуп, Худа Исраилға «Силәрниң мирасиңлар болсун» дәп тапшурған зиминни көрситиду. Умумән бу сөз шу зиминни вә шундақла, бәлким, шу зиминдики хәлиқниму көрситиду.

2:8 **«Тәврат-қанун иҗрачилири»** — Тәвратни хәлиққә үгитишкә мәсъул болған каһинларни *(«Йәр.» 18:18, «Қан.» 33:10)* яки Тәвратни көчүрүшкә мәсъул болған Лавийларни *(«Йәр.» 8:8)* көрситиду. **«хәлиқ падичилири»** — *(йәни «бақарманлири» яки «баққучилар»)* ибраний тилида «қойчилар», «падичилар», «чупанлар» дейилиду. Адәттә бу сөз чопан-қойчиларни көрситиду. Мошу йәрдә «хәлиқ баққучилири» Исраилниң йетәкчилирини көрситиду, әлвәттә. **«Баалниң намида бешарәт бәрди»** — «Баал» дегән Пәләстиндикиләрниң жиркиничлик бир бути еди.

2:8 Рим. 2:20

2:10 **«Сипрус»** — Сипрус арили *(ибраний тилида «Киттим»)* болса Пәләстинниң жирақ ғәрбидә; Кедар болса Пәләстинниң жирақ шәрқидә еди — демәк, шәриқтин ғәрипкичә болған йәрләрдиму мошундақ иш болуп бақмиған.

2:11 Зәб. 105:20

2:12 Қан. 32:1; Йәш. 1:2

2:13 Қуй. 4:15; Йәр. 17:13

2:15 **«яш ширлар...һөкириди»** — ширлар олҗисини тутқандин кейин андин һөкирәйду. Мошу айәттики «ширлар» бәлким Асурийә, андин Бабилни көрситиду.

2:15 Йәш. 5:29; Йәр. 4:7

2:16 **«...Ноф вә Таһпанәс шәһиридикиләрму чоққаңни йеривәтти»** — «Ноф вә Таһпанәс» Мисирдики шәһәрләрдур. Йәһуда көп қетим Мисирдин ярдәм сориған еди. Мисир қошулған болсиму, лекин әксичә Исраилға вапасизлиқ қилип кәлгән еди. Ноф кейин «Мәмфис» дәп аталған.
–Башқа бирхил тәрҗимиси: «...Ноф вә Таһпанәс шәһиридикиләрму баш чоққаңни *(рәсва қилиш үчүн)* ғирдиветти».

басқиниң немиси? Әфрат дәриясиниң сүйини ичиш үчүн Асурийәниң йолини басқиниң
немиси?
[19] Өз рәзиллигиң өзәңгә савақ елип келиду, өзәңниң йенимдин чәтнәп кәткиниң өзәңгә
тәнбиһ болиду; әнди сениң Пәрвәрдигар Худайиңдин ваз кәчкиниң вә Мениң қорқунуч-
чумниң сәндә болмаслиғиниң интайин рәзил һәмдә зәрдапқа толған иш екәнлигини
билип қой, — дәйду Рәб, самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.
[20] Чүнки сән қедимдинла Мән саңа салған боюнтуруқни бузуп, униң риштини үзүп
ташливәткәнсән; сән: «Қуллуғуңда болмаймән!» дедиң. Чүнки барлиқ дөң-егизликтә вә
барлиқ йешил дәрәқ астида сән паһишә аялдәк керилип ятқансән.
[21] Лекин Мән болсам сени әсли есил сортлуқ үзүм телидин, сәрхил уруқтин тиккән
едим; сән Маңа нисбәтән қандақму ят вә явайи бир сесиқ үзүм телиға айлинип қалдиң?
[22] Чүнки сән шулта билән жуюнсаңму, көп ақартқуч совун ишләтсәңму сениң қәбиһли-
гиң Мениң алдимда техи дағ болуп туриду, — дәйду Рәб Пәрвәрдигар.
[23] Сән қандақму: «Мән һеч булғанған әмәсмән, мән «Бааллар»ға һеч әгәшмидим!» дәй-
әләйсән? Җилғида маңған йолуңни көрүп бақ, қилмишлириңни иқрар қил — сән өз
йоллирида уян-буян қатрап жүридиған чаққақ һиңгандурсән! [24] Сән чөл-баяванға адәт-
ләнгән, һәвиси қозғалғанда шамални пурап жүридиған бир явайи мада ешәксән! Күйли-
гәндә ким уни тосалисун? Уни издигән һаңгилар өзлирини һеч упратмайду; шу вақит-
ларда уни издәп тапмақ асандур. [25] И Исраил, бекар жүгүрүп, путуңни аяқсиз, гелиңни
уссулуқсиз қилип қойма! Лекин сән буниңға: «Яқ! Хам хиял қилма! Чүнки мән бу ят
илаһларни яхши көрүп қалдим, уларниң кәйнидин маңимән!» — дедиң.
[26] Оғри тутулуп келип хиҗаләткә қалғандәк, Исраил җәмәтиму хиҗаләткә қалиду —
йәни өзлири вә уларниң падишалири, каһинлири вә пәйғәмбәрлири — [27] улар яғач
көтигигә: «Атам!» вә ташқа: «Сән мени туғдурдуң!» дәйду; чүнки улар йүзини Маңа қа-
ратмай, әксичә Маңа арқисини қилди; лекин күлпәт бешиға чүшкәндә улар: «Орнуңдин
туруп, бизни қутқузғайсән!» дәйду. [28] Әнди өзәңгә ясиған илаһлириң қени!? Күлпәт бе-
шиңға чүшкәндә сени қутқузалайдиған болса, улар орнидин турсун! — Чүнки шәһәрли-
риң қанчә көп болса бутлириңму шунчә көптур, и Йәһуда!
[29] Немишкә силәр Мән билән дәваға чүшмәкчисиләр? Силәр һәммиңлар Маңа асийлиқ
қилғансиләр, — дәйду Пәрвәрдигар.

2:18 **«Шиһор дәриясиниң сүйини ичиш үчүн... Әфрат дәриясиниң сүйини ичиш үчүн....»** — «Шиһор *(Мисирдики бир дәрия яки вади)*ниң сулирини ичиш» һәмдә «Әфрат *(Асурийәдики дәрия)*ниң... сулирини ичиш» Исраил Мисирдин вә Асурийәдин панаһ издигәнлигини көрситиду.
2:18 Йәш. 31:1
2:19 Йәш. 3:9; Һош. 5:5
2:20 **«барлиқ дөң-егизликтә вә барлиқ йешил дәрәқ астида сән паһишә аялдәк керилип ятқансән»** — Исраил мошу йәрләрдә *(дөң-егизликтә ... йешил дәрәқ астида...)* бутпәрәслик паалийәтлирини өткүзгән. Уларниң мундақ бутпәрәслиги Худаға вапасизлиқ болуп роһий җәһәттә паһишивазлиқ болупла қалмай, улар Пәләстиндикиләрниң бутпәрәслигини дорап уларниң бутлириға «аталған», бутханида турған паһишә аяллар билән ятатти.
2:21 **«ят вә явайи бир сесиқ үзүм тели»** — «ят вә ява» әслий ибраний тилида бир сөз биләнла ипадилиниду.
2:21 Мис. 15:17; Зәб. 43:3; 79:9
2:22 Аюп 9:30
2:23 **«Җилғида маңған йолуңни көрүп бақ, қилмишлириңни иқрар қил»** — «җилғида маңған йолуң...» бәлким көп қисим Йәһудадикиләр Йерусалимға йеқин болған «һинном җилғиси»да өз балилирини бутларға атап «инсан қурбанлиғи» қилғанлиғини көрситиду. Исраилни һиңганға охшитиши бәлким униң һеч қандақ муқим йөлүнүшиниң болмайдиғанлиғини тәкитләйду.
2:24 **«... һәвиси қозғалғанда шамални пурап жүридиған бир явайи мада ешәксән!»** — бу охшитиш шүбһисизки, Исраилниң бутларға болған бузуқ һәвәслирини, уни бутпәрәсликтин тосушниң мүмкин әмәслигини көрситиду.
2:25 **«путуңни аяқсизлиқтин... гелиңни уссулуқсиз қилип қойма!»** — бу сөзләр бәлким икки бислиқ: — *(1)* бутларниң йолида жүгүрүп меңиш бәрибир бекар иштур — бутлар адәмләргә ярдәмдә болалмайду; *(2)* әгәр Исраил бутпәрәслиги билән Худаға вапасизлиғини давамлаштурса, улар ахир берип аяқсиз, чаңқап сүргүн болғанлар болиду. **«Яқ! Хам хиял қилма!»** — ибраний тилида «Яқ! Үмүт йоқ!».
2:28 Йәш. 2:8; Йәр. 11:13

[30] Балилириңни бекардин бекар уруп қойдум; улар һеч тәрбийини қобул қилмиди. Өз
қиличиң житқуч ширдәк пәйғәмбәрлириңни йәвәтти.
[31] И бу дәвир кишилири! Пәрвәрдигарниң сөзигә көңүл қоюңлар! Мән Исраилға чөл-ба-
яван яки қап қараңғулуқ басқан зимин болуп бақҗанму? Мениң хәлқим немишкә: «Нә-
гила барсақ өз әркимиз; әнди йениңға йәнә кәлмәймиз!» — дәйду?
[32] Қиз зибу-зиннәтлирини унтуямду? Той қилидиған қиз той кийимлирини унтуя-
ламду? Лекин өз хәлқим сан-санақсиз күнлиридә Мени унтуди.
[33] Сән ишқ издәп баридиған йолларға шунчә маһир болуп кәттиң! Бәрһәқ, һәтта әң бу-
зуқ аялларға йоллириңни көрсәттиң. [34] Униң үстигә тонуңниң пәшлиридә гунасиз
намратларниң қени бар! Сән уларни темиңни тешип оғриликқа киргини үчүн өлтүр-
диңму?! Ишларниң һәммиси шундақ турсиму, [35] сән техи: «Мәндә гуна йоқ; Рәб мәндин
рәнҗивәрмәйду!» дәйсән. Билип қой! Мән үстүңдин һөкүм чиқиримән, чүнки сән: «Мән
гуна садир қилмидим!» — дәверисән.
[36] Сән немишкә бунчивала уян-буян қатрап ала көңүллүк қилисән? Сән Асурийә тәри-
пидин йәргә қаритилғандәк Мисир тәрипидинму йәргә қаритилисән. [37] Бәрһәқ, сән
Мисирдин қоллириңни бешиңға алған пети чиқисән; чүнки Пәрвәрдигар сән йөләнчүк
қилғанларни чәткә қақти; сән улардин һеч пайда көрмәйсән.

Вапасизлиқ үстигә вапасизлиқ

3 [1] Шундақ дейилидуки, бириси аялини қоювәтсә, аял униңдин аҗрашса вә кейин у
башқа әргә ятлиқ болған болса, биринчи ери униң билән қайта яришивалса боламду?
Бундақ иш бу зиминни мутләқ булғимамду? Лекин сән шунчә көп ашнилириң билән
бузуқлуқ қилип туруп йәнә йенимға қайтай дәватамсән техи?
[2] Бешиңни көтирип жуқуриға қарап бақ; —
Сән зади нәдә ят илаһлар билән бузуқлуқ өткүзмигәнсән?!
— Сән чөл-баяванда күтүп олтарған әрәбдәк уларни йоллар бойи күтүп олтарғансән;
зиминни бузуқлуқлириң вә рәзиллигиң билән булғиғансән. [3] Шуниң үчүн қаттиқ
ямғурлар тутуп келинип саңа берилмиди һәмдә «кейинки ямғурлар» яғмиди. Лекин

2:30 Йәш. 1:5; Йәр. 5:3
2:31 Мат. 23:26-39
2:32 Йәр. 3:21
2:34 **«Сән уларни темиңни тешип оғриликқа киргини үчүн өлтүрдиңму?!»** — Муса пәйғәмбәргә чүширилгән қанун бойичә оғри кәчтә өйгә бөсүп киргән болса у уруп өлтүрүлсә өй егиси гунасиз һесаплиниду.
2:36 **«Сән немишкә бунчивала уян-буян қатрап ала көңүллүк қилисән?»** — демәк, Исраил һәрдайим Худани әмәс, бәлки ят әлләрни өз йөләнчүки қилмақчи.
2:37 **«сән Мисирдин қоллириңни бешиңға алған пети чиқисән»** — демәк, әсир болған пети.
3:1 **«...биринчи ери униң билән қайта яришивалса боламду? Бундақ иш бу зиминни мутләқ булғимамду?»** — «Қан.» 24:1-4-айәтләрни көрситиши мүмкин. Әгәр пәйғәмбәр мәзкур бешарәттә бу ишни көздә тутқан болса, ундақта бу 3-бапниң умумий мәнасиға қариғанда, Худа мошундақ ишларни *(аҗришиш андин қайта той қилиш)* Йәһудийларға мәнъий қилғини билән, мошу йәрдә Худа «Мениң аялим болған Исраил»ниң Өз йенимға қайтип келидиған йоли бар, дегән охшайду *(14-22-айәтләрдә, ахирқи заманларда Пәрвәрдигар мошундақ чәксиз рәһим-шәпқәтни Исраил һәм Йәһудаға көрситиду, дейилиду).*
–**«Лекин сән шунчә көп ашнилириң билән бузуқлуқ қилип туруп йәнә йенимға қайтай дәватамсән техи?»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Лекин сән көп ашнилар билән бузуқлуқ қилған болсаңму, йенимға қайтип кәл!». Худа төвәндики 4- вә -22-25-айәтләрдә уларни қайтишқа чақиришқа мошундақ рәһимлик билән өтүниду, бирақ 3-бапниң умумий мәнасиға қариғанда, Худаниң сөзлирини мошу йәрдә тәрҗимимиздикидәк «реторик соал» дәп қараймиз.
3:1 Қан. 24:1-4
3:2 **«бешиңни көтирип жуқуриға қарап бақ»** — Йәһуда һәрдайим «жуқури жайлар»да бутпәрәслик өткөзгән еди. **«сән чөл-баяванда күтүп олтарған әрәбдәк...»** — «әрәб» мошу йәрдә бәлким йол бойида олтарған паһишә аялни көситиду. Бәзи алимлар бу сөз йолучиларни булаш үчүн марап турған қарақчини көрситиду, дәйду.

сәндә техи паһишә аялниң қелин йүзи бар, иза тартишни һеч билгүң йоқтур. [4] Һәтта
сән баятин Маңа: «И Атам, яшлиғимдин башлап маңа йетәкчи һәмраһ болуп кәлдиң!»
— дәйсән, вә: —
[5] «У һәрдайим ғәзивини сақламду? У ғәзивини ахирғичә тутамду?» — дәйсән. Мана, сән
шундақ дегиниң билән, лекин сән қолуңдин келишичә рәзиллик қилғансән.
[6] Йосия падишаниң күнлиридә Пәрвәрдигар маңа: «Вапасиз Исраилниң немә қилған-
лиғини көрдүңму? У барлиқ егиз таққа чиқип һәм барлиқ йешил дәрәқ астиға кирип шу
йәрләрдә паһишидәк бузуқлуқ қилған» — деди.
[7] — «Мән: У буларниң һәммисини қилғандин кейин, чоқум йенимға қайтип келиду, —
дедим; лекин у қайтип кәлмиди. Униң асий сиңлиси, йәни Йәһуда буни көрди; [8] лекин
вапасиз Исраилниң барлиқ зина қилғанлири түпәйлидин униңға талақ хетини берип
уни қоюватқинимни көрүп, асий сиңлиси Йәһуда қорқмиди, бәлки өзиму берип паһи-
шилик қилди. [9] Шундақ болдики, өз бузуқчилиғини шунчә кичик иш дәп қариғачқа, у
һәтта яғач вә таш билән зина қилип зиминни булғиватти. [10] Буларниң һәммисигә қа-
римай Исраилниң асий сиңлиси Йәһуда техи пүтүн көңли билән әмәс, пәқәт сахтилиқ
билән йенимға қайтип кәлгәндәк болувалди, — дәйду Пәрвәрдигар.
[11] Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — «Вапасиз Исраил өзини асий Йәһудадин һәққаний
көрсәтти. [12] Барғин, шималға қарап бу сөзләрни җакалап мундақ дегин: —
«Қайтип кәл, и йолдин чиққучи Исраил, — дәйду Пәрвәрдигар — вә Мән саңа қапиқим-
ни қайта түрмәймән; чүнки Мән рәһимдил, — дәйду Пәрвәрдигар — Мән ғәзивимни
мәңгүгә сақлап турмаймән. [13] Пәқәт сениң қәбиһлигиңни, — Пәрвәрдигар Худайиңға
асийлиқ қилғанлиғиңни, уян-буян қатрап жүрүп өзәңни һәр бир йешил дәрәқ астида ят
илаһларға беғишлиғанлиғиңни, шуниңдәк авазимға һеч қулақ салмиғанлиғиңни иқрар
қилсаңла Мәндин рәһим-шәпқәт көрисән — дәйду Пәрвәрдигар.
[14] Қайтип келиңлар, и йолдин чиққучи балилар, — дәйду Пәрвәрдигар — чүнки Мән
силәрни һәқиқий сөйгүчидурмән; силәр шундақ қилсаңларла Мән силәрдин таллиған-
ларни, йәни һәр қайси шәһәрдин бирдин, һәр қайси җәмәттин иккидин пухрани Зи-
онға қайтуруп келимән. [15] Мән силәргә көңлүмдикидәк хәлиқ падичилирини тәқсим
қилимән; улар силәрни даналиқ-билим, әқил-парасәт билән беқип озуқландуриду.
[16] Шундақ болидуки, шу күнләрдә силәр зиминда көпийип, көп пәрзәнтлик болғи-
ниңларда, — дәйду Пәрвәрдигар, — силәр: «Пәрвәрдигарниң әһдә сандуғи!» дәп йәнә
тилға алмайсиләр; у һеч есиңларға кәлмәйду, уни һеч әслимәйсиләр вә уни һеч сеғи-
нимайсиләр; силәр башқа бир сандуқму ясимайсиләр. [17] Шу тапта улар Йерусалимни

3:3 **«кейинки ямғур»** — Қанаанда 3- яки 4-айда яғиду, әтиязлиқ зираәтләрни пишириш ролини ойнайду. Бу ямғурлар болмиса һеч һосул болмайду.
3:6 **«Вапасиз Исраилниң немә қилғанлиғини көрдүңму?»** — мошу айәттә «Исраил» шималий падишалиқ, йәни «он қәбилә»ни көрситиду. «Бузуқлуқ» асасән бутпәрәсликни көрситиду; 2:20дики изаһатниму көрүң.
3:6 Йәр. 2:20
3:8 **«лекин вапасиз Исраилниң барлиқ зина қилғанлири түпәйлидин униңға талақ хетини берип уни қоюватқинимни көрүп,...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә мошу йәрдә «лекин вапасиз Исраилниң барлиқ зина қилғанлири түпәйлидин униңға талақ хетини берип уни қоюватқинимни мән көрдүм,...» дейилиду.
3:12 **«шималға қарап... мундақ дегин»** — бу сөзләр бәлким Асурийә тәрипидин 100 жил илгири сүргүн қилинған Исраил *(он қәбилиси)*ға ейтилиду.
3:12 Зәб. 85:15; 102:8, 9; 144:18
3:14 **«чүнки Мән силәрни һәқиқий сөйгүчидурмән»** — ибраний тилида «чүнки Мән силәргә әрдурмән».
3:15 Йәр. 23:4; Әз. 34:23; Әф. 4:11
3:16 **«силәр уни һеч сеғинимайсиләр»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «улар уни издәп тавап қилмайду». **«силәр башқа бир сандуқму ясимайсиләр»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «улар қайтидин шундақ қилмайду». Демисәкму «әһдә сандуғи» ибадәтхана түзүминиң мәркизи болғачқа, бу айәт бәлким ибадәтхана вә униңға бағлиқ түзүмниң *(қурбанлиқлар, каһинлар, нурғун қаидә-йосунлар)* йеңи бир әһдә билән инавәтсиз қилинидиғанлиғини көрситиду. 31:31-34 вә изаһатларни көрүң.

«Пәрвәрдигарниң тәхти» дәп атайду; барлиқ әлләр униңға жиғилиду, — йәни Пәрвәрдигарниң намиға, Йерусалимға жиғилиду; улар қәлбидики рәзил жаһиллиғиға қайтидин һеч әгишип маңмайду. [18] Шу күнләрдә Йәһуда жәмәти Исраил жәмәти билән бирликтә маңиду; улар шимал зиминидин биллә чиқип Мән ата-бовилириға мирас болушқа тәғдим қилған зиминға келиду.
[19] Мән: «Мән сени балилирим қатириға қоюп, саңа гөзәл зиминни, йәни көплигән әлләрниң зиминлири арисидики әң көркәм жайни мирас қилип ата қилишни шунчилик халайттим!» — дедим, вә: «Сән Мени «мениң атам» дәйсән, вә Мәндин йүз өрүмәйсән!» — дедим.
[20] Лекин бәрһәқ, асийлиқ қилған аял өз җөрисидин айрилғандәк, силәр Маңа асийлиқ қилғансиләр, и Исраил жәмәти, — дәйду Пәрвәрдигар. [21] Жуқири жайлардин бир аваз аңлиниду! У болса Исраил жәмәтидикиләрниң жиға-пәрядлири; чүнки улар өз йолини бурмилиған, Пәрвәрдигар Худасини унтуған.
[22] — Қайтип келиңлар, әй йолдин чиққучи балилар; Мән силәрниң йолдин чиқип кетишиңларға шипа болимән.
— «Мана, биз йениңға баримиз; чүнки Сән Пәрвәрдигар Худайимиздурсән» — дәңлар!
[23] — Бәрһәқ, егизликләрдә һәм тағларда аңлитилған бутпәрәсликниң қийқас-сүрәнлири беһудә иштур! Бәрһәқ, Исраилниң қутқузуш-нижати Пәрвәрдигар Худайимиздинладур. [24] Лекин яшлиғимиздин тартипла, ата-бовилиримизниң әжрини, йәни уларниң кала-қой падилирини, қиз-оғуллирини әшу уят-номус йәп кәткән; [25] Нәтиҗидә биз уят-хиҗиллиқ ичидә яттуқ, қалаймиқанчилиқ вә алақзадилик бизни қапливалди; чүнки яшлиғимиздин тартип бүгүнки күнгә қәдәр биз вә ата-бовилиримиз һәммимиз Пәрвәрдигар Худайимиз алдида гуна садир қилип кәлдуқ, Пәрвәрдигар Худайимизниң авазиға һеч қулақ салмидуқ.

4 [1] — «Бу йоллиримдин бурулай!» десәң, и Исраил — дәйду Пәрвәрдигар — Әнди Мениң йенимға бурулуп қайтип кәл! Әгәр бу жиркиничликлириңни көзүмдин нери қилсаң, вә шундақла йолдин йәнә тенәп кәтмисәң, [2] — әгәр сән: «Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дәп қәсәм ичкиниңдә, у қәсәм һәқиқәт, адаләт вә һәққанийлиқ билән болса, ундақта ят әлләрму Униң намида өзлиригә бәхит тилишиду вә Уни өзиниң пәхир-шөһрити қилиду.
[3] Чүнки Пәрвәрдигар Йәһудадикиләр вә Йерусалимдикиләргә мундақ дәйду: — «Боз йериңларни чепип ағдуруңлар; тикәнлик арисиға уруқ чачмаңлар! [4] Өзлириңларни

3:19 **«Мән сени балилирим қатириға қоюп,.. әң көркәм жайни мирас қилип ата қилишни шунчилик халайттим!»** — Пәрвәрдигар мошу айәттә Исраилға Өзигә садиқ болған аялиниң сүпитидә сөзләйду.
3:23 **«бутпәрәсликниң қийқас-сүрәнлири»** — «бутпәрәслик» әйни тексттә йоқ, бирақ бизниңчә айәт буни көрситиду. Бутпәрәсликтә бутлардин «ярдәм сораш» үчүн қийқас-сүрән көтириш керәк еди.
3:23 Зәб. 120:1
3:24 **«әшу уят-номус»** — мошу ибарә «Баал» дегән интайин жиркиничлик мәбудни көрситиду. 11-бап, 13-айәтни көрүң.
3:25 **«қалаймиқанчилиқ вә алақзадилик»** — бу сөзләр мошу йәрдә ибраний тилида бирла сөз билән ипадилиниду.
4:1 **«Мениң йенимға бурулуп қайтип кәл!»** — бу ибарә бәлким «сәллимаза товва қил», «иккиләнмә!», «ала көңүллүк болма!» дегән мәнани интайин тәкитләйду.
–**«Әгәр бу жиркиничликлириңни көзүмдин нери қилсаң, вә шундақла йолдин йәнә тенәп кәтмисәң,... »** — башқа бирхил тәржимиси: «Әгәр бу жиркиничликлириңни көзүмдин нери қилсаң, әнди сән сәргәрдан болмайсән».
4:2 Яр. 22:18; Йәш. 48:1
4:3 **«Боз йериңларни чепип ағдуруңлар; тикәнлик арисиға уруқ чачмаңлар!»** — бу сирлиқ айәт Йәһудадикиләрни надан деханларға, уларниң һаятлирини ахтарма йәргә охшитиду. «Немишкә һаятимиздин һеч қандақ бәхит, мувәппәқийәт йоқ?» дәп сориса, «Силәр уруқлирини тикәнләр арисиға териған деханларға охшаш, һеч һосуллуқ болмайсиләр» дәп жавап берилиду, әлвәттә. Деханлар һосул көрүш үчүн боз йәрлирини чепип, тикәнләрни жулуп ташлиши керәк болғиниға охшаш, Йәһудийлар өзлирини қозғап қаттиқ товва қилиши керәк, андин бәхитниң һосулини көриду.
4:3 Һош. 10:12

Пәрвәрдигарниң йолида сүннәт қилиңлар; қәлбиңларни сүннәт қилиңлар, и Йәһуда-
дикиләр вә Йерусалимда туруватқанлар! — Болмиса, Мениң қәһрим партлап от болуп
силәрни көйдүриветиду; қилмишлириңларниң рәзиллиги түпәйлидин уни өчүрәләй-
диған һеч ким чиқмайду.
[5] — Йәһудада мошуларни елан қилип, Йерусалимда: — «Зимин-зиминда канай че-
лиңлар!» — дәп жакалаңлар;
«Жиғилиңлар! Мустәһкәм шәһәрләргә қечип кирәйли!» — дәп нида қилиңлар!
[6] Зионни көрситидиған бир туғни тикләңлар; дәрһал қечиңлар, кечигип қалмаңлар!
Чүнки Мән күлпәт, йәни зор бир һалакәтни шималдин елип келимән. [7] Шир өз чатқал-
лиғидин чиқти, «әлләрни йоқатқучи» йолға чиқти; у өз жайидин чиқип зиминиңни вәй-
ран қилишқа келиду; шәһәрлириң вәйран қилинип, адәмзатсиз болиду. [8] Бу сәвәптин
өзлириңларға бөз кийим ораңлар, дад-пәряд көтирип налә қилиңлар! Чүнки Пәрвәрди-
гарниң каттиқ ғәзиви биздин янмиди!
[9] Шу күни шундақ болидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — падишаниң жүриги, әмирләрниң
жүригиму су болуп кетиду, каһинлар алақзадә болуп, пәйғәмбәрләр тәәҗҗүплиниду.

[10] — Андин мән: — Аһ, Рәб Пәрвәрдигар! Бәрһәқ Сән бу хәлиқни, җүмлидин Йерусалим-
ни: «Силәр аман-тинич болисиләр» дәп алдидиң; әмәлийәттә болса қилич җанға йетип
кәлди, дедим.
[11] — Шу чағда бу хәлиққә вә Йерусалимға мундақ дейилиду: «Чөл-баявандики егизли-
кләрдин чиққан иссиқ бир шамал хәлқимниң қизиниң йолиға қарап чүшиду; лекин у
хаман сорушқа яки дан айришқа мувапиқ кәлмәйду! [12] — Буниңдин әшәддий бир шамал
Мәндин чиқиду; мана, Мән һазир уларға җаза һөкүмлирини жакалаймән. [13] Мана, у топ
булутлардәк келиду, униң җәң һарвулири қара қуюндәктур, униң атлири бүркүтләрдин
тездур!
— «Һалимизға вай! Чүнки биз набут болдуқ!»
[14] — «И Йерусалим, өз қутулушуң үчүн қәлбиңни рәзилликтин жуюват; қачанғичә
көңлүңгә бәһудә ой-хиялларни пүкүп турисән? [15] Чүнки Дан дияридин, Әфраимдики
егизликләрдинму азап-күлпәтни елан қилидиған бир аваз аңлитилиду: — [16] Улар: Әл-
ләргә елан қилиңлар, Йерусалимғиму аңлитиңлар: — Мана, қоршавға алғучилар жирақ

4:4 **«қәлбиңларни сүннәт қилиңлар»** — сөзмусөз тәрҗимиси: «қәлбиңлардики хәтнилкни елип ташлаңлар». Демисәкму, Исраиллар әтлиридә сүннәт қилинғини билән уларниң көңүллири товисиз қаттиқ еди; шуңа пәйғәмбәр: «**қәлбиңларни** сүннәт қилиңлар» дәп агаһ бериду.

4:4 Қан. 10:16; 30:6; Йәш. 65:5

4:5 **««Жиғилиңлар! Мустәһкәм шәһәрләргә қечип кирәйли!» — дәп нида қилиңлар»** — бу сөзләр бәлким башқа пәйғәмбәрләргә, яки «хәлиқ падичилири» болған падиша, һөкүмдарлар вә каһинлар қатарлиқларға ейтилиду *(9-айәтни көрүң)*. Демәк, улар өз ихлассизлиғи, итаәтсизлиги түпәйлидин хәлиққә шундақ жар қилишқа мәҗбур қилиниду.

4:7 Йәш. 5:29; Йәр. 2:15; 5:6

4:8 Йәш. 32:12

4:10 **«Силәр аман-тинич болисиләр»** — бу айәттики: «Силәр аман-тинич болисиләр» дегән сөзләр сахта пәйғәмбәрләрниң сөзидур *(6:14, 8:11 қатарлиқларни көрүң)*.

4:11 **«хәлқимниң қизи»** — шундақла «пак **қизим** болған хәлқим», «Зион **қизи**» қатарлиқ ибариләр Худаниң Өз хәлқигә яки башқа хәлиқ *(мәсилән, «Мисирниң* ***қизи****», (46:11))*қә болған меһри-шәпқитини, уларға бағлиған муһәббитини көрситидиған мәнани өз ичигә алиду.

4:13 **«Мана, у топ булутлардәк келиду, униң җәң һарвулири қара қуюндәктур, униң атлири бүркүтләрдин тездур!»** — «у» кимни көрситидиғанлиғи ейтилмайду. Бирақ алди-кәйни сөзләргә қариғанда, «у» 7-айәттики «әлләрни йоқатқучи» болған дүшмәнни көрситиду. Бәзи алимлар бу сөзләр шималдин келидиған «Скитлар»ни көрситиду, дәп қарайду. Лекин Скитларниң җәң һарвулири йоқ һәм улар шәһәрләрни «қоршавға алғучи»ларму *(16-айәт)* әмәс; шуңа биз бу сөзләрни Бабиллиқларни вә бәлким ахирқи замандики дәҗҗалниң қошунлирини көрситиду, дәп қараймиз.

4:14 Йәш. 1:16

жуттин келиватиду! Улар Йәһуда шәһәрлиригә қарши җәң чуқанлирини көтиришкә
тәйяр! — дәйду. 17 Етизлиқни мудапиә қиливатқанлардәк, улар Йерусалимни қоршива-
лиду; чүнки у Маңа асийлиқ қилған, — дәйду Пәрвәрдигар. 18 Сениң йолуң вә қилми-
шлириң мошуларни өз бешиңға чүшәрди; бу рәзиллигиңниң ақивитидур; бәрһәқ, у аза-
плиқтур, жүригиңгиму санҗийду!».
19 — Мән: «Аһ, ич-бағрим! Ич-бағрим! Толғаққа чүштүм! Аһ, көңлүм азапланди! Жүри-
гим дүпүлдәватиду, сүкүт қилип туралмаймән; чүнки мән канайниң авазини аңлай-
мән; җәң чуқанлири җенимға санҗиди.
20 Апәт үстигә апәт чүшти! Пүткүл зимин вәйран болди; чедирлирим дәқиқидә бәрбат
қилинди, пәрдилирим һайт-һуйтниң ичидә житип ташланди! 21 Қачанғичә туққа қарап
турушум, җәң авазлирини аңлишим керәк?» — дедим.
22 — «Чүнки Мениң хәлқим надандур; улар Мени һеч тонумиған; улар әқли йоқ балилар,
улар һеч йорутулмиған; рәзилликкә нисбәтән улар данадур, амма яхшилиққа нисбәтән
улар билимсиздур».

23 — «Мән йәр йүзигә қаридим; мана, у шәкилсиз вә қуп-қуруқ болди; асманларғиму
қаридим, у нурсиз қалди; 24 тағларға қаридим, мана, улар зил-зилигә кәлди, барлиқ
дөңләр әшәддий силкинип кәтти. 25 Қарап турувәрдим, вә мана, инсан йоқ еди, асман-
дики барлиқ учар-қанатларму өзлирини далдиға алди. 26 Мән қаридим, мана, бағ-етиз-
лар чөл-баяванға айланди, барлиқ шәһәрләр Пәрвәрдигар алдида, йәни униң қаттиқ
ғәзиви алдида вәйран болди. 27 Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Пүткүл зимин
вәйран болиду; амма Мән уни путүнләй йоқатмаймән. 28 Буниң түпәйлидин пүткүл
йәр йүзи матәм тутиду, жуқурида асман қарилиқ билән қаплиниду; чүнки Мән шундақ
сөз қилдим, Мән шундақ нийәткә кәлгәнмән; Мән униңдин өкүнмәймән, униңдин һеч
янмаймән; 29 атлиқлар вә оқялиқларниң шавқун-сүрәни билән һәр бир шәһәрдикиләр
қечип кетиду; улар чатқаллиқларға кирип мөкүвалиду, ташлар үстигә чиқивалиду; бар-
лиқ шәһәрләр ташлинип адәмзатсиз қалиду.
30 — Сән, и һалак болғучи, немә қилмақчисән? Гәрчә сән пәрәң кийимләрни кийгән бол-
саңму, алтун зибу-зиннәтләрни тақиған болсаңму, көз-қашлириңни осма билән пәрдаз-
лиған болсаңму, өзәңни ясиғиниң бекардур; сениң ашиқлириң сени кәмситиду; улар
җениңни издәватиду. 31 Чүнки мән толғаққа чүшкән аялниңкидәк бир авазни, тунҗа ба-
лини туққандикидәк азапда болған Зион қизиниң авазини аңлаватимән; у қоллирини
созуп: «Һалимға вай! Бу қатиллар түпәйлидин һалимдин кәттим!» дәп һасиримақта.

4:19 Йәш. 21:4; Йәр. 8:23
4:20 **«чедирилим» ... «пәрдилирим»...** — Йәрәмия пәйғәмбәр хәлқиниң азаплирини өзиниңки дәп һес қилип, «хәлқимниң чедирлирим» вә «хәлқимниң пәрдилири» демәй, бәлки «чедирилим» вә «пәрдилирим» тоғрилиқ сөзләйду.
4:23 **«Мән йәр йүзигә қаридим; мана, у шәкилсиз вә қуп-қуруқ болди; асманларғиму қаридим, у нурсиз қалди...»** — демисәкму, бу айәттики вә төвәндики айәттики ишлар Йәрәмия пәйғәмбәргә Роһта көрситилгән аламәт көрүнүштур. Бу көрүнүш: *(1)* Исраил зимини Бабиллиқларниң таҗавузлуғи астида болидиған вәйранә һалитини; вә *(2)* шуниң билән бир вақитта ахирқи заманлардики һалитини көрситиду. Бу һаләт Худа җаһанни яратқинида йәр-зиминниң авалқи шәкилсиз, тәртипсиз һалитигә охшайду.
4:27 Йәр. 5:10,18; 30:11; 46:28
4:30 **«өзәңни ясиғиниң»** — бәлким Йәһуда ят әлләрдин яр-йөләк издигәндә ялақчилиқ қилғанлиғини көрситиду.
4:31 **«тунҗа балини туққандикидәк азапда болған Зион қизиниң авазини аңлаватимән»** — оқурмәнләрниң есидә барки, «Зион» Йерусалим җайлашқан тағ болуп, «Зион» яки «Зион қизи» дегәнниң өзи Йерусалим яки Исраилни билдүриду.

«Йәрәмия»

Йерусалим жазаға лайиқ

5 [1] Пәрвәрдигар: — Йерусалимниң рәстә-кочилирида уян-буян айлинип жүгүрүңлар,
убдан көрүп биливелиңлар; мәйданлиридин издәп көрүңлар; адаләт билән иш
көридиған, вәдисидә турушқа интилидиған бирла адәмни тапсаңлар, шунда мән бу
шәһәрни көчүримән!
[2] Гәрчә улар: «Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дәп қәсәм ичкән болсиму, улар ялғандин
сөзләйду, деди.

Йәрәмия сөз қилиду

[3] — И Пәрвәрдигар, көзүң адаләт-бетәрәпликни издәп жүриду әмәсму? Сән буларни
урдуң, лекин улар азапланмайду; Сән уларни набут қилип түгәштүрдүң, лекин улар
тәрбийә қобул қилишни рәт қилип кәлди; улар йүзлирини таштин қаттиқ қилди, улар
йолидин йенишни рәт қилиду». [4] — мән: «Шүбһисизки, бундақ қилғанлар пәқәт намрат-
лар, улар наданлар; чүнки улар Пәрвәрдигарниң йолини, Худасиниң һөкүм-көрсәтми-
лирини билмәйду» — дедим. [5] — «Мән мөтиварләрниң йениға берип уларға сөзләймән;
чүнки улар Пәрвәрдигарниң йолини, Худасиниң һөкүм-көрсәтмилирини билиду». Би-
рақ уларму боюнтуруқни үзүл-кесил бузуп, риштилирини үзүп ташлиған.

Пәрвәрдигар жавап бериду

[6] — Шуңа ормандин чиққан бир шир уларни өлтүриду, баявандин чиққан бир бөрә улар-
ни вәйран қилиду; илпиз шәһәрләргә қарап пайлайду; шәһәрләрдин чиққан һәр бири
титма-титма қилиниду; чүнки уларниң асийлиқлири көпийип, вапасизлиқлири көпий-
иду. [7] Мән зади немигә асасән сени көчүримән? Сениң балилириң Мәндин ваз кечип,
Худа әмәсләргә қәсәм ичмәктә; Мән һәммә һаҗәтлиридин чиққан болсамму, лекин улар
зинахорлуқ қилип, паһишиләрниң өйигә топ-топ болуп меңиватиду. [8] Улар сәмригән
ишқваз айғирлар, улар һәр бири өз йеқинининң аялиға һәвәс қилип кишнәватиду.
[9] Бу ишлар түпәйлидин уларни жазалимай қоямдим? — дәйду Пәрвәрдигар, — Мениң
җеним мошундақ бир әлдин қисас алмай қоямду?
[10] Униң үзүм чүнәклиридин өтүп, таллирини вәйран қилиңлар; лекин уларни пүтүн-
ләй набут қилмаңлар; шахлирини қирип ташлаңлар, чүнки улар Пәрвәрдигарға тәвә
әмәстур;
[11] чүнки Исраил җәмәти вә Йәһуда җәмәти Маңа мутләқ вапасизлиқ қилди, — дәйду
Пәрвәрдигар.

5:2 **«...бирла адәмни тапсаңлар, шунда мән бу шәһәрни көчүримән! 1-айәт... Гәрчә улар: «Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дәп қәсәм ичкән болсиму, улар ялғандин сөзләйду, деди»** — кейин, Йәрәмия бир нәччә шундақ адил, садиқ адәмләр (*мәсилән, Баруқ, Аһикам, Әбәд-Мәләк*) билән тонушқан. Лекин Пәрвәрдигар униңға бу сөзләрни қилғанда у мошундақларни тапалмиған.

5:3 Йәш. 1:5; 9:12; Йәр. 2:30

5:6 **«ормандин чиққан бир шир ..., баявандин чиққан бир бөрә ...; илпиз шәһәрләргә қарап пайлайду»** — бу айәттики житқуч һайванлар көчмә мәнада болуп дүшмәнләрни көрситиду, әлвәттә.

5:6 Йәр. 4:7

5:7 **«Мән һәммә һаҗәтлиридин чиққан болсамму, лекин улар зинахорлуқ қилип, паһишиләрниң өйигә топ-топ болуп меңиватиду»** — бу айәт бәлким роһий җәһәттики вапасизлиқни көрситиду. Худа Исраилни «Мениң аялим» дәп атайду (*2:10, 3-бапни көрүң*). 8-айәт җисманий җәһәттики зинахорлуқниму көрситиду.

5:8 Әз. 22:11

5:9 Йәр. 5:29; 9:9

5:10 **«Униң үзүм чүнәклиридин өтүп, ... шахлирини қирип ташлаңлар, чүнки улар Пәрвәрдигарға тәвә әмәстур»** — бу айәтниң башқа бирхил тәрҗимиси: «Униң сепиллириға ямишип чиқип вәйранчилиқ қилиңлар, лекин уларни пүтүнләй набут қиливәтмәңлар; истиһкамлирини елип ташлаңлар, чүнки улар Пәрвәрдигарға тәвә әмәстур».

5:10 Йәр. 5:18; 4:27; 30:11; 46:28; Йәш.27:8

5:11 Йәр. 3:20

[12] Улар: «У һеч немә қилмайду! Бизгә һеч апәт чүшмәйду; нә қилич нә қәһәтчиликни
көрмәймиз!» — дәп Пәрвәрдигардин тенип кәтти. [13] Пәйғәмбәрләр болса пәқәт бир ша-
малдин ибарәт болиду, халас; Пәрвәрдигарниң сөз-каламилари уларда йоқтур; уларниң сөз-
лири өз бешиға янсун!
[14] Шуңа Пәрвәрдигар, самави қошунларниң Сәрдари болған Худа маңа мундақ дәйду: —
Бу хәлиқ мошу сөзни қилғини үчүн, мана, Мән ағзиңға салған сөзлиримни от, бу хәлиқ-
ни отун қилимәнки, от уларни көйдүрүп ташлайду.
[15] — Мана, Мән жирақтин бир әлни елип келимән, и Исраил җәмәти, — дәйду Пәрвәр-
дигар, — У күчлүк бир әл, қедимий бир әл, тилини сән билмәйдиған вә гәплирини сән
һеч чүшәнмәйдиған бир әл болиду; [16] уларниң оқдени йоған ечилған бир гөрдур; улар-
ниң һәммиси батур палванлардур. [17] Улар һосулиңни вә нениңни йәп кетиду, оғул-қиз-
лириңни йәп кетиду, кала-қой падилириңни йәп кетиду, үзүм таллириңни вә әнҗүр
дәрәқлириңни йәп кетиду; улар сән таянған мустәһкәм шәһәрлириңни қилич билән
вәйран қилиду.
[18] Һалбуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — шу күнләрдиму силәрни пүтүнләй түгәштүрмәй-
мән. [19] Шу чағда хәлқиң: «Пәрвәрдигар Худайимиз немишкә мошу ишларниң һәмми-
сини бешимизға чүшәргән?» — дәп сориса, әнди сән Йәрәмия уларға: «Силәр Мәндин
йүз өрүп, өз зиминиңларда ят илаһларниң қуллуғида болғиниңлардәк, силәр өз вәти-
ниңлар болмиған бир зиминда ят болғанларниң қуллуғида болисиләр» — дегин.
[20] — Яқупниң җәмәтидә шуни җакалиғинки вә Йәһуда арисида шуни елан қилғинки,
[21] «Буни аңлаңлар, и надан вә әқли йоқ, көзи туруп көрмәйдиған, қулиқи туруп аңли-
майдиған бир хәлиқ: — [22] Мәндин қорқмамсиләр? — дәйду Пәрвәрдигар, — Деңиз сүйи
үчүн саһилни мәңгүлүк чәклимә қилип, «Бу йәрдин өтмә» дәп бекиткән Мениң алдимда
тәвримәмсиләр? Мана, долқунлири өркәшлигини билән улар саһил үстидин һеч ғәлибә
қилмайду; шавқунлиғини билән бу чәктин һәргиз һалқип өтәлмәйду.
[23] Лекин бу хәлиқниң җаһил вә асийлиқ көңли бардур; улар йолдин чиқип өз бешимчи-
лиқ қилип кәтти. [24] Улар көңлидә: «Өз вақтида ямғурларни, йәни авалқи һәм кейинки
ямғурларни Бәргүчи, бизгә һосул пәслини бекитип аман-есән Сақлиғучи Пәрвәрдигар
Худайимиздин әйминәйли» дегәнни һеч демәйду. [25] Силәрниң қәбиһликлириңлар
мошу ишларни силәргә несип қилмиған; силәрниң гуналириңлар силәрдин бәрикәтни
мәһрум қилған.
[26] Чүнки хәлқим арисида рәзилләр бардур; улар пистирмида ятқан қилтақчилардәк
пайлап жүриду; улар қапқан селип, адәмләрни тутувалиду. [27] Тутқан қушларға толған
қәпәстәк, уларниң өйлири алдамчилиқтин еришкән маллар билән толған; улар шу йол

5:13 **«Пәйғәмбәрләр болса пәқәт бир шамалдин ибарәт болиду, халас»** — ибраний тилида «роһ» вә «шамал» бир сөз билән ипадилиниду. Шубһисизки, «пәйғәмбәрләр» өзлирини «бизгә Худаниң Роһи толдурулған» дәйду, лекин Худа уларни пәқәт «шамалға толдурулған» дәйду.
5:14 Йәр. 1:9-10
5:15 Қан. 28:49; Йәр. 1:15; 6:22
5:17 Лав. 26:16; Қан. 28:31,33
5:18 Йәр. 4:27; 5:10; 30:11; 46:287
5:19 **«ят болғанларниң қуллуғида болисиләр»** — «ят болғанлар» бәлким икки бислиқ сөзләр болуп, һәм «ят бутлар» һәм «ят адәмләр»ниму көрситиду.
5:19 Йәр. 16:10
5:21 Йәш. 6:9
5:22 Аюп 38:10, 11; Зәб. 32:7-8; 103:9
5:24 **«авалқи ямғур»...«кейинки ямғур»...** — «авалқи ямғур» адәттә 11-айда йеғип, тупрақни юмшитиду, йәрни һайдап уруқ селишқа тәйярлиниду. «кейинки ямғур» болса Пәләстиндә 3- яки 4-айда яғиду, әтиязлиқ зираәтләрни пишириш ролини ойнайду. Бу ямғурлар болмиса һеч һосул болмайду. **«бизгә һосул пәслини бекитип аман-есән сақлиғучи»** — ибраний тилида «бизгә һосул пәслидики һәптиләрни сақлиғучи...».
5:24 Қан. 11:14

билән бүйүк һәм бай болуп кәтти. [28] Улар сәмрип, пақирап кәтти; бәрһәқ, улар рәзил
ишларни қилишқа маһир болуп кәтти; улар өз мәнпәәтини көзләп хәқләрниң дәваси-
ни, житим-йесирләрниң дәвасини соримайду; намратларниң һоқуқини қоғдайдиған
һөкүмни улар чиқармайду.
[29] Бу ишлар түпәйлидин уларни жазалимай қоямдим?! — дәйду Пәрвәрдигар, — Мениң
женим мошундақ бир әлдин қисас алмай қоямду?

[30] Зиминда интайин қорқунучлуқ вә жиркиничлиқ бир иш садир қилинғанки — [31] Пәй-
ғәмбәрләр ялған-сахта бешарәтләрни бәрмәктә; каһинлар болса өз һоқуқ даирисини
кеңәйтип һөкүмранлиқ қилмақта; Мениң хәлқимму бу ишларни яқтуриду. Лекин бу-
ларниң ақивитидә қандақ қилисиләр?

Йерусалимниң һалак болуши тоғрилиқ бешарәт

6 [1] Жениңларни қутқузуш үчүн Йерусалим шәһиридин қечиңлар, и Бинямин
җәмәтидикиләр! Тәкоа йезисида канай челиңлар! Бәйт-Һаккәрәмдә ис сигналини
көтириңлар! Чүнки балаю-апәт, йәни дәһшәтлик һалакәт шимал тәрәптин пәйда болиду.
[2] Зион қизи, йәни назинин саһибҗамални, мән набут қилимән. [3] Йерусалимға қарши
чиқиватқан пада баққучиларму өз падилирини епкелиду; улар Йерусалимни қоршавға
елип чедирлирини тикиду; уларниң һәммиси өзи егилигән җайда пада бақиду.
[4] Улар: «Униңға қарши җәңгә тәйярлиниңлар! Туруңлар, чүш вақтидин пайдилинип
һуҗум қилайли!», «Апла! Күн патай дәп қапту, кәчтики сайиләр узираватиду!» — дәйду,
андин: [5] «Шуңа, кечичә һуҗум қилип чиқайли, униң мустәһкәм ордилирини йоқитай-
ли!» — дәйду.
[6] — Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар уларға мундақ дәйду: —
Дәрәқләрни кесип, улар билән Йерусалим әтрапида дөң-потәйләрни ясаңлар; чүнки
у жазаланмиса болмайдиған шәһәрдур; униңда барлиқ ишлар зулум-зомигәрликтур.

5:28 **«улар өз мәнпәәтини көзләп хәқләрниң дәвасини, житим-йесирләрниң дәвасини соримайду...»** — башқа бирхил тәрҗимиси болса: «улар хәқләрниң дәвасини, һәтта житим-йесирләрниң дәвасини сориғини билән һәргиз уни адил соримайду».
5:28 Қан. 32:15; Йәш. 1:23; Зәк. 7:10
5:29 **«жазалимай қоямдим»** — ибраний тилида «йоқлимамдим?!».
5:29 Йәр. 5:9; 9:9
5:31 **«каһинлар болса өз һоқуқ даирисини кеңәйтип һөкүмранлиқ қилмақта...»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «каһинларму уларниң вастиси билән *(демәк, пәйғәмбәрләрниң ялған бешарәтлиридин пайдилинип)* һөкүмранлиқ қилмақта». Лекин «Йәрәмия» дегән китапта бундақ ишлар йәнә тилға елинмайду, шуңа тәрҗимимиз бәлким тоғридур.
5:31 Йәр. 14:18; 23:25, 26; Әз. 13:6
6:1 **«Жениңларни қутқузуш үчүн Йерусалим шәһиридин қечиңлар... дәһшәтлик һалакәт шимал тәрәптин пәйда болиду»** — 4-бап, 6-айәтниму көрүп селиштуруң. Шу йәрдә хәлиққә, «Йерусалимға қечип кириңлар» дейилгән. Бирақ һазир Йерусалимниң өзи һалак болиду.
6:1 Йәр. 1:13,14
6:3 **«Йерусалимға қарши чиқиватқан пада баққучиларму өз падилирини епкелиду; улар Йерусалимни қоршавға елип чедирлирини тикиду; .. һәммиси өзи егилигән җайда пада бақиду»** — 4-айәткә қариғанда бу айәттики «пада баққучилири» вә уларниң «падилири» ят әлләрниң падишалири һәм һөкүмдарлири вә уларниң қошунлирини көрситиду. Бу һәҗвий, кинайилик гәп болиду; чүнки жуқурида *(мәсилән 2:8дә)* Йәрәмия Исраилниң баққучи болған падишалирини «өз падилири»ни бақмаслиғи түпәйлидин әйипләйду. Бирақ мошу йәрдә Худани тонумайдиған «ят әл падишалири» өз «падилири» болған хәлқи үчүн йол көрситип уларни бақиду.
6:4 **«Улар: «Униңға қарши җәңгә тәйярлиниңлар! ....» — дәйду»** — «Улар» — Әлләрниң «пада баққучи»лири.
6:5 **«Улар: «... Туруңлар, чүш вақтидин пайдилинип һуҗум қилайли!», «Апла! Күн патай дәп қапту, кәчтики сайиләр узираватиду!» — дәйду 4-айәт, андин: Шуңа, кечичә һуҗум қилип чиқайли... » — дәйду»** — 4- һәм 5-айәттики бешарәт шуни тәкитлимәкчики, дүшмәнләр кәлгәндә бүгүни болмиса әтиси һуҗум қилиду, Йәһуда үстидин ғәлибә қилмай кәтмәйду; йәнә келип, улар һуҗумни башлиғанда, Йәһудадикиләр дүшмәнни кечә-күндүз һуҗум қилип келиши мүмкин, дәп һеч дәм алалмайду.

[7] Қудуқ өз сулирини урғутуп чиқарғандәк, уму рәзилликлирини урғутуп чиқармақта;
униңдин зулмәт-зораванлиқ вә һалакәт садалири аңланмақта; мениң көз алдимда һе-
мишә ағриқ-кесәлләр һәм яриланғанлар пәйда болмақта. [8] И Йерусалим, тәлим-тәр-
бийә қобул қил; болмиса җеним сәндин ваз кечиду, — болмиса, Мән сени харабилик,
адәмзатсиз бир зимин қиливетимән.
[9] Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар маңа мундақ дәйду: — Улар үзүм
телини пасаңдиғучилардәк Исраилниң қалдисни пасаңдайду; шуңа сән үзүм үзгүчидәк
үзүм телидики шахлар үстидин йәнә бир қетим қолуңни өткүзгин!
[10] Мән: — Мән һазир кимгә сөз қилип агаһландурай? Улардин аңлиғидәк зади ким бар?
Мана, уларниң қулақлири сүннәт қилинмиған, улар һеч аңлалмайду. Мана, Пәрвәрди-
гарниң сөзи уларға еғир келиду; уларға һеч хушяқмайду, — дедим.
[11] — Қәлбим Пәрвәрдигарниң ғәзәп отлири билән толуп ташти; уни ичимгә сиғду-
руштин һалсирап кәттим; уни кочидики балилар, жигитләрниң мәшрәп сорунлириға
төккәйсән. Әр-аяллар, қерилар һәм яшанғанларму буниңдин мустәсна болмисун!
[12] — Уларниң өйлири, етизлири аяллири билән биллә өзгиләргә тапшурулиду; чүнки
Мән қолумни зиминдикиләргә созимән, — дәйду Пәрвәрдигар.
[13] — Чүнки әң кичигидин чоңиғичә уларниң һәммиси ачкөзлүккә берилгән; пәйғәм-
бәрдин каһинғичә һәммиси охшашла алдамчилиқ қилиду; [14] улар: «Аман-есәнлик!
Аман-есәнлик!» дәп хәлқимниң қизиниң ярисини суслуқ билән қол учида чала теңип
қойди. Лекин аман-есәнлик йоқтур! [15] Улар жиркиничлик ишларни садир қилғинидин
хиҗил болдиму? — Яқ, улар һеч хиҗил болмиди, һәтта қизиришниму улар һеч билмәй-
ду. Шуңа улар жиқилип өлгәнләр ичидә жиқилип өлиду; уларни җазалашқа кәлгинимдә
улар путлишип кетиду, — дәйду Пәрвәрдигар.
[16] Шуңа Пәрвәрдигар Өз хәлқигә мундақ дәйду: — Силәр төрт һәдә йолда туруватисиләр;
шуңа йолуңларни убдан көрүп қоюңлар, қедимки, яхшилиққа елип барған йолларни
сорап, уларда меңиңлар; шундақ қилғанда җениңлар убдан арам тапиду. Лекин улар:
«Биз шуларда маңмаймиз!» — дәйду.
[17] Мән: Силәргә «Канайниң агаһ садасиға қулақ селиңлар!» дәйдиған агаһ бәргүчи күзәт-
чиләрни тиклидим; лекин силәр: «Қулақ салмаймиз» дедиңлар.
[18] Шуңа и әлләр, аңлаңлар; гувачилар болуп улар арисида болидиған ишларни билип
қоюңлар! [19] Аңла, и йәр-зимин! Қара, Мән бу хәлиқниң бешиға күлпәт, йәни уларниң

6:7 **«қудуқ өз сулирини урғутуп чиқарғандәк, уму рәзилликлирини урғутуп чиқармақта»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «қудуқ еқин суни сақлиғандәк, у рәзилликлирини сақлимақта».
6:9 **«Улар үзүм телини пасаңдиғучилардәк Исраилниң қалдисни пасаңдайду; шуңа сән үзүм үзгүчидәк үзүм телидики шахлар үстидин йәнә бир қетим қолуңни өткүзгин!»** — бу сирлиқ җүмлиниң мәнаси бәлким, Йәрәмия пәйғәмбәр Худаниң сөзлириниң вастиси билән, келидиған дүшмәнләрниң һеч нәрсә қалдурмайдиған булаң-талаңлиридин **илгири** Исраилниң «қалдиси»дин техи бәзи кишиләрни қутқузушиму мүмкин, дегәнлик.
6:9 Йәш. 24:13
6:10 **«Мән: — Мән һазир кимгә сөз қилип агаһландурай?... уларға һеч хушяқмайду, — дедим»** — «Мән» *(сөзлигүчи)* вә «дедим» дегән сөзләр әслидики тексттә йоқ, оқурмәнләргә текстни чүшинишлик болсун дәп киргүздуқ. Чүнки бизниңчә ейтилған гәп пәйғәмбәрниң өзиниңки еди.
6:10 Йәр. 7:26
6:11 **«Қәлбим Пәрвәрдигарниң ғәзәп отлири билән толуп ташти»** — шүбһисизки, Йәрәмия пәйғәмбәр өзи тоғрилиқ сөзләватиду. У Пәрвәрдигарниң хәлқигә қаратқан ғәзивигә өзини бир қилип, Пәрвәрдигардин ғәзивини уларға төкүшни тиләйду.
6:12 Қан. 28:30
6:13 Йәш. 56:11; Йәр. 8:10
6:14 Йәр. 8:11; Әз. 13:10
6:15 **«җазалашқа кәлгинимдә»** — ибраний тилида «йоқлиғинимда» дейилиду. «Йәрәмия»дики «*(йениға)* келип... җазалаш» дегән сөз адәттә ибраний тилида «йоқлаш» дегән бирла сөз билән ипадилиниду.
6:16 Мат. 11:29
6:18 **«Шуңа и әлләр, аңлаңлар»** — «әлләр», Йәһудий әмәс әлләр. «Гувачилар болуп...» башқа бирхил тәрҗимиси:

ой-хияллириниң ақивитини чүширимән; чүнки улар сөзлиримгә қулақ салмиған; Ме-
ниң Тәврат-қанунумни болса, улар чәткә қаққан.
[20] — Әнди зади немә мәхсәттә Шебадин чиққан хушбуй, жирақ жуттин елип келингән
егир Маңа сунулиду? Көйдүрмә қурбанлиқлириңлар қобул қиларлиқ әмәс, силәрниң
«тәшәккүр қурнанлиқ»лириңлар Мени хурсән қилмайду.
[21] Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән бу хәлиқ алдиға путликашаңларни са-
лимән; шуниң билән һәм атилар һәм оғуллар биллә путлишиду; хошнилар вә достлар
охшашла набут болиду. [22] Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Қара, шималий зиминдин бир
хәлиқ келиду, йәр йүзиниң әң қерилиридин улуқ бир әл қозғилиду; [23] улар оқя вә қилич
билән қураллиниду; улар залим, һеч рәһим қилмайду; уларниң авази деңиз долқунидәк
шавқунлайду; улар атларға миниду, жәңгивар адәмләрдәк сәп-сәп болуп туриду; улар
саңа қарши җәң қилишқа келиду, и Зион қизи!
[24] «Биз улар тоғрилиқ хәвәр аңлидуқ; қолимиз бошишип кәтти; ғәшлик, толғақта қалған
аялдәк азап бизни тутти» — дедим.
[25] «Далаға чиқмаңлар, йоллар билән маңмаңлар, чүнки дүшмәнниң қиличи бар,
тәрәп-тәрәпләрни вәһимә басиду. [26] И хәлқимниң қизи, сән өзәңгә бөз кийим кийи-
вал, күлләр ичидә еғинап ят; өзәңниң бир тал оғлуңдин жуда болғандәк қаттиқ жиғлап
матәм тут; чүнки булаң-талаң қилғучи бизгә қарап туюқсиз келиду».
[27] Пәрвәрдигар маңа: — Мән сени рода синиғучи қилип тиклидим, хәлқим болса худди
тәкшүрүлидиған родидәк болиду; сени уларниң йоллирини күзитип синашқа тикли-
дим, — деди.
[28] — Уларниң һәр бири асийниң асийси, улар төһмәт чаплап уян-буян қатрап жүрмәк-
тә; улар мис вә төмүрниң өзидур, һәммиси чирип кәткәндур; [29] төмүрчиниң көрүкиму
көйүп кәтти, қоғушун болса отта йәм болди; родини еритип тавлаш бекар болди; хәлқим
яманлардин халий болмиди. [30] Улар «дашқал күмүч» дәп атилиду; чүнки Пәрвәрдигар
уларни рәт қилди.

Беһудә диний мурасимлар

7 [1] Пәрвәрдигардин Йәрәмияға мундақ бир сөз кәлди: —
[2] Пәрвәрдигарниң өйидики дәрвазида туруп мошу сөзни жакалап: «Пәрвәрдигар-
ниң сөзини аңлаңлар, и Пәрвәрдигарға ибадәт қилиш үчүн мошу дәрвазилардин кири-
ватқан барлиқ Йәһудалар!» — дегин. [3] — «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәр-

«Әй, жамаәт(*чилик*),...».
6:20 Йәш. 1:11; 66:3; Ам. 5:21; Мик. 6:6-8
6:22 Йәр. 50:41,42,43
6:24 Йәр. 4:31; 49:24; 50:43
6:26 **«өзәңгә бөз кийим кийивал...»** — бөз кийим кийиш, күлләр ичидә олтириш яки йетиш қаттиқ матәм тутушни яки товва қилишни билдүриду.
6:26 Йәр. 4:8
6:28 **«улар мис вә төмүрниң өзидур»** — бәлким хәлиқниң таш көңүллүклигини һәм шуниң билән бир вақитта уларниң «чирип кәткәнлиги»ниң мумкинчилигини көрситиду. Немила болмисун улар тавлиғучи издигән алтун-күмүч әмәс.
6:28 Әз. 22:18
6:29 **«төмүрчиниң көрүкиму көйүп кәтти, қоғушун болса отта йәм болди; родини еритип тавлаш бекар болди; хәлқим яманлардин халий болмиди»** — бу айәттики сөзләр Йәрәмия пәйғәмбәрниң Пәрвәрдигар Өзигә тапилиған вәзипини орунлиғандин кейин, Пәрвәрдигарға бәргән жавави болса керәк (*28-айәтни көрүң*). Күмүчни тавлиғанда, тавлиғучи қошқан қоғушун билән күмүчниң дашқили бирлишиду андин қоғушун вә күмүчниң дашқилиниң көйүп түгиши билән күмүч тавлиниду. Лекин Исраил интайин начар күмүчтәк болуп, хәлиқниң «дашқал»и толиму көп болғачқа, тавлаш жәрияни бекарға кәтти. «Қоғушун ишлитилип түгәп болди», һәтта «күмүччиниң отни пүвләйдиған көрүки»му көйүп кәтти.
6:30 Йәш. 1:22

дигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Йоллириңлар һәм қилмишлириңларни түзитиңлар; шундақ болғанда Мән силәрни мошу йәрдә муқим турғузимән. [4] «Пәрвәрдигарниң ибадәтханиси, Пәрвәрдигарниң ибадәтханиси, Пәрвәрдигарниң ибадәтханиси дәл мошудур!» дәп алдамчи сөзләргә тайинип кәтмәңлар. [5] Әгәр силәр һәқиқәтән йоллириң һәм қилмишлириңларни түзәтсәңлар, — әгәр кишиләр вә хошнаңлар арисида адаләт жүргүзсәңлар, [6] — әгәр силәр мусапир, житим-йесир һәм тул хотунларни бозәк қилиштин, мошу йәрдә гунасиз қанларни төкүштин, — шундақла өзәңларға зиян йәткүзүп, башқа илаһларға әгишип кетиштин қол үзсәңлар, — [7] шундақ қилғиниңларда Мән силәрни мошу йәрдә, йәни Мән ата-бовилириңларға қедимдин тартип мәңгүгичә тәғдим қилған бу зиминда муқим туридиған қилимән.
[8] Лекин мана, силәр һеч қандақ пайда йәткүзмәйдиған алдамчи сөзләргә тайинип кәткәнсиләр. [9] Әнди немә дегүлүк?! Оғрилиқ, қатиллиқ, зинахорлуқ қилип, сахта қәсәм ичип, Баалға исриқ йеқип вә силәр һеч тонумиған ят илаһларға әгишип, [10] андин Мениң намимда аталған мошу өйгә кирип Мениң алдимда туруп: «Биз қутқузулған!» дәмсиләр?! Мошу ләнәтлик ишларда туруверишүчүн қутқузулғанмусиләр?! [11] Мениң намимда аталған мошу өй силәрниң нәзириңларда булаңчиларниң угисиму?! Мана, Мән Өзәм бу ишларни көргәнмән, — дәйду Пәрвәрдигар.
[12] Шуңа, Мән әслидә Өз намимда туралғу қилған Шилоһ дегән жайға берип, хәлқим Исраилниң рәзиллиги түпәйлидин уни немә қиливәткәнлигимни көрүп беқиңлар!
[13] Әнди һазир, силәр мошундақ қилмишларни садир қилғиниңлар түпәйлидин, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән силәргә таң сәһәрдә орнумдин туруп сөз қилип кәлдим, лекин силәр һеч қулақ салмидиңлар; Мән силәрни чақирдим, лекин силәр Маңа жавап бәрмидиңлар — [14] әнди Мән Шилоһдики өйни қандақ қилған болсам, силәр таянған, шундақла намим қоюлған бу өйни вә Мән силәргә һәм ата-бовилириңларға тәғдим қилған бу зиминниму шундақ қилимән; [15] Мән силәрниң барлиқ қериндашлириңлар, йәни Әфраимниң барлиқ нәслини һайдивәткинимдәк силәрниму көзүмдин жирақ һайдаймән.
[16] Әнди сән, Йәрәмия, бу хәлиқ үчүн дуа қилма, улар үчүн налә-пәряд көтәрмә яки тиләк тилимә, Мениң алдимда туруп уларниң гуналирини һеч тилимә, чүнки Мән саңа қулақ салмаймән. [17] Уларниң Йәһуда шәһәрлиридә вә Йерусалим кочилирида немә қилғанлирини көрүватмамсән? [18] Балилар отун териду, атилар от қалайду, аяллар қәстән Мени рәнжитишкә «Асманниң Ханиши» үчүн пошкалларни селишқа хемирни жуғуриду, шу-

---

7:3 Йәр. 7:3; 18:11; 26:13
7:4 **«Пәрвәрдигарниң ибадәтханиси, Пәрвәрдигарниң ибадәтханиси дәл мошудур!»** — шүбһисизки, Исраиллар Худаниң ибадәтханисини бирхил «тилтумар»дәк, «Худа бизгә Өз ибадәтханисини тапшурғандин кейин, немә яманлиқ қилишимиздин қәтъийнәзәр һеч ким бизгә тәгмәйду» — дегәндәк ойлиған еди.
7:5 Йәр. 5:28
7:6 Йәш. 10:1, 2; 59:7
7:9 **«Баалға исриқ йеқип...»** — «Баал» дегән интайин жиркиничлик бирхил бут.
7:11 Мат. 21:13; Мар. 11:17; Лука 19:46
7:12 **«Мән әслидә Өз намимда туралғу қилған Шилоһ дегән жайға берип, ... уни немә қиливәткәнлигимни көрүп беқиңлар!»** — Исраил Қанаанға *(Пәләстингә)* киргәндин кейин, Муса пәйғәмбәрниң йетәкчилигидә ясалған «муқәддәс чедир» авал Шилоһ дегән жайға тикләнгән. «1Сам.» 4-бапни көрүң.
7:12 1Сам. 4:11; Зәб. 77:60
7:13 **«Мән силәргә таң сәһәрдә орнумдин туруп сөз қилип кәлдим»** — Худаниң «таң сәһәрдә орнумдин туруп,... » дегән сөзлири бәлким Униң иштин хелә авал, әстайидиллиқ билән иш қеридиғанлиғини көрситиду; бәзи вақитларда Униң қайта-қайта, изчил һалда мәлум бир ишни қеридиғанлиғини көрситиду.
7:13 2Тар. 36:15; Пәнд. 1:24; Йәш. 65:12; 66:4; Йәр. 7:21-28
7:14 **«Мән Шилоһдики өйни қандақ қилған болсам, силәр таянған, шундақла намим қоюлған бу өйни вә Мән силәргә һәм ата-бовилириңларға тәғдим қилған бу зиминниму шундақ қилимән»** — Худа дүшмәнләрниң вастиси билән Шилоһ дегән жайдики муқәддәс чедирини Өз шан-шәривидин жуда қилған вә шундақла Исраилни мәғлуп қилған *(«1Сам.» 4-бап, «Зәб.», 77:40ни көрүң)*.
7:16 Мис. 32:10; Йәр. 11:14; 14:11

ниңдәк ят илаһларға «шарап һәдийә»ләрни қуйиду. [19] Азаплинип ғәзәплинидиғини
Мәнму? — дәйду Пәрвәрдигар; — Өз йүзлиригә шәрм чаплап, азаплинидиғини өзлири
әмәсму? [20] Шуңа Рәб Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мениң ғәзивим вә қәһрим
мошу жайға төкүлиду; инсан үстигә, һайван үстигә, даладики дәрәқләр үстигә, ту-
практики мевиләр үстигә төкүлиду; у һәммини көйдүриду, уни һеч өчүрәлмәйду.
[21] Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәй-
ду: — Бериверiңлар, көйдүрмә қурбанлиқлириңларни башқа қурбанлиқларға қошуп
қоюңлар, барлиқ гөшлирини йәвелиңлар! [22] Чүнки Мән уларни Мисир зиминидин
қутқузуп чиқарған күнидә ата-бовилириңларға «көйдүрмә қурбанлиқ»лар яки башқа
қурбанлиқлар тоғрисида гәп қилмиған вә яки әмир бәрмигән едим; [23] бәлки Мән уларға
мундақ әмир қилип: «Авазимға қулақ селиңлар, шундақ қилип Мән силәрниң Худай-
иңлар болимән, силәр Мениң хәлқим болисиләр; Мән өзәңларға яхшилиқ болсун дәп
буйруған барлиқ йолда меңиңлар» — дәп буйруған едим. [24] Лекин улар һеч аңлимиған,
Маңа һеч қулақ салмиған, бәлки өз рәзил көңлидики жаһиллиғи билән өз хиял-хаһи-
шлириға әгишип меңивәргән; улар алдиға әмәс, бәлки кәйнигә маңған. [25] Ата-бови-
лириңлар Мисир зиминидин чиққандин тартип бүгүнки күнгә қәдәр Мән қуллирим
болған пәйғәмбәрләрни йениңларға әвәтип кәлдим; Мән һәркүни таң сәһәрдә орнум-
дин туруп уларни әвәтип кәлдим. [26] Лекин хәлқим аңлимиған, һеч қулақ салмиған; улар
бойнини қаттиқ қилған; рәзилликтә ата-бовилиридин ешип кәткән. [27] Сән бу сөзләрни
уларға ейтисән; лекин улар саңа қулақ салмайду; сән уларни товва қилишқа чақирисән,
лекин улар жавап бәрмәйду.
[28] — Сән уларға: — «Пәрвәрдигар Худасиниң авазини аңлимиған вә һеч түзитишни қобул
қилмиған хәлиқ дәл мошу!» — дәйсән. Улардин һәқиқәт-вапалиқ йоқап кәтти; бу улар-
ниң еғизидинму үзүлүп кәтти.

Худа йәнә Йәһудаға сөз қилиду

[29] Чечиңни чүширип уни ташливәт; жуқури жайларда бир мәрсийә оқуғин; чүнки
Пәрвәрдигар Өз ғәзивини чүшәрмәкчи болған бу дәвирни рәт қилип, униңдин ваз кә
чти. [30] Чүнки Йәһудадикиләр көз алдимда рәзиллик қилған, — дәйду Пәрвәрдигар, —
улар Мениң намимда аталған өйгә жиркиничлик нәрсиләрни әкирип уни булғиған;
[31] вә өз оғул-қизлирини отта қурбанлиқ қилип көйдүрүш үчүн «Һинномниң оғли»ниң
жилғисидики Тофәтниң жуқуридики жайларни қурған; бундақ ишни Мән һеч буйру-

---

7:18 **«Асманниң Ханиши»** — демисәкму, «Асманниң Ханиши» бирхил аял бут еди.
7:18 Йәш. 65:11; Йәр. 8:2; 19:13; 44:19; Йәр. 44:19
7:21 **«Бериверiңлар, көйдүрмә қурбанлиқлириңларни башқа қурбанлиқларға қошуп қоюңлар, барлиқ гөшлирини йәвелиңлар!»** — оқурмәнләр бәлким билидуки, «көйдүрмә қурбанлиқ»ларниң барлиқ гөшлири «Худаға пүтүнләй ибадәт сүпитидә аталсун» дәп қурбангаһ үстидә көйдүрүләтти. Мошу йәрдә Муқәддәс Роһ Йәрәмия арқилиқ: «Қурбанлиқлириңларниң һәммиси әһмийәтсиз, шуңа «көйдүрмә қурбанлиқ»ларниң гөшлирини көйдүрсәңларму, йесәңларму, Маңа бәрибир» дәп Исраилға һәҗвий, кинайилик гәп қилиду.
7:21 Йәш. 1:11; Йәр. 6:20; Ам. 5:21
7:23 Мис. 19:5; Лав. 26:12; Қан. 6:3
7:24 **«улар алдиға әмәс, бәлки кәйнигә маңған»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «улар Маңа йүз алдини қилмай, бәлки Маңа кәйнини қилған».
7:24 Йәр. 2:27; 3:17; 16:12; 32:33
7:26 Нәһ. 9:17,29; Йәр. 17:23; 19:15
7:28 Йәр. 5:1-3
7:29 Аюп 1:20; Йәш. 15:2; Йәр. 16:6

миғанмән, у оюмға һеч кирип бақмиғандур. 32 Шуңа, мана, шундақ күнләр келиду-
ки, — дәйду Пәрвәрдигар, — «Тофәт» яки «Ибн-Һинномниң җилғиси» әнди һеч тилға
елинмайду, бәлки «Қәтл җилғиси» дейилиду; чүнки улар Тофәттә җәсәтләрни йәр
қалмиғичә көмиду. 33 Бу хәлиқниң җәсәтлири асмандики учар-қанатларниң вә зи-
миндики җаниварларниң таами болиду; уларни өлүкләрдин қорқутуп һайдайдиған
һеч ким болмайду. 34 Мән Йәһуда шәһәрлиридин һәм Йерусалим шәһәрлиридин
оюн-тамашиниң садасини, шат-хурамлиқ садасини вә тойи болуватқан жигит-қизи-
ниң авазини мәһрум қилимән; чүнки зимин вәйранә болиду.

8 1 Шу чағда, — дәйду Пәрвәрдигар, — улар Йәһуданиң падишалириниң устиханлирини,
уларниң әмирлириниң устиханлирини, каһинларниң устиханлирини,
пәйғәмбәрләрниң устиханлирини вә Йерусалимда турғанларниң устиханлирини
гөрлиридин елип чиқириду; 2 шундақ қилип улар буларни қуяш, ай вә асманлардики
барлиқ җисимлар астида яйиду; чүнки улар буларни сөйгән, буларниң қуллуғида
болған, буларға әгәшкән, буларни издигән, буларға чоқунған; уларниң җәсәтлири
бир йәргә һеч жиғилмайду, һеч көмүлмәйду; улар зимин йүзидә оғут болуп ятиду.
3 Мән булардин қалғанлирини һайдиған җайларда, бу рәзил җәмәттин барлиқ тирик
қалғанлар һаятниң орниға маматни таллайду, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари
болған Пәрвәрдигар.

Худадин ваз кечиш һалакәтни издигәнлик билән баравәр

4 Әнди сән уларға мундақ дегин: Пәрвәрдигар мундақ дәйду:
— Адәмләр жиқилса қайтидин турмамду? Бириси йолдин чиқип кәтсә қайтип кәлмәм-
ду? 5 Немишкә Йерусалимдики бу хәлиқ һемишә йолдин чиқиш биләнла йенимдин
жирақлап кетиду? Улар алдамчилиқни чиң тутиду, йенимға қайтип келишни рәт қи-
лиду. 6 Мән көңүл қоюп аңлидим; лекин улар дуруслуқни сөзлимәйду; уларниң рәзил-
ликлиридин: «Мән зади немиләрни қилип қойдум?!» дәп товва қилидиған һеч ким йоқ;
ат җәңгә бурулуп етилғандәк һәр бириси өз йолиға бурулуп етилиду. 7 Һәтта асмандики
ләйләкму өзигә бекитилгән вақтилирини билиду; пахтәк, қалиғач вә турниларму көчүп
келидиған вақтилирини есидә тутиду; леким Мениң хәлқим Мән Пәрвәрдигарниң
уларға бекиткәнлиримни һеч билмәйду. 8 Силәр қандақму: «Биз данадурмиз, Пәрвәр-
дигарниң Тәврат-қануни биздә бардур!» дәйсиләр? Мана, бәрһәқ, өлима-көчүргүчиләр-
ниң ялғанчи қәлими уни бурмилиған. 9 Данишмәнләр хиҗил болиду, улар йәргә қарап
қалди; мана, улар Пәрвәрдигарниң сөзини чәткә қаққандин кейин, уларда зади немә

7:31 **«Тофәт»** — «Тофәт» дегән сөз ибраний тилида «очақ» һәм «уят» дегәнниму билдүриду. У йәнә «түкүрүк» дегән сөзниң аһаңиғиму охшап кетиду. Бу йәр «Һинномниң оғли (*Ибн-һинном*)ниң җилғиси»ға җайлашқан, Йерусалим шәһириниң җанубий тәрипидә еди. Хәлиқ әшу йәрдә әхләтләрни вә напак нәрсиләрни ташлап көйдүрәтти. Шуниң билән у интайин «һарам», әң булғанған җай дәп һесапланди.
–«Жуқири җайлар» — Исраил вә Йәһуда узундин бери тағ чоққилири қатарлиқ җайларда һәр хил бутларға чоқунуп, һәтта әшу җайларда «инсан қурбанлиқ»ларни қилип кәлгән. Демисәкму, «инсан қурбанлиғи» қилиш Тәвратта қәтъий мәнъий қилинған. «Бундақ бир ишни Мән һеч буйрумиғанмән, һеч оюмға кирип бақмиғандур».
7:31 2Пад. 23:10; Йәр. 2:23; 19:5, 6
7:33 Қан. 28:26; Йәр. 34:20
7:34 Йәш. 24:7; Йәр. 16:9; 25:10; Әз. 26:13; Һош. 2:13
8:2 Йәр. 7:18; 19:13
8:7 Йәр. 5:4, 5
8:8 **«өлима-көчүргүчиләрниң ялғанчи қәлими уни бурмилиған»** — «өлима-көчүргүчиләр»ниң роли бәлким Тәврат-қанунни көчүрүш вә униңға шәрһ бериш болуши мүмкин. «Басмиханилар» болмиғачқа Тәвратни көчүрүш интайин муһим хизмәт, әлвәттә.
–Оқурмәнләр башқа хил тәрҗимилирини учритиши мүмкин.

даналиқ қалиду? 10 Шуңа Мән уларниң аяллирини башқиларға, уларниң етизлирини
йеңи егилиригә тапшуруп беримән; чүнки әң кичигидин чоңиғичә уларниң һәмми-
си ачкөзлүккә берилгән; пәйғәмбәрдин каһинғичә һәммиси сахта иш қилиду. 11 Улар:
«Аман-есәнлик! Аман-есәнлик!» дәп хәлқимниң қизиниң ярисини суслуқ билән қол
учида чала теңип қойди. Лекин аман-есәнлик йоқтур! 12 Улар жиркиничлик ишларни
садир қилғинидин хиҗил болдиму? — Яқ, улар һеч хиҗил болмиди, һәтта қизириш-
ниму улар һеч билмәйду. Шуңа улар жиқилип өлгәнләр ичидә жиқилип өлиду; уларни
җазалашқа кәлгинимдә улар путлишип кетиду, — дәйду Пәрвәрдигар. 13 Мән уларниң
һосулини елип ташлаймән, — дәйду Пәрвәрдигар; үзүм телида үзүмләр, әнҗир дәриғи-
дә әнҗирләр һеч қалмиди; йопурмақлири солишип кәтти; Мән уларға немә бәғишлиған
болсам, әнди шулар улардин өткүзүвелиниду.

Келидиған һалакәт — Йәрәмия сөз қилиду

14 «Биз немишкә мошу йәрдә бекар олтиривеpимиз? Жиғилайли, мустәһкәм шәһәрләр-
гә кирип шу йәрләрдә күрәш қилип түгишәйли! Чүнки Пәрвәрдигар Худайимиз бизни
түгәштүрүп, бизгә өт сүйини бәрди; чүнки биз Пәрвәрдигар алдида гуна садир қил-
дуқ. 15 Аман-течлиқни үмүт қилип күтүп кәлдуқ, лекин һеч яхшилиқ болмиди; шипа
вақтини күттуқ, лекин мана, вәһимә басти! 16 Дүшмән атлириниң хартилдашлири Дан
зиминидин тартип аңланмақта; айғирлириниң кишнәшлири пүткүл зиминни қорқи-
тип тәврәтмәктә. Улар зимин вә униңда туруватқан һәммини, шәһәрни вә униңда туру-
ватқанларниң һәммисини йоқитишқа келиду!».
17 — Мана, Мән араңларға иланларни, йәни һеч ким сеһирләлмәйдиған зәһәрлик илан-
ларни әвәтимән, улар силәрни чақиду» — дәйду Пәрвәрдигар.

Пәйғәмбәрниң налә-пәряди

18 Мән: «Мениң дәрд-әлимим давалиғусиз! Жүригим зәйиплишип кәтти!» — дедим.

Пәрвәрдигарниң мәрсийә сөзлири

19 «Мана, хәлқимниң қизиниң интайин жирақ жуттин көтирилгән пәрядиниң садаси!
Улар — «Пәрвәрдигар Зионда әмәсму? Зионниң падишаси у йәрдә турмамду?!» — дәйду».
«Немишкә әнди улар Мени ойма мәбудлири билән, әрзимәс ят нәрсиләр билән ғәзә-
пләндүриду?!»

8:10 Йәш. 56:11; Йәр. 6:12,13,14,15
8:13 **«...Мән уларға немә бәғишлиған болсам, әнди шулар улардин өткүзүвелиниду»** — оқурмәнләр башқа хил тәрҗимилирини учритиши мумкин.
8:13 Йәш. 5:1-7; Мат. 21:19; Луқа 13:6-9
8:14 **«Жиғилайли, мустәһкәм шәһәрләргә кирип шу йәрләрдә күрәш қилип түгишәйли»** — яки «Жиғилайли, мустәһкәм шәһәрләргә кирип шу йәрләрдә сүкүт қилайли!» ибраний тилида «сүкүт қилиш» вә «түгәшмәк» охшаш бир сөз билән ипадилиниду. **«Пәрвәрдигар Худайимиз бизни түгәштүрүп,...»** — яки «Пәрвәрдигар Худайимиз бизни сүкүт қилдуруп...». Ибраний тилида «сүкүт қилиш» вә «өлүш, түгәш» бирла сөз (*дамам*) билән ипадилиниду.
8:14 Йәр. 4:5; 9:15; 23:15
8:15 Йәр. 14:19
8:16 **«Дан зимини»** — Исраил зимининиң шималий четидә еди; демәк, дүшмәнләр аллиқачан шу зиминға йетип болди.
8:16 Йәр. 4:15
8:17 **«Мән араңларға иланларни, йәни һеч ким сеһирләлмәйдиған зәһәрлик иланларни әвәтимән, улар силәрни чақиду»** — бу иланлар шүбһисизки, көчмә мәнада болуп дүшмәнләрни көрситиду.
8:17 Зәб. 57:5, 6
8:18 **«Мениң дәрд-әлимим давалиғусиз! Жүригим зәйиплишип кәтти!»** — бу сөзләр пәйғәмбәрниң мәрсийиси болуши керәк. **«Мениң дәрд-әлимим давалиғусиз!»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «И дәрд-әлимимгә тәсәлли бәргүчи!».
8:19 **««Мана, хәлқимниң қизиниң интайин жирақ жуттин көтирилгән пәрядиниң садаси! Улар — «Пәрвәрдигар Зионда әмәсму? Зионниң падишаси у йәрдә турмамду?!» — дәйду»** — бу сөзләр яки Пәрвәрдигарниңки болуши

Хәлиқниң болидиған налә-пәряди

[20] — «Орма вақти өтүп кәтти, яз түгиди, лекин биз болсақ йәнила қутқузулмидуқ!»

Пәйғәмбәрниң мәрсийиси

[21] «Хәлқимниң қизиниң сунуқ яриси түпәйлидин өзәм сунуқмән; матәм тутимән;
Дәккә-дүккә мени бесивалди, —
[22] Гилеадта тутия тепилмамдикән?
У йәрдә тевип йоқмикән?
Немишкә әнди мениң хәлқимниң қизиға дава тепилмайду?!».

Давами

9 [1] Аһ, мениң бешим суниң беши,
Көзүм яшниң булиқи болсиди!
Ундақта хәлқимниң қизи арисидики өлтүрүлгәнләр үчүн кечә-күндүз жиғлайттим!
[2] Аһ, мән үчүн чөл-баяванда йолучилар чүшкидәк бир туралғу болсиди!
Ундақта хәлқимни ташлап, улардин айрилған болаттим!
Чүнки уларниң һәммиси зинахорлар,
Мунапиқларниң бир җамаитидур!»

Пәрвәрдигарниң сөзиниң давами

[3] — Улар оқячи ләшкәрләр оқяйини егилдүргәндәк тилини ялғанчилиққа егилдүрүшкә
тәйярлиған; улар зиминда үстүнлүк қазанған, бирақ бу сәмимийлик билән болған әмәс;
улар рәзиллик үстигә рәзиллик қилған, Мени һеч тонуп билмигән» — дәйду Пәрвәрди-
гар. [4] — һәр бириңлар өз йеқиниңлардин һези болуңлар, қериндашлириңларға һеч та-
янмаңлар; чүнки һәр бир қериндаш пәқәтла алдиғучи, халас, һәр бир йеқинлириң бол-
са төһмәтхорлуқта жүрмәктә. [5] Улар һәр бири өз йеқинлириға алдамчилиқ қилмақта,

---

керәк, болмиса пәйғәмбәрниңки болиду. Кейин биз хәлиқниң пәрядини аңлаймиз: — *(улар... дәйду)*.
–**«интайин жирақ жуттин көтирилгән пәрядиниң садаси!»** — яки «зиминдики һәр бир булуң-пучқақлиридин чиққан пәрядиниң садаси!». **«Немишкә әнди улар Мени ойма мәбудлири билән, әрзимәс ят нәрсиләр билән ғәзәпләндүриду?!»** — бу сөзләр Пәрвәрдигарниң пәйғәмбәргә, шундақла ихлассиз хәлиққә бәргән җававидур.
8:21 **«Хәлқимниң қизиниң сунуқ яриси түпәйлидин өзәм сунуқмән; матәм тутимән; дәккә-дүккә мени бесивалди»** — оқурмәнләргә қайтидин тәкрарлап уқтуримизки, мавзуларни *(мәсилән мошу йәрдә «Пәйғәмбәрниң мәрсийиси»)* өзимиз һөрмәтлик оқурмәнләргә ярдими болсун дәп қошуп киргүздуқ. Улар муқәддәс текстниң бир қисми әмәс.
–8-баптики 21-айәттин 9-баптики 2-айәткичә һәммиси ялғуз Йәрәмия пәрғәмбәрниң мәрсийисиму, яки униң ичидә Пәрвәрдигарниң сөзлири барму? Қандақла болмисун, сөзләр ялғуз пәйғәмбәрниң сөзлири болсун, болмисун, шубһисизки пәйғәмбәрниң қайғу-һәсрәтлик сөзлири охшашла Пәрвәрдигарниңму қайғу-һәсрәтлик сөзлидур.
8:22 **«Гилеадта тутия тепилмамдикән?»** — Гилеад районида һәр хил шипалиқ дорилар һәм уста тевипларниң даңқи бар еди. Шуңа бу сөз пәйғәмбәрниң: «Җисманий җәһәттә Пәрвәрдигар силәр мениң хәлқимгә шундақ рәһимдиллиқ қилип, әтраплиқ ойлап, шипалиқ дориларни вә даңлиқ тевипларни тәминлигән йәрдә, Униң роһий җәһәттиму силәрниң һәр хил гунайий кесәллириңларни сақайтишқа дора-амаллири мол әмәсму? — Әнди немишкә силәр Униң йеңа кәлмәйсиләр?!» дегәндәк бир соали охшайду.
–Бу 22-айәт Пәрвәрдигарниң Өзиниң сөзлири болушиму мүмкин.
8:22 Яр. 37:25; Йәр. 46:11; 51:8
9:1 Йәш. 22:4; Йәр. 4:19
9:2 **«уларниң һәммиси зинахорлар,...»** — «зинахорлар» бәлким роһий җәһәттин ейтилиду, улар Худаға вапасизлиқ қилип бутларға чоқунуп кәтти.
9:2 Йәр. 5:7, 8
9:3 **«улар зиминда үстүнлүк қазанған, бирақ бу сәмимийлик билән болған әмәс...»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «шу зиминда улар ғәлибә қилған, бирақ бу һәқиқәтни тикләш үчүн әмәс...».
9:3 Йәш. 59:4,13,15; Йәр. 6:7
9:4 Йәр. 6:28

һеч ким һәқиқәтни сөзлимәйду; улар өз тилини ялған сөзләшкә үгитиду, улар қәбиһ-
ликтә өзлирини упритиду. [6] Улар җәбир-зулум үстигә җәбир-зулум қилмақта, алдам-
чилиқтин йәнә бир алдамчилиққа өтмәктә; улар Мени тонушни рәт қилиду, — дәйду
Пәрвәрдигар.
[7] Шуңа самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән
уларни еритип тавлап синаймән; хәлқимниң қизиниң рәзиллигигә Маңа башқа йол
қалмидиму? [8] Уларниң тили әҗәл оқидур; у алдамчилиқни сөзләйду; һәр бир еғиз сө-
зидә йеқини билән теч-аманлиқни сөзләйду, лекин көңлидә қилтақ тәйярлайду. [9] Бу
ишлар түпәйлидин уларни җазалимай қоямдим? — дәйду Пәрвәрдигар, — Мениң җе-
ним мошундақ бир әлдин қисас алмай қоямду?

Келидиған апәт үчүн Йәрәмия мәрсийә оқуйду

[10] «Тағлардики яйлақлар үчүн жиға вә налә-пәряд көтиримән,
Даладики отлақлар үчүн мәрсийә оқуймән;
Чүнки улар көйүп кәттики, һеч ким у йәрдин өтмәйду;
Калиларниң һөкирәшлири аңланмайду;
Һәм асмандики учар-қанатлар һәм һайванатларму қечип,
Шу йәрдин кәтти!».

Пәрвәрдигар сөзини давам қилиду

[11] — Мән Йерусалимни хараплашқан топ-топ дога, чилбөриләрниң бир туралғуси қи-
лимән;
Йәһуда шәһәрлирини адәм турмайдиған дәриҗидә вайранә қилимән.
[12] — Ким бу ишларни чүшинишкә данишмән болиду?
Ким Пәрвәрдигарниң ағзидин сөз елип буларни чүшәндүрәләйду?
Немишкә зимин вәйранә, һеч ким өтмигидәк, көйүп чөл-баявандәк болуп кәтти?
[13] Пәрвәрдигар дәйду, — Чүнки улар Мән улар алдиға қойған Тәврат-қанунни ташливәт-
кән, Мениң авазимға қулақ салмиған вә униңда маңмиған,
[14] Бәлки өз қәлбидики җаһиллиққа әгәшкән, ата-бовилири уларға үгәткәндәк Бааллар-
ниң кәйнигә әгишип кәткән,
[15] Шуңа самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, Исраилниң Худаси мун-
дақ дәйду: — Мана, Мән бу хәлиққә кәкрини йегүзимән, уларға өт сүйини ичкүзимән,
[16] уларни улар яки ата-бовилири илгири һеч тонумайдиған әлләр арисиға тарқитимән;
Мән уларни йоқатқичә уларниң кәйнидин қоғлашқа қилични әвәтимән.
[17] Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Көңүл қоюңлар,
матәмчи аялларни келишкә чақириңлар, жиғлашқа әң уста болған қиз-аялларни чақи-
рип келишкә адәм әвәтиңлар!

9:6 **«улар қәбиһликтә өзлирини упритиду 5-айәт»** — 5-айәтниң ахирқи қисми һәм 6-айәтниң баш қисминиң башқа бирхил тәрҗимиси: «Улар қәбиһлик қилип товвани һеч билмәйду. *(6)* сән *(Йәрәмия)* алдамчилиқ арисида туруватисән; алдамчилиғи түпәйлидин улар Мени тонушни рәт қилиду...».
9:8 Зәб. 11:3-5; 27:3; 119:3-4; Пәнд. 30:14
9:9 Йәр. 5:9,29
9:11 Йәр. 10:22
9:14 **«Йәһуда хәлқи ...ата-бовилири уларға үгәткәндәк Баалларниң кәйнигә әгишип кәткән»** — оқурмәнләрниң есидә барки, «Баал»лар интайин жиркиничлик бир хил бутлар еди.
9:15 Йәр. 8:14; 23:15
9:16 Лав. 26:33
9:17 **«көңүл қоюңлар, матәмчи аялларни келишкә чақириңлар, жиғлашқа әң уста болған қиз-аялларни чақирип келишкә адәм әвәтиңлар!»** — кона заманларда бәзи бай адәмләр уруқ-туққанлирини дәпнә қилишта мошундақ «жиғлашқа маһир» аялларни «кәйпиятни яритиш» үчүн яллайтти *(мәсилән, Инҗил, «Мат.» 9:37ни көрүң)*.

Йәрәмия Пәрвәрдигарниң сөзлиригә җавап бериду

[18] — Бәрһәқ, улар тез кәлсун, биз үчүн зор жиға көтәрсунки, бизниң көзлиримиздинму
яшлар тарамлап төкүлсун, чанақлиримиздинму яш тамчилири ақсун — [19] чүнки Зион-
дин жиға авази аңлинип: — «Биз қанчилик булаң-талаң қилиндуқ! Қанчилик шәрмәндә
болдуқ! Улар туралғулиримизни өрүвәтти, биз зиминимизни ташлидуқ!» — дейилиду.
[20] Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар, и аяллар,
Униң ағзидики сөзгә қулақ селиңлар;
Қизиңларға жиғлашни үгитиңлар,
Һәр бириңлар йеқиниңларға мәрсийә оқутуңлар;
[21] Чүнки өлүм болса деризилиримиздин ямишип киргән,
Орда-истиһкамлиримизғиму киргән;
У балиларни кочилардин,
Жигитләрни рәстә-мәйданлардин жулуп ташлиған.
[22] Йеқинлириңларға уқтуруп: «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Бәрһәқ, җәсәтләр далада тезәктәк жиқилиду;
Улар ормичиниң орғиқиниң астиға жиқилған,
Лекин һеч ким жиғмайдиған башақтәк йәргә чечилиду!» — дәңлар!

[23] Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Дана киши даналиғи билән, күчлүк киши күчлүклиги билән, бай байлиқлири билән
пәхирлинип махтанмисун; [24] пәхирлинип махтиғучи болса шуниңдин, йәни Мени,
йәр йүзидә меһир-муһәббәт, адаләт вә һәққанийлиқни жүргүзгүчи Мән Пәрвәрди-
гарни тонуп йәткәнлигидин пәхирлинип махтансун; чүнки Мениң хурсәнлигим дәл
мошу ишлардиндур, — дәйду Пәрвәрдигар. [25] Мана, шундақ күнләр келидуки, — дәйду
Пәрвәрдигар, — Мән хәтнә қилмиғанларни хәтнә қилинғанлар билән биллә җазалай-
мән; [26] йәни Мисир, Йәһуда, Едом, Аммонийлар вә Моабийлар, җүмлидин чөл-баяванда
туруватқан, чекә чачлирини чүшириватқан әлләрни җазалаймән; чүнки бу әлләрниң
һәммиси хәтнисиздур; Исраилниң барлиқ җәмәтиму көңлидә хәтнисиздур.

Бутлар әмәс, Пәрвәрдигарла ибадәткә лайиқтур

10 [1] Пәрвәрдигарниң силәргә ейтқан сөзигә қулақ селиңлар, и Исраил җәмәти:
[2] Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Әлләрниң йоллирини үгәнмәңлар; гәрчә
әлләр асмандики һадисә-аламәтләрдин қорқуп дәккә-дүккигә чөмгән болсиму, силәр
булардин һеч чөчүп кәтмәңлар. [3] Чүнки әлләрниң қаидә-йосунлири бемәнaлиқтур;

9:22 Йәр. 7:33
9:23 1Кор. 1:31; 2Кор. 10:17
9:26 **«... Бу әлләрниң һәммиси хәтнисиздур; Исраилниң барлиқ җәмәтиму көңлидә хәтнисиздур»** — бу 25- вә 26-айәтләр Йәһуда *(Исраил)*ға интайин еғир келиши керәк еди. Чүнки Пәрвәрдигар уларни, өзлири кәмиситидиған хәтнә қилинмиған «ят әлләр» қатарида «хәтнә қилинмиған»дәк һесаплайду. Худаниң көз алдида Йәһуда хәтнисиз, йәни у Ибраһим хәтнә арқилиқ түзгән әһдигә лайиқ әмәс болуп қалди. «Көңли хәтнисиз» — «көңли бу рәзил дунyядики рәзил аззу-һәвәслиридин кесилгән әмәс, Худа вә униң ибадити үчүн рәзилликтин айрилған әмәс» дегән мәнада. «Әзакиял»ға қошулған «қошумчә сөзимиз»ни вә Инҗил, «Рим.» 2-бап, «Фил.» 3:3, «Кол.» 2:11ни көрүң).
–Йәнә келип хәтнә «көңлидә әмәс» болса, «чекә чачлирини чүшириветиш» *(бәлким бутпәрәсләрниң матиминиң бир ипадиси)*тин һеч қандақ пәрқи яки әһмийити йоқтур.
9:26 Лав. 26:41; Рим. 2:28,29
10:2 **«әлләрниң йоллирини үгәнмәңлар; гәрчә әлләр асмандики һадисә-аламәтләрдин қорқуп дәккә-дүккигә чөмгән болсиму, силәр булардин һеч чөчүп кәтмәңлар»** — ят әлләр бундақ «асмандики һадисә-аламәтләр»ни хурапийлиқ, йәни мунәҗҗимлик йолида чүшинәтти, әлвәттә.

һәммиси орманлиқтин кесилгән дәрәқтин, яғаччиниң искиниси билән оюлған
нәрсигә асасланғандур. [4] Улар буни алтун-күмүч билән һәлләйду; уни жиқилмисун
дәп улар болқа, миқлар билән бекитиду. [5] Бундақ бутлар тәрхәмәкликтә туридиған
бир қаранчуқтур, халас; улар һеч сөзләлмәйду; улар башқилар тәрипидин көтирилиши
керәк, чүнки улар маңалмайду. Улардин қорқмаңлар; чүнки улар рәзиллик қилалмайду,
уларниң қолидин яхшилиқ қилишму кәлмәйду. [6] — Саңа охшайдиған һеч ким йоқ, и
Пәрвәрдигар; Сән улуқ, күч-қудритиң билән намиң улуқдур. [7] Ким Сәндин қорқмай
туралисун, и барлиқ әлләр үстигә һөкүмран падиша!? Чүнки бу Саңа тегишликтур;
чүнки әлләрдики данишмәнләр арисида вә барлиқ падишалиқлар арисида Саңа охшаш
һеч ким йоқтур. [8] Әлләрниң һәммиси истиснасиз әқли йоқ, наданлардур; бу әрзимәсләр
яғачтур, халас! Улар тәлим берәләмду!? [9] Соқуп ялпақланған күмүч Таршиштин елип
келиниду; алтунму Уфаздин елип келиниду; андин һүнәрвән вә зәргәрләрниң қоли бу
ясиғиниға көк вә сөсүн рәхт билән кийим кийгүзиду — буларниң һәммиси шүбһисизки,
данишмән устиларниң әҗридур!
10 Лекин Пәрвәрдигар Худаниң Өзи һәқиқәттур; Уһаят Худадур, мәңгүлүкниң Падишасидур; Униң ғәзиви алдида йәр-зимин титрәйду; әлләр Униң қәһрини көтирәлмәйду.
11 Уларға мундақ дегин: «Асман билән зиминни яратмиған илаһлар, улар зимин йүзидин вә асман астидин йоқайду!».
12 Пәрвәрдигар болса йәр-зиминни күч-қудрити билән ясиған,
Аләмни даналиғи билән бәрпа қилған,
Асманларни әқил-парасити билән яйғучидур.
13 У авазини қоюватсә, асманларда сулар шавқунлайду;
У йәр чәтлиридин булут-туманларни өрлитиду;
У ямғурларға чақмақларни һәмраһ қилип бекитиду,
Вә шамални өз ғәзнилиридин чиқириду.
14 Мошу кишиләрниң һәр бири әқилсиз, билимдин мәһрумлардур;
Зәргәрләрниң һәр бири өзлири ойған бут тәрипидин шәрмәндигә қалиду;
Чүнки униң қуйма һәйкили ялғанчилиқ, уларда һеч тиниқ йоқтур.
15 Улар бемәналардур, мазақ объектидур;
Җазалиниш вақти уларниң үстигә кәлгәндә, улар йоқитилиду.
16 Яқупниң Несивиси Болғучи булардәк әмәстур,
Чүнки барлиқ мәвҗудатни ясиғучи Шудур;
Исраил болса Униң Өз мираси болған қәбилидур;
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Униң намидур.

10:3 Йәш. 44:14-17
10:4 Йәш. 41:7
10:5 Зәб. 113:12-15; Йәш. 41:23; 46:1, 7
10:6 Зәб. 85:8,10
10:7 Вәһ. 15:4
10:8 **«Әлләрниң һәммиси истиснасиз әқли йоқ, наданлардур; бу әрзимәсләр яғачтур, халас! Улар тәлим берәләмду!? »** — оқурмәнләр айәтниң башқа хил тәрҗимилирини учритиши мүмкин.
10:8 Йәш. 41:29; һаб. 2:18; Зәк. 10:2
10:11 **«Уларға мундақ дегин: «Асман билән зиминни яратмиған илаһлар, улар зимин йүзидин вә асман астидин йоқайду!»** — бу айәт ибраний тилида әмәс, бәлки арамий тилида ипадилиниду. Еникки, Худаниң мәхсити Өз хәлқиниң бу һәқиқәтни ят әлләргә уларниң өз тилида билдүрүши керәк.
10:12 Яр. 1:1; Аюп 9:8; Зәб. 103:2; Йәш. 40:22; 44:24; 51:13; Йәр. 51:15
10:13 Зәб. 134:7; Йәр. 51:16
10:14 Йәр. 51:17,18
10:16 **«Яқупниң несивиси»** — «Яқуп» мошу йәрдә Яқуп вә униң әвлатлири болған Исраилниму көрситиду. «Яқупниң несивиси» Худаниң Өзидур, әлвәттә.
10:16 Зәб. 73:2; Йәр. 51:19

Йәрәмия хәлқи үчүн мәрсийә оқуп дуа қилиду

[17] Зиминдин чиқишқа жүк-тақиңни жиғиштуруп ал, и муһасиригә елинғучи қиз; [18] чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Мана, Мән бу вақитта зиминдикиләрни елип у йәрдин чөриветимән вә уларниң көңли тонуп йәткичә азар беримән!».

Йәрәмия хәлқигә вәкил сүпитидә сөз қилиду

[19] Җараһитим үчүн һалимға вай! Мениң ярам давалиғусиздур! Бирақ әслидә мән: «Бу пәқәт бир кесәллик, халас, униңға чидиғидәкмән» — дәптикәнмән. [20] Мениң чедирим һалак болди, барлиқ танилирим үзүлди; балилирим мәндин жуда болуп, улар йоқ болди; чедиримни қайтидин созуп тиккидәк, чедир пәрдилирини асқидәк һеч ким қалмиди. [21] Чүнки хәлиқ падичилири әқилсиз болуп, Пәрвәрдигарни издәп йол соримайду; шуңа улар данишмәнләрдәк иш көрәлмәйду, уларниң барлиқ падиси тарқилип кәтти. [22] Аңлаңлар! Бир гәпниң шәписи! Мана, у келиду, шималий зиминдин чиққан зор бир чуқан-сүрән! Йәһуданиң шәһәрлирини бир вәйранә, чилбөриләрниң туралғусиға айландурғучи келиватиду! [23] Билимәнки, и Пәрвәрдигар, инсанниң өз йолини бекитиши өз қолида әмәстур; меңиватқан адәмниң өзидә қәдәмлирини халиғанчә ташлаш қудрити болмастур; [24] Пәрвәрдигар, мени түзигәйсән, лекин ғәзивиң билән әмәс, адил һөкүмиң билән түзигәйсән; болмиса Сән мени йоққа баравәр қилисән. [25] Қәһриңни Сени тонумайдиған әлләр һәмдә намиңға нида қилмайдиған җәмәтләр үстигә төккәйсән; чүнки улар Яқупни йәп кәткән; бәрһәқ, улар уни жутуп түгәштүрүп, турған җайини мутләқ вәйран қилған.

Хәлиқниң Худаниң әһдисини көзгә илмиғанлиғи

11 [1] Йәрәмияға Пәрвәрдигардин кәлгән сөз мундақ еди: [2] — Бу әһдиниң сөзлиригә қулақ селиңлар; шундақла Йәһуда кишилиригә, Йерусалимда туруватқанларға уларни йәткүзүңлар, [3] — сән Йәрәмия уларға мундақ ейткин: —

— Пәрвәрдигар, Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Бу әһдиниң сөзлиригә ким бойсунмиса у ләнәттә қалиду; [4] Мән бу әһдини ата-бовилириңларни Мисир зиминидин, йәни төмүр тавлайдиған хумдандин қутқузуп чиқарған күнидә уларға тапилап: «Авазимға қулақ селип, бу сөзләргә, йәни Мән силәргә тапшурған барлиқ әмирләргә әмәл қилиңлар; шундақ қилғиниңларда, силәр Мениң хәлқим болисиләр, Мән силәрниң Худайиңлар болимән; [5] шундақ болғинида Мән ата-бовилириңларға: «Силәргә сүт һәм бал еқип туридиған бир зимин тәғдим қилимән» дәп ичкән қәсәмни әмәлгә ашуримән» — дегән едим. Силәр бүгүнки күндә дәл шу зиминда туруватисиләр!

10:17 **«муһасиригә елинғучи қиз»** — «қиз» мошу йәрдә шүбһисизки, пүтүн хәлиқни билдүриду.
10:18 Йәр. 6:24
10:19 **«пәқәт бир кесәллик»** — бәлким хәлиқниң бешиға чүшкән күлпәтләр «пәқәт вақтилиқ аварә, халас» дегән һессиятини көрситиду. Сахта пәйғәмбәрләр бундақ һессиятни көп қоллайтти.
10:21 **«хәлиқ падичилири»** — *(йәни «пада баққучилири»)* шүбһисизки, Йәһуданиң падишаси, вәзирлири, каһинлири вә пәйғәмбәрлирини көрситиду.
10:22 Йәр. 1:14; 4:6; 9:11
10:23 Пәнд. 16:1; 20:24
10:24 Зәб. 6:1-2; 37:1-2; Йәр. 30:11; 46:28
10:25 Зәб. 78:6; Йәр. 8:16; 9:16
11:2 **«Бу әһдиниң сөзлиригә қулақ селиңлар»** — бу бешарәт *(11:1-17)*ниң асас темиси *(жуқуриқи мавзуйимиздәк)* — «хәлиқниң Худаниң әһдисини көзгә илмиғанлиғи». Бешарәт бәлким Йосия падиша һөкүм сүргән вақтида ибадәтханидин тепилған «Тәврат-қанунниң бир қисми» билән мунасивәтлик. У Тәвратниң қисми бәлким «Қанун шәрһи» еди, китап Худа Муса пәйғәмбәр арқилиқ Исраил билән түзгән әһдини тәкрарлайду вә тәкитләйду. «2Пад.» 22-23-бапларни, «2Тар.», 34-35-бапларни көрүң.
11:3 Қан. 27:26; Гал. 3:10
11:4 Лав. 26:3,12; Қан. 4:20

Мән болсам җававән «Амин, Пәрвәрдигар!» — дедим.
[6] Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — Йәһуданиң шәһәрлиридә, Йерусалимниң кочили-
рида бу сөзләрни җакала: — Бу әһдиниң барлиқ сөзлиригә қулақ селип әмәлгә ашуруң
лар! [7] Чүнки Мән ата-бовилириңларға Мисир зиминидин қутқузуп чиқарған күнидин
бүгүнки күнгичә «Мениң авазимға қулақ селиңлар!» дәп җекиләп агаһландуруп кели-
ватимән; Мән таң сәһәрдә орнумдин туруп уларни агаһландуруп кәлдим. [8] Лекин улар
һеч аңлимиған яки қулақ салмиған; уларниң һәр бири рәзил көңуллиридики җаһил-
лиққа әгишип маңған; шуниң билән Мән бу әһдидики барлиқ сөзләрни уларниң бешиға
чүшәрдим; Мән буларниң һәммисини уларға тапилиғанмән, лекин улар һеч әмәлгә
ашурмиған.
[9] Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — Йәһудадикиләр вә Йерусалимда туруватқанларниң
арисида бир сүйқәст байқалди; [10] улар сөзлиримни аңлашни рәт қилған ата-бовилириниң
қәбиһликлиригә қайтип кәтти; уларниң ибадитидә болайли дәп башқа илаһларға әгишип
кәтти. Исраил җәмәти һәм Йәһуда җәмәти ата-бовилири билән түзгән әһдәмни бузди.
[11] Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән уларниң үстигә һеч қутулалмас апәт
чүширимән; улар Маңа пәряд көтириду, лекин Мән уларни аңлимаймән. [12] Андин Йәһу-
даниң шәһәрлири вә Йерусалимда туруватқанлар исриқ йеқип чоқунған бутларни из-
дәп уларға пәряд көтириду; лекин апәт чүшкән вақтида улар буларни һеч қутқузмайду.
[13] Чүнки шәһәрлириң қанчә көп болғансери, бутлириң шунчә көп болди, и Йәһуда; Йе-
русалимниң кочилири қанчә көп болғансери, силәр «жиркиничлик болғучи»ға шунчә
қурбангаһларни қурдуңлар, йәни Баалға исриқ йеқиш үчүн қурбангаһларни бәрпа қил-
диңлар.

[14] Әнди сән, и Йәрәмия, бу хәлиқ үчүн дуа қилма, улар үчүн һеч пәряд яки тилавәт қил-
ма; чүнки апәт бешиға чүшүши билән улар Маңа нида қилған вақтида Мән уларни аң-
лимаймән.

[15] — Мениң сөйүмлүк хәлқимниң өйүмдә турушиға немә һәққи? Чүнки көпинчиңлар
өзәңларниң рәзил мәхсәтлиригә йетишкә орунисиләр; силәр рәзиллигиңлар әмәлгә
ашқанда хурсән болсаңлар, ундақта «муқәддәс гөшләр» мошу асийлиғиңларни силәр-
дин елип ташлаламду? [16] Пәрвәрдигар исмиңни «Япйешил, мол мевилик, барақсан зәй-
тун дәриғи» дәп атиған еди; лекин Пәрвәрдигар дәрәққә шавқунлайдиған зор бир отни
салиду вә шахлири йоқ қилиниду. [17] Чүнки сени тиккән самави қошунларниң Сәрдари
болған Пәрвәрдигар саңа қарап күлпәт бекитип җакалиған; сәвәви, Исраил җәмәти вә
Йәһуда җәмәти өзиниң мәнпәәтини көзләп рәзиллик қилип, Баалға исриқ йеқип, Ме-
ниң ғәзивимни кәлтүрди.

11:5 **«Мән болсам җававән «Амин, Пәрвәрдигар!» — дедим»** — оқурмәнләргә аянки, «Амин» дегән сөз «шундақ болсун!» дегән мәнада. Мошу йәрдә Йәрәмия Пәрвәрдигарниң әһдисигә бойсунмиған барлиқ кишиләрни *(3-айәттә)* ләнәткә қалдуридиғанлиғиға қошулушни билдүриду.
11:5 Қан. 7:12
11:6 **«Бу әһдиниң барлиқ сөзлиригә қулақ селип әмәлгә ашуруңлар!»** — бешарәт *(11:1-17)*ниң асас темиси тоғрисидики 2-айәттики изаһатни көрүң.
11:7 Йәр. 7:13,25
11:8 Йәр. 3:17; 7:24,26; 9:14
11:11 Пәнд. 1:28; Йәш. 1:15; Йәр. 14:12; Әз. 8:18; Мик. 3:4
11:13 Йәр. 2:28
11:14 Йәр. 7:16; 14:11
11:15 **«муқәддәс гөшләр»** — қурбанлиқлардики гөшләр, әлвәттә. Оқурмәнләр айәтниң башқа көп хил тәрҗимилирини учритиши мүмкин, лекин умумий мәнаси тәрҗимимиздикидәк болиду.
11:17 Йәр. 2:21

Йәрәмияға қилинидиған сүйқәстни Пәрвәрдигар униңға аян қилиду

[18] «Пәрвәрдигар маңа хәвәр йәткүзди, шуниң билән мән чүшәндим; У маңа уларниң қил-
мишлирини аян қилди; [19] мән болсам худди боғузлашқа йетиләп маңған көнүк пақлан-
дәк едим; мән әсли уларниң маңа қарап: «Дәрәқни мевиси билән йоқитайли, униң исми
қайта әскә һеч кәлтүрүлмисун, уни тирикләр зиминидин үзүп ташлайли» дегән қәстли-
рини һеч билмәйттим; [20] лекин Сән, и адил һөкүм Чиқарғучи, адәмниң виждан-қәлби-
ни Синиғучи, самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, Сениң уларниң үстигә
чүширидиған қисасиңни өз көзүм билән көрүшкә несип қилғайсән; чүнки дәвайимни
Саңила аян қилип тапшурдум».

[21] Шуниң билән Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — «Пәрвәрдигарниң намида бешарәт
бәрмә, болмиса җениң қолимизда түгишиду» — дәп саңа доқ қилип жүргән Анатотти-
ки адәмләр җениңни издәп жүриду. Әнди улар тоғрисида мундақ сөзүм бар: — [22] — бу
ишқа қарап самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ деди: — Мана,
Мән уларни җазалаймән; жигитләр қилич билән өлиду, оғул-қизлири болса қәһәтчилик
билән өлиду. [23] Улардин һеч бир қалдиси қалмайду; чүнки Мән улар җазалинидиған
жилида, шу Анатоттики адәмләр үстигә апәт чүширимән.

Йәрәмия пәйғәмбәрниң Пәрвәрдигарға дад ейтиши давамлишиду

12 [1] Мән дәвайимни алдиңға елип кәлсәм, адил болуп кәлдиң, и Пәрвәрдигар; лекин
Сән билән Өз һөкүмлириң тоғрилиқ сөзләшмәкчимән; немишкә рәзилләрниң йоли
ронақ тапиду? Асийлиқ қилғучиларниң һәммиси немишкә кәңри-азатиликтә туриду?
[2] Сән уларни йәр йүзигә тиккәнсән, уларму йилтиз тартқан; улар өсүп гүллиниду,
улар мевиләйду; Сән уларниң ағзиға йеқин охшайсән, лекин вижданидин жирақсән;
[3] лекин Сән, и Пәрвәрдигар, мени билисән; Сән мени көрүп кәлгәнсән, Өзәңгә болған
садиқлиғимни синиғансән. Уларни боғузлашқа бекитилгән қойлардәк айрип сөрәп
чиққайсән, уларни қәтл күнигә айриғайсән. [4] Зимин қачанғичә қағҗирайду, етиздики
от-чөпләр қачанғичә қурған һаләттә туриду? Зиминда турувақанларниң рәзиллиги
түпәйлидин һайванлар һәм учар-қанатлар қачанғичә йоқап түгәйду? Чүнки бу хәлиқ:
«Худа ақивитимизни һеч көрмәйду» дәватиду.

Пәрвәрдигар Йәрәмияға җавап бериду

[5] — Сән жүгүргән ләшкәрләр билән бәсләшкәндә, улар сени һалсиратқан болса, әнди сән
атлар билән бәсләшсәң қандақ болар? Сән пәқәт аман-течлиқта турған зиминдила ха-
тирҗәм болуп Маңа ишинисән, әнди Иордан дәрияси бойидики қоюқ чатқаллиқларда

11:20 1Сам. 16:7; 1Тар. 28:9; Зәб. 7:10; 25:2; Вәһ. 2:23
12:1 Аюп 21:7; Зәб. 72:11-13; Һаб. 1:3
12:2 **«Сән уларниң ағзиға йеқин охшайсән, лекин вижданидин жирақсән»** — «виждан» дегән сөз мошу йәрдә ибраний тилида «бөрәкләр» билән ипадилиниду.
12:2 Йәш. 29:13
12:3 **«...Уларни боғузлашқа бекитилгән қойлардәк айрип сөрәп чиққайсән, уларни қәтл күнигә айриғайсән»** — Йәрәмия өзиниң жутдашлириниң сүйқәстиниң объекти болуп нурғунлиған җапа тартмақта, лекин улар кәң-азатә яшайдиған охшайду.
12:3 Зәб. 16:3; 138:1; Йәр. 11:20
12:4 **«Бу хәлиқ: «Худа ақивитимизни һеч көрмәйду» дәватиду?»** — ибраний тилидики «Бу хәлиқ: У ақивитимизни һеч көрмәйду» дәватиду?» дейилиду. Бу дегәнликтики «У»ни бәзи алимлар Йәрәмияни көрситиду, дәп қарайду. Лекин бизниңчә хәлиқниң: «Худа ақивитимизни һеч көрмәйду» дегән сөзи, Тәврат «Қан.» 32:30дики «Мән *(Худа)* уларниң ақивитини көримән» дегән сөзниң дәл әксидур, шуңа биз «Худа» дәп тәрҗимә қилдуқ.
12:4 Йәр. 4:25; 7:20; 9:10

қандақ жүрисән? [6] Чүнки һәтта өз қериндашлириң, атаңниң җәмәтиму саңа асийлик қилған. Уларму сени йоқитиш үчүн авазини қоюп бәргән. Гәрчә улар саңа меһирлик сөзләрни қилған болсиму, уларға ишәнмә!»

Худа Йәрәмияниң дад көтиришлиригә йәнә бир җавап бериду

[7] — Өзәм аиләмдин ваз кечимән, мирасимни ташливетимән, җан-җигиримни дүш-
мәнлириниң қолиға тапшуримән. [8] Мениң мирасим болған хәлиқ болса Маңа орман-
лиқтики бир ширгә охшаш болуп қалди; улар Маңа қарши авазини көтәрди; шуңа Мән
уларни яман көримән. [9] Мениң мирасим Маңа сар-бүркүт яки чилбөридәк болуп қалди
әмәсму? Лекин униң әтрапиға башқа сар-бүркүтләр олашмақта! Бериңлар, уларни йәве-
тишкә барлиқ даладики һайванларни жиғип келиңлар! [10] Нурғунлиған хәлиқ падичи-
лири үзүмзаримни һалак қилиду, улар Мениң несивәмни аяқ асти қилиду, улар Мениң
йеқимлиқ несивәмни ғериб бир чөл-баяванға айландуриду; [11] улар уни ғериб қиливе-
тиду; у Мениң алдимда ғериб һәм қағҗирақ туриду; пүткүл зимин ғериб қалиду; амма
һеч адәм буниңға көңлини бөлмәйду. [12] Чөл-баявандики барлиқ егизликләр үстигә һа-
лак қилғучилар ғуҗулдап чиқип келиду; чүнки Пәрвәрдигарниң қиличи зиминниң бир
четидин йәнә бир четигичә һәммини жутиду; һеч әт егисиниң тинич-хатирҗәмлиги
болмайду. [13] Хәлқим буғдайни териған болсиму, лекин текәнләрни орийду; улар өзли-
рини упратқини билән, пайда көрмәйду; шуңа начар мәһсулатлириңлар түпәйлидин,
Пәрвәрдигарниң қаттиқ ғәзиви түпәйлидин, йәргә қарап қалисиләр.
[14] Мәнки Пәрвәрдигар Өз хәлқим Исраилни варис қилған мирасқа чаңгал салған, зиминим-
ниң һәммә рәзил хошнилири тоғрилиқ мундақ дәймән: — Мана, Мән уларни өз зиминидин
жулуп алимән, шуниңдәк Йәһуда җәмәтини улар арисидин жулувалимән; [15] лекин шун-
дақ болидуки, уларни жулувалғандин кейин Мән бу йолдин йенип, уларға ичимни ағри-
тимән, уларниң һәр бирини өз мирасиға, һәр бирини өз зиминиға қайтуримән.
[16] Шундақ қилип, әгәр улар өткәндә хәлқимгә Баалниң исмиға қәсәм ичишни үгәткәндәк
көңүл қоюп хәлқимниң йоллирини үгәнсә, җүмлидин Мениң намимға қәсәм ичишни
үгәнсә, — әнди уларға хәлқим арисидин муқим орун берилип, улар гүлләндүрүлиду.
[17] Бирақ улар аңлимиса, Мән шу әлни мутләқ жулуп ташлаймән, — дәйду Пәрвәрдигар.

12:5 «Иордан дәрияси бойидики қуюқ чатқаллиқларда қандақ жүрисән?» — бу йәр ширлар яшиған, интайин хәтәрлик җай еди *(49:14, 50:44ни көрүң)*. Худа Йәрәмияға: «Ишлириң техиму қийин, техиму чатақ, техиму мушәққәтлик болиду» дәп агаһландуриду.
12:6 Пәнд. 26:25
12:9 «далидики һайванлар» — бәлким Исраилни булаң-талаң қилмақчи болған ят әлләрни билдүриду. Бу пәрман *(«Бериңлар...йиғип келиңлар»)* бәлким периштиләргә ейтилса керәк.
12:9 Йәр. 7:33
12:10 «Нурғунлиған хәлиқ падичилири» — бәлким ят әлләрниң әмир-падишалирини көрситиду. Бирақ Исраилниң өзидики «хәлиқ падичилири» *(падишалар, каһинлар, пәйғәмбәрләр)*ниң вапасизлиғи билән бу ақивәтни Исраилниң бешиға кәлтүргән, шуңа «нурғунлиған пада баққучилири» уларниму өз ичигә елиши мүмкин.
–Худа «Мениң үзүмзарим», «Мениң несивәм» дегән ибариләр билән, бәлким Өз хәлқи Исраилни, җүмлидин уларниң зиминини көрситиду.
–Ибраний тилида бу айәттин 13-айәткичә болған пеилләр «өткән заман»да ипадилиниду; пәйғәмбәр буларниң һәммисини «аллиқачан йүзбәргәндәк», җәзмән йүз бериду, дәп билиду.
12:10 Йәр. 6:3
12:13 Лав. 26:16; Қан. 28:38
12:14 «зиминимниң һәммә рәзил хошнилири» — хошна ят әлләрни көрситиду.
12:14 Қан. 30:3; Йәр. 32:37
12:15 «уларни ...уларниң һәр бирини өз мирасиға, һәр бирини өз зиминиға қайтуримән» — бу Худаниң бу ят әлләрниң һәр биригә ейтқан сөзлири.
12:16 «уларға хәлқим арисидин муқим орун берилип, улар гүлләндүрүлиду» — ибраний тилида сөзмусөз болса «улар хәлқим арисида қурулиду». Бу сөз көп җәһәтлик болуп, етиқат, әхлақ, даналиқ, иқтисад вә параванлиқ, болупму һәр хил роһий байлиқларни көрситиду.
12:17 Йәш. 60:12

Чирип кәткән ич тамбалдин алған савақ

13 [1] Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — Барғин, канап ич тамбални ал, белиңгә бағла;
лекин уни суға чилима. [2] Шуңа Пәрвәрдигар маңа дегәндәк мән бир ич тамбални
алдим вә белимгә бағлап қойдум.
[3] Әнди Пәрвәрдигарниң сөзи иккинчи қетим маңа келип мундақ дейилди: — [4] «Сән
пулға алған, белиңгә бағланған ич тамбални елип, орнуңдин тур, Фратқа берип шу
йәрдә ташниң йериқиға йошуруп қой».
[5] Шуңа мән бардим вә Пәрвәрдигар маңа буйруғандәк уни Фратқа йошуруп қойдум.
[6] Көп күнләр өткәндин кейин, Пәрвәрдигар маңа: «Орнуңдин тур, Фратқа берип, Мән
саңа шу йәргә йошурушқа буйруған ич тамбални қолуңға ал» — деди.
[7] Шуңа мән Фратқа бардим; мән йошурған йәрдин ич тамбални колап чиқирип қо-
лумға алдим; мана, ич тамбал сесип чирип кәткән еди, пүтүнләй кийгүсиз болған еди.
[8] Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —
[9] Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән Йәһуданиң пәхрини вә Йерусалимниң чоң пәхрини
мошу һалда йоқитимән; [10] Мениң сөзлиримни аңлашни рәт қилған, көңлидики җаһил-
лиғида маңидиған, башқа илаһларниң қуллуғида болуп, уларға ибадәт қилишқа инти-
лидиған бу рәзил хәлиқ пүтүнләй кардин чиққан бу ич тамбалға охшаш болиду. [11] Чүн-
ки худди ич тамбал адәмниң чатириқиға чиң бағланғандәк, уларму Маңа йеқин бир
хәлиқ болсун, Маңа нам-аброй, мәдһийә вә шан-шәрәп кәлтүрсун дәп, Мән Исраилниң
пүткүл җамәтини вә Йәһуданиң пүткүл җамәтини Өзәмгә чиң бағландурғанмән — дәй-
ду Пәрвәрдигар, — лекин улар һеч қулақ салмиди.
[12] Уларға мошу сөзни дегин: — Исраилниң Худаси болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду:
— «Һәммә шарап идиши шарап билән толуши керәк». Улар саңа: «Әҗәба, һәммә шарап
идиши шарап билән толуши керәклигини убдан билмәмдуқ?» — дәйду; [13] Сән уларға
мундақ дәйсән: «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, мән бу зиминда барлиқ туру-
ватқанларни, Давутқа вәкил болуп униң тәхтигә олтарған падишаларни, каһинларни
вә пәйғәмбәрләрни һәмдә Йерусалимда барлиқ туруватқанларни мәслик-беһошлуқ
билән толдуримән. [14] Мән уларни бир-биригә, йәни ата билән оғуллириниму охшашла
бир-биригә соқушқа салимән, — дәйду Пәрвәрдигар; — Мән уларға ичимни ағритмай-
мән, уларни айимаймән, уларға рәһим қилмаймән; уларни набут қилишқа һеч нәрсә
мени тосумайду. [15] Аңлаңлар, қулақ селиңлар, һали чоң болмаңлар; чүнки Пәрвәрдигар

13:4 **«...орнуңдин тур, Фратқа берип,...»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «...орнуңдин тур, Әфрат *(дәрияси)*ға берип...». Йәрәмияниң жути Анатотқа йеқин «Фрат» дегән кичик бир йеза еди. Әфрат дәрияси болса Пәләстиндин 550 километр жирақ. Әгәр тоғра тәрҗимиси «Фрат» болса, шүбһисизки, бу йәнила сөз оюни арқилиқ «Әфрат дәрияси»ни, шуниңдәк Әфрат дәриясиниң бойида қурулған Асурийә империйәсини, шундақла кейинки Бабил империйәсини көрситиду. Бу икки империйәниң Исраилға андин кейин Йәһудаға *(улар шу йәргә сүргүн болған вақтида)* етиқатни булғайдиған тәсири болған. Асурийәниң бутпәрәслигиниң вә Бабилниң пулпәрәслигиниң етиқатни булғайдиған тәсири бар еди.

–Ишниң башқа бирхил шәрһи: улар әсли Пәрвәрдигарға «чиң мунасивәттә бағлиниш»и керәк еди. Лекин буниң орниға улар Бабилға бағланмақчи болуп *(һәзәкия падишаниң күнлиридә)* булғинип кәткән. Лекин бизниңчә бундақ шәрһи Йәрәмияниң дәвригә уйғун кәлмәйтти.

13:11 **«...худди ич тамбал адәмниң чатириқиға чиң бағланғандәк, уларму Маңа йеқин бир хәлиқ болсун ... дәп, Мән Исраилниң пүткүл җамәтини вә Йәһуданиң пүткүл җамәтини Өзәмгә чиң бағландурғанмән»** — бу тәмсилниң мәнаси бәлким шуки, Исраил Худаға чиң бағланған болса, һеч булғанмайтти *(тәмсилдә пәйғәмбәр өзи Худаға вәкил болиду)*. Лекин бу зич мунасивәттин айрилса, бәрибир ят әлләр *(мәсилән, Асурийә, Бабилдәк)* тәрипидин булғиниду. 1-айәттики «суға чилима» дегән сирлиқ буйруқ, бәлким бу зич мунасивәтниң һеч айрилмаслиғи керәклигини тәкитлигән болуши мүмкин.

13:12 **«Һәммә шарап идиши шарап билән толуши керәк»** — бәлким хәлиқ арисидики мақал-тәмсил болуши мүмкин — мәнаси бәлким «һәммә иш оңушлуқ болиду» яки «көпрәк күткүн болсаң көпрәк алисән» қатарлиқлар.

–Ибраний тилида «идиш» вә «ахмақ» бир-биригә охшап кетиду. Хәлиқ пәқәтла өз кәйп-сапсини *(шарап буниң символи болуп)* интилип қоғлиғандин кейин Худа уларға: «Мән силәр издигиниңларни өз бешиңларға чүширимән, силәр бир-бириңларни набут қилисиләр» дәп җавап бәргән охшайду.

сөз қилған. [16] Әнди У бешиңларға зулмәт чүшәргичә, путуңлар завал чүшкән тағларда
путлашқандәк путлашқичә, У силәр издигән нурни өлүм сайисиға, қап қараңғулуққа
айландурғичә, Пәрвәрдигар Худайиңларға лайиқ шан-шәрәп қайтуруңлар!

Йәрәмия өз дәрд-әлимини хәлиққә билдүриду

[17] Буни аңлимисаңлар, силәрниң һакавурлуғуңлар түпәйлидин җеним йошурунчә
жиғлайду; аччиқ жиғлап көз яшлирим еқип ташиду; чүнки силәр, и Пәрвәрдигарниң
падиси, сүргүн қилинисиләр.

Пәрвәрдигарниң сөзи давамлишиду

[18] Падиша вә ханишқа: «Тәхтиңлардин чүшүп йәргә олтириңлар; чүнки көркәм таж-
лириңлар бешиңлардин чүширилиду» — дегин. [19] Җәнупдики шәһәрләр қоршивелип
тақилиду; уларни ачидиған һеч ким болмайду; пүткүл Йәһуда сүргүн болиду; уларниң
һәммиси әсиргә чүшүп сүргүн болиду. [20] Бешиңни көтәр, и Зион, шималдин чиққан-
ларға қара; саңа тапшурулған пада, йәни йеқимлиқ падаң нәгә кәткәнду? [21] Пәрвәрдигар
сени башқурушқа достлириңни бекиткинидә сән немә дейәләйттиң? Әсли өзәң уларға
башқурушни үгәткән турсаң! Шу тапта толғақ тутқан аялдәк азап-оқубәтләр сени тут-
мамду?
[22] Сән әгәр көңлүңдә: Бу ишлар немишкә бешимға чүшти? — дәп сорисаң, бу ишлар қә-
биһлигиң интайин еғир болғанлиғидин болди — көйникиң салдуруп ташланди, йоти-
лириң зораванлиқта ашкариланди. [23] Ефиопийәлик қара терисини өзгәртәләмду? Яки
илпиз чипар тәңгилирини өзгәртәләмду? Ундақ болғанда силәр рәзилликни қилишқа
көнгәнләрму яхшилиқни қилалайдиған болисиләр! [24] Әнди чөл-баявандики шамал һай-
диватқан самандәк Мән силәрни һайдап чачимән.
[25] Бу сениң ақивитиң болиду, Мән саңа бекиткән несиваң, — дәйду Пәрвәрдигар; чүнки
сән Мени унтуғансән, ялғанчилиққа таянғансән. [26] Шуңа Мән көйникиңниң пәшлирини
йүзүң үстигә көтирип ташлаймән, номусуң көрүлиду. [27] Аһ, сениң зиналириң, айғир-
ниңкидәк похур кишнәшлириң, егизликләрдә вә етизларда болған бузуқчилиқлириң-
ниң пәскәшлиги! — Барлиқ жиркиничликлириңни көрдум! Һалиңға вай, и Йерусалим!
Сән пак қилинишни қачанғичә рәт қилмақчисән?!

13:16 Зәб. 43:21-22
13:17 Жиғ. 1:2,16
13:18 **«Падиша вә ханишқа: «Тәхтиңлардин чүшүп йәргә олтириңлар... таҗлириңлар бешиңлардин чүширилиду» — дегин»** — падиша вә ханиш бәлким Йәһоакин вә анисини көрситиду. Улар миладийәдин илгири 597-жили сүргүн болған (*«Йәр.» 22:26, 29:2, «2Пад.» 24:14-16ни көрүң*).
13:19 **«Җәнупдики шәһәрләр қоршивелип тақилиду; уларни ачидиған һеч ким болмайду»** — демәк, һеч ким чиқалмайду, һеч ким кирәлмәйду.
13:20 **«Бешиңни көтәр, и Зион, шималдин чиққанларға қара; саңа тапшурулған пада, йәни йеқимлиқ падаң нәгә кәткәнду?»** — бу айәттики пеиллар «аялчә род»та болуп, бу сөзләр бәлким Йерусалимға, йәни униңда турған «Худаниң хәлқи болған пада баққучилири»ға — падишаға, каһинларға вә «пәйғәмбәрләр»гә ейтилиду.
13:21 **«Пәрвәрдигар сени башқурушқа достлириңни бекиткинидә сән немә дейәләйттиң? Әсли өзәң уларға башқурушни үгәткән турсаң!»** — Исраилниң иттипақдашлири *(«достлар»и)* авал Асурийә, андин Бабилни өз ичигә алған еди. Уларниң һәммиси Исраил билән болған мунасивитидин пайдиланмақчи болған, халас *(мәсилән, «Йәшая» 39-бапни көрүң; Бабилниң әлчилири Йәһуданиң көп мәлуматлирини егилигәндин кейин уларға асийлиқ қилған).*
13:22 **«йотилириң зораванлиқта ашкариланди»** — ибраний тилида «тапанлириң зораванлиқта яриланди» — вапасиз аял бәлким өз йолдиши тәрипидин шундақ муамилигә учриши мүмкин.
13:22 Йәш. 47:2, 3; Йәр. 5:19; 16:10
13:25 **«сән Мени унтуғансән, ялғанчилиққа таянғансән»** — «ялғанчилиқ» мошу йәрдә бәлким бутларни көрситиду.
13:27 **«Аһ, сениң зиналириң, айғирниңкидәк похур кишнәшлириң, егизликләрдә вә етизларда болған бузуқчилиқлириңниң пәскәшлиги! ...»** — бу айәт шүбһисизики, бутпәрәсликни көрситиду. У Худаниң көз алдида жиркиничлик зинахорлуққа охшаштур. Лекин оқурмәнләргә шу бәлким аянки, мундақ бутпәрәслик Худаға вапасизлиқ болуп роһий җәһәттә паһишивазлиқ болупла қалмай, Пәләстиндики бутпәрәсликтә кишиләр

Қурғақчилиқлар үстидә болған мәрсийә

14 1 Йәрәмияға чүшкән, Пәрвәрдигарниң қурғақчилиқлар тоғрилиқ сөзи: —

Йәрәмияниң мәрсийиси вә дуаси

2 Йәһуда матәм тутиду, униң дәрвазилири завалға йүз тутмақта, хәлиқ йәргә чаплишип
қарилиқ тутиду; Йерусалимдин налә-пәряд көтирилмәктә. 3 Мөтивәрлири чапармән-
лирини су әкилишкә әвәтиду; улар су азгаллириға бариду, лекин һеч су тапалмайду;
уларниң күплири қуруқ қайтип келиду; улар йәргә қарап қалиду, сарасимигә чүшиду;
улар бешини йепип төвән саңгилитиду. 4 Һеч ямғур болмиғачқа йәр йүзи йерилип кәт-
ти; йәр һайдиғучилар йәргә қарап бешини йепип төвән саңгилитиду. 5 Марал болса да-
лада бала қозилайду, андин қозисидин ваз кечиду; чүнки от-чөп йоқ. 6 Явайи ешәкләр
егизликләрдә туруп чилбөриләрдәк һасирап кетиду; озуқ издәп көзлири қараңғулишип
кетиду, чүнки озуқ йоқ.

Йәрәмияниң дуаси

7 — И Пәрвәрдигар, қәбиһликлиримиз бизни әйипләп гувалиқ бәргини билән, Өзәң-
ниң намиң үчүн бир ишни қилғайсән! Чүнки бизниң йолуңдин чиқип кетишимиз ин-
тайин көптур; биз Сениң алдиңда гуна садир қилдуқ. 8 И Исраилниң Арзуси, күлпәт
чүшкәндә уларниң қутқазғучиси Болғучи, Сән немишкә бизгә зиминимиздики муса-
пирдәк, бир кечила қонмақчи болған бир йолучидәк болисән? 9 Немишкә һеч амалсиз
кишидәк, һеч кимни қутқузалмайдиған бир палванға охшаш болисән? Лекин Сән, и
Пәрвәрдигар, аримизда турисән, биз Сениң намиң билән аталғандурмиз; биздин ваз
кечип кәтмә!

Пәрвәрдигарниң сөзи рәсмий башлиниду

10 Пәрвәрдигар мошу хәлиққә мундақ дәйду: — Улар дәрһәқиқәт мәндин тезип, кезишкә
амрақтур; улар қәдәмлирини яман йолдин һеч тизгинлимәйду; Пәрвәрдигарниң улар-
дин һеч қандақ хурсәнлиги йоқ; әнди һазир уларниң қәбиһлигини есигә кәлтүрүп улар-
ниң гуналирини җазалайду.

Ялған пәйғәмбәрләргә ишинишкә болған җаза

11 Андин Пәрвәрдигар маңа: — Бу хәлиқниң бәхит-бәрикити үчүн дуа қилма — деди. 12 —
Улар роза тутқанда, пәрядини аңлимаймән; улар көйдүрмә қурбанлиқларни ашлиқ һә-
дийәләр билән сунғанда, Мән уларни қобул қилмаймән; Мән уларни қилич, қәһәтчилик
вә вабалар арқилиқ йоқитимән.

бутлириға «аталған», бутханида турған паһишә аялларға пул берип улар билән ятатти.

14:2 **«Йәһуда матәм тутиду, ... хәлиқ йәргә чаплишип қарилиқ тутиду; Йерусалимдин налә-пәряд көтирилмәктә»** — бизниңчә бу 2-9-айәтләр «Йәрәмияниң мәрсийиси вә дуаси». Бизниңчә 1-айәттә тилға елинған «Пәрвәрдигарниң қурғақчилиқлар тоғрилиқ сөзи» рәсмий һалда 10-айәттә башлиниду.

–Бәзи алимлар 2-6-айәтләрни Пәрвәрдигарниң *(бешарәт бериливатқан)* сөзи, 7-9-айәтләрни Йәрәмияниң дуаси дәп қарайду. Шүбһисизки, 10-15-айәтләр андин бәлким 16-18-айәтләр Пәрвәрдигарниң җавави еди.

14:3 **«улар ... сарасимигә чүшиду; улар бешини йепип төвән саңгилитиду»** — кона заманларда бешини йепиш қаттиқ пушайман қилиш, қаттиқ азаплинишни билдүрәтти.

14:6 Йәр. 12:4

14:9 **«биз Сениң намиң билән аталғандурмиз»** — мәлум бир киши башқа бирисиниң нами билән аталған болса униңға мәнсуп вә униң мәсъуллуғи вә һимайиси астида туриду. «Исраил» *(Худа билән болған шаһзадә)* вә «Йәһуда» *(мәдһийә)* дегән исимлар Худаниң икки намини көрсәткән; Худа Өзи Исраилни «Мениң хәлқим» дәп атиған еди.

14:11 Мис. 32:10; Йәр. 7:16; 11:14

14:12 Пәнд. 1:28; Йәш. 1:15; Йәр. 6:20; 7:21,22; 11:11; Әз. 8:18; Мик. 3:4

[13] Мән болсам: — Аһ, Рәб Пәрвәрдигар! Мана, пәйғәмбәрләр уларға: «Силәр қилични
һеч көрмәйсиләр, қәһәтчиликкиму дуч кәлмәйсиләр; чүнки Мән бу йәрдә силәрниң
аман-есәнлигиңларға капаләтлик қилимән» дәйду, — дедим.
[14] Әнди Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — Пәйғәмбәрләр Мениң намимда ялған бе-
шарәтләр бериду; Мән уларни әвәтмигәнмән, уларни буйруған әмәсмән, вә уларға гәп
қилғиним йоқ. Улар силәргә сахта көрүнүш, палчилиқ, әрзимәс нәрсиләр тоғрилиқ өз
көңлидики хам хиялларни ейтип бешарәт бәрмәктә. [15] Шуңа Пәрвәрдигар: — Мениң на-
мимда бешарәт бериватқан, Мән әвәтмигән, йәни: «Қилич вә қәһәтчилик бу зиминға
һеч кәлмәйду» дәйдиған пәйғәмбәрләр тоғрилиқ: — бу пәйғәмбәрләр қилич вә қәһәт-
чилик билән йоқитилиду; [16] улар бешарәт бәргән хәлиқниң болса, қилич вә қәһәтчилик
түпәйлидин җәсәтлири Йерусалим кочилириға ташливетилиду; уларниң өзлирини,
аяллирини, қиз-оғуллирини көмгидәк һеч ким қалмайду; Мән уларниң рәзиллигини
өз бешиға төкимән. [17] Сән уларға шу сөзни ейтисән: — «Көзлиримдин кечә-күндүз яш
тохтимисун; чүнки мениң пак қизим болған хәлқим яриси бөсүлгәндәк қаттиқ бир зәрб
йәп, интайин еғир яриланди», — дәйду.

Йәрәмия дуасини давам қилиду

[18] Мән далаға чиқсам, мана қиличтин өлтүрүлгәнләр; шәһәргә кирсәм, мана қәһәтчи-
ликтин солишип кәткәнләр! Чүнки пәйғәмбәр һәм каһин һәр иккисила билимсиз-на-
дан болуп, улар зиминда өз содиси биләнла болуп кәтти. [19] Сән Йәһудадин немишкә ваз
кәчтиң? Жениң Зиондин Зериктиму? Сән немишкә бизни шунчә давалиғусиз дәриҗидә
урған едиң? Биз арам-течлиқни күттуқ, лекин һеч қутлуқ күнләр йоқтур; шипалиқ бир
вақитни күттуқ, лекин мана дәккә-дүккә ичидидурмиз! [20] И Пәрвәрдигар, рәзиллиги-
мизни, ата-бовилиримизниң қәбиһлигини тонуп иқрар қилимиз; чүнки Сениң алдиңда
гуна садир қилдуқ. [21] Өзәң намиң үчүн Йерусалимни көзүңгә илмай қоймиғайсән;
шан-шәрәплик тәхтиң болған җайни рәсва қилмиғайсән; әһдәңни есиңгә кәлтүргәйсән,
уни бузмиғайсән! [22] Әлләр чоқунидиған «әрзимәсләр» арисида ямғур яғдурғучи барми-
ду? Йеғинни асманлар өзлирила берәмду? Буларни әмәлдә көрсәткүчи Сән әмәсму, и
Пәрвәрдигар Худайимиз! Шуңа Сени тәлпүнүп күтимиз; чүнки Сәнла буларни қилғу-
чидурсән.

15

[1] Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — «Муса яки Самуил пәйғәмбәрләр алдимда
турған болсиму, көңлүм бу хәлиққә һеч қаримайтти. Уларни көз алдимдин

14:14 «Улар силәргә сахта көрүнүш, палчилиқ, әрзимәс нәрсиләр тоғрилиқ өз көңлидики хам хиялларни ейтип бешарәт бәрмәктә» — «әрзимәс нәрсиләр» бәлким бутларни көрситиду.
14:14 Йәр. 23:21; 27:15; 29:8, 9
14:17 «мениң пак қизим болған хәлқим» — «пак **қизим** болған хәлқим», вә «Зион **қизи**» «хәлқимниң **қизи**» қатарлиқ ибариләр Худаниң Өз хәлқигә яки башқа хәлиқ *(мәсилән, «Мисирниң* ***қизи****», 46:11)*қә болған меһри-шәпқитини, уларға бағлиған муһәббитини көрситидиған мәнани өз ичигә алиду.
14:17 Йәр. 13:17; Жиғ. 1:16; 2:18
14:18 «Чүнки пәйғәмбәр һәм каһин һәр иккисила ... зиминда өз содиси биләнла болуп кәтти» — пәйғәмбәрләр вә каһинлар сода билән шуғулланмаслиқ керәк еди, әлвәттә. Мошу айәттики «содиси» уларниң «Худаниң сөзини бурмилап сатидиғанлиғи»ни көрситиду.
–Башқа бирхил тәрҗимиси: «... пәйғәмбәр һәм каһин һәр иккиси һеч билмәйдиған бир зиминға чиқип кәтти».
14:19 Йәр. 8:15
14:20 Зәб. 105:6; Дан. 9:8
14:21 «шан-шәрәплик тәхтиң болған җайни рәсва қилмиғайсән» — «шан-шәрәплик тәхтиң» бәлким Йерусалимда турған муқәддәс ибадәтханини көрситиду.
14:22 Зәб. 134:7; 146:8; Йәш. 30:23; Йәр. 5:24; 10:13

кәткүзүвәт! Улар Мәндин нери чиқип кәтсун! [2] Әгәр улар сәндин: «Биз нәгә чиқип
кетимиз?» десә, сән уларға: «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Өлүмгә бекитилгәнләр
өлүмгә, қиличқа бекитилгәнләр қиличқа, қәһәтчиликкә бекитилгәнләр қәһәтчиликкә,
сүргүн болушқа бекитилгәнләр сүргүн болушқа кетиду» — дәйсән. [3] Чүнки Мән төрт
хил жаза билән уларниң үстигә чүшимән, — дәйду Пәрвәрдигар, — өлтүрүш үчүн
қилич, титма-титма қилиш үчүн иштлар, жутуш вә һалак қилиш үчүн асмандики учар-
қанатлар вә йәр-зиминдики һайванатларни жаза болушқа бекиттим; [4] Йәһуда падишаси
Һәзәкияниң оғли Манассәһниң Йерусалимда қилғанлири түпәйлидин Мән уларни йәр
йүзидики барлиқ падишалиқлар арисида вәһимигә салғучи бир объект қилимән.
[5] Чүнки ким саңа ичини ағритиду, и Йерусалим? Ким сән үчүн аһ-зар уриду? Ким әһва-
лиңни сорашқа йолда тохтап йениңға бариду? [6] Сән Мени ташливәткәнсән, — дәйду
Пәрвәрдигар, — сән чекинип кәттиң; Мән үстүңгә қолумни созуп сени набут қилишқа
турдум; Мән саңа ичимни ағритиштин һалсирап кәттим. [7] Шуңа Мән уларни зимин-
дики шәһәр қовуқлирида йәлпүгүч билән сориветимән; Мән уларни балилардин жуда
қилимән вә хәлқимни набут қилимән; улар өз йоллиридин һеч янмиди. [8] Көз алдимда
уларниң тул хотунлири деңиз қумлиридин көпийип кетиду; чүш вақтида Мән уларға,
йәни жигитләрниң анисиға бир һалак қилғучини елип келимән; Мән уштумтут улар-
ниң бешиға дәрд вә вәһимә чүширимән. [9] Йәттә балини туққан ана солишип тиниқидин
қалай дәп қалиду; күпкүндүздә бу анининң қуяши туюқсиз мәғрипкә патиду; у шәрмәндә
болуп хорлуқ-һақарәтләргә учрайду. Улардин қалғанларни болса Мән дүшмәнләр алди-
да қиличқа тапшуримән, — дәйду Пәрвәрдигар.

Йәрәмия дад-пәряд көтириду, Пәрвәрдигар жавап бериду

[10] Аһ, ана, һалимға вай, чүнки сән мени пүткүл зимин билән қаришилишидиған бир
адәм, улар билән елишидиған бир адәм сүпитидә туққансән! Мән уларға өсүмгә қәриз-
му бәрмидим, яки улардин өсүмгә қәризму алмидим; лекин уларниң һәр бири мени
қарғайду!
[11] Пәрвәрдигар мундақ деди: — Бәрһәқ, Мән бәхитиңгә сени азат қилимән; күлпәт вә ба-
лаю-апәт болған күнидә Мән саңа дүшмәнни чирайлиқ учраштуримән.

15:1 **«Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — «Муса яки Самуил пәйғәмбәрләр алдимда турған болсиму,...»** — оқурмәнләргә аян болидуки, Муса вә Самуил һәзрәтләр Исраил хәлқи үчүн көп қетим гуналирини тиливалған *(мәсилән, «Мис.» 32-бап, «1Сам.» 7-бапни көрүң).*
15:1 Мис. 32:14; 1Сам. 7:9; Әз. 14:14
15:2 **«өлүмгә бекитилгәнләр өлүмгә... кетиду»** — мошу йәрдә «өлүм» бәлким ваба арқилиқ болған өлүмни көрситиду.
15:2 Зәк. 11:9
15:3 Лав. 26:16; Йәр. 7:33
15:4 **«Йәһуда падишаси һәзәкияниң оғли Манассәһниң Йерусалимда қилғанлири ...»** — «2Пад.» 21-бапни көрүң.
15:4 Қан. 28:25
15:5 Йәш. 51:19
15:6 Йәр. 5:7
15:7 Йәр. 4:11
15:8 **«чүш вақтида Мән уларға, йәни жигитләрниң анисиға бир һалак қилғучини елип келимән»** — «чүш вақти» бәлким дәм алидиған вақит, һужум қилишқа мувапиқ еди.
15:9 Ам. 8:9
15:10 Аюп 3; Йәр. 20:14-18
15:11 **«Бәрһәқ, Мән бәхитиңгә сени азат қилимән; күлпәт вә балаю-апәт болған күнидә Мән саңа дүшмәнни чирайлиқ учраштуримән»** — бу айәттики ибраний тилини чүшиниш тәс. һалқилиқ мәсилә шуки, бу сөзләрни Худа Йәрәмияға, яки хәлиққә ейтқанму? Хәлиққә болса, тәрҗимиси бәлким: «Мән саңа *(ахирида)* яхши болсун дәп сени *(зиминиңдин)* нери кәткүзимән *(демәк, сүргүн қилимән)*; күлпәт вә балаю-апәт болған күнидә Мән сени дүшмән билән көрүштүримән».
–Бизниңчә сөзләр Йәрәмияға ейтилған; 40-бап, 1-5-айәтләрни көрүң.

Хәлиққә болған сөз

12 Төмүр сунамду? Шималдин чиққан төмүр, яки мис сунамду? 13 Бәлки қилған барлиқ
гуналириң түпәйлидин, у четиңдин бу четиңгичә Мән байлиқлириң һәм ғәзнилириңни
олжа болушқа һәқсиз тапшуримән; 14 Мән сени дүшмәнлириң билән биллә сән һеч бил-
мәйдиған бир зиминға өткүзимән; чүнки ғәзивимдә бир от қозғалди, у үстүңгә чүшүп
сени көйдүриду.

Йәрәмия йәнә дад ейтиду

15 И Пәрвәрдигар, Сән һалимни билисән; мени есиңдә тутқайсән, маңа йеқин келип мән-
дин хәвәр алғайсән вә маңа зиянкәшлик қилғучилардин интиқамимни алғайсән; Сән
уларға сәвир-тақәт көрсәткүң болсиму, мени йоқатмиғайсән! Мениң Сени дәп хорли-
нивақанлиғимни билгәйсән. 16 Сөзлириңгә еришип, уларни йәвалдим; сөзлириң һәм
мени шатландурғучи вә қәлбимниң хошаллиғи болған; чүнки мән Сениң намиң билән
аталғанмән, и Пәрвәрдигар, самави қошунларниң Сәрдари болған Худа! 17 Мән бәзмә
қилғучиларниң сорунида ойнап-күлүп олтармидим; Сениң мени тутқан қолуң түпәй-
лидин ялғуз олтардим; чүнки Сән мени уларниң қилғанлири билән қаттиқ ғәзәплән-
дүрдуң. 18 Мениң азавим немишкә тохтимайду, мениң ярамниң дavailable дaваси йоқ, немишкә
шипа тапмайду? Сән маңа худди «алдамчи ериқ» вә туюқсиз ғайип болидиған сулардәк
болмақчисән?

Пәрвәрдигарниң Йәрәмияға болған җавави

19 Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Сән һазирқи һалитиңдин йенип йенимға қайт-
саң, Мән қайтидин сени алдимдики хизмәттә турушқа яндуруп келимән; сән қиммәт-
лик сөзләр билән әрзимәс сөзләрни пәриқләндүрәлисәң, сән йәнә ағзимдәк болисән; бу
хәлиқ сән тәрәпкә қайтип кәлсун, лекин сән уларниң тәрипигә һәргиз қайтмаслиғиң
керәк; 20 Вә Мән сени бу хәлиққә нисбәтән мистин қопурулған, мустәһкәм бир сепил қи-
лимән; улар саңа һуҗум қилиду, лекин улар үстүңдин ғәлибә қилалмайду; чүнки Мән
сени қутқузушқа, улардин халас қилишқа сән билән биллидурмән, — дәйду Пәрвәрди-

15:12 **«Шималдин чиққан төмүр, яки мис сунамду?»** — шу дәвирдә «қара деңиз» бойида *(шималдин)* интайин қаттиқ бирхил төмүр *(әмәлийәттә, полат)* ишләп чиқирилатти. Әсли текстни чүшиниш тәс. Башқа бир тәрҗимиси: «*(Силәр)* төмүр вә мистәк бир хәлиқсиләр, силәр шималдин кәлгән төмүрни сундуралмсиләр?».
15:12 Йәр. 6:28
15:13 **«Бәлки қилған барлиқ гуналириң түпәйлидин, у четиңдин бу четиңгичә мән байлиқлириң һәм ғәзнилириңни олжа болушқа һәқсиз тапшуримән; »** — айәтниң башқа бир хил тәрҗимиси: «Бәлки у четиңдин бу четиңгичә қилған барлиқ гуналириң түпәйлидин Мән байлиқлириң һәм ғәзнилириңни олжа болушқа һәқсиз тапшуримән».
15:13 Йәр. 17:3
15:14 **«Мән сени дүшмәнлириң билән биллә сән һеч билмәйдиған бир зиминға өткүзимән»** — башқа икки хил тәрҗимиси: «... Мән уларни *(байлиқлириңни)* дүшмәнлириң билән сән һеч билмәйдиған бир зиминға өткүзүп беримән» яки «Силәрни һеч билмәйдиған бир зиминда дүшмәнлириңниң қуллуғиға өткүзүп беримән».
15:14 Қан. 32:22
15:15 **«Маңа йеқин келип мәндин хәвәр алғайсән»** — ибраний тилида «мени йоқлиғайсән». **«Сән уларға сәвир-тақәт көрсәткүң болсиму, мени йоқатмиғайсән! Мениң Сени дәп хорлинивақанлиғимни билгәйсән»** — Йәрәмияниң демәкчи болғини, Худа дүшмәнлиригә сәвир-тақәт қилип, өзини *(Йәрәмияни)* йәнә әвәтип, өзи арқилиқ уларға товва қилиш пурсити бәрмәкчи болса, ундақта, әксичә, улар товва қилмай, Йәрәмияни өлтүрүветиш хәвп-хәтири бар еди.
15:15 Йәр. 11:20
15:17 Зәб. 1:1
15:18 **«Сән маңа худди «алдамчи ериқ» вә туюқсиз ғайип болидиған сулардәк болмақчисән?»** — оттура шәриқтә, чөл-баяванда бәзи ериқлар тосаттин йоқап кәткәчкә, «алдамчи ериқ»лар дәп атилиду. Шуларға ишәнгән, бойлап маңидиған йолучилар бәлким уссузлуқтин өлүп кетиши мүмкин.
15:18 Аюп 6:15-30; Йәр. 30:15

гар. [21] — Бәрһәқ, Мән сени рәзилләрниң чаңгилидин қутқузимән; әшәддийләрниң чаң-
гилидин қутқузидиған ниҗаткариң болимән.

Йәрәмияға той қилмаслиқ, матәм тутмаслиқ вә бәзмиләргә қатнашмаслиқ буйрулиду

16 [1] Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —[2] Сән аял затини әмриңгә
алмайсән, шундақла мошу зиминда оғул-қиз пәрзәнт тапмайсән. [3] Чүнки
Пәрвәрдигар бу йәрдә туғулған оғул-қизлар, бу зиминда уларни туққан анилар вә
уларни туғдурған атилар тоғрисида мундақ дәйду: — [4] Улар әләмлик кесәлләр билән
өлиду; улар үчүн һеч матәм тутулмайду, улар көмүлмәйду; өлүклири тезәктәк тупрақ
йүзидә ятиду, улар қилич, қәһәтчилик билән йәп кетилиду; җәсәтлири асмандики учар-
қанатлар вә зиминдики һайванатлар үчүн озуқ болиду. [5] Чүнки Пәрвәрдигар мундақ
дәйду: — Сән Йәрәмия, һаза болуватқан һеч бир өйгә кирмә, яки өлгәнләр үчүн аһ-зар
көтириш яки өкүнүшкә барма; чүнки Мән бу хәлиқтин хатирҗәмлигимни, меһир-
муһәббитимни вә рәһимдилликлиримни елип ташлидим, — дәйду Пәрвәрдигар.
[6] Улуқлардин тартип пәсләргичә бу зиминда өлиду; улар йәргә көмүлмәйду; һеч ким
улар үчүн аһ-зар көтәрмәйду, яки уларни дәп, йә әтлирини тилмайду, йә чачлирини
чүширивәтмәйду; [7] улар қарилиқ тутқанларни йоқлап, нан уштумайду, өлгәнләр үчүн
көңүл соримайду; ата-аниси өлгәнләр үчүн һеч ким тәсәлли қәдәһини сунмайду. [8] Сән
болсаң әл-жут билән биллә йәп-ичишкә той-бәзмә болған өйгиму кирмә; [9] чүнки самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Мана,
Мән өз күнлириңларда вә өз көз алдиңларда, бу йәрдин тамашиниң садасини, шат-хо-
рамлиқ садасини вә тойи болуватқан жигит-қизниң авазлирини тохтитимән.

Сүргүн болуш, андин зиминға қайтурулуш

[10] Шундақ болидуки, сән бу хәлиққә бу сөзләрниң һәммисини ейтқиниңда, улар сән-
дин: «Немишкә Пәрвәрдигар мошундақ зор бир күлпәтни бешимизға чүширишкә бе-
киткән? Бизниң қәбиһлигимиз зади немә? Пәрвәрдигар Худайимиз алдида зади садир
қилған немә гунайимиз барду?» — дәп сорайду. [11] Әнди сән уларға мундақ дәйсән:
— Чүнки ата-бовилириңлар Мәндин ваз кәчкән, — дәйду Пәрвәрдигар, — һәмдә башқа
илаһларға әгишип уларниң қуллуғида болған, уларға чоқунған; улар Мәндин ваз кәч-
кән, Тәврат-қанунумни һеч тутмиған; [12] силәр болсаңлар, ата-бовилилириңлардин те-
химу бәттәр қилғансиләр; мана, һәр бириңлар өз рәзил көңлидики җаһиллиқниң кәй-
нигә кирип, Маңа һеч қулақ салмиғансиләр; [13] Шуңа Мән силәрни бу зиминдин елип,
силәр яки ата-бовилириңлар һеч билмәйдиған башқа бир зиминға ташлаймән; силәр
шу йәрдә кечә-күндүз башқа илаһларниң қуллуғида болисиләр; чүнки Мән силәргә һеч
меһирни көрсәтмәймән.

15:20 Йәр. 1:18
16:4 Йәр. 7:33; 9:22; 14:16; 15:2, 3; 25:33; 34:20
16:6 **«әтлирини тилиш» вә «чачни чүшириш»** — булар қаттиқ қайғуни билдүрәтти. «әтлирини кесиш» адити Тәвратта мәнъий қилинған.
16:6 Лав. 19:28; Қан. 14:1
16:9 Йәш. 24:7, 8; Йәр. 7:34; 25:10; Әз. 26:13
16:10 **«Сән бу хәлиққә бу сөзләрниң һәммисини ейтқиниңда, улар сәндин: «... Пәрвәрдигар Худайимиз алдида зади садир қилған немә гунайимиз барду?» — дәп сорайду»** — шүбһисизки, Йәрәмияниң уларниң той-нәзирлиригә кирмәслиги уларниң қизиқишини қозғайтти.
16:10 Йәр. 5:19
16:12 Йәр. 3:17; 7:26; 9:14; 11:10; 13:10; 17:23
16:13 Қан. 4:27; 28:64,65

[14] Шуңа мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — «Исраилларни Мисир зиминидин қутқузуп чиқарған Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дегән қәсәм қайтидин ишлитилмәйду, [15] бәлки шу күнләрдә «Исраилларни шималий зиминидин вә Өзи уларни һайдиған барлиқ зиминлардин қутқузуп чиқарған Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дәп қәсәм ичилиду. Чүнки Мән уларни ата-бовилириға тәғдим қилған зиминиға қайтуримән. [16] Һалбуки, мана һазир болса, Мән нурғун белиқчиларни әвәтип уларни тутқузушқа чақиримән, — дәйду Пәрвәрдигар; — андин нурғун овчиларни әвәтип уларни қоғлап овлашқа чақиримән; улар уларни һәр бир тағдин, һәр бир егизликтин, қия ташларниң ғар-қисилчақлиридин тепивалиду. [17] Чүнки көзлирим уларниң барлиқ йоллири үстидә туриду; улар алдимда һеч суқуналмиди, уларниң қәбиһлиги көзлиримдин һеч йошурулмиди. [18] Лекин Мән авал уларниң қәбиһлигини вә гунайини бешиға һәссиләп қайтуримән; чүнки улар зиминимни жиркиничлик нәрсиләрниң өлүклири билән булғиған, Мениң мирасимни ләнәтлик нәрсилири билән толдурған.

Йәрәмия сөз қистуриду

[19] — И Пәрвәрдигар, Сән мениң күчүм вә қорғинимсән, азап-оқубәт күнидә башпанаһимсән. Әлләр болса йәр йүзиниң чәт-чәтлиридин йениңға келиду вә: «Бәрһәқ, ата-бовилиримиз ялғанчилиқ һәм бемәналиққа мирасхорлуқ қилған; бу нәрсиләрдә һеч пайда йоқ тур. [20] Инсанлар өз-өзигә худаларни ясаламду?! Лекин ясиғини Худа әмәстур!» — дәйду.

Пәрвәрдигарниң сөзиниң давами

[21] — Шуңа, мана, Мән бу қетим бу рәзил хәлиққә шуни убдан билдүримән, — уларға Мениң қолум вә күч-қудритимни убдан билдүримән; шуниң билән улар Мениң намимниң Пәрвәрдигар екәнлигини билиду!

17 [1] Йәһуданиң гунайи алмас учлуқ төмүр қәләм билән таштахтай кәби жүрәклиригә вә қурбангаһлиридики мүңгүзләргә оюлған; [2] балилириму йешил дәрәқләр бойида тикләнгән, егиз дөңләр үстидә ясиған бутлириниң қурбангаһлирини вә «Ашәраһ»лирини һәрдайим сеғиниду. [3] Мән тағлириңларда вә етизлириңларда, һәм байлиқлириңни һәм ғәзнилириңни, — сениң «жуқури жайлар»иңму буниң сиртида әмәс — бу четиңдин у четиңгичә болған гунайиң түпәйлидин олжа болушқа

16:14 Йәр. 23:7, 8
16:16 **«Мән... нурғун белиқчиларни ... нурғун овчиларни әвәтип...»** — «белиқчилар» вә «овчилар» болса дүшмәнләрни көрситиду, әлвәттә.
16:17 Аюп 34:21; Пәнд. 5:21; Йәр. 32:19
16:18 **«жиркиничлик нәрсилири... ләнәтлик нәрсилири...»** — бутлири қатарлиқларни көрситиду. «жиркиничлик нәрсилириниң өлүклири» — бәлким «Дәрвәқә, әрзимәсләр!» дәп ташливәткән бутлирини яки шу бутларға қурбанлиқ қилған нәрсиләрни көрситиши мүмкин.
16:18 Йәр. 3:2; Әз. 43:7
16:19 **«Бәрһәқ, ата-бовилиримиз ялғанчилиқ һәм бемәналиққа мирасхорлуқ қилған»** — «ялғанчилиқ һәм бемәналиқ» йәнә «сахта илаһлар», бутларни көрситиду.
16:21 **«Шуңа, мана, Мән бу қетим бу рәзил хәлиққә шуни убдан билдүримән, — уларға Мениң қолум вә күч-қудритимни убдан билдүримән...»** — бу жүмлидики әң муһим сөз «шуңа»дур. Әгәр кәлгүсидә «ят әлләр» Худани убдан тонуйдиған болса, ундақта Худаниң Өз хәлқи болған Исраил Худани тонуши керәк әмәсму?
16:21 Йәр. 33:2
17:1 Йәр. 11:13
17:2 **««Ашәраһ»лар** — бәлким бутпәрәсликкә беғишланған дәрәқликләрдур. Дәрәқләр бәлким «аял мәбуд» шәклидә оюлған яки нәқишләнгән болуши мүмкин.
17:2 Йәр. 2:20

тапшуримән;[4] Өзәңниң шори, Мән саңа тәғдим қилған мирасиң қолуңдин кетиду; Мән
сән тонумайдиған бир зиминда сени дүшмәнлириңниң қуллуғиға тапшуримән; чүнки
силәр ғәзивимгә от йеқип уни қозғиғансиләр; у мәңгүгә көйиду.

Бир нәччә һекмәтлик сөзләр

[5] Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
— Адәмгә таянған, адәмниң әт-күчини таянчи қилған, қәлби Пәрвәрдигардин чәтнигән
адәмниң һалиға ләнәт болсун! [6] У чөл-баяванда өскән қара арча чатқилидәк болиду; бә-
хит-яхшилиқ кәлсиму у буни көрмәйду; у бәлки чөлдики қағҗирақ йәрләрдә, адәмзат-
сиз шорлуқ бир зиминда туриду. [7] Пәрвәрдигарға таянған, Пәрвәрдигарни таянч қилған
адәм бәхит-бәрикәтлик болиду! [8] У сулар бойида тикләнгән, ериқ бойида кәң йилтиз
тартқан дәрәқдәк; пижғирим иссиқтин у қорқмайду; униң йопурмақлири һемишә йе-
шилдур; қурғақчилиқ жили у солашмайду вә мевә бериштин қалмайду.
[9] Қәлб һәммидин алдамчи, униң داваси йоқтур. Кимму уни чүшинәлисун? [10] Мәнки
Пәрвәрдигар инсан қәлбини күзитип тәкшүримән; һәр бирисигә өз йоллири бойичә,
қилған әмәллириниң меваси бойичә тәқсим қилиш үчүн, инсан виҗданини синаймән.
[11] Худди өзи туғмиған тухумларни бесивалған кәкликтәк, һарамдин байлиқларға ериш-
кән кишиму шундақ болиду; күнлириниң йерими өтмәйла еришкинидин айрилиду, у
ахирида ахмақ болуп чиқиду.

[12] Шан-шәрәплик бир тәхт, әзәлдин жуқуриға тикләнгән, дәл бизниң башпанаһимиз
болған җайдур; [13] и Пәрвәрдигар, Сән Исраилниң үмүтисән! Сәндин ваз кәчкән һәм-
мәйлән йәргә қарап қалиду; Сәндин жирақлашқанлар тупрақта ятқанлар арисида ти-
зимлиниду; чүнки улар һаятлиқ сулириниң мәнбәси болған Пәрвәрдигардин ваз кәч-
кән. [14] Мени сақайтқин, и Пәрвәрдигар, мән шуниң билән җәзмән сақайтилимән! Мени
қутқузғин, шуниң билән җәзмән қутқузулимән! — Чүнки Өзәң мениң мәдһийәмдурсән!
[15] Мана, улар маңа: — Пәрвәрдигарниң сөз-бешарити қени?! Қени, у әмәлгә ашурулсун!»
— дәйду. [16] Лекин мән болсам, Саңа әгәшкинимдә «пада баққучи» болуштин һеч қачқан
әмәсмән, вә әҗәл күнини һеч арзу қилмиғанмән, — Сән билисән! Ағзимдин барлиқ
чиққанлар Сениң йүз алдида болған. [17] Маңа вәһимә болмиғайсән; күлпәтлик күнидә

17:3 **«Мән тағлириңларда вә етизлириңларда, һәм байлиқлириңни һәм ғәзнилириңни... тапшуримән»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Далида турған мениң теғимни болса, һәм байлиқлириңни һәм ғәзнилириңни... тапшуримән».
–Исраилдики «жуқури җайлар» бутпәрәсликкә аит, жиркиничлик җайларға айландурулған еди.
17:3 Йәр. 15:13
17:4 Қан. 28:68; Йәр. 15:14; 16:13
17:7 Зәб. 2:12; 33:9; Пәнд. 16:20; Йәш. 30:18
17:8 Зәб. 1:3
17:10 **«инсан виҗданини синаймән»** — «виҗдан» ибраний тилида «бөрәк» дегән билән ипадилиниду.
17:10 1Сам. 16:7; Зәб. 7:10
17:11 **«Худди өзи туғмиған тухумларни бесивалған кәкликтәк...»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Худди тухумларни бесип лекин төрәлдүрмәйдиған бир кәкликтәк...».
17:13 Зәб. 72:27; Йәш. 1:28; Йәр. 2:13; Юһ. 8:8
17:14 **«мени қутқузғин, шуниң билән җәзмән қутқузулимән!»** — бу айәттики «қутқузуш» һәргиз Йәрәмияниң өз һаятиниң аман-есән сақлинишини тилишила әмәс. Муһим иш шуки, у бу айәттики гәп билән 1-11-айәтләрдики бешарәткә, болупму: «Қәлб һәммидин алдамчи, униң داваси йоқтур» дегәнгә болған инкаси. У биринчидин өзиниң, иккинчидин хәлқиниң қәлбиниң гунайиниң толуқ түгитилиши *(сақайтилиши)*ни тиләйду. «Даваси йоқ» қәлбни болса пәқәт һәммигә қадир бир Худа сақайталайду. Бу иш дәл «йеңи әһдә»дин ибарәт — 31:31-34ни көрүң.
17:15 Йәш. 5:19; 2Пет. 3:4
17:16 **«пада баққучи»** — шүбһисизки, пәйғәмбәрниң хәлиққә болған ролини көрситиду. «Лекин мән болсам, Саңа әгәшкинимдә «пада баққучи» болуштин һеч қачқан әмәсмән» дегәнниң башқа бирхил тәрҗимиси: «Мән болсам, балаю-апәтни чүшириш үчүн Саңа есилмидим!»

Сән мениң башпанаһимдурсән. [18] Маңа зиянкәшлик қилғучилар йәргә қарап қалсун, ле-
кин мени йәргә қаратмиғайсән! Улар дәккә-дүккигә чүшсун, лекин мени дәккә-дүккигә
чүшәрмигәйсән; уларниң бешиға күлпәт күнини чүшәргәйсән; уларни икки һәссилик
һалакәт билән үзүл-кесил пачақлап ташлиғайсән!

«Шабат» күни — йәни шәмбә күни, йәни дәм елиш күни — рәһим пурсити

[19] Пәрвәрдигар маңа мундақ дегән: — Барғин, Йәһуда падишалири шәһәргә киридиған вә
чиқидиған «Хәлиқниң балилири» дегән дәрвазида, һәмдә Йерусалимниң барлиқ дәрва-
зилирида турғин, уларға мундақ дегин: — [20] Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар, и мошу
дәрвазилардин киридиған Йәһуданиң падишалири, барлиқ Йәһуда вә Йерусалимда
туруватқан халайиқ! [21] Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Өз жениңларға һези болуңлар!
«шабат» күнидә һеч қандақ жүкни көтәрмәңлар, Йерусалимниң дәрвазилиридин һеч
нәрсини епкирмәңлар; [22] шабат күнлиридә өйлириңлардин һеч жүкни көтирип елип
чиқмаңлар, вә һеч қандақ әмгәк қилмаңлар; бәлки Мән ата-бовилириңларға буйруғи-
нимдәк, шабат күнини Өзәмгә аталған муқәддәс бир күн дәп қараңлар. [23] Лекин улар
һеч аңлимиған яки қулақ салмиған, бәлки аңлимаслиққа һәм тәрбийини қобул қилмас-
лиққа бойнини қаттиқ қилған. [24] Шундақ болидуки, силәр авазимни көңүл қоюп аңли-
саңлар, — дәйду Пәрвәрдигар, — йәни шабат күнидә шәһәр дәрвазилиридин һеч жүкни
елип кирмисәңлар вә һеч әмгәк қилмаслиқ арқилиқ шабат күнини Маңа пак-муқәддәс
бир күн һесаплисаңлар, [25] бу шәһәр дәрвазилиридин Давутниң тәхтигә олтиридиған
падишалири вә әмирлири жәң һарвулириға олтирип вә атларға минип кириду; улар,
уларниң әмирлири, Йәһудадикиләр вә Йерусалимда туруватқанларму кирип-чиқиши-
ду; бу шәһәр мәңгү ават болиду. [26] Шундақ қилсаңлар, хәлиқләр Йәһуда шәһәрлиридин,
Йерусалим әтрапидики йезилардин, Бинյаминниң зиминидин, ғәриптики «Шәфәлаһ»
егизлигидин, жәнуптики тағлиқтин, Йәһудадики жәнубий баяванлардин Пәрвәрдигар-
ниң өйигә «көйдүрмә қурбанлиқ»лар, «енақлиқ қурбанлиқлири», «ашлиқ һәдийә»ләр
вә хушбуйларни тутуп, Пәрвәрдигарға болған рәхмәтлирини ейтишқа киридиған боли-
ду. [27] Лекин силәр Маңа қулақ салмисаңлар, йәни шабат күнини Өзәмгә пак-муқәддәс
һесаплимай, шабат күнидә Йерусалимниң дәрвазилиридин жүк көтирип кирсәңлар,
әнди Мән дәрвазиларға бир от яқимән, у Йерусалимдики ордиларни йәветиду, уни һеч
өчүрәлмәйду.

17:17 Йәр. 16:19
17:18 Зәб. 34:4-5; 39:15-16; Йәр. 15:15
17:19 **«шабат күни»** — бу бешарәт *(19-27-айәт)*ниң темиси «шабат күни», йәни шәмбә күни, йәни дәм елиш күни. Худа мошу йәрдә бу күн арқилиқ хәлқигә меһри-шәпқитини көрсәтмәкчи.
17:21 Нәһ. 13:19
17:22 **«шабат күнлиридә өйлириңлардин һеч жүкни көтирип елип чиқмаңлар, вә һеч қандақ әмгәк қилмаңлар... шабат күнини Өзәмгә аталған муқәддәс бир күн дәп қараңлар»** — оқурмәнкәргә аянки, Худа Муса пәйғәмбәр арқилиқ Йәһудийларға, «шабат күни» *(шәмбә күни)*ни Өзини сеғинишқа, һеч қандақ меһнәт қилмай һәр адәм вә мал-варанниң дәм алидиған күни болсун дәп буйруған.
17:22 Мис. 20:8; 23:12; 31:13; Әз. 20:12
17:23 Йәр. 11:10; 13:10; 16:12
17:25 Йәр. 22:4
17:27 **«Лекин силәр Маңа қулақ салмисаңлар, йәни шабат күнини Өзәмгә пак-муқәддәс һесаплимай, ... әнди Мән дәрвазиларға бир от яқимән, у Йерусалимдики ордиларни йәветиду...»** — бу 19-27-айәтләрниң интайин муһим бир алаһидилиги вә әһмийити бар. Пәрвәрдигар Исраилға меһри-шәпқитини билдүрүш үчүн, Өз Тәврат-қануниниң тәләплирини пәқәт бирла пәрманға, йәни «шабат күнини һөрмәтләңлар» дегәнгә жиғинчақлайду; улар пәқәт мошу аддий тәләпкила әмәл қилса, У уларниң пәс әһвалини пүтүнләй өзгәртәләйтти. Шундақ болсиму, улар бәрибир йәнила бу кичик пәрманға әмәл қилалмиған. Адәмләрниң инсаний гуна тәбиити һәрдайим шундақтур!

Сапалчидин алған савақ

18 1 Бу сөз Пәрвәрдигардин Йәрәмияға келип, мундақ дейилди: —
2 «Орнуңдин тур, сапалчиниң өйигә чүшкин, Мән саңа сөзлиримни аңлитимән».
3 Шуңа мән сапалчиниң өйигә чүштум; вә мана, сапалчи ғалтәк үстидә бир нәрсини
ясаватқан еди. 4 У сеғиз лайдин ясаватқан қача туруп-туруп қоли астида бузулатти. Шу
чағда сапалчи шу лайдин өзи лайиқ көргән башқа бир қачини ясайтти.
5 Вә Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: — 6 «И Исраил җамәти, бу сапалчи
қилғандәк Мән саңа қилалмамдим? — дәйду Пәрвәрдигар. — Мана, сеғиз лайниң сапал-
чиниң қолида болғиниға охшаш, силәр Мениң қолумдисиләр, и Исраил җамәти. 7 Бәзидә
Мән мәлум бир әл, мәлум бир мәмликәт тоғрилиқ, йәни униң жулунуши, бузулуши вә
һалак қилиниши тоғрилиқ сөзләймән; 8 шу чағ Мән агаһландурған шу әл яманлиғидин
товва қилип янса, Мән уларға қилмақчи болған яманлиқтин янимән. 9 Мән йәнә бәзидә
мәлум бир әл, мәлум бир мәмликәт тоғрилиқ, йәни униң қурулуши вә тикип өстүрүлүши
тоғрилиқ сөзләймән; 10 шу чағ шу әл көз алдимда яманлиқ қилип авазимни аңлимиса,
Мән йәнә уларға вәдә қилған, уларни бәрикәтлимәкчи болған яхшилиқтин янимән.
11 Әнди һазир Йәһудадикиләргә вә Йерусалимда туруватқанларға мундақ дегин: —
«Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән силәргә яманлиқ тәйярлаватимән, силәргә
қарши бир план түзиватимән; шуңа һәр бириңлар рәзил йолуңлардин йениңлар, йол-
лириңларни вә қилмишлириңларни түзитиңлар.
12 — Лекин улар: «Яқ! Хам хиял қилма! Биз өз планлиримизға әгишиверимиз, өз рәзил
көңлимиздики җаһиллиғимиз бойичә қиливеримиз» — дәйду.
13 Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Әлләр арисидин: «Ким мошундақ ишни аңлап
баққан?!» дәп сораңлар. «Пак қиз» Исраил дәһшәтлик жиркиничлик ишни қилға! 14 Ли-
ван қарлири айдаладики қиялиқтин йоқап кетәмду? Униң жирақтин чүшкән муздәк
сулири қуруп кетәмду? 15 Лекин Мениң хәлқим болса Мени унтуған; улар йоқ бир нәр-
силәргә хушбуй яқиду; мана, булар уларни яшаватқан йолидин, йәни қедимдин болған
йоллардин путлаштуруп, көтирилип түз қилинмиған бир йолда маңдурған. 16 Шуниң
билән уларниң зиминини дәһшәт басидиған һәм дайим кишиләр уш-уш қилидиған
объект қилиду; униңдин өтүватқанларниң һәммисини дәһшәт бесип, бешини чайқиши-
ду. 17 Мән худди шәриқтин чиққан шамалдәк уларни дүшмән алдида тарқитиветимән;
Мән балаю-апәт күнидә уларға йүзүмни әмәс, бәлки арқамни қилимән».

Йәрәмия өзигә зиянкәшлик қилғучиларниң яманлиғини өз бешиға чүширишини тиләйду

18 Кишиләр: «Келиңлар, Йәрәмияға қәст қилайли; чүнки йә каһинлардин қанун-тәр-
бийә, йә данишмәнләрдин әқил-несиһәт йә пәйғәмбәрләрдин сөз-бешарәт кәмлик қил-

---

18:6 Йәш. 45:9; 64:8; Рим. 9:20
18:7 Йәр. 1:10
18:11 2Пад. 17:13; Йәр. 7:3; 25:5; 26:13; 35:15
18:12 **«Яқ! Хам хиял қилма!»** — ибраний тилида «Яқ! Үмүт йоқ!».
18:12 Йәр. 2:25
18:13 Йәр. 2:10
18:15 Йәр. 2:32; 3:21; 6:16; 13:25
18:16 **«... уларниң зиминини дәһшәт басидиған һәм дайим кишиләр уш-уш қилидиған объект қилиду; униңдин өтүватқанларниң һәммисини дәһшәт бесип, бешини чайқишиду»** — бу һәрикәтләр *(уш-уш қилиш, башни қайқишиш)* бәлким һәйран болғанлиғи, яки мазақ қилғанлиғини билдүриду.
18:16 Йәр. 12:11; 19:8; 49:13; 50:13
18:17 **«шәриқтин чиққан шамал»** — Қанаанда *(Пәләстиндә)*, адәттә һәммини қурутидиған, чаң-топа тарқитидиған дәһшәтлик шамал болиду.
18:17 Йәш. 27:8; 29:6; Йәр. 4:11,12,13; 13:24

майду. Келиңлар, тилимизни бир қилип униң үстидин шикайәт қилайли, униң сөзлиридин һеч қайсисиға қулақ салмайли» — дейишти.
[19] — И Пәрвәрдигар, маңа қулақ салғайсән; маңа қаршилишидиғанларниң дәватқанлирини аңлиғайсән. [20] Яхшилиққа яманлиқ қилиш боламду? Чүнки улар җеним үчүн ора колиған; мән уларға яхши болсун дәп, ғәзивиңни улардин яндуруш үчүн Сениң алдиңда дуа қилип турғанлиғимни есиңдә тутқайсән. [21] Шуңа балилириңни қәһәтчиликкә тапшурғайсән, қиличниң бисиға елип бәргәйсән; аяллири балилиридин җуда қилинип тул қалсун; әрлири ваба-өлүм билән йоқалсун, жигитләр җәңдә қиличлансун. [22] Уларниң үстигә басмичиларни елип кәлгиниңдә өйлиридин налә-пәряд аңлансун; чүнки улар мени тутушқа ора колиған, путлирим үчүн қисмақларни йошурун салған. [23] Әнди Сән, и Пәрвәрдигар, уларниң мени қәтл қилишқа болған қәстлириниң һәммисини убдан билисән; уларниң қәбиһликлирини кәчүрмигәйсән, уларниң гуналирини көзүң алдидин юмиғайсән; бәлки улар Сениң алдиңда жиқитилсун; ғәзивиң чүшкән күнидә уларни бир тәрәп қилғайсән.

Чеқилған козидин алған савақ

19 [1] Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Барғин, сапалчидин бир сапал козини алғин; андин
әлниң ақсақаллиридин вә каһинларниң ақсақаллиридин бир нәччини апирип,
[2] «Сапал парчилири» дәрвазисиға йеқин болған «Һинномниң оғлиниң җилғиси»ға берип
шу йәрдә Мән саңа ейтидиған сөзләрни җакалиғин. [3] Мундақ дегин: — Пәрвәрдигарниң
сөзини аңлаңлар, и Йәһуданиң падишалири вә Йерусалимдикиләр! Самави қошунларниң
Сәрдари болған Пәрвәрдигар, Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Мана, Мән мошу
йәргә балаю-апәтни чүширимәнки, кимки уни аңлисила қулақлири зиңилдап кетиду.
[4] Чүнки бу хәлиқ Мәндин ваз кечип, бу йәрни Маңа «ят» қилған, униңда нә өзлири, нә
ата-бовилири, нә Йәһуда падишалири һеч тонумиған башқа илаһларға хушбуй яққан;
улар бу йәрни гунасизларниң қанлири билән толдурған. [5] Улар Баалға өз балилирини
көйдүрмә қурбанлиқлар сүпитидә көйдүрүш үчүн Баалниң «жуқури җайлар»ини
қурған; Мән бундақ бир ишни һеч качан буйруп бақмиған, һеч ейтмиған, у һәргиз оюмға
кирип бақмиған. [6] Шуңа мана, шундақ күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — бу йәр
кәлгүсидә «Тофәт», яки «Һинномниң оғлиниң җилғиси» дәп аталмайду, бәлки «Қәтл
җилғиси» дәп атилиду. [7] Мән бу йәрдә Йәһуда һәм Йерусалимниң план-тәдбирлирини
қуруқ қиливетимән; Мән уларни дүшмәнлириниң қиличи билән, йәни җанлирини
издигүчиләрниң қолида жиқитимән; Мән җәсәтлирини асмандики учар-қанатларға вә
йәр-зиминдики һайванатларға озуқ болушқа бериветимән. [8] Мән бу шәһәрни дәһшәт

18:18 **«Келиңлар, Йәрәмияға қәст қилайли; чүнки йә каһинлардин қанун-тәрбийә, йә данишмәнләрдин әқилнесиһәт йә пәйғәмбәрләрдин сөз-бешарәт кәмлик қилмайду»** — улар Йәрәмияни қәстләп өлтүрүшкә банә-сәвәп тапмақчи еди. Көрүнәрликки, шу чағдики Тәврат-қанун үгитидиған каһинлар, «данишмәнләр» вә аталмиш «пәйғәмбәрләр» Йәрәмияниң сөзи тоғрилиқ сүкүт қилатти яки уларға зит сөзләрни қилатти. Улар: «Биз бәрибир диний адәмләрмиз, диний әрбабларниң сөзини аңлаватимиз» дәп Худаниң сөзини рәт қилип Йәрәмияни өлтүрүшни қәстләйтти.
18:18 Йәр. 9:7; Мал. 2:7
18:21 Зәб. 108:10
19:2 **«Һинномниң оғлиниң җилғиси»** — бәзидә «Һинномниң җилғиси» *(ибраний тилида «Гә-Һинном»)* дәп атилиду. Көрүнүп туруптики, бәлким сапалчилар шу йәрдә сапал парчилирини ташливетәтти. Кейин, хәлиқ шу йәргә һәр хил әхләтләрни төккәчкә, у йәр «дозақ»ниң бир символи болуп қалған. Шуниң билән «гә-һинном» дегән сөз «дозақ»ни билдүридиған сөз болуп қалған. Әрәб тили арқилиқ бу сөз «җәһәннәм» шәклидә уйғур тилиға киргән.
19:3 1Сам. 3:11; 2Пад. 21:12
19:4 Йәш. 65:11; Йәр. 2:13,17,19; 5:7,19; 7:6; 15:6; 17:13
19:6 Йәр. 7:32
19:7 Йәр. 15:3; 16:4

басидиған һәм кишиләр уш-уш қилидиған объект қилимән; униңдин өтүватқанларниң
һәммиси униң барлиқ яра-вабалири түпәйлидин дәһшәт бесип үшқиртиду. 9 Мән
уларни дүшмәнлириниң һәм җанлирини издигүчиләрниң қаттиқ қистайдиған
қоршавиниң бесими астида оғуллириниң гөшини һәм қизлириниң гөшини йәйдиған
қилимән, уларниң һәр бири өз йеқинининиң гөшини йәйду.
10 Әнди сән өзәң билән биллә апарған һәмраһлириңниң көз алдида һелиқи козини
чеқивәткин; 11 шундақ қилип уларға мундақ дегин: — Самави қошунларниң Сәрдари
болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Бириси сапалчиниң козисини қайтидин һеч яси-
ялмиғидәк дәриҗидә чеқивәткинидәк Мәнму бу хәлиқ вә бу шәһәрни шундақ чеқиве-
тимән. Улар җәсәтлирини Тофәттә көмиду, һәтта көмгидәк йәр қалмиғичә. 12 Мән бу
йәрни вә буниңда туруватқанлирниму мошундақ қилимән, — дәйду Пәрвәрдигар, — бу
шәһәрни Тофәткә охшаш қилимән. 13 Йерусалимдики өйләр вә Йәһуда падишалириниң
өйлири, — йәни уларниң өгүзлиридә туруп асмандики барлиқ юлтуз-сәйяриләргә хуш-
буй яққан вә Мәндин башқа ят илаһларға «шарап һәдийә»ләрни төккән барлиқ өйлири
худди Тофәт деган җайдәк булғанған җайлар болиду.

14 Вә Йәрәмия Пәрвәрдигар уни бешарәт беришкә әвәткән Тофәттин қайтип келип,
Пәрвәрдигарниң өйиниң һойлисиға кирип туруп барлиқ хәлиққә мундақ деди: 15 —
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, Исраилниң Худаси мундақ дәйду:
— Мана, Мән бу шәһәр вә униң барлиқ шәһәрлиригә қарап ейтқан балаю-апәтниң һәм-
мисини уларниң бешиға чүширимән; чүнки улар бойнини қаттиқ қилип Мениң сөзли-
римни һеч қачан аңлимиған.

Йәрәмияниң дәрригә бесилип, қамап қоюлуши

20 1 Әнди Иммәрниң оғли, каһин Пашхур — у Пәрвәрдигарниң өйидә «аманлиқ
сақлаш беги»му еди, Йәрәмияниң бу бешарәтләрни бәргәнлигини аңлиди.
2 Пашхур Йәрәмия пәйғәмбәрни урғузди вә униң путини Пәрвәрдигарниң өйидики
«Бинияминниң жуқури дәрвазиси»ниң йенидики тақаққа салди. 3 Иккинчи күни, Пашхур
Йәрәмияни тақақтин бошатти; Йәрәмия униңға: — Пәрвәрдигар исмиңни Пашхур әмәс,
бәлки «Магор-миссабиб» дәп атиди, деди. 4 — Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Мана, Мән сени өзәңгә вә барлиқ ағинилириңгә вәһимә салғучи объект қилимән; улар
дүшмәнлириниң қиличи билән жиқилиду; сән өз көзүң билән буни көрисән; Мән барлиқ
Йәһудани Бабил падишасиниң қолиға тапшуримән; у уларни Бабилға сүргүн қилип
елип кетиду һәмдә уларни қилич билән уриду. 5 Мән бу шәһәрниң һәммә байлиқлири
— барлиқ мәһсулатлири, барлиқ қиммәт нәрсилири вә Йәһуда падишалириниң барлиқ
ғәзнилирини дүшмәнлириниң қолиға тапшуримән; улар уларни олҗа қилип буливелип

19:9 Лав. 26:29; Қан. 28:53; Жиғ. 4:10
19:11 Йәр. 7:32
19:12 **«Тофәт»** — бу йәр тоғрилиқ 7:31ни вә изаһатни көрүң. «Тофәт» деган сөз ибраний тилида «очақ» һәм «уят» дегәнниму билдүриду. У йәнә «түкүрүк» деган сөзниң аһаңиғиму охшап кетиду. Бу йәр «Һинномниң оғли *(Ибн-һинном)*ниң җилғиси»ға җайлашқан, Йерусалим шәһириниң җанубий тәрипидә еди. Хәлиқ әшу йәрдә әхләтләрни вә напак нәрсиләрни ташлап көйдүрәтти. Шуниң билән у интайин «һарам», әң булғанған җай дәп һесапланди.
19:13 Йәр. 7:18
19:15 Йәр. 7:26; 17:23
20:2 **«Пашхур Йәрәмия пәйғәмбәрни ... тақаққа салди»** — «тақақ» ибраний тилида «буриғуч» деган болуп, пәқәт адәмниң путлирини тутупла қалмай, йәнә бәлким бәдинини бурап адәмни қийинайдиған бирхил әсвап еди.
20:3 **«Пәрвәрдигар исмиңни Пашхур әмәс, бәлки «Магор-миссабиб» дәп атиди»** — «Пашхур»ниң мәнаси бәлким «әркинлик». «Магир-миссабиб» — «тәрәп-тәрәпләрни вәһимә басиду» деган мәнада.

Бабилға елип кетиду. [6] Сән болсаң, и Пашхур, һәммә өйдикилириң биргә сүргүн болуп
кетисиләр; сән Бабилға келисән; сән шу йәрдә дунениядин кетисән, шу йәргә көмүлисән;
сән һәм сениң ялған бешарәтлириңгә қулақ салған ағинилириңму шундақ болиду.

Йәрәмия йәнә дад көтириду

[7] И Пәрвәрдигар, Сән мени қайил қилип пәйғәмбәрликкә көндүрдүң, мән шундақла көн-
дүрүлдүм; Сән мәндин зор кәлдиң, шундақла ғәлибә қилдиң; мән пүтүн күн тапа-тә-
ниниң объекти болимән; һәммә киши мени мазақ қилиду. [8] Мән қачанла сөз қилсам,
«Зораванлиқ һәм булаңчилиқ келиду» дәп җакалишим керәк; шуңа Пәрвәрдигарниң
сөзи мени пүтүн күн аһанәт вә мәсқириниң объекти қилиду. [9] Лекин мән: «Мән уни
тилға алмаймән, вә яки Униң нами билән иккинчи сөз қилмаймән» десәм, Униң сөзи
қәлбимдә лавулдап от болуп, сүйәклиримгә қапсалған бир ялқун болиду; ичимгә сиғду-
рушқа һалим қалмай, ейтмай чидап туралмаймән. [10] Шундақ, қиливеримән, гәрчә мән
нурғун кишиләрниң пичирлашқан қәстлирини аңлисамму; тәрәп-тәрәпләрни вәһимә
басиду! «Униң үстидин әрз қилиңлар! Униң үстидин әрз қилайли!» дәп, барлиқ үл-
пәт-һәмраһлирим путлишип кетишимни пайлап жүрмәктә; улар «У бәлким алдинар,
шундақ болғанда биз униң үстидин ғәлибә қилимиз, униңдин интиқам алалаймиз»
дейишиватиду. [11] Лекин Пәрвәрдигар болса қудрәтлик вә дәһшәтлик бир палвандәк мән
билән биллидур; шуңа маңа зиянкәшлик қилғучилар путлишип ғәлибә қилалмайду;
улар мувәппәқийәт қазанмиғачқа, қаттиқ хиҗил болуп йәргә қарап қалиду; уларниң бу
рәсвачилиғи мәңгүлүк болуп, һәргиз унтулмайду. [12] Әнди Сән, и һәққанийларни синай-
диған, инсанниң виждани вә қәлбини көридиған самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар, уларниң үстигә болған қисасиңни маңа көргүзгәйсән; чүнки мән дәвай-
имни алдиңға қойғанмән.
[13] Пәрвәрдигарни күй ейтип махтаңлар, Уни мәдһийиләңлар; чүнки У намрат кишини
рәзиллик қилғучилардин қутқузған.

Қамақтин чиқип йәнә чүшкүнлүккә чүшүш

[14] Мениң туғулған күнүмгә ләнәт болсун; апам мени туққан күни мубарәк болмисун!
[15] Атамға хәвәр елип: «саңа оғул бала туғулди!» дәп уни аламәт шатландурған адәмгә
ләнәт болсун! [16] Бу адәм Пәрвәрдигар рәһим қилмай ғулатқан шәһәрләрдәк болсун;

20:5 Йәр. 15:13; 17:3
20:7 **«Сән мени ... көндүрдүң...»** — «көндүрдүң» дегән бу сөзни шәрһләш сәл тәс. Адәттә у «езитқулуқ қилиш», «алдаш» дегәнни билдүриду. Тәврат, «Һош.» 2:14-айәттә болса у «көңүл елиш»ни билдүриду. Төвәндики айәтләр *(8-13)*гә қариғанда Худа Йәрәмияни һеч алдимиди — униң пәйғәмбәрлигиниң җапа-мушәққәтлигини алдин-ала униңға көрсәткән *(мәсилән, 1-бапта)*. Шуңа бизниңчә «көндүрүш» тоғра келиду; шундақ дегинимиз билән, Йәрәмия мошу йәрдә бәлким, «маңа дуч кәлгән җапа-мушәққәтләр әсли ойлиғинимдин көп», «Сән мени алдап қойдуң» дегәнни пуритип дадлиған болушиму мүмкин.
20:8 Йәш. 57:4
20:10 **«тәрәп-тәрәпләрни вәһимә басиду»** — ибраний тилида «магор-миссабиб». 3-айәттики изаһатни көрүң.
20:11 Йәр. 1:8,19; 15:20; 17:18; 23:40
20:12 **«һәққанийларни синайдиған, инсанниң виждани вә қәлбини көридиған...»** — «виждан» ибраний тилида «бөрәк» дегән сөз билән ипадилиниду.
20:12 Йәр. 11:20; 12:3; 15:15; 18:19-23
20:13 **«У намрат кишини рәзиллик қилғучилардин қутқузған»** — «намрат киши» бәлким Йәрәмияниң өзини көрситиду.
20:14 Йәр. 15:10
20:15 Аюп 3:3

у әтигәндә налә, чүштә алақзадилик чуқанлирини аңлисун — [17] чүнки у мени балиятқудин чүшкинимдила өлтүрүвәтмигән; апам мениң гөрүм болсиииди, униң қосиғи мән билән тәң һемишә чоң болсиииди! [18] Немишкә мән җапа-мушәққәт, азап-оқубәтни көрүшкә, күнлиримни хиҗаләт-аһанәт ичидә өткүзүшкә балиятқудин чиққандимән?

Пәрвәрдигар Йерусалимни дүшмәнләргә тапшуриду

21 [1] Падиша Зәдәкия Малкияниң оғли Пашхурни һәм Маасеяһниң оғли, каһин
Зәфанияни әвәткәндә, Йәрәмияға Пәрвәрдигардин төвәндики муну бир сөз
кәлди: — [2] (Улар: «Биз үчүн Пәрвәрдигардин ярдәм сориғин; чүнки Бабил падишаси
Небоқаднәсар бизгә һуҗум қилиду; Пәрвәрдигар Өзиниң өткәнки карамәт қилған
ишлири бойичә, бизгиму охшаш муамилә қилип, уни йенимиздин яндурармекин?» —
дәп сориди. 3 Йәрәмия уларға: — Зәдәкияға мундақ дәңлар, — деди.)
[4] — Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән қоллириңлар тутқан,
силәрни қоршивалған Бабил падишаси һәм калдийләргә сепил сиртида җәң қилишқа
ишлитидиған, җәң қураллириңларни қайриветимән вә буларни бу шәһәрниң оттури-
сида жиғивалимән; [5] Мән Өзәмму созулған қолум вә күчлүк билигим билән, ғәзивим
билән, қәһрим билән вә һәссиләнгән аччиғим билән силәргә җәң қилимән! [6] Мән бу
шәһәрдә туруватқанларни, инсан болсун, һайван болсун уримән; улар дәһшәтлик бир
ваба билән өлиду. [7] Андин кейин, — дәйду Пәрвәрдигар, — Йәһуда падишаси Зәдәкия-
ни, хизмәткарлирини, хәлиқни, йәни бу шәһәрдә вабадин, қиличтин вә қәһәтчиликтин
қелип қалғанлар болса, Мән уларни Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қолиға, уларниң
дүшмәнлириниң қолиға вә җенини издигүчиләрниң қолиға тапшуримән; Небоқаднәсар
уларни қилич тиғи билән уриду; у нә уларни айимайду, нә уларға ичини һеч ағритмай-
ду, нә рәһим қилмайду.
[8] Лекин сән бу хәлиққә мундақ дейишиң керәк: «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана,
Мән алдиңларда һаят йоли вә мамат йолини салимән; [9] ким бу шәһәрдә қалмақчи
болса, қилич, қәһәтчилик вә ваба билән өлиду; лекин ким шәһәрдин чиқип, силәрни
қоршивалған калдийләргә тәслим болса, у һаят қалиду; униң җени өзигә алған олҗи-
дәк болиду. [10] Чүнки Мән бу шәһәргә яхшилиқ үчүн әмәс, бәлки яманлиқ қилиш үчүн
йүзүмни қаратқуздум, — дәйду Пәрвәрдигар; у Бабил падишасиниң қолиға тапшурули-
ду, у уни от селип көйдүриветиду.

20:16 «Атамға хәвәр елип: «Саңа оғул бала туғулди!» дәп уни аламәт шатландурған адәмгә ләнәт болсун! 15-айәт Бу адәм Пәрвәрдигар рәһим қилмай ғулатқан шәһәрләрдәк болсун...» — пәйғәмбәрниң өзиниң қайғу-һәсрәттин чиққан бу аччиқ сөзлирини шүбһисизки, Худаниң йолйоруғи билән биз үчүн хатирилигини билән, биз: «Худа буларни чоқум әмәлгә ашурған», дәп қаримаймиз. Пәйғәмбәрниң бу сөзлирини хатириләштики мәхсити бизниң пәйғәмбәрниң шунчә қийнилип кәткәнлигини убдан чүшинишимиз үчүндур.

20:16 Яр. 19

20:18 Аюп 3:20

21:1 «Малкияниң оғли Пашхур» — демисәкму, бу 20-баптики «Пашхур» әмәс; лекин бу Пашхурму кейинки вақитларда Йәрәмияға зиянкәшлик қилидиған адәм болиду *(29:25-27ни көрүң)*. «Зәфания» болса өзиниң мустәқил көзқариши йоқ болған йәнә бир «жумилақ тавуз»ға охшайду. *(29:29дики вақиәни көрүң)*. У бәлким ахирда Бабилниң «қаравул беги» тәрипидин өлүмгә мәһкүм қилинған «Зәфания»ға охшаш адәм еди *(52:24-27ни көрүң)*.

21:4 «калдийләр» — демисәкму, «калдийләр» Бабиллиқларни, болупму Бабил ләшкәрлирини көрситиду.

21:8 «лекин сән бу хәлиққә мундақ дейишиң керәк» — «бу хәлиқ» Йерусалимда қамилип қалған хәлиқни көрситиду.

21:9 Йәр. 38:2

Ордидикиләр тоғрилиқ

[11] Вә Йәһуда падишасиниң җәмәти тоғрилиқ Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар: — [12] И
Давутниң җәмәти, Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — һәр әтигәндә адаләт билән һөкүм чиқи-
риңлар, буланған кишини әзгүчиниң қолидин қутқузуңлар; болмиса, қилғанлириңларниң
рәзиллиги түпәйлидин, қәһрим партлап, оттәк һәммини көйдүриду; уни өчүрәләйдиған
һеч ким болмайду; [13] Мана, Мән саңа қаршидурмән, и җилға үстидә, түзләңликтики қи-
яда олтарғучи, йәни «Ким үситимизгә чүшүп һуҗум қилалисун, ким өйлиримизгә бесип
кирәлисун?!» дегүчи, — дәйду Пәрвәрдигар. [14] Мән силәрниң қилмишиңларниң мевиси
бойичә силәргә йеқинлишип җазалаймән, — дәйду Пәрвәрдигар; вә Мән униң орманлиғи-
да бир от яқимән, у болса униң әтрапидики һәммини көйдүрүп түгитиду.

Падишаға ейтилған бир сөз

22 [1] Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: «Барғин, Йәһуда падишасиниң ордисиға чүшүп
бу сөзни шу йәрдә қилғин: — [2] Пәрвәрдигарниң сөзини аңла, и Давутниң тәхтигә
олтарғучи, Йәһуда падишаси — Сән, әләмдар-хизмәткарлириң вә мошу дәрвазилардин
кирип-чиқидиған хәлқиң, —
[3] Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Адаләт вә һәққанийлиқ жүргүзүңлар; буланған кишини
әзгүчиниң қолидин қутқузуңлар; мусапирларни, житим-йесирләрни вә тул хотунларни
һеч харлимаңлар яки бозәк қилмаңлар, гунасиз қанларни бу йәрдә төкмәңлар. [4] Силәр
бу әмирләргә һәқиқәтән әмәл қилсаңлар, әнди Давутниң тәхтигә олтарған падишалар,
йәни улар, уларниң әмәлдар-хизмәткарлири вә хәлқи җәң һарвулириға олтирип вә ат-
ларға минип бу өйниң дәрвазилиридин кирип чиқишиду. [5] Бирақ силәр бу сөзләрни
аңлимисаңлар, Мән Өз намим билән қәсәм ичкәнки, — дәйду Пәрвәрдигар, — бу орда
бир харабә болиду.
[6] Чүнки Пәрвәрдигар Йәһуда падишасиниң өйи тоғрилиқ мундақ дәйду: — Сән Маңа
худди Гилеад, Ливанниң чоққисидәк болғиниң билән, бәрһәқ Мән сени бир чөл-ба-
яван, адәмләр ваз кәчкән шәһәрләрдәк қилимән. [7] Мән һәр бири яхши қуралланған вәй-

---

21:12 «И Давутниң җәмәти, ...: — һәр әтигәндә адаләт билән һөкүм чиқириңлар» — қариғанда, падишаниң сотлири әтигәндә өткүзүләтти. Йәнә келип «һәр әтигәндә» дегән ибарә бәлким «адаләт биринчи иш болсун, һәр күнидә әң муһим иш болсун» дегән көчмә мәнада ишлитилгән болуши мүмкин.
21:12 Йәр. 22:3
21:13 «җилға үстидә... қияда олтарғучи...» — бизниңчә бу ордида олтарған падиша-әмирләрни көрситиду. Әслидә падиша ордисиниң қурулуши үчүн, Йерусалимдики икки тағ арисидики кичик җилға «түзләңлик» қилип тиндурулған андин униң үстигә орда қурулған. Шундақ қилип Кидрон җилғиси үстидә, — йәни «пәләккә тақашқан» бир интайин бехәтәр җайда — орда көрүнәтти. Демәк, бу сөзләр падиша һәм ордидикиләргә ейтилған болуши керәк.
–Бәзи тәрҗиманлар бу айәт Йерусалим шәһирини көрситиду, дәп қарайду. Падишаниң ордисиниң алаһидә әһвали вә кәйнидики айәтләргә қариғанда, бизниңчә у ордидикиләрниң өзлирини көрситиду.
21:14 «Мән униң орманлиғида бир от яқимән» — «орманлиқ» немин көрситиду? Ординиң бир пәхри болған Сулайман падиша бена қилған һәйвәтлик «Ливан орманлиғи өйи» *(Ливанниң кедир яғичидин ясалған)* еди. 22:6ниму көрүң.
21:14 Йәр. 17:27
22:1 «Барғин, Йәһуда падишасиниң ордисиға чүшүп бу сөзни шу йәрдә қилғин» — бизниңчә, бу сөз бәлким Зәдәкиядин илгәрки бир падишаға ейтилған болса керәк, чүнки бу сөз бирхил «қутқузуш» үмүтини елип келәтти; лекин 21-бап, 12-14-айәтләрдә Зәдәкия пәқәт «җазалаш»ни күтиду *(униңға икки хил җаза елип келиниду)*.
22:3 Йәр. 7:6; 21:12
22:4 «Давутниң тәхтигә олтарған падишалар, йәни улар, уларниң әмәлдар-хизмәткарлири...» — мошу йәрдики «улар» ибраний тилида «у». Мәлум бир заманда Давутниң тәхтигә олтарған падиша пәқәт бир болиду, әлвәттә.
22:4 Йәр. 17:25
22:5 «Мән Өз намим билән қәсәм ичкәнки..» — ибраний тилида «Мән Өзәм билән қәсәм ичкәнки...».
22:6 «Сән Маңа худди Гилеад, Ливанниң чоққисидәк...» — Гилеад вә Ливан гөзәл орманлиқлири билән даңқи чиққан җайлардур. Жуқирида ейтқинимиздәк, падишаниң ордиси һәр хил яғачлар билән безәлгән еди.

ран қилғучиларни саңа қарши әвәтимән; улар «есил кедирлириңни» кесиветип, отқа
ташлайду. [8] Нурғун әлләр бу шәһәрдин өтүп, һәр бири йеқинидин: «Немишкә Пәрвәр-
дигар бу улуқ шәһәрни бундақ қилғанду?» дәп сорайду.
[9] Вә улар жававән: «Чүнки улар Пәрвәрдигар Худасиниң әһдисидин ваз кечип, башқа
илаһларға чоқунуп уларниң қуллуғиға киргән» — дәйду.

1-бешарәт — Йәһоаһаз падишаниң жазаси

[10] Өлгинигә жиғлимаңлар, униң үчүн аһ-зарлимаңлар; бәлки сүргүн болғини үчүн қат-
тиқ жиғлаңлар, чүнки у өз жутиға һеч қачан қайтип кәлмәйду. [11] Чүнки Йәһуда пади-
шаси Йосияниң оғли, йәни атиси Йосияниң орниға тәхтигә олтарған, бу йәрдин сүргүн
болған Шаллум тоғрилиқ Пәрвәрдигар мундақ дәйду: У һәргиз бу йәргә қайтмайду;
[12] чүнки у әсир қилинип апирилған жутта өлиду, у бу зиминни иккинчи көрмәйду.

2-бешарәт — Йәһоаким падишаниң жазаси

[13] Өйини адилсизлиқ билән, балихана-равақлирини адаләтсизлик билән қурғанниң һа-
лиға вай! У хошнисини бекар ишлитип, әмгигигә һеч қандақ һәқ бәрмәйду; [14] у: «Өзәмгә
кәңташа бир ордини, азатә равақлар билән қошуп салимән; тамлириға деризиләрни кәң
чиқиримән; тамлирини кедир тахтайлар билән безәймән, өйлирини пәрәң сирлаймән»
— дәйду. Униң һалиға вай!
[15] Сән кедир яғичидин ясалған тахтайларни чаплап, ата-бовилириң билән бәсләшсәң
қандақму падиша болушқа лайиқ болисән? Сениң атаң йәп-ичишкә тәшәккүр ейтип,
адаләт вә дурус ишларни жүргүзгән әмәсму? Шуңа у буниң яхшилиғини көргән. [16] У
мөминләрниң вә намратларниң дәвасини тоғра сориған; шуңа хәлиқниң әһвали яхши

22:7 **«Мән һәр бири яхши қуралланған вәйран қилғучиларни саңа қарши әвәтимән; улар «есил кедирлириңни» кесиветип, отқа ташлайду»** — ордидики чирайлиқ яғач түврүк-ясақлар тоғрилиқ жуқуриқи 6-айәттики изаһатни көрүң.
22:7 Йәр. 15:6
22:8 Қан. 29:23; 1Пад. 9:8
22:10 **«Өлгинигә жиғлимаңлар, униң үчүн аһ-зарлимаңлар; бәлки сүргүн болғини үчүн қаттиқ жиғлаңлар...»** — *(изаһат: — төвәндики 10-30-айәтләр болса, Йәһуданиң үч падишасиниң жазаси тоғрилиқ бешарәтләрдин ибарәт. Шуңа, бешарәтләр миладийәдин илгири 609-597-жиллар мәзгилидә берилгән; шүбһисизки, Йәрәмияниңму бу йәрдә уларни бир йәрдә баян қилишниң мәхсити, бу әрзимәс падишаларни 23-баптики бешарәттә көрситилгән «һәқиқий баққучи» — йәни Мәсиһ билән селиштуруштин ибарәттур. Падишалар («хәлиқни баққучи»)* әйиплик *(22)*, Йерусалимдикиләр өзлириму әйиплик *(20-23)*, чүнки улар бу падишалар *(«баққучилар»)*ниң әйш-ишрәтлик турмушиға қизиққан, һәшәмәтлик ордисидин пәхирләнгән; улар йәнә бу падишаларниң чоқунған бутлириға чоқунған, шуниңдәк уларниң ят әлниң падишалири *(«сениң ашнилириң»)* билән болған иттипақлишишлирини толуқ қоллиған. Ундақ иттипақлишиш Пәрвәрдигарға таянмаслиқтин ибарәт еди).
–*(1-бешарәт (10-12)* тоғрилиқ изаһат: — миладийәдин илгири 609-жили Йосия падиша Мисир падишаси Пирәвн тәрипидин жәңдә өлтүрүлгән. У адаләтлик-диянәтлик падиша болуп, нурғун хәлиқ униң өлүмигә қаттиқ өкүнүшти. Йәһоаһаз тәхтидә үч айла олтарған, андин миладийәдин илгири 609-597-жиллири Пирәвн тәрипидин сүргүн қилинған. Бу бешарәт шу чағда берилиши керәк еди. Шуңа бешарәттики «өлгини» болса Йосияни, «сүргүн болғини» болса Йәһоаһазни көрситиду).
22:11 **«Шаллум»** — Йәһоаһазниң биринчи исми, мәнаси «һесап елиш» болғачқа, Йәрәмия бәлким уни мошу йәрдә қәстән ишлитиду; униңдин һесап елинидиған болиду.
22:12 **«у әсир қилинип апирилған жутта өлиду, у бу зиминни иккинчи көрмәйду.»** — бу бешарәтниң әмәлгә ашурулуши тоғрисида «2Пад.» 34:23ни көрүң.
22:13 **«Өйини адилсизлиқ билән, балихана-равақлирини адаләтсизлик билән қурғанниң һалиға вай!...»** — бу Йәһоакимни көрситиду. Бу бешарәт *(13-19, 20-23)* Йәһоаким тоғрилиқ бешарәт. «2Пад.» 23:34-24:6диму хатириләнгән, Пирәвн Йәһоаһазни сүргүн қилғандин кейин укиси Йәһоакимни «қончақ падиша» болушқа тиклигән. У он бир жил тәхткә олтарған, рәзил падиша еди. Йәһудий тарихшунас Йосефус Йәһоакимниң өлүми бешарәттәк болғанлиғини хатирилигән *(Йосефусниң «Қедимки ишлар»и, 10-бап, 6:3).*
22:13 Лав. 19:13; Қан. 24:14,15; Һаб. 2:9
22:15 **«Сениң атаң йәп-ичишкә тәшәккүр ейтип, адаләт вә дурус ишларни жүргүзгән әмәсму?»** — «атаң» болса дурус падиша Йосия еди. «...йәп-ичишкә тәшәккүр ейтип...» ибраний тилида пәқәт сөзмусөз болса: «у йегән вә ичкән...» дейилиду.

еди. Бундақ иш Мени тонуштин ибарәт әмәсму?» — дәйду Пәрвәрдигар. [17] — Бирақ көзүң
вә көңлүң болса пәқәт өз жазанә-мәнпәәтиңгә еришиш, гунасизларниң қенини төкүш,
зорлуқ-зумбулуқ вә булаңчилиқ қилиш пәйтини көзләп тикилгәндур.
[18] Шуңа Пәрвәрдигар Йәһуда падишаси Йосияниң оғли Йәһоаким тоғрилиқ мундақ дәй-
ду: — Хәлиқ униң өлүмидә: «Аһ, акам! Аһ, сиңлим!» дәп аһ-зарлар көтәрмәйду; яки униң
үчүн: «Аһ, бегим! Аһ, униң һәйвиси!» дәп аһ-зарлар көтәрмәйду; [19] у ешәкниң дәпниси-
дәк көмүлиду, җәсити Йерусалим дәрвазилириниң сиртиға чөрүп ташлиниду.

Йерусалимдикиләргә агаһ бериш

[20] Ливанға чиқип пәряд қил, Башанда авазиңни көтәр, Абаримниң чоққилиридин-
му налә көтәр; чүнки сениң «ашнилириң»ниң һәммиси набут қилинди. [21] Мән аман-
есән турғиниңда саңа агаһландурдум; лекин сән: «Аңлимаймән!» — дедиң. Яшлиғиң-
дин тартипла бундақ қилип Мениң авазимға қулақ салмаслиқ дәл сениң йолуң болуп
кәлгән. [22] Шамал барлиқ «баққучи»лириңға «баққучи» болуп уларни учуруп кетиду,
шуниң билән ашнилириң сүргүн болушқа чиқиду; бәрһәқ, сән шу чағда барлиқ рәзил-
лигиң түпәйлидин хиҗил болуп рәсва болисән. [23] И «Ливан»да турғучи, кедир дәрәқ-
лири үстигә угилиғучи, сән толғақ тутқан аялниң азаплиридәк, дәрд-әләмләр бешиңға
чүшкәндә қанчилик иңрап кетәрсән!

3-бешарәт, 24-30-айәт
Кония, йәни «Йәһоакин» падиша сүргүн қилинип қайтип кәлмәйду

[24] Өз һаятим билән қәсәм ичимәнки, — дәйду Пәрвәрдигар, — сән Йәһоакимниң оғли Ко-
ния һәтта оң қолумдики мөһүрлүк үзүк болсаңму, Мән сени шу йәрдин жулуп ташлай-
мән; [25] Мән сени җениңни издигүчиләрниң қолиға вә сән қорққан адәмләрниң қолиға,
йәни Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қолиға вә калдийләрниң қолиға тапшуримән.
[26] Мән сени һәм сени туққан анаң иккиңларни өзәңлар туғулмиған ят бир жутқа чөриве-
тимән; силәр шу йәрдә өлисиләр. [27] Җениңлар қайтип келишкә шунчә тәшна болған бу

22:18 Йәр. 16:4, 5, 6

22:19 **«у ешәкниң дәпнисидәк көмүлиду, җәсити Йерусалим дәрвазилириниң сиртиға чөрүп ташлиниду»** — Йәһудий тарихшунас Йосефусниң дегини бойичә болғанда, Небоқаднәсар униң җәситини Йерусалимниң сепилидин сиртқа ташливәткән еди.

22:19 Йәр. 15:3; 36:30

22:20 **«Ливанға чиқип пәряд қил, Башанда авазиңни көтәр, Абаримниң чоққилиридинму налә көтәр»** — бу үч җай *(Ливан, Башан, Абарим)* һәммиси «жуқури җай»лар еди. Исраилниң еғир бир гунайи болса «жуқури җай»ларға чиқип шу йәрдә бутларға «тавапгаһ» ясап уларға чоқунуштин ибарәт. Лекин уларға «ашнилар» болған бутларниң һәммиси дүшмән тәрипидин бузулиду яки булинип кетиду *(22-айәтниму көрүң)*. «Ашнилар» иккинчи мәнаси бәлким улар иттипақдаш қилмақчи болған «ят әлләр»ниму көрситиду *(22-айәтниму көрүң)*.

22:21 **«Мән аман-есән турғиниңда саңа агаһландурдум»** — бу бәлким Йәрәмиядин илгәрки пәйғәмбәрләрниң сөзлирини көрситиду.

22:21 Йәр. 5:23; 7:23-28; 11:7, 8; 13:10, 11; 16:12; 17:23; 18:12; 19:15

22:22 **«баққучилар»** — «баққучилар», шүбһисизки, падишалар, аталмиш «пәйғәмбәрләр» вә каһинларни көрситиду. «Ашнилар» болса бәлким улар чоқунған бутларни һәмдә йәнә өзи бутларға чоқунған иттипақдаш қилмақчи болған «ят әлләр»ниму көрситиду *(22-айәтниму көрүң)*.

22:23 **«қанчилик иңрап кетисән»** — яки, «немидегән ечинарлиқ боларсән-һә!»

22:24 **«Сән Йәһоакимниң оғли Кония һәтта оң қолумдики мөһүрлүк үзүк болсаңму, Мән сени шу йәрдин жулуп ташлаймән...»** — бу бешарәт *(24-30)* Йәһоакин *(қисқа исми, Кония)* падиша тоғрилиқтур. Йәһоакин миладийәдин илгири 597-жили атиси Йәһоакимниң орнини бесип, үч айла тәхттә олтарған. У рәзил падиша болуп, Бабил падишаси Небоқаднәсар тәрипидин сүргүн қилинған. Бу ишлар «2Пад.» 23:34-24:6дә хатириләнгән).
–Әмәлийәттә Йәһоакин *(Кония, яки Йәконияһ)* вә Йәһуданиң барлиқ падишалири Пәрвәрдигарниң һоқуқиниң вәкили болғачқа, уларни униң «мөһүрлүк үзүк»и дегили болатти. Оқурмәнләр бир падишаниң «мөһүрлүк үзүк»иниң өзигә шунчә муһим вә қәдирлик болидиғанлиғини тәсәввур қилалайду; әгәр Худа «мөһүрлүк үзүк»ни ташливәткән болса, ундақта үзүктә интайин жиркиничлик бир иш чоқум пәйда болған болуши керәк еди.

зиминға болса, силәр һәргиз қайтип келәлмәйсиләр. [28] Кония дегән бу киши чеқилған, нәзәргә елинмайдиған сапал козиму? Һеч ким қаримайдиған бир қачиму? Әнди немишкә улар, йәни у вә униң нәсли болғанлар чөриветилгән, улар тонумайдиған бир жутқа ташливетилиду? [29] И зимин, зимин, зимин, Пәрвәрдигарниң сөзини аңла! [30] Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Бу адәм «пәрзәнтсиз, өз күнидә һеч ғәлибә қилалмиған бир адәм» дәп язғин; чүнки униң нәслидин һеч қандақ адәм ғәлибә қилип, Давутниң тәхтигә олтирип Йәһуда арисида һөкүм сүрмәйду.

Ялған баққучилар вә һәқиқий баққучи; сүргүнлүктин қайтип кәлгән бир хәлиқ, йеңи баққучилар

23 [1] Мениң яйлиғимдики қойларни һалак қилғучи вә тарқитиветқүчи пада баққучиларниң һалиға вай! — дәйду Пәрвәрдигар. [2] Шуңа Исраилниң Худаси болған Пәрвәрдигар Өз хәлқини шундақ беқиватқан баққучиларға мундақ дәйду: «Силәр Мениң падамни тарқитиветкәнсиләр, уларни һайдиветкәнсиләр вә уларни издимигәнсиләр вә улардин һеч хәвәр алмиғансиләр; мана, Мән силәрниң қилмишлириңларниң рәзиллигини өз бешиңларға чүширимән, — дәйду Пәрвәрдигар — [3] вә падамниң қалдисини болса, Мән уларни һайдиветкән барлиқ падишалиқлардин жиғимән, уларни өз яйлақлириға қайтуримән; улар көпийип көпийиду. [4] Мән уларниң үстигә уларни һәқиқий бақидиған баққучиларни тикләймән; шуниң билән улар иккинчи қорқмайду яки паракәндә болмайду, улардин һеч қайсиси кам болмайду, — дәйду Пәрвәрдигар. [5] Мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән Давут үчүн бир «Һәққаний Шах»ни өстүрүп тикләймән; у падиша болуп даналиқ билән һөкүм сүрүп, зиминда адаләт вә һәққанийлиқ жүргүзиду. [6] Униң күнлиридә Йәһуда қутқузулиду, Исраил аман-течлиқта туриду; у шу нами билән атилидуки — «Пәрвәрдигар һәққанийлиғимиз». [7] Шуңа мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — «Исраилларни Мисир зиминидин қутқузуп чиқарған Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дегән қәсәм қайтидин ишлитилмәйду, [8] бәлки шу күнләрдә «Исраилларни шималдики зиминдин вә Өзи уларни һайдиған барлиқ падишалиқлардин қутқузуп чиқарған Пәрвәрдигарниң һаяти билән!» дәп қәсәм ичилиду. Андин улар өз жутида туриду.

Сахта пәйғәмбәрләр тоғрисида

[9] Пәйғәмбәрләр тоғрилиқ: — Мениң көңлүм ич-бағримда сунуқтур; сүйәклиримниң һәммиси титрәйду; мән мәс болған адәм, шарап тәрипидин йеңилгән адәмгә охшаймән;

22:30 **«Бу адәм «пәрсәндсиз, өз күнидә һеч ғәлибә қилалмиған бир адәм» дәп язғин; чүнки униң нәслидин һеч қандақ адәм ғәлибә қилип, Давутниң тәхтигә олтирип Йәһуда арисида һөкүм сүрмәйду»** — бу 30-айәттики муһим бир бешарәт тоғрилиқ «Қошумчә сөз»имизгә қараң.
23:1 **«яйлиғимдики қойлар»** — Йәһудий хәлқини көрситиду, әлвәттә.
23:1 Әз. 34:2
23:4 Әз. 34:11,12
23:5 **«Мән Давут үчүн бир «Һәққаний Шах»ни өстүрүп тикләймән; у падиша болуп даналиқ билән һөкүм сүрүп, зиминда адаләт вә һәққанийлиқ жүргүзиду»** — Йәһоаһаз, Йәһоаким вә Йәһоакинниң өлүши яки сүргүн болуши билән Давутниң җәмәти «кесилгән бир дәрәқ»ниң көтигидәк болиду. Лекин Худа Мәсиһ (*«һәққаний Шах»*) билән йәнила бу дәрәқни қайтидин көклитиду. «Йәш.» 11:1-6ни вә «Зәк.» 3:8 вә 6:12ни көрүң.
23:5 Йәш. 4:2; 40:11; Йәр. 33:14,15; Дан. 9:24; Луқа 1:32,33
23:6 **«Униң күнлиридә Йәһуда қутқузулиду, Исраил аман-течлиқта туриду; у шу нами билән атилидуки — «Пәрвәрдигар һәққанийлиғимиз»»** — бу бешарәт: *(1)* Мәсиһниң Худалиқ тәбиитини; *(2)* кәлгүсидә Йәһуда *(икки қәбилә)*ниң вә Исраил *(он қәбилә)*ниң қайтидин бир болидиғанлиғини көрситиду. «Қошумчә сөз»имизниму көрүң.
23:6 Қан. 33:28
23:7 Йәр. 16:14,15

бундақ болушум Пәрвәрдигар вә Униң пак-муқәддәс сөзлири түпәйлидиндур; 10 чүнки
зимин болса зинахорларға толған; уларниң жүгүрүшлири тоғра йолда әмәс; уларниң
һоқуқи һәққанийлиқ йолида әмәс. Шуңа Пәрвәрдигарниң ләнити түпәйлидин зимин
қағжирайду; даладики от-чөп солишиду; 11 чүнки һәм пәйғәмбәр һәм каһин һарам бол-
ди; һәтта Өз өйүмдиму уларниң рәзил қилмишлирини байқидим, — дәйду Пәрвәрдигар.
12 — Шуңа уларниң йоли өзлиригә қараңғулуқта маңидиған, тейилғақ йоллардәк бо-
лиду; улар бу йолларда путлишип, жиқилиду; чүнки улар жазалинидиған жилида Мән
уларниң бешиға яманлиқ чүширимән, — дәйду Пәрвәрдигар. 13 Мән авал Самарийәдики
пәйғәмбәрләрдә ахмақлиқни көргәнмән; улар Баалниң намида бешарәт берип, хәлқим
Исраилни аздурған; 14 бирақ Йерусалимдики пәйғәмбәрләрдиму жиркиничлик бир
ишни көрдум; улар зинахорлуқ қилиду, ялғанлиқта маңиду, рәзиллик қилғучиларниң
қолини күчәйтидуки, нәтиҗидә һеч қайсиси рәзиллигидин янмайду; уларниң һәмми-
си Маңа Содомдәк, Йерусалимда туруватқанлар Маңа Гоморрадәк болди. 15 Шуңа сама-
ви қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар пәйғәмбәрләр тоғрилиқ мундақ дәйду:
— Мана, Мән уларни әмән билән озуқландуримән, уларға өт сүйини ичкүзимән; чүнки
Йерусалимдики пәйғәмбәрләр һарамлиқниң мәнбәси болуп, һарамлиқ улардин пүткүл
зиминға тарқилип кәтти.
16 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Силәргә бешарәт
бериватқан пәйғәмбәрләрниң сөзлиригә қулақ салмаңлар; улар силәрни бемәналиққа
йетәкләйду; уларниң сөзлири Пәрвәрдигарниң ағзидин чиққан әмәс, бәлки өз көңли-
дә тәсәввур қилған бир көрүнүшни сөзләватиду. 17 Улар Пәрвәрдигарниң сөзини көзи-
гә илмайдиғанларға: «Силәр аман-течлиқта турисиләр» дәйду вә өз көңлиниң жаһил-
лиғида маңидиғанларниң һәр биригә: «Һеч қандақ яманлиқ бешиңларға чүшмәйду»
— дәйду. 18 Бирақ улардин қайси бириси Пәрвәрдигарниң кеңишидә Униң сөз-кала-
мини байқап чүшиниш вә аңлаш үчүн турған? Улардин ким Униң сөзини қулақ селип
аңлиған? 19 Мана, Пәрвәрдигардин чиққан бир боран-чапқун! Униңдин қәһр чиқти;
бәрһәқ, дәһшәтлик бир қара қуюн чиқип кәлди; у пирқирап рәзилләрниң бешиға чү-

---

23:9 «бундақ болушум Пәрвәрдигар вә Униң пак-муқәддәс сөзлири түпәйлидиндур» — көз алдидики *(төвәндә, 10-40-айәтләрдә ейтилған)* гуналар, сахтилиқ вә шундақла хәлиқниң *(униң Пәрвәрдигарниң һәқиқий сөзлирини уларға йәткүзүши түпәйлидин)* өзини рәт қилғанлиғи Йәрәмияниң көңлини паракәндә вә сунуқ қилған.

23:10 «зимин болса зинахорларға толған» — бу «зинахорлар»ниң ким екәнлиги төвәндики 11-айәттә аян қилиниду — йәни өз һоқуқини һарам йолда ишлитидиған каһинлар вә сахта пәйғәмбәрләр. Уларниң «зинахорлуғи» бәлким һәм җисманий җәһәттики зинахорлуқ вә Худаға вапасизлиқ қилип бутларға чоқунушниму көрситиду. Пәләстиндики бутпәрәслик һәрдайим бутханидики «паһишә аяллар» билән бағлиқ еди.

23:10 Йәр. 5:7, 8; 9:2

23:11 Йәр. 6:13; 8:10; 14:18

23:12 «улар жазалинидиған жили» — ибраний тилида «уларни йоқлишим керәк болған жили» дәп ипадилиниду.

23:12 Зәб. 34:6; 72:18; Йәр. 13:16

23:14 «Йерусалимдики пәйғәмбәрләрдиму жиркиничлик бир ишни көрдум; улар зинахорлуқ қилиду, ялғанлиқта маңиду, рәзиллик қилғучиларниң қолини күчәйтидуки, нәтиҗидә һеч қайсиси рәзиллигидин янмайду...» — Самарийәдики пәйғәмбәрләрниң сахта бешарәт *(«Баалниң намида»)* бәргәнлиги һеч қандақ әҗәблинәрлик иш әмәс; Самарийә *(Исраил, йәни «шималий падишалиқ»)* бутпәрәс падишалар астида балдурла Худаниң йолидин чиққан еди. Бирақ Йерусалим *(Йәһуда)*да Худа әвәткән һәқиқий пәйғәмбәрләр көп болғачқа, һәқиқәтни уларға нисбәтән хелала убдан билиши керәк еди. **«уларниң һәммиси Маңа Содомдәк, Йерусалимда туруватқанлар Маңа Гоморрадәк болди»** — оқурмәнләргә мәлумки, Содом вә Гоморра икки интайин рәзил шәһәрләр болуп, Худа улар үстигә от яғдуруп вәйран қиливәткән еди *(«Яр.» 19-бапни көрүң)*.

23:14 Йәш. 1:9

23:15 Йәр. 8:14; 9:15

23:17 «Улар Пәрвәрдигарниң сөзини көзигә илмайдиғанларға: «Силәр аман-течлиқта турисиләр» дәйду вә...» — башқа бирхил тәрҗимиси: «Улар мени кәмситидиғанларға: «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Силәр аман-течлиқта турисиләр» дәвериду вә...».

23:17 Йәр. 6:14; 8:11; Әз. 13:10; Зәк. 10:2

шиду. [20] Униң көңлидики нийәтлирини ада қилип толуқ әмәл қилғичә, Пәрвәрдигар-
ниң ғәзиви янмайду; ахирқи күнләрдә силәр буни убдан чүшинип йетисиләр. [21] Мән бу
пәйғәмбәрләрни әвәтмигәнмән, лекин улар хәвәрни җар қилишқа қатриған; Мән уларға
сөз қилмидим, лекин улар бешарәт бәргән. [22] Һалбуки, улар Мениң кеңишимдә турған
болса, Мениң хәлқимгә сөзлиримни аңлатқузған болса, әнди хәлқимни рәзил йолидин
вә қилмишлириниң рәзиллигидин яндурған болатти.

[23] Мән пәқәт бир йәрдила туридиған Худаму? — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән жирақ-жи-
рақлардики һәрҗайда туридиған Худа әмәсму? [24] Бириси йошурун җайларда мөкувал-
са Мән уни көрәлмәмдимән? — дәйду Пәрвәрдигар; — асман-зимин Мән билән тол-
дурулған әмәсму? — дәйду Пәрвәрдигар. [25] Мән Мениң намимда ялған бешарәтләр
беридиған пәйғәмбәрләрниң: «Бир чүш көрдүм! Бир чүш көрдүм!» дегәнлирини аң-
лидим; [26] бундақ пәйғәмбәрләр ялған бешарәтләрни бериду, улар өзиниң көңлиди-
ки езитқу тәсәввурлиридин пәйғәмбәрләр болушивалған. Әнди улар бундақ ишларни
қачанғичә көңлигә пүкиду? [27] Улар һәр бири қачанғичә өз йеқиниға ейтқан чүшлири
арқилиқ худди ата-бовилириниң Баалға чоқунуп намимни унтуғиниға охшаш хәлқимгә
намимни унтулдурушни пәмләйду?
[28] Чүшни көргән пәйғәмбәр, чүшни ейтип бәрсун; Мениң сөзүмни аңлиған киши бу
сөзүмни әстайидиллиқ билән сөзлисун; пахалниң буғдай билән селиштурғичилик не-
миси барду? — дәйду Пәрвәрдигар. [29] — Мениң сөзүм худди көйдүргүчи бир от вә ташни
чақидиған базған әмәсму? — дәйду Пәрвәрдигар.
[30] Шуңа мана, Мән пәйғәмбәрләргә қаршидурмән, — дәйду Пәрвәрдигар, — уларниң һәр
бири өз йеқинидин «Мениң сөзлирим»ни оғрилап дорамчилиқ қилиду. [31] Мана, Мән
пәйғәмбәрләргә қаршидурмән, — дәйду Пәрвәрдигар, — улар өз тиллирини чайнап:
«Пәрвәрдигар дәйду...» дәп бешарәт бериду. [32] Мана, ялған чүшләрни бешарәт қилип бу-
ларни йәткүзүп, ялғанчилиғи вә башбаштақлиғи билән Мениң хәлқимни аздурғанларға
қаршидурмән, — дәйду Пәрвәрдигар; — Мән уларни әвәтмигәнмән, уларни буйруған
әмәсмән; улар бу хәлиққә һеч қандақ пайда йәткүзмәйду, — дәйду Пәрвәрдигар.
[33] Әнди яки бу хәлиқ, яки пәйғәмбәр, яки каһин сәндин: «Пәрвәрдигарниң саңа жүк-
лигән сөзи немә?» дәп сориса, сән уларға: «Қайси жүк?! Мән силәрни Өзәмдин жирақ
ташлаймән, — дәйду Пәрвәрдигар. [34] «Пәрвәрдигарниң жүклигән сөзи» дәйдиған һәр
қайси пәйғәмбәр, каһин яки хәлиқ болса, Мән бу кишини өйидикиләр билән тәң җа-
залаймән. [35] Әнди силәрниң һәр бириңлар өз йеқинидин вә һәр бириңлар өз қерин-
дишидин мошундақ: «Пәрвәрдигар немә җавап бәрди?» вә «Пәрвәрдигар немә деди?»
дәп соришиңлар керәк. [36] Силәр «Пәрвәрдигарниң жүклигән сөзи» дегәнни қайтидин
ағзиңларға алмайсиләр; чүнки һәр бириңларниң өз сөзи өзигә жүк болиду; чүнки силәр
Худайимиз, самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, тирик Худаниң сөзли-

---

23:19 Йәр. 30:23, 24
23:21 Йәр. 14:14
23:23 **«Мән пәқәт бир йәрдила туридиған Худаму?»** — ибраний тилида «Мән пәқәт йеқинда туридиған Худаму?».
23:24 Зәб. 138:7-12; Ам. 9:2, 3
23:27 Һак. 3:7; 8:33,34
23:30 Қан. 18:20; Йәр. 14:14,15
23:32 Зәф. 3:4
23:33 **«Пәрвәрдигарниң саңа жүклигән сөзи немә?... Қайси жүк?!...»** — оқурмәнләргә аян болидуки, ибраний тилида «жүк» вә «еғир бешарәт» дегәнләр охшаш бир сөз биләнла ипадилиниду. Пәрвәрдигарниң җавави «Силәр өзәңлар Маңа жүк!» дегән мәнада. Хәлиқниң Йәрәмиядин «Пәрвәрдигарниң *(саңа)* жүклигән сөзи» тоғрилиқ сориши һәҗвий, кинайилик гәп еди — бу сөзниң тегидә: «Йәрәмия һәрдайим бизгә еғир сөзләр, шум хәвәрни йәткүзиду» дегән мәна бар еди. Уларниң қулақлири Пәрвәрдигарниң сөзигә һеч ечилмиған еди.

рини бурмилиғансиләр. [37] Һәр бириңлар пәйғәмбәрдин мошундақ: «Пәрвәрдигар саңа немә дәп җавап бәрди?» вә «Пәрвәрдигар немә деди?» дәп соришиң керәк. [38] Лекин силәр: «Пәрвәрдигарниң жүклигән сөзи» дәвәргиниңлар түпәйлидин, мана Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Чүнки силәр: «Пәрвәрдигарниң жүклигән сөзи» дәверисиләр вә Мән силәргә: ««Пәрвәрдигарниң жүклигән сөзи» демәңләр» дәп хәвәр әвәткәнмән, [39] шуңа мана, Мән силәрни пүтүнләй унтуймән, Мән силәрни силәргә вә ата-бовилириңларға тәғдим қилған шәһәр билән тәң йүзүмдин жирақ ташлаймән; [40] Мән үстүңларға мәңгү рәсвачилиқ вә һәргиз унтулмайдиған мәңгүлүк шәрмәндиликни чүширимән!

Яхши әнҗирләр, яман әнҗирләр

24 [1] Бабил падишаси Небоқаднәсар Йерусалимдин Йәһоакимниң оғли, Йәһуда падишаси Йәконияһ, Йәһуда әмир-шаһзадилири, һүнәрвәнләр вә төмүрчиләрни әсиргә елип Бабилға сүргүн қилғандин кейин, Пәрвәрдигар маңа Өз ибадәтханиси алдидики икки севәт әнҗирни «мана көр» дәп көрсәткән. [2] Бир севәттә дәсләпки пишқан әнҗирдәк интайин яхши әнҗирләр бар еди; иккинчи севәттә йегили болмайдиған, интайин начар әнҗирләр бар еди. [3] Андин Пәрвәрдигар маңа: «Немә көрдүң, Йәрәмия?» — дәп сориди. Мән: «Әнҗирләрни көрдүм; яхшилири болса интайин яхшикән; начарлири йегили болмайдиған, интайин начар екән» — дедим. [4] Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип мундақ дейилди: —

[5] Исраилниң Худаси болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән Йәһудадин сүргүн болғанларни, йәни Мениң бу йәрдин калдийләрниң зиминиға әвәткәнлиримни бу яхши әнҗирләрдәк яхши дәп қараймән; [6] Мән уларға яхши болсун дәп көзүмни уларға тикимән вә уларни бу зиминға қайтуримән; Мән уларни ғулитип ташлимаймән, бәлки уларни қуримән; уларни жулуп ташлимаймән, бәлки тикип өстүримән. [7] Мән уларға Мениң Пәрвәрдигар екәнлигимни билидиған, Мени тонуйдиған бир қәлбни тәғдим қилимән; шуниң билән улар Мениң хәлқим болиду, Мән уларниң Худаси болимән; чүнки улар пүтүн қәлби билән йенимға қайтиду. [8] Лекин начар әнҗирләр, йәни йегили болмайдиған, интайин начар әнҗирләр қандақ болған болса, — дәйду Пәрвәрдигар, — Бәрһәқ, Мән Йәһуда падишаси Зәдәкияни, әмир-шаһзадилирини вә Йерусалимдикиләрниң қалған қисмини, бу зиминда қалғанларни вә Мисирда туруватқанларни шуниңға охшаш қилимән; [9] Мән уларни йәр йүзидики барлиқ падишалиқларға вәһимә салғучи бир объект болушқа, күлпәткә чүшүшкә тапшуримән; мән уларни һайдиватқан барлиқ җайларда уларни рәсвачилиқниң объекти, сөз-чөчәк, тапа-тәниниң объекти вә ләнәт сөзлири болушқа тапшуримән. [10] Мән уларға һәм ата-бовилириға тәғдим қилған зиминдин йоқитилғичә улар арисиға қилич, қәһәтчилик вә вабани әвәтимән.

23:36 **«һәр бириңларниң өз сөзи өзигә жүк болиду»** — Йәрәмияниң бу дегини бизниңчә мундақ: «Силәрниң ялған сөзлириңлар, җүмлидин сахта пәйғәмбәрләрниң сөзлири силәргә җаза епкелиду; пәйғәмбәрләрниң ялған сөзлирини силәр яхши дәп қобул қилип, шундақла бир-бириңларға қайтилап ейтисиләр; бу ялған бешарәтләр Худаниң һәқиқий «жүклигән сөзи» әмәс, бәлки бешиңларға Худаниң еғир җазаси болған «жүк» чүширидиған сөздур.

23:39 **«Мән силәрни путүнләй унтуймән»** — яки «силәрни жираққа елип кетимән...»

23:40 Йәр. 20:11

24:1 2Пад. 24:15; 2Тар. 36:10

24:7 Қан. 30:6; Йәр. 30:22; 31:33; 32:38,39; Әз. 11:19; 36:26,27

24:8 Йәр. 29:17

24:9 **«Мән уларни йәр йүзидики барлиқ падишалиқларға вәһимә салғучи бир объект болушқа, күлпәткә чүшүшкә тапшуримән...»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Мән уларни һәряқ-һәряқларға йәр йүзидики барлиқ падишалиқларға һайдилишкә, балаю-апәт чүшүшкә тапшуримән....»

24:9 Қан. 28:25,37; 1Пад. 9:7; 2Тар. 7:20; Йәр. 15:4; 29:18; 34:17; 42:18

Сөз-каламни аңлимаслиқ түпәйлидин йәтмиш жиллиқ қуллуқта болуш

25 [1] Йосияниң оғли, Йәһуда падишаси Йәһоакимниң төртинчи жилида йәни Бабил
падишаси Небоқаднәсарниң биринчи жилида Йәһуданиң барлиқ хәлқи тоғрилиқ
Йәрәмияға кәлгән сөз, —
[2] Бу сөзни Йәрәмия пәйғәмбәр Йәһуданиң барлиқ хәлқи вә Йерусалимда барлиқ туру-
ватқанларға ейтип мундақ деди: —
[3] Амонниң оғли, Йәһуда падишаси Йосияниң он үчинчи жилидин башлап бүгүнки күн-
гичә, бу жигирмә үч жил Пәрвәрдигарниң сөзи маңа келип турған вә мән таң сәһәрдә
орнумдин туруп уни силәргә сөзләп кәлдим, лекин силәр һеч қулақ салмидиңлар; [4] вә
Пәрвәрдигар силәргә барлиқ хизмәткарлири болған пәйғәмбәрләрни әвәтип кәлгән; У
таң сәһәрдә орнидин туруп уларни әвәтип кәлгән; лекин силәр қулақ салмай һеч аң-
лимидиңлар. [5] Улар: «Силәр һәр бириңлар яман йолуңлардин вә қилмишлириңларниң
рәзиллигидин товва қилип янсаңлар, Мән Пәрвәрдигар силәргә вә ата-бовилириңларға
қедимдин тартип мәңгүгичә тәғдим қилған зиминда туруверисиләр. [6] Башқа илаһларға
әгишип уларниң қуллуғида болуп чоқунмаңлар; Мени қоллириңлар ясиғанлар билән
ғәзәпләндүрмәңлар; Мән силәргә һеч яманлиқ кәлтүрмәймән» — дәп җакалиған. [7] Ле-
кин силәр Маңа қулақ салмидиңлар, Мени қоллириңлар ясиғанлар билән ғәзәплән-
дүрүп өзәңларға зиян кәлтүрдүңлар, — дәйду Пәрвәрдигар.
[8] Шуңа самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Силәр Ме-
ниң сөзлиримгә қулақ салмиған болғачқа, [9] мана, Мән шималдики һәммә җәмәтләр-
ни вә Мениң қулумни, йәни Бабил падишаси Небоқаднәсарни чақиртимән, уларни бу
зиминға, униңда барлиқ туруватқанларға һәмдә әтраптики һәммә әлләргә қаршили-
шишқа елип келимән; Мән мошу зиминдикиләр вә әтраптики әлләрни пүтүнләй вәйран
қилип, уларни толиму вәһимилик қилимән һәм уш-уш объекти, дайимлиқ бир хараби-
лик қилимән; [10] Мән улардин тамашиниң садасини, шат-хорамлиқ садасини, тойи бо-
луватқан жигит-қизиниң авазини, түгмән тешиниң садасини вә чирақ нурини мәһрум
қилимән; [11] бу пүткүл зимин вәйранә вә дәһшәт салғучи объект болиду, вә бу әлләр Ба-
бил падишасиниң йәтмиш жил қуллуғида болиду.
[12] Вә шундақ болидуки, йәтмиш жил тошқанда, мән Бабил падишасиниң вә униң елиниң
бешиға, шундақла Калдийләрниң зимини үстигә өз қәбиһлигини чүширип, уни мәңгүгә
харабилик қилимән. [13] Шуниң билән Мән шу зимин үстигә Мән уни әйиплигән барлиқ
сөзлиримни, җүмлидин бу китапта йезилғанларни, йәни Йәрәмияниң барлиқ әлләр-
ни әйиплигән бешарәтлирини чүширимән. [14] Чүнки көп әлләр һәм улуқ падишалар
бу падиша һәм қовмлириниму қул қилиду; Мән уларниң қилған ишлири вә қоллири
ясиғанлири бойичә уларни җазалаймән.

25:4 Йәр. 7:13,25; 11:7,8,10; 13:10,11; 16:12; 17:23; 18:12; 19:15; 22:21
25:5 2Пад. 17:13; Йәр. 18:11; 35:15; Юн. 3:8
25:6 **«қоллириңлар ясиғанлар...»** — мошу сөзләр яки ясиған бутларни яки яман қилмишлирини көрситиду.
25:9 Йәр. 19:8
25:10 Йәш. 24:7; Йәр. 7:34; 16:9; Әз. 26:13
25:11 **«бу әлләр...»** — Йәһуда вә униң әтрапидики барлиқ әлләрни көрситиду *(9-айәтни көрүң)*. «Бабил падишасиниң йәтмиш жил қуллуғида болуш» тоғрилиқ «қошумчә сөз»имизни көрүң.
25:12 2Тар. 36:22; Әзра 1:1; Йәр. 29:10; Дан. 9:2
25:14 **«бу падиша һәм қовмлириниму»** — ибраний тилида «уларниму» дейилиду. Бизниңчә бу «Бабил падишаси һәм қовмлири»ни көрситиду.
25:14 Йәр. 27:7

һәм Йәһуда һәм әлләрниң Худаниң ғәзивигә учриши тоғрилиқ бир аламәт көрүнүш

[15] Чүнки Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар маңа аламәт көрүнүштә мундақ деди: —
Мениң қолумдики ғәзивимгә толған қәдәһни елип, Мән сени әвәткән барлиқ әл-
ләргә ичкүзгин; [16] улар ичиду, уян-буян ирғаңлайду вә Мән улар арисиға әвәткән
қилич түпәйлидин сараң болиду.
[17] Шуңа мән бу қәдәһни Пәрвәрдигарниң қолидин алдим вә Пәрвәрдигар мени әвәткән
барлиқ әлләргә ичкүздүм, [18] — йәни Йерусалимға, Йәһуданиң шәһәрлиригә, униң пади-
шалириға вә әмир-шаһзадилириға, йәни уларни бүгүнки күндикидәк бир харабә, вәһимә,
уш-уш объекти болушқа һәм ләнәт сөзлири болушқа қәдәһни ичкүздүм; [19] Мисир пади-
шаси Пирәвнгә, хизмәткарлириға, әмир-шаһзадилириға һәм хәлқигә ичкүздүм; [20] бар-
лиқ шалғут әлләр, уз зиминидики барлиқ падишалар, Филистийләрниң зиминидики
барлиқ падишалар, Ашкелондикиләр, Газадикиләр, Әкрондикиләргә вә Ашдодниң қал-
дуқлириға ичкүздүм; [21] Едомдикиләр, Моабдикиләр вә Аммонийлар, [22] Турниң барлиқ
падишалири һәм Зидонниң барлиқ падишалири, деңиз бойидики барлиқ падишалар,
[23] Дедандикиләр, Темадикиләр, Буздикиләр вә чекә чачлирини чүширивәткән әлләр,
[24] Әрәбийәдики барлиқ падишалар вә чөл-баяванда туруватқан шалғут әлләрниң барлиқ
падишалири, [25] Зимридики барлиқ падишалар, Еламдики барлиқ падишалар, Медиа-
лиқларниң барлиқ падишалири, [26] шималдики барлиқ падишаларға, жирақтики бол-
сун, йеқиндики болсун, бир-бирләп ичкүздум; җаһандики барлиқ падишалиқларға ич-
күздүм; уларниң арқидин Шешақниң падишасиму қәдәһни ичиду. [27] Андин сән уларға:
«Исраилниң Худаси, самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду:
— Ичиңлар, мәс болуңлар, қусуңлар, Мән араңларға әвәткән қилич түпәйлидин жиқи-
лип қайтидин дәс турмаңлар» — дегин.
[28] Вә шундақ болидуки, улар қолуңдин елип ичишни рәт қилса, сән уларға: «Самави қо-
шунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Силәр чоқум ичисиләр!» —
дегин. [29] Чүнки мана, Мән Өз намим билән аталған шәһәр үстигә апәт чүшәргили турған
йәрдә, силәр җазаланмай қаламсиләр? Силәр җазаланмай қалмайсиләр; чүнки Мән йәр
йүзидә барлиқ туруватқанларниң үстигә қилични чүшүшкә чақиримән, — дәйду самави

25:15 «Мениң қолумдики ғәзивимгә толған қәдәһни елип, Мән сени әвәткән барлиқ әлләргә ичкүзгин» — бу сөзләрни Худа Йәрәмияға аламәт көрүнүштә ейтқан, дәп қараймиз.
25:15 Йәр. 13:12
25:18 «бүгүнки күндикидәк» — бу ибарә бәлким бешарәт әмәлгә ашурулғандин кейин қошулған; болмиса, башқа бир мәна: «бүгүнки күнидиму бу ишлар болғили турди» болуши мүмкин.
25:19 Йәр. 46
25:20 «барлиқ шалғут әлләр» — бәлким Мисирда турған, Мисирлиқлар билән «арилишип кәткән» башқа милләтләрни көрситиду.
25:20 Йәр. 47:4-7
25:21 Йәр. 48; 49:1-22
25:22 «деңиз бойидики барлиқ падишалар» — бәлким Тур вә Зидон билән мунасивәтлик болған, уларға беқинған «оттура деңиз» бойидики падишаларни көрситиду.
25:22 Йәр. 47:4
25:23 Йәр. 9:25; 49:8
25:24 Йәр. 49:31
25:25 Йәр. 49:34
25:26 «Шешақниң падишаси» — Бабилниң падишасини көрситиду. Ибраний тили елипбәсидә «Бабил» *(Бабилон)* дегән сөз, «Шешақ» дегән сөзниң «тәтүр»иси; йәни, ибраний тилида 2-һәрип «б»ни һәрипләрни ахиридин саниғанда, 2-һәрип *(«ш»)* билән алмаштурғили болиду. Барлиқ башқа һәрипләрни «тәтүр»иси билән охшаш йолда алмаштурғили болиду.
–Немишкә Бабил *(Бабилон)*ни көрситиш үчүн мошу «шифирлиқ» йол ишлитилиду? Шүбһисизки, шу күнләрдә шу дәвирдики әң күчлүк мәмликәтниң «завалға йүзлиниши»ни көрситиш үчүн бәзидә мошундақ «даритма гәп»ни ишлитиш қолайлиқ еди.

қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.
30 Әнди сән Йәрәмия, уларға мошу бешарәтниң сөзлириниң һәммисини җакалиғин: —
Пәрвәрдигар жуқуридин ширдәк һөкирәйду,
Өз муқәддәс туралғусидин У авазини қоюветиду;
У Өзи туруватқан җайи үстигә һөкирәйду;
У үзүм чәйлигүчиләр товлиғандәк йәр йүзидә барлиқ туруватқанларни әйипләп товлайду.
31 Садаси йәр йүзиниң чәтлиригичә йетиду;
Чүнки Пәрвәрдигарниң барлиқ әлләр билән дәваси бар;
У әт егилириниң һәммиси үстигә һөкүм чиқириду;
Рәзилләрни болса, уларни қиличқа тапшуриду;
— Пәрвәрдигар шундақ дәйду.
32 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Мана, балаю-апәт әлдин әлгә һәммиси үстигә чиқип тарқилиду;
Йәр йүзиниң чәт-чәтлиридин дәһшәтлик буран-чапқун чиқиду.
33 Пәрвәрдигар өлтүргәнләр йәрниң бир четидин йәнә бир четигичә ятиду; уларға матәм
тутулмайду, улар бир йәргә жиғилмайду, һеч көмүлмәйду; улар йәр йүзидә тезәктәк
ятиду.
34 И баққучилар, зарлаңлар, налә көтириңлар!
Топа-чаң ичидә еғиниңлар, и пада йетәкчилири!
Чүнки қирғин қилиниш күнлириңлар йетип кәлди,
Мән силәрни тарқитиветимән;
Силәр өрүлгән есил чинидәк парчә-парчә чеқилисиләр.
35 Пада баққучилириниң башпанаһи,
Пада йетәкчилириниң қачар йоли йоқап кетиду.
36 Баққучиларниң азаплиқ пәряди,
Пада йетәкчилириниң зарлашлири аңлиниду;
Чүнки Пәрвәрдигар уларниң яйлақлирини вәйран қилай дәватиду;
37 Пәрвәрдигарниң дәһшәтлик ғәзиви түпәйлидин,
Течлиқ қотанлири харабә болиду.
38 Пәрвәрдигар Өз угисини ташлап чиққан ширдәктур;
Әзгүчиниң вәһшийлиги түпәйлидин,
Вә Пәрвәрдигарниң дәһшәтлик ғәзиви түпәйлидин,
Уларниң зимини вәйранә болмай қалмайду.

Йәрәмия «сахта пәйғәмбәр» дәп шикайәт қилиниду

26 1 Йәһуда падишаси Йосияниң оғли Йәһоакимтәхткә олтарған мәзгилниң бешида
шу сөз Пәрвәрдигардин келип мундақ дейилди: —

25:29 1Пет. 4:17
25:30 Йо. 3:16; Ам. 1:2
25:33 **«Пәрвәрдигар өлтүргәнләр йәрниң бир четидин йәнә бир четигичә ятиду...»** — демисәкму, бу бешарәт Бабил империйәсиниң Парс империйәси тәрипидин битчит қилинишидин ахирқи заманға атлап, шу күнләрдики вақиәләрни көрситиду.
25:33 Йәр. 16:4
25:34 **«И баққучилар,... и пада йетәкчилири!...»** — демисәкму, «баққучилар» вә «пада йетәкчилири» мошу айәттә әлләрниң һәр хил йетәкчилирини көрситиду.
25:34 Йәш. 65:12; Йәр. 4:8; 6:26; 9:16; 12:3; 13:14,24; 18:17
25:38 **«әзгүчиниң вәһшийлиги»** — яки «әзгүчиниң қиличи».

[2] Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Сән Пәрвәрдигарниң өйиниң һойлисида туруп ибадәт
қилиш үчүн Пәрвәрдигарниң өйигә киргән Йәһуданиң барлиқ шәһәрлиридикиләргә
Мән саңа буйруған һәр бир сөзләрни җакалиғин; әйнән ейтқин! [3] Улар бәлким аңлап
қояр, һәр бири өз рәзил йолидин янар; шундақ қилса, Мән қилмишлириниң рәзилли-
ги түпәйлидин бешиға күлпәт чүшәрмәкчи болған нийитимдин янимән. [4] Сән уларға
мундақ дегин: — «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Маңа қулақ салмай, Мән силәрниң ал-
диңларға қойған Тәврат-қанунумда маңмисаңлар, [5] Мән таң сәһәрдә орнумдин туруп
әвәткән хизмәткарлирим болған пәйғәмбәрләрниң сөзлирини аңлимисаңлар силәр
уларға һеч қулақ салмай кәлгәнсиләр!, [6] ундақта, Мән Шилоһни қандақ қилған болсам,
әнди бу өйниму шуниңға охшаш қилимән, бу шәһәрни йәр йүзидики барлиқ әлләргә
ләнәт сөзи қилимән».
[7] Шуниң билән каһинлар, пәйғәмбәрләр вә барлиқ хәлиқ Йәрәмияниң бу сөзлирини
Пәрвәрдигарниң өйидә җакалиғанлиғини аңлиди.
[8] Шундақ болдики, Йәрәмия барлиқ хәлиққә Пәрвәрдигар униңға тапилиған бу сөзләрниң
һәммисини ейтип бәргәндин кейин, каһинлар вә пәйғәмбәрләр вә барлиқ хәлиқ уни туту-
велип: «Сән чоқум өлүшүң керәк! [9] Сән немишкә Пәрвәрдигарниң намида бешарәт берип:
«Бу өй Шилоһдәк болиду, бу шәһәр харабә, адәмзатсиз болиду!» — дедиң?» — деди.
Шуниң билән Пәрвәрдигарниң өйидики барлиқ хәлиқ Йәрәмияға доқ қилип уни ори-
велишти. [10] Йәһуда әмирлири бу ишларни аңлиди; улар падишалиқ ордисидин чиқип
Пәрвәрдигарниң өйигә кирди, Пәрвәрдигарниң өйидики «Йеңи дәрваза»да сотқа олтар-
ди. [11] Каһинлар вә пәйғәмбәрләр әмирләргә вә хәлиққә сөзләп: «Бу адәм өлүмгә лайиқ,
чүнки силәр өз қулақлириңлар билән аңлиғандәк у мошу шәһәрни әйипләп бешарәт
бәрди» — деди.
[12] Андин Йәрәмия барлиқ әмирләргә вә барлиқ хәлиққә сөзләп мундақ деди: — «Пәрвәр-
дигар мени бу өйни әйипләп, бу шәһәрни әйипләп, силәр аңлиған бу барлиқ сөзләр
билән бешарәт беришкә әвәткән. [13] Һазир йоллириңларни вә қилмишиңларни түзи-
тиңлар, Пәрвәрдигар Худайиңларниң авазини аңлаңлар! Шундақ болғанда, Пәрвәрдигар
силәргә җакалиған күлпәттин яниду. [14] Лекин мән болсам, мана, қоллириңлардимән;
маңа көзүңларға немә яхши вә дурус көрүлсә шундақ қилиңлар; [15] пәқәт шуни билип
қоюңларки, мени өлтүрүвәтсәңләр гунасиз қанниң җазасини өз бешиңларға, бу шәһәр-
гә вә униңда туруватқанларниң бешиға чүширисиләр; чүнки дегиним һәқ, Пәрвәрдигар
һәқиқәтән бу сөзләрниң һәммисини қулақлириңларға дейишкә мени әвәткән».
[16] Әмирләр вә барлиқ хәлиқ каһинларға вә пәйғәмбәрләргә: «Бу адәм өлүмгә лайиқ әмәс;
чүнки у Пәрвәрдигар Худайимизниң намида бизгә сөзлиди» — деди. [17] Андин зиминди-
ки бәзи ақсақаллар орнидин туруп хәлиқ кеңишигә мундақ деди: —
[18] «Морәшәтлик Микаһ Йәһуда падишаси Һәзәкияниң күнлиридә барлиқ Йәһуда хәлқи-
гә бешарәт берип: —

26:2 «Сән Пәрвәрдигарниң өйиниң һойлисида туруп ... Йәһуданиң барлиқ шәһәрлиридикиләргә Мән саңа буйруған һәр бир сөзләрни җакалиғин; әйнән ейтқин! » — 26-баптики хатириләр вә бешарәт бәлким 7-баптиму хатириләнгән, ибадәтхана ичидә болған вақиәниң тәкрарлиниши болуши мүмкин. 3-6-айәтләр Йәрәмияниң шу чағда ибадәтханида бәргән бешаритиниң йәкуни. Мошу йәрдики тәкрарлинишниң мәхсити болса, хәлиқниң бешарәткә болған инкасини тәкитләш үчүндур.

26:3 Йәр. 18:8

26:5 Йәр. 7:13,25; 11:7; 25:3

26:6 «Мән Шилоһни қандақ қилған болсам, әнди бу өйниму шуниңға охшаш қилимән» — Пәрвәрдигарниң ибадәт чедири әсли «Шилоһ» дегән шәһәрдә тикилгән. Исраилниң Худаға болған вапасизлиғи түпәйлидин у вәйран қилинип, Худаниң «әһдә сандуғи» дүшмән тәрипидин у йәрдин булап кетилиши билән Шилоһ «Худаниң шан-шәриви униңдин йоқап кәткән җай» дәп аталған *(«1Сам.» 4-бапни көрүң)*.

26:6 1Сам. 4:12; Зәб. 77:60; Йәр. 7:12,14

26:13 Йәр. 7:3

«Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Зион теғи етиздәк ағдурулиду,
Йерусалим дөң-төпиләр болуп қалиду,
«Өй жайлашқан тағ» болса,
Орманлиқниң оттурисидики жуқури жайларла болиду, халас» — дегән еди.
[19] Йәһуда падишаси Һәзәкия вә барлиқ Йәһуда хәлқи Микаһни өлүмгә мәһкүм қилған-
му? Һәзәкия Пәрвәрдигардин қорқуп, Пәрвәрдигардин өтүнгән әмәсму? Вә Пәрвәрдигар
уларға қилмақчи болуп жақалиған күлпәттин янған әмәсму? Биз бу йолдин янмисақ өз
женимиз үстигә зор бир күлпәтни чүшәргән болмамдимиз?».
[20] (Пәрвәрдигарниң намида Йәрәмияниң барлиқ дегәнлиридәк бу шәһәрни вә бу
зиминни әйипләп бешарәт бәргән, Кириат-Йеаримлиқ Шәмаяниң оғли Урия исимлиқ
йәнә бир адәм бар еди. 21 Падиша Йәһоаким вә барлиқ палванлири, барлиқ әмирлири
униң сөзлирини аңлиғанда, падиша уни өлтүрүшкә интилгән; лекин Урия буни
аңлиғанда қорқуп, Мисирға қачти. 22 Лекин Йәһоаким чапарманләрни, йәни Акборниң
оғли Әлнатан вә башқиларни Мисирға әвәткән; 23 улар Урияни Мисирдин елип
чиқип падиша Йәһоакимниң алдиға апарған; у уни қиличлап, җәситини пухраларниң
гөрлүгигә ташливәткән). [24] — Һалбуки, шу чағда Шафанниң оғли Аһикам уларниң Йәрә-
мияни өлүмгә мәһкүм қилип хәлиқниң қолиға тапшурмаслиғи үчүн, уни қоллиди.

Йәрәмия хәлиқни Бабилға тәслим болушқа дәвәт қилиду

27 [1] Йәһуда падишаси Йосияниң оғли Зәдәкияниң тәхткә олтарған дәсләпки
мәзгилидә, шу сөз Йәрәмияға Пәрвәрдигардин келип мундақ дейилди: —
[2] Пәрвәрдигар маңа мундақ деди: — Асарәтләр вә боюнтуруқларни ясап өз бойнуңға сал;
[3] бу боюнтуруқларни Едомниң падишасиға, Моабниң падишасиға, Аммонийларниң па-
дишасиға, Турниң падишасиға вә Зидонниң падишасиға Йерусалимға, Йәһуда падиша-
синиң алдиға кәлгән уларниң өз әлчилириниң қоли арқилиқ әвәткин; [4] һәр бирини өз
ғожайинлириға шундақ бир хәвәрни йәткүзүшкә буйруғин: —
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәй-
ду: — Өз ғожайинлириңларға мундақ дәңлар: — [5] Мән зимин вә зимин йүзидә туру-

---

26:18 **«Морәшәтлик Микаһ»** — Микаһ пәйғәмбәрниң жути «Морәшәт» еди *(«Мик.» 1:1)*. **««Өй жайлашқан тағ» болса, ..»** — Микаһ «муқәддәс өй» яки «ибадәтхана» демәйду — уларниң гуналири түпәйлидин у пәқәт аддий бир «өй» болуп қалған.
–Бу бешарәт Һәзәкия падишани бәлким чоңқур тәсирләндүргән. 100 жилдин кейин бу ақсақаллар бешарәтниң Һәзәкияға болған тәсирини тилға елип, падишаси Йәһоакимға тәсир йәткүзмәкчи болуп, бешарәтни нәқил кәлтүриду. **««Өй жайлашқан тағ» болса, орманлиқниң оттурисидики жуқури жайларла болиду»** — «Мик.» 3:12. «Жуқири жайлар» дегини кинайилик, һәҗвий гәптур. Чүнки Йәһудадикиләр һәрдайим «жуқури жайлар»да бутханиларни селип шу йәрләрдә бутларға чоқунған. Лекин шу чағларда Йерусалим бутқа чоқунған жайдәк «һарам» болуп қалиду, һәмдә орманлиқниң кишиләрниң көзигә азпаз челиғидиған бир қисмидин ибарәт болиду, халас!
26:18 Мик. 1:1; 3:12
26:23 **«улар Урияни Мисирдин елип чиқип падиша Йәһоакимниң алдиға апарған; у уни қиличлап, җәситини пухраларниң гөрлүгигә ташливәткән»** — бу вақиә бәлким Йәрәмияниң сөзлиридин кейин йүз бәргән. Лекин униң тәпсилатлирини мошу йәрдә *(20-23-айәттики тирнақ ичигә)* киргүзүштики мәхсәт, Йәрәмия учриған хәвп-хәтәрни көрүнәрлик қилип көрситиштин ибарәт.
27:1 **«Йәһуда падишаси Йосияниң оғли Зәдәкия...»** — бәзи кона көчүрмиләрдә мошу айәттә «Зәдәкия»ниң орнида «Йәһоаким» дейилиду. Шүбһисизки, «Зәдәкия» тоғридур *(3-айәтни көрүң)*. Бу бабтики вақиәләр бәлким Зәдәкияниң төртинчи жилида йүз бәргән.
27:2 Йәр. 28:10
27:3 **«бу боюнтуруқларни Едом..., Моаб.. , Аммонийлар.., Турниң падишасиға вә Зидонниң падишасиға Йерусалимға, Йәһуда падишасиниң алдиға кәлгән уларниң өз әлчилириниң қоли арқилиқ әвәткин»** — тарихтин испат барки, бу әлчиләрниң Йерусалимға келиштики мәхсити Зәдәкияни Едом, Моаб, Аммон, Тур вә Зидон падишалириниң Бабил империйәсигә көтәрмәкчи болған исиянға иттипақдаш қилиштин ибарәт.

ватқан адәмләр вә һайванларни зор қудритим вә созулған билигим билән яратқанмән;
вә ким көзүмгә лайиқ көрүнсә, буларни шуларға тәғдим қилимән. [6] Һазир Мән бу зи-
минларниң һәммисини Бабил падишаси, Мениң қулум болған Небоқаднәсарниң қолиға
тапшурдум; һәтта даладики һайванларниму униң қуллуғида болушқа тәғдим қилдим.
[7] Барлиқ әлләр униң, оғлиниң һәм нәврисиниң қуллуғида болиду; андин өз зимини-
ниң вақти-саити тошқанда, көп әлләр вә улуқ падишалар униму қуллуққа салиду.
[8] Шундақ болидуки, қайси әл яки падишалиқ Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қул-
луғида болушни, йәни бойнини Бабил падишасиниң боюнтуруғи астиға қоюшни рәт
қилса, Мән шу әлни Небоқаднәсарниң қоли арқилиқ йоқатқузғичә қилич, қәһәтчилик
вә ваба билән жазалаймән, — дәйду Пәрвәрдигар. [9] — Силәр болсаңлар, «Бабил пади-
шасиниң қуллуғида һеч болмайсиләр» дегән пәйғәмбәрлириңларға, палчилириңларға,
чүш көргүчилириңларға, рәм ачқучилириңларға яки җадугәрлириңларға қулақ салма
ңлар; [10] чүнки улар силәргә ялғанчилиқ қилип бешарәт бериду; гәплиригә кирсәңлар,
силәрни өз жутуңлардин сүргүн қилиду; чүнки Өзәм силәрни жутуңлардин һайдаймән,
силәр набут болисиләр. [11] Лекин қайси әл бойнини Бабил падишасиниң боюнтуруғи
астиға қоюп қуллуғиға кирсә, шу әлни өз жутида турғузимән, улар униңда териқчилиқ
қилип яшайду.
[12] — Мән Йәһуда падишаси Зәдәкияғиму шу сөзләр бойичә мундақ дедим: «Бойнуңлар-
ни Бабил падишасиниң боюнтуруғи астиға қоюп униң вә униң хәлқиниң қуллуғида
болсаңлар, һаят қалисиләр. [13] Әнди немишкә Пәрвәрдигарниң Бабил падишасиниң қул-
луғиға бойсунмиған һәр қайси әлләр тоғрисида дегинидәк, сән вә хәлқиң қилич, қәһәт-
чилик вә ваба билән өлмәкчи болисиләр? [14] Пәйғәмбәрләрниң: «Бабилниң қуллуғида
болмайсиләр» дегән сөзлиригә қулақ салмаңлар; чүнки улар силәргә ялғанчилиқтин
бешарәт қилиду. [15] Мән уларни әвәткән әмәс, — дәйду Пәрвәрдигар, — лекин улар Ме-
ниң намимда ялғандин бешарәт бериду; бу сөзләрниң ақивити шуки, Мән силәрни жу-
туңлардин һайдиветимән, шуниңдәк набут болисиләр; силәр вә силәргә бешарәт бәргән
пәйғәмбәрләр набут болисиләр».
[16] Андин Мән каһинларға вә бу барлиқ хәлиққә мундақ дедим: — Пәрвәрдигар мундақ
дәйду: — Силәргә бешарәт беридиған пәйғәмбәрләрниң: «Мана, Пәрвәрдигарниң өйиди-
ки қиммәтлик қача-қучилар пат арида Бабилдин қайтурулиду» дегән сөзлиригә қулақ
салмаңлар; чүнки улар силәргә ялғанчилиқтин бешарәт қилиду. [17] Уларға қулақ сал-
маңлар; Бабил падишасиниң қуллуғида болсаңлар, һаят қалисиләр; бу шәһәр немишкә
вәйран болсун? [18] Әгәр булар һәқиқәтән пәйғәмбәрләр болса һәм Пәрвәрдигарниң сөзи
уларда болса, улар һазир Пәрвәрдигарниң өйидә, Йәһуда падишасиниң ордисида вә Йе-
русалимниң өзидә қалған қиммәтлик қача-қучилар Бабилға елип кетилмисун дәп са-
мави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарға дуа-тилавәт қилсун!
[19] Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар икки мис түврүк, мис
«деңиз», дас һарвулири вә бу шәһәрдә қалған қиммәтлик қача-қучилар тоғрилиқ мундақ
дәйду: — [20] (буларни болса Бабил падишаси Небоқаднәсар Йәһоакимниң оғли Йәһуда
падишаси Йәконияһни Йәһудадики вә Йерусалимдики барлиқ есилзад-әмирләр билән

27:5 Дан. 4:14,22
27:6 Йәр. 25:9
27:9 **«чүш көргүчилириңлар»** — яки «чүш өргүчилириңлар».
27:14 Йәр. 14:14; 23:21; 29:8
27:16 Йәр. 28:3
27:19 **«мис деңиз»** — ибадәтханида каһинлар жуюнидиған, мистин ясалған чоң бир көлчәк дас.
–«Дас һарвулири» *(яки «дас тәгликлири»)* «деңиз»дин кичикрәк болған дасларни йөткәшкә ишлитидиған чақлиқ тәгликтур. «1Пад.» 7-бапни көрүң.

тәң Йерусалимдин Бабилға сүргүн қилғанда у елип кәтмигән еди). [21] Бәрһәқ, Исраилниң
Худаси Пәрвәрдигарниң өйидә, Йәһуда падишасиниң ордисида вә Йерусалимда қалған
қиммәтлик қача-қучилар тоғрилиқ самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар
мундақ дәйду: — [22] уларму Бабилға елип кетилиду; улар Мән улардин қайтидин хәвәр
алидиған күнгичә шу йәрдә туриду, — дәйду Пәрвәрдигар: — шу вақит кәлгәндә, Мән
уларни елип бу йәргә қайтуруп беримән.

Сахта пәйғәмбәрниң Йәрәмияға қарши чиқиши

28 [1] Шу жилда, Йәһуда падишаси Зәкәрия тәхткә олтарған дәсләпки мәзгилдә, йәни
төртинчи жили, бәшинчи айда, Аззурниң оғли, Гибеон шәһиридики Һанания
пәйғәмбәр, каһинлар вә барлиқ халайиқ алдида Пәрвәрдигарниң өйидә маңа: —
[2] Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәй-
ду: — «Мән Бабил падишасиниң боюнтуруғини сундуруvәттим! [3] Бабил падишаси Не-
боқаднәсар мошу йәрдин епкәткән, Бабилға апарған, Пәрвәрдигарниң өйидики қача-қу-
чиларниң һәммисини болса, икки жил өтмәйла Мән мошу йәргә қайтуруп епкелимән;
[4] вә Мән Йәһуда падишаси, Йәһоакимниң оғли Йәконияһни Йәһудадин Бабилға сүргүн
қилинғанларниң һәммиси билән тәң мошу йәргә қайтуруп беримән, — дәйду Пәрвәрди-
гар, — чүнки Мән Бабил падишасиниң боюнтуруғини сундириветимән!» — деди.
[5] Андин Йәрәмия пәйғәмбәр каһинлар вә Пәрвәрдигарниң өйидә турған барлиқ халай-
иқ алдида Һанания пәйғәмбәргә сөз қилди. [6] Йәрәмия пәйғәмбәр мундақ деди: «Амин!
Пәрвәрдигар шундақ қилсун! Пәрвәрдигар сениң бешарәт бәргән сөзлириңни әмәлгә
ашурсунки, У Өзиниң өйидики қача-қучилар вә Йәһудадин Бабилға сүргүн қилинған-
ларниң һәммисини мошу йәргә қайтурсун! [7] Лекин өз қулиқиңға вә барлиқ хәлиқниң
қулиқиға селип қоюлидиған мениң бу сөзүмни аңла! [8] — Мениң вә сениңдин бурун, қе-
димдин тартип болған пәйғәмбәрләрму нурғун падишалиқлар вә улуқ дөләтләр тоғри-
лиқ, уруш, апәт вә вабалар тоғрилиқ бешарәт берип кәлгән; [9] течлиқ-аватлиқ тоғри-
лиқ бешарәт бәргән пәйғәмбәр болса, шу пәйғәмбәрниң сөзи әмәлгә ашурулғанда, у
һәқиқәтән Пәрвәрдигар әвәткән пәйғәмбәр дәп тонулғандур!».
[10] Андин Һанания пәйғәмбәр Йәрәмия пәйғәмбәрниң бойнидики боюнтуруқни елип уни
сундуруvәтти. [11] Һанания хәлиқ алдида сөз қилип: «Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән
шуниңға охшаш, икки жил өтмәйла Бабил падишаси Небоқаднәсарниң боюнтуруғини
барлиқ әлләрниң бойнидин елип сундуруветимән!» — деди.
Шуниң билән Йәрәмия пәйғәмбәр чиқип кәтти.
[12] Һанания пәйғәмбәр Йәрәмия пәйғәмбәрниң бойнидики боюнтуруқни елип уни сунду-
руvәткәндин бир аз кейин, Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға келип мундақ дейилди: —
[13] Барғин, Һананияға мундақ дегин: — Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — «Сән яғачтин
ясалған боюнтуруқни сундурғиниң билән, лекин униң орниға төмүрдин болған бо-
юнтуруқни селип қойдуң! [14] Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрди-
гар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Мән шуниңға бу барлиқ әлләрниң бойниға
төмүрдин ясалған боюнтуруқни салимәнки, улар Бабил падишаси Небоқаднәсарниң

27:20 2Пад. 24:14,15
27:22 **«Мен улардин қайтидин хәвәр алидиған күни»** — ибраний тилида «Мән уларни йоқлайдиған күни».
27:22 2Пад. 25:13; 2Тар. 36:18,22; Йәр. 29:10
28:2 **«Мән Бабил падишасиниң боюнтуруғини сундуруvәттим!»** — шүбһисизки, бу сахта пәйғәмбәрниң сөзи Йәрәмия 27-бапта «Небоқаднәсарниң буюнтуруқини қобул қилишиңлар керәк» вә «Пәрвәрдигарниң өйидә қалған қача-қучиларму епкетилиду» дегән бешарәтни инкар қилиштин ибарәт.
28:3 Йәр. 27:16
28:10 **«Йәрәмия пәйғәмбәрниң бойнидики боюнтуруқ»** — 27:2ни көрүң.

қуллуғида болиду; бәрһәқ, улар униң қуллуғида болиду; Мән униңға һәтта даладики һайванларниму тәғдим қилғанмән».
[15] Андин Йәрәмия пәйғәмбәр Һанания пәйғәмбәргә: «Қулақ сал, Һанания! Пәрвәрдигар сени әвәткән әмәс! Сән бу хәлиқни ялғанчилиққа ишәндүргәнсән! [16] Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Мана, Мән сени йәр йүзидин әвәтиветимән! Сән дәл мошу жилда өлисән, чүнки сән адәмләрни Пәрвәрдигарға асийлиқ қилишқа дәвәт қилғансән».
[17] Һанания пәйғәмбәр дәл шу жили йәттинчи айда өлди.

Йәрәмия сүргүн қилинғанларға язған хәт

29 [1] Йәрәмияниң Йерусалимдин сүргүн болғанлар арисидики һаят қалған ақсақалларға, каһинларға, пәйғәмбәрләргә вә Небоқаднәсар әсир қилип Бабилға елип кәткән барлиқ хәлиққә Йерусалимдин йоллиған хети: —
[2] (хәт падиша Йәконияһ, ханиш, вәзирләр, Йәһуда вә Йерусалимдики шаһзадә-әмирләр вә һүнәрвәнләр Йерусалимдин кәткәндин кейин,
[3] Шафанниң оғли Әласаһниң вә Һилқияниң оғли Гәмарияниң қоли билән йолланған — Йәһуда падишаси Зәдәкия бу кишиләрни Бабил падишаси Небоқаднәсарниң алдиға йоллиған). Йоллиған хәт мундақ: —
[4] Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси Йерусалимдин Бабилға сүргүнгә әвәткәнләрниң һәммисигә мундақ дәйду: —
[5] Өйләрни қуруңлар, уларда туруңлар; бағларни бәрпа қилиңлар, уларниң мевисини йәңлар;
[6] өйлиниңлар, оғул-қизлиқ болуңлар; оғуллириңлар үчүн қизларни елип бериңлар, қизлириңларни әрләргә ятлиқ қилиңлар; уларму оғул-қизлиқ болсун; шу йәрдә көпийиңларки, азийип кәтмәңлар;
[7] Мән силәрни сүргүнгә әвәткән шәһәрниң тинич-аватлиғини издәңлар, униң үчүн Пәрвәрдигарға дуа қилиңлар; чүнки униң тинич-аватлиғи болса, силәрму тинич-ават болисиләр.
[8] Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Араңлардики пәйғәмбәрләр вә силәрниң палчилириңлар силәрни алдап қоймисун; силәр уларға көргүзгән чүшләргә қулақ салмаңлар;
[9] чүнки улар Мениң намимда ялғандин бешарәт бериду; Мән уларни әвәткән әмәсмән, — дәйду Пәрвәрдигар.
[10] Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Бабилға бекитилгән йәтмиш жил тошқанда, Мән силәрниң йениңларға келип силәргә илтипат көрситимәнки, силәрни мошу жутқа қайтурушум билән силәргә қилған шапаәтлик вәдәмни ада қилимән;
[11] Чүнки Өзәмниң силәр тоғрилиқ планлиримни, апәт елип келидиған әмәс, тинич-аватлиқ елип келидиған, ахирда силәргә үмүтвар келәчәкни ата қилидиған планлиримни убдан билимән, — дәйду Пәрвәрдигар.
[12] Шуниң билән иләр Маңа нида қилип, йенимға келип Маңа дуа қилисиләр вә Мән силәрни аңлаймән.
[13] Силәр Мени издәйсиләр вә Мени таписиләр,

28:14 Йәр. 27:6
28:16 **«сени йәр йүзидин әвәтиветимән»** — Худа бу сахта пәйғәмбәрни әслидә «әвәткән әмәс» лекин һазир У уни «өлүмгә әвәтиду»!
28:16 Қан. 13:6; Йәр. 29:32
29:2 2Пад. 24:12
29:6 **«оғул-қизлиқ болуңлар»** — ибраний тилида «оғул-қизларни туғдуруңлар».
29:8 **«силәр уларға көргүзгән чүшләргә қулақ салмаңлар»** — хелқниң палчиларға «Биз тоғрилиқ бир чүш көрүп бәрсиңиз» дегән тәливи интайин күлкилик, шу чағдики хәлиқ һәқиқәтән шу дәрижидә наданлишип кәткән болса керәк.
29:8 Йәр. 14:14; 23:31; 27:15
29:10 **«Бабилға бекитилгән йәтмиш жил тошқанда, Мән силәрниң йениңларға келип силәргә илтипат көрситимәнки...»** — бу «йәтмиш жил» тоғрисида «Қошумчә сөз»имизни көрүң.
29:10 2Тар. 36:22; Әзра 1:1; Йәр. 25:12; Дан. 9:2
29:12 Дан. 9

чүнки силәр пүтүн қәлбиңлар билән Маңа интилидиған болисиләр. [14] Мән Өзәмни
силәргә тапқузимән, — дәйду Пәрвәрдигар — вә Мән силәрни сүргүнлүктин қайтуруп
әслигә кәлтүримән, Мән силәрни һайдиваткән барлиқ әлләрдин вә һайдиваткән барлиқ
җайлардин жиғимән, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән силәрни елип, әсли сүргүн қилип
айриған жутқа қайтуримән.
[15] Силәр: «Пәрвәрдигар бизгә Бабилда пәйғәмбәрләрни тиклиди» десәңлар, [16] әнди
Пәрвәрдигар Давутниң тәхтигә олтарған падиша вә бу шәһәрдә туруватқан барлиқ хә-
лиқ, йәни силәр билән биллә сүргүн қилинмиған қериндашлириңлар тоғрилиқ шуни
дәйду: —
[17] Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән уларни
азаплайдиған қилич, қәһәтчилик вә ваба әвәтимән; шуниң билән уларни худди сесиған,
йегили болмайдиған начар әнҗирләрдәк қилимән; [18] уларни қилич, қәһәтчилик вә ваба
билән қоғлаймән, уларни йәр йүзидики барлиқ падишалиқларға һайдап апиримән; улар-
ни шу әлләргә вәһимә, ләнәт, дәһшәт, уш-уш қилинидиған вә рәсва қилинидиған объект
қилимән. [19] чүнки Мән таң сәһәрдә орнумдин туруп, хизмәткарлирим болған пәйғәмбәр-
ләрни әвәтип сөзлиримни уларға ейтқиним билән, улар қулақ салмиған; силәр сүргүн
болғанларму һеч қулақ салмиғансиләр, — дәйду Пәрвәрдигар. [20] Лекин и силәр сүргүн
болғанлар, Мән Йерусалимдин Бабилға әвәткәнләр, Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар: —
[21] Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ
дәйду: — Мениң намимда силәргә ялғандин бешарәт беридиған Колаяниң оғли Аһаб
тоғрилиқ вә Маасеяһниң оғли Зәдәкия тоғрилиқ мундақ дәйду: — Мана, Мән улар-
ни Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қолиға тапшуримән, у уларни көз алдиңларда
өлүмгә мәһкүм қилиду; [22] шуниң билән улар мисал қилинип Бабилда турған Йәһу-
дадики барлиқ сүргүн қилинғанларниң ағзида: «Пәрвәрдигар сени Бабил падишаси
Небоқаднәсар отта кавап қилған Зәдәкия вә Аһабдәк қилсун!» дегән ләнәт сөзи болиду;
[23] чүнки улар Исраил ичидә ипласлиқ қилған, хошниларниң аяллири билән зина қилған
вә Мениң намимда ялған сөзләрни, Мән уларға һеч тапилмиған сөзләрни қилған; Мән
буларни Билгүчи вә гува Болғучидурмән, — дәйду Пәрвәрдигар.

Шемая Бабилдин Йәрәмия тоғрилиқ язған хәт
Йәрәмия пәйғәмбәрниң йоллиған җавап хети
Худаниң буниң тоғрилиқ Йәрәмияға ейтқан сөзи

[24] «Сән Йәрәмия Нәһәләмлик Шемаяға мундақ дегин: —
[25] Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәй-
ду: — Чүнки сән өз намиңда Йерусалимдики барлиқ хәлиққә, каһин болған Маасеяһ-
ниң оғли Зәфанияға вә барлиқ каһинларға хәтләр йоллиғиниң түпәйлидин, — [26] (сән
Зәфанияға мундақ язған: «Пәрвәрдигар сени каһин Йәһуяданиң орниға каһин тикли-
гән әмәсму? У сени Пәрвәрдигарниң өйидә шуниңға назарәтчи қилғанки, бешарәт бе-
ридиған пәйғәмбәр болувалған һәр бир тәлвини бесиш үчүн пути вә бойниға тақақ

29:13 **«Силәр Мени издәйсиләр вә Мени таписиләр, чүнки силәр пүтүн қәлбиңлар билән Маңа интилидиған болисиләр»** — яки «Силәр пүтүн қәлбиңлар билән Мени издәйдиған болсаңлар, силәр Мени издәп таписиләр».
29:14 Йәр. 23:3
29:15 **««Пәрвәрдигар бизгә Бабилда пәйғәмбәрләрни тиклиди» десәңлар...»** — бу айәттики «пәйғәмбәрләр» шүбһисизки, ялған үмүтләрни қозғайдиған сахта пәйғәмбәрләрни көрситиду. Мошу бешарәттин көп өтмәй, Даниял һәм Әзакиял дегән һәқиқий пәйғәмбәрләр Бабилда бешарәт қилишқа башлиди.
29:17 Йәр. 24:8,10
29:18 Қан. 28:25,37; Йәр. 15:4; 24:9,10

селишиң керәк. [27] Әнди сән немишкә силәргә өзини пәйғәмбәр қиливалған Анатотлуқ
Йәрәмияни әйиплимидиң? [28] Чүнки у һәтта Бабилда туруватқан бизләргиму: «Шу йәрдә
болған вақтиңлар узун болиду; шуңа өйләрни селиңлар, уларда туруңлар, бағларни бәр-
па қилиңлар, уларниң мевисини йәңлар» дәп хәт йоллиди!») [29] — Зәфания мошу хәтни
Йәрәмия пәйғәмбәр алдида оқуди.
[30] Андин Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға келип мундақ дейилди: —
[31] Барлиқ сүргүн болғанларға хәт йоллап мундақ дегин: — Пәрвәрдигар Нәһәламлик
Шәмая тоғрилиқ мунақ дәйду: Чүнки Мән уни әвәтмигән болсамму, Шемаяниң силәргә
бешарәт берип, силәрни ялғанчилиққа ишәндүргәнлиги түпәйлидин, [32] Шуңа Пәрвәр-
дигар мундақ дәйду: — Мана, Нәһәламлик Шемаяни нәсли билән биллә жазалаймән;
мошу хәлиқ арисида униң һеч қандақ нәсли тепилмайду; у Мән Өз хәлқим үчүн қил-
мақчи болған яхшилиқни һеч көрмәйду, — дәйду Пәрвәрдигар: — чүнки у адәмләрни
Маңа асийлиққа қутратти.

Худаниң хәлқигә тәсәлли, риғбәт вә үмүт бериш үчүн Йәрәмияниң китап йезиши

30 [1] Пәрвәрдигардин Йәрәмияға кәлгән сөз: —
[2] Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән саңа һазир дәйдиған мошу
барлиқ сөзлиримни язмиға язғин; [3] Чүнки мана, шундақ күнләр келидуки, — дәйду
Пәрвәрдигар, — Мән хәлқим Исраил һәм Йәһудани сүргүнлүктин қайтуруп әслигә кәл-
түримән, уларни ата-бовилириға тәғдим қилған зиминға қайтуримән, улар униңға егә
болиду.
[4] Пәрвәрдигарниң Исраил тоғрилиқ вә Йәһуда тоғрилиқ дегән сөзлири төвәндикидәк: —
[5] Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Аңлитилиду алақзадилик һәм қорқунучлуқниң авази,
Болсун нәдә аман-течлиқ!
[6] Сораңлар, шуни көрүп беқиңларки, әр бала туғамду? Мән немишкә әнди толғаққа
чүшкән аялдәк һәр бир әр кишиниң чатириқини қоли билән тутқанлиғини көримән?
Немишкә йүзлири татирип кәткәнду? [7] Айһай, шу күни дәһшәтликтур! Униңға һеч
қандақ күн охшимайду; у Яқупниң азап-оқубәт күнидур; лекин у униңдин қутқузули-
ду. [8] Шу күнидә әмәлгә ашурулидуки, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар, — Мән униң боюнтуруғини бойнуңдин елип сундуруветимән, асарәтли-

29:26 **«У сени ... назарәтчи қилғанки, бешарәт беридиған пәйғәмбәр болувалған һәр бир тәлвини бесиш үчүн пути вә бойниға тақақ селишиң керәк»** — оқурмәнләр башқа хил тәрҗимиләрни учритиши мумкин. Лекин умумий мәнаси тәрҗимимизниңкидәк болиду.
29:26 Йәр. 20:1, 2, 3
29:31 Йәр. 28:15
29:32 Йәр. 28:16
30:1 **«Пәрвәрдигардин Йәрәмияға кәлгән сөз..»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Пәрвәрдигар Йәрәмияға «Юлуш, сөкүш, һалак қилиш вә өрүш» һәм «қуруш вә терип өстүрүш»ни жакалашқа чақирған *(1:10)*. У «жулуш, сөкүш, һалак қилиш вә өрүш» тоғрилиқ бешарәтләр бәргәндин кейин, һазир униңға «қуруш вә терип өстүрүш» тоғрилиқ бешарәтләр *(30-33-баплар)* берилиду.
30:2 **«Мән саңа һазир дәйдиған мошу барлиқ сөзлиримни язмиға язғин»** — «мошу барлиқ сөзлирим» бәлким 30-31-бапларда көрүлиду. Сөзләр бәлким чүш арқилиқ Йәрәмияға тапшурулған *(31:26ни көрүң)*. Улар әсли айрим орам китапчә болуши керәк еди.
30:6 Йәр. 4:31; 6:24
30:7 **«у Яқупниң азап-оқубәт күнидур»** — «Яқуп» мошу йәрдә Яқупниң әвлатлири болған Исраил хәлқини көрситиду, әлвәттә. Бешарәт Бабилдин қайтурулушини көрсәткини билән, «Яқупниң азап-оқубәт күни»ниң толуқ әмәлгә ашурулуши ахирқи заманда болса керәк.
30:7 Йо. 2:11; Зәф. 1:15

риңни бузуп ташлаймән, ят адәмләр уни иккинчи қуллуққа чүшәрмәйду.[9] Шуниң орнида улар Пәрвәрдигар Худасиниң һәмдә Мән улар үчүн қайтидин тикләйдиған Давут падишасиниң қуллуғида болиду.
[10] Әнди сән, и қулум Яқуп, қорқма, — дәйду Пәрвәрдигар; — алақзадә болма, и Исраил; чүнки мана, Мән сени жирақ йәрләрдин, сениң нәслиңни сүргүн болған зиминдин қутқузимән; Яқуп қайтип келиду, арам тепип азатә туриду вә һеч ким уни қорқутмайду.
[11] Чүнки Мән сени қутқузуш үчүн сән билән биллидурмән, — дәйду Пәрвәрдигар; — Мән сени тарқитиветкән әлләрниң һәммисини түгәштүрсәмму, лекин сени пүтүнләй түгәштүрмәймән; пәқәт үстүңдин һөкүм чиқирип тәрбийә-савақ беримән; сени җазалимай қоюп қоймаймән.

Пәрвәрдигар Йәһуданиң ярисини сақайтиду

[12] Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: Сениң зедәң давалиғусиз, сениң яраң болса интайин еғирдур.
[13] Сениң дәвайиңни сорайдиған һеч ким йоқ, яраңни таңғучи йоқтур, саңа шипалиқ дорилар йоқтур;
[14] сениң барлиқ ашнилириң сени унтуған; улар сениң һалиңни һеч соримайду. Чүнки Мән сени дүшмәндәк зәрб билән урғанмән, рәһимсиз бир залимдәк саңа савақ болсун дәп урғанмән; чүнки сениң қәбиһлигиң һәдди-һесапсиз, гуналириң һәддидин зиядә болған.
[15] Немишкә зедәң түпәйлидин, дәрд-әлимиң давалиғусиз болғанлиғи түпәйлидин пәряд көтирисән? Қәбиһлигиңниң һәдди-һесапсиз болғанлиғидин, гуналириң һәддидин зиядә болғанлиғидин, Мән шуларни саңа қилғанмән.
[16] Лекин сени жутувалғанларниң һәммиси жутувелиниду; сениң барлиқ күшәндилириң болса сүргүн болиду; сени булиғанларниң һәммиси булаң-талаң қилиниду; сени ов қилғанларниң һәммисини овлинидиған қилимән.
[17] Чүнки Мән саңа теңиқ теңип қойимән вә ярилириңни сақайтимән — дәйду Пәрвәрдигар; — чүнки улар сени: «Ғериб-бечарә, һеч ким һалини соримайдиған Зион дәл мошудур» дәп һақарәтлигән.

Пәрвәрдигар Исраил вә Йәһудани әслигә кәлтүриду

[18] Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Мана, Мән Яқупниң чедирлирини сүргүнлүктин қайтуруп әслигә кәлтүримән,
Униң туралғулири үстигә рәһим қилимән;
Шәһәр харабилири һул қилинип қайтидин қурулиду,
Орда-қәлъә өз җайида йәнә адәмзатлиқ болиду.
[19] Шу җайлардин тәшәккүр күйлири вә шат-хорамлиқ садалири аңлиниду;
Мән уларни көпәйтимәнки, улар әнди азаймайду;

30:8 «Мән униң боюнтуруғини бойнуңдин елип сундуруветимән» — «униң боюнтуруғини» дегини мошу йәрдә авал Небоқаднәсарниң қуллуғини, һәмдә ахирқи замандики Бабил падишаси «дәҗҗал»ниң қуллуғиниму көрситиду.
30:9 «Мән улар үчүн қайтидин тикләйдиған Давут падишаси ...» — «Давут падишаси» шүбһисизки, Давутниң өзидин улуқ болған әвлади Қутқазғучи-Мәсиһни көрситиду.
30:9 Әз. 34:23,24; 37:24; Һош. 3:5
30:10 Йәш. 41:13; 43:5; 44:1; Йәр. 46:28
30:11 Йәш. 27:8; Йәр. 4:27; 5:10,18; 10:24; 46:28; Пәнд. 11:4; Зәф. 1:14-16, 18; Дан. 9:26-27; Йәш. 10:22-23; 28:22; Наһ. 1:9
30:12 Йәр. 10:19; 15:18
30:14 «сениң барлиқ ашнилириң сени унтуған» — «ашнилириң» мошу йәрдә *(1)* Исраилға «силәргә иттипақдаш болайли» дегән бутпәрәс әлләрни *(2)* Йәһудадикиләр чоқунған һәм таянған бутларни көрситиши мүмкин.
30:14 Йәр. 22:20
30:15 Йәр. 5:6; 13:17
30:16 Мис. 23:22; Йәш. 41:11; Йәр. 10:25
30:18 «шәһәр харабилири һул қилинип қайтидин қурулиду» — «шәһәр» Йерусалимни көрситиши керәк. «Шәһәр»ниң башқа бирхил тәрҗимиси «һәр бир шәһәр...».

Мән уларниң һөрмитини ашуримән, улар һеч пәс болмайду.
20 Уларниң балилири қедимдикидәк болиду; уларниң җамаити алдимда мәзмут турғузулиду;
Уларни хорлиғанларниң һәммисини җазалаймән.
21 Уларниң беши өзлиридин болиду,
Уларниң һөкүм сүргүчиси өзлири оттурисидин чиқиду;
Мән уни өз йенимға кәлтүримән, шуниң билән у Маңа йеқин келиду;
Чүнки йенимға кәлгүчи җенини тәвәккүл қилғучи әмәсму? — дәйду Пәрвәрдигар.
22 — Шуниң билән силәр Мениң хәлқим болисиләр,
Мән силәрниң Худайиңлар болимән.
23 Мана, Пәрвәрдигардин чиққан бир боран-чапқун!
Униңдин қәһр чиқти;
Бәрһәқ, дәһшәтлик бир қара қуюн чиқип кәлди;
У пирқирап рәзилләрниң бешиға чүшиду.
24 Көңлидики нийәтлирини ада қилип толуқ әмәл қилғичә,
Пәрвәрдигарниң қаттиқ ғәзиви янмайду;
Ахирқи күнләрдә силәр буни чүшинип йетисиләр.

Давами

31 1 Шу вақитта, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән Исраилниң җәмәтлириниң Худаси болимән, улар Мениң хәлқим болиду.

Исраил, йәни «10 қәбилә» әслигә кәлтүрүлүп Йәһудаға бағлинип, Худа алдида ибадәт қилиду

2 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Қиличтин аман қалған хәлиқ, йәни Исраил, чөл-баяванда
илтипатқа егә болған; Мән келип уларни арам тапқузимән. 3 Пәрвәрдигар жирақ жутта
бизгә көрүнүп: «Мән сени мәңгү бир муһәббәт билән сөйүп кәлдим; шуңа Мән өзгәрмәс
меһриванлиқ билән сени Өзәмгә тартип кәлгәнмән. 4 Мән сени қайтидин қуримән, шуниң
билән сән қурулисән, и Исраил қизи! Сән қайтидин даплириңни елип шат-хорам қилғанларниң
уссуллириға чиқисән. 5 Сән қайтидин Самарийәниң тағлири үстигә үзүмзарлар
тикисән; уларни тиккүчиләр өзлири тикип, мевисини өзлири йәйду. 6 Чүнки Әфраимниң
егизлигидә турған күзәтчиләр: «Туруңлар, Пәрвәрдигар Худайимизға ибадәт қи-

---

30:19 Йәр. 31:4
30:21 **«Уларниң беши өзлиридин болиду, уларниң һөкүм сүргүчиси өзлири оттурисидин чиқиду...»** — бу айәт йәнә Давутниң әвлади болған Мәсиһни көрситиду. Айәт Униң һәм падиша һәм каһин *(башқиларға вәкил болуп Худаниң алдиға дуа қилишқа келидиған)* болидиғанлиғини аян қилиду. «Қошумчә сөз»имизни көрүң.
30:22 Йәр. 24:7; 31:1,33; 32:38
30:23 Йәр. 23:19, 20; 25:32
31:2 **«Қиличтин аман қалған хәлиқ, йәни Исраил, чөл-баяванда илтипатқа егә болған»** — «Исраил» мошу йәрдә Асурийә империйәси миладийәдин илгәрки 722-жили өзигә сүргүн қилған он қәбилини көрситиду. «Қиличтин аман қалған хәлиқ» йәнә Бабилға сүргүн болған Йәһудани көрситиду *(51:50ни көрүң)*. «Чөл-баяванда илтипатқа егә болған» дегән сөзләр, Исраил Мисирдин қутқузулуп чиқип, чөл-баявандин өтүп нурғун карамәт ишларни көргәндәк, мошу сүргүн болған Исраил билән Йәһуда Бабил вә башқа шималий тәрәпләрдин тәң қутқузулуп, чөл-баявандин өтүп Худаниң илтипати билән нурғун карамәт ишларни көриду.
31:4 Йәр. 30:19
31:5 **«Сән қайтидин Самарийәниң тағлири үстигә үзүмзарлар тикисән; уларни тиккүчиләр өзлири тикип, мевисини өзлири йәйду»** — үзүмзарни өстүрүш үчүн узун вақит керәк болғачқа, уларниң мәвҗут болғанлиғи шу чағниң аман-течлиқ күнләр екәнлигини көрситиду.
31:5 Йәш. 65:21

лишқа Зионға чиқайли!» — дәп нида көтиридиған күни келиду.
7 Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Яқуп үчүн шат-хорамлиқ билән нахша ейтиңлар,
Әлләрниң беши болғучи үчүн айһай көтириңлар;
Жақалаңлар, мәдһийә оқуп: «И Пәрвәрдигар, Сениң хәлқиңни,
Йәни Исраилниң қалдисини қутқузғайсән!» — дәңлар!
8 Мана, Мән уларни шималий жутлардин епкелимән,
Йәр йүзиниң чәт-чәтлиридин жиғимән;
Улар арисида әмалар вә токурлар болиду;
Һамилдар вә туғай дегәнләр биллә болиду;
Улар улуқ бир жамаәт болуп қайтип келиду.
9 Улар жиға-зерәлар көтирип келиду,
Улар дуа-тилавәт қилғанда уларни йетәкләймән;
Мән уларни ериқ-өстәңләр бойида, һеч путлашмайдиған түз йол билән йетәкләймән;
Чүнки Мән Исраилға ата болимән,
Әфраим болса Мениң тунжа оғлумдур.
10 Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар, и әлләр,
Деңиз бойидики жирақ жутларға: —
«Исраилни тарқатқучи уни қайтидин жиғиду,
Пада баққучи падисини баққандәк У уларни бақиду;
11 Чүнки Пәрвәрдигар Яқупни бәдәл төләп қутулдурған,
Униңға һәмжәмәт болуп өзидин зор күчлүк болғучиниң чаңгилидин қутқузған!» — дәп
жақалаңлар.
12 Улар келип Зиондики егизликләрдә шат-хорамлиқта товлайду,
Пәрвәрдигарниң илтипатидин, йәни йеңи шараптин, зәйтун мейидин, мал-варанниң
қозилиридин бәрқ уриду;
Уларниң жени худди мол суғирилған бағдәк болиду,
Улар иккинчи һеч солашмайду.
13 Шу чағда қизлар уссулда шатлиниду,
Жигитләр вә мойсипитларму тәң шундақ болиду;
Чүнки Мән уларниң аһ-зарлирини шат-хорамлиққа айландуримән;
Мән уларға тәсәлли берип, дәрд-әлиминиң орниға уларни шатлиққа чөмдүримән.
14 Мән каһинларни молчилиқ билән тойғузимән,

31:6 «Әфраимниң егизлигидә турған күзәтчиләр: ...» — «Әфраим» дегәнлик мошу йәрни «Исраил», йәни «шималий падишалиқ»ни көрситиду *(шималий падишалиқтики он қәбилә бәзи вақитларда қисқичә «Әфраим» дәп аталған)*. «Исраил» Йәһудадин айрилип чиққан вақтида, Исраилниң падишаси өз пухралирини бурунқидәк Йәһуда билән биллә Йерусалимдики ибадәтханида ибадәт қилса, ундақта өзидин йүз өрүп кетиши яки ялтийиши мүмкин дәп қарап, уларниң Йерусалимға бармаслиғи үчүн өзиниң «ибадәтхана»сини қуруп униңға бутларни салған. Мошу бешарәт, кәлгүсидә мошундақ һәсәтхорлуқ мәвҗут болмайду, Йәһуда вә Әфраимниң Худаниң ибадитидә қәлби бир болиду, дәйду. **«күзәтчиләр»** — буларниң адәттики бурчи, дүшмәнләрниң йеқин кәлгәнлиги тоғрилиқ агаһ бериш. Лекин шу күнләр теч-аман болғачқа, уларниң бирдин-бир бурҗи «йеңи ай»ни байқап, байрам-һейтларниң йетип кәлгәнлигини, шуниңдәк Йерусалимға чиқайли, дәп жакалаштин ибарәт болиду.
31:6 Йәш. 2:2, 3; Мик. 4:2
31:7 «Яқуп үчүн шат-хорамлиқ билән нахша ейтиңлар, әлләрниң беши болғучи үчүн айһай көтириңлар; жақалаңлар, мәдһийә оқуп...дәңлар!» — бу сөзләр кимләргә ейтилиду? Яқуп «әлләрниң беши» дәп аталғачқа, бу сөзләр «ят әлләр»гә ейтилиши мүмкин *(10-айәтни көрүң)*; яки болмиса сүргүнлүктин жутқа балдур қайтип келиватқан Йәһудаға, яки қериндашлириға дуа қилишни дәвәт қилип ейтилиду.
31:8 Йәр. 3:18
31:9 Мис. 4:22
31:11 Йәш. 40:10; 49:24,25
31:12 Йәш. 61:11

Хәлқим илтипатимға қанаәт қилиду, — дәйду Пәрвәрдигар.
15 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Рамаһ шәһиридә бир сада,
Аччиқ жиға-зериниң пиғани аңлиниду,
— Бу Раһиләниң өз балилири үчүн көтәргән аһ-зарлири;
Чүнки у балилири болмиғачқа, тәсәллини қобул қилмай пиған көтириду.
16 Пәрвәрдигар униңға мундақ дәйду: — Жиға-зерәиңни тохтат, көзлириңни яшлардин
тарт; чүнки муну тартқан жапайиңдин мевә болиду, — дәйду Пәрвәрдигар; — улар дүш-
мәнниң зиминидин қайтиду; 17 бәрһәқ, келәчикиң үмүтлик болиду, — дәйду Пәрвәрди-
гар; — вә сениң балилириң йәнә өз чегарисидин кирип келиду.
18 Мән дәрвәқә Әфраимниң өзи тоғрилиқ өкүнүп:
«Сән бизгә шаш топаққа тәрбийә бәргәндәк савақ-тәрбийә бәрдиң;
Әнди бизни товва қилдурғайсән,
Биз шуниң билән товва қилип қайтип келимиз,
Чүнки Сән Пәрвәрдигар Худайимиздурсән;
19 Чүнки биз товва қилдурулушимиз билән һәқиқәтән товва қилдуқ;
Биз өзимизни тонуп йәткәндин кейин, йотимизни урдуқ;
Биз яшлиғимиздики қилмишниң шәрм-һаяси түпәйлидин номус қилип, хижаләттә
қалдуқ!» — дегәнлигини аңлидим.
20 — Әфраим Маңа нисбәтән жан-жигәр балам әмәсму?
Чүнки Мән уни әйиплигән тәғдирдиму, уни һәрдайим көңлүмдә сеғинимән;
Шуңа ич-бағрим униңға ағриватиду;
Мән униңға рәһим қилмисам болмайду, — дәйду Пәрвәрдигар.
21 — Шуңа өзәңгә йол бәлгүлирини бекитип қойғин;
Сән сүргүнгә маңған йолға, шу көтирилгән йолға көңүл қоюп диққәт қилғин;
Һазир шу йол билән қайтип кәл, и жан-жигирим Исраил қизи,
Мошу шәһәрлириңгә қарап қайтип кәл!
22 Сән қачанғичә тенәп жүрисән, и йолдин чиққучи қизим?
Чүнки Пәрвәрдигар йәр йүзидә йеңи иш яритиду:
— Аял киши батурниң әтрапида йепишип хәвәр алиду!

31:15 **«Рамаһ шәһиридә бир сада, аччиқ жиға-зериниң пиғани аңлиниду,..»** — «Рамаһ» болса Бәйт-Әл вә Бәйт-Ләһәм арисидики йеза; Яқупниң аяли Раһилә *(бала туққинида)* шу йәрдә өлүп көмүлгән еди. Раһилә «Исраил»дики он қәбилиниң ичидики икки чоң қәбилиниң әждади болған Әфраим вә Манассәһниң чоң аписи еди; мошу йәрдә у уларниң Исраил зиминидин *(сүргүн болуп)* әлвида айрилип кәткәнлиги үчүн жиғлап ташлиғанлиғиға символ қилиниду.
31:15 Мат. 2:17,18
31:18 **«Мән дәрвәқә Әфраимниң өзи тоғрилиқ өкүнүп: «Сән бизгә шаш топаққа тәрбийә бәргәндәк савақ-тәрбийә бәрдиң; әнди бизни товва қилдурғайсән, ... чүнки Сән Пәрвәрдигар Худайимиздурсән»** — ибраний тилида Әфраимниң сөзлириниң һәммиси «мән», «мени» қатарлиқ алмашлар билән ипадилиниду. Чүшинишлик болсун дәп мошу айәттә вә 19-айәттә Әфраим баян қилинғанда, «мән» дегән сөзни «биз» дәп тәржимә қилдуқ.
–Ибраний тилида «товва қилиш» вә «қайтип келиш» бир сөз биләнла ипадилиниду. Мошу йәрдә шүбһисизки, һәм хәлиқниң товва қилишини вә өз жутиға қайтип келишиниму көрситиду.
31:18 Жиғ. 5:21
31:19 **«биз өзимизни тонуп йәткәндин кейин, йотимизни урдуқ»** — «йотини уруш» дегән һәрикәт қаттиқ пушайман, қаттиқ хижаләтни билдүрәтти.
31:19 Қан. 30:2
31:22 **«Пәрвәрдигар йәр йүзидә йеңи иш яритиду: — аял киши батурниң әтрапида йепишип хәвәр алиду!»** — бу әҗайип бешарәт тоғрилиқ «Қошумчә сөз»имизни көрүң. Бизниңчә у Мәсиһниң пак қиз Мәрйәмдин туғулушини өз ичигә алиду.

Йәһуда әслигә кәлтүрүлиду

[23] Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәй-
ду: — Мән уларни сүргүнлүктин қайтуруп әслигә кәлтүргинимдә Йәһуданиң зиминида
вә шәһәрлиридә хәқләр йәнә Йерусалим тоғрилиқ: «Пәрвәрдигар сени бәхитлиқ қилғай,
и һәққанийлиқ турған жай, пак-муқәддәсликниң теғи!» дәйдиған болиду. [24] Шу йәрдә
Йәһуда — шәһәрлиридикиләр, деханлар вә пада баққучи көчмән чарвичилар һәммиси
биллә туриду. [25] Чүнки Мән һерип кәткән жан егилириниң һаҗитидин чиқимән, һәр
бир һалидин кәткән жан егилирини йеңиландуримән.
[26] — Мән Йәрәмия буни аңлап ойғандим, әтрапқа қаридим, наһайити татлиқ ухлаптимән.

Исраил вә Йәһуда қайтидин аһалилик болиду

[27] Мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән Исраил җәмәтидә вә Йәһуда
җәмәтидә инсан нәслини вә һайванларниң нәслини терип өстүримән. [28] Шундақ боли-
дуки, Мән уларни жулуш, сөкүш, һалак қилиш, ағдуруш үчүн, уларға нәзиримни салған-
дәк, Мән уларни қуруш вә тикип өстүрүш үчүнму уларға нәзиримни салимән, — дәйду
Пәрвәрдигар.

Йеңи әһдә

[29] Шу күнләрдә улар йәнә: «Атилар аччиқ-чүчүк үзүмләрни йегән, шуңа балиларниң чиши
қериқ сезилиду» дегән мошу мақални һеч ишләтмәйду. [30] Чүнки һәр бириси өз гунайи
үчүн өлиду; аччиқ-чүчүк үзүмләрни йегәнләрниң болса, өзиниң чиши қериқ сезилиду.
[31] Мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән Исраил җәмәти вә Йәһуда
җәмәти билән йеңи әһдә түзимән; [32] бу әһдә уларниң ата-бовилири билән түзгән әһдигә
охшимайду; шу әһдини Мән ата-бовилирини қолидин тутуп Мисирдин қутқузуп йетәк-
лигинимдә улар билән түзгән едим; гәрчә Мән уларниң йолдиши болған болсамму, Ме-
ниң улар билән түзүшкән әһдәмни бузған, — дәйду Пәрвәрдигар. [33] Чүнки шу күнләрдин
кейин, Мениң Исраил җәмәти билән түзидиған әһдәм мана шуки:
— Мән Өз Тәврат-қанунлиримни уларниң ичигә салимән,
Һәмдә уларниң қәлбигиму язимән.
Мән уларниң Илаһи болимән,
Уларму Мениң хәлқим болиду.
[34] Шундин башлап һеч ким өз йеқиниға яки өз қериндишиға: — «Пәрвәрдигарни то-
нуғин» дәп үгитип жүрмәйду; чүнки уларниң әң кичигидин чоңиғичә һәммиси Мени
тонуп болған болиду; чүнки Мән уларниң қәбиһлигини кәчүримән һәмдә уларниң гу-
найини һәргиз есигә кәлтүрмәймән, — дәйду Пәрвәрдигар.

31:23 Йәр. 50:7
31:26 **«— Мән Йәрәмия буни аңлап ойғандим, әтрапқа қаридим, наһайити татлиқ ухлаптимән»** — бәзи алимлар бу айәт кәлгүсидики Исраилниң әһвалини көрситип: «Улар шу чағда: «Биз һазир ойғинип әтрапқа қарисақ, яхши уйқидин бәһримән болдуқ» дәйду» дәп тәрҗимә қилиду. Бизниңчә бәлким Худаниң сөзи Йәрәмияға чүшидә кәлгәндур.
31:29 **«Атилар аччиқ-чүчүк үзүмләрни йегән, шуңа балиларниң чиши қериқ сезилиду»** — демәк, ата-бовимиз яман иш қилған, бирақ биз униң яман ақивитини, Худаниң җазасини көримиз. 30-айәтни көрүң.
31:29 Әз. 18:2, 3
31:30 **«аччиқ-чүчүк үзүмләрни йегәнләрниң болса, өзиниң чиши қериқ сезилиду»** — бу 30-айәттики мақал 29-айәттики мәқулниң әксидур. «Әзакиял пәйғәмбәр» китавида изаһлиғинимиз *(«қошумчә сөз»имиздә, «Әз.» 18:12 тоғрилиқ ейтилған)*дәк, ата-бовилириниң гуналири бала-әвлатлириға мәлум бир тәсири бардур, дәп әкс етиду; лекин Худа һазир йеңи әһдини *(31-34ни көрүң)* улар билән түзмәкчи болидуки, уларниң һәр бириниң Худа билән алаһидә мунасивәт-достлуғи бар болиду, өткәндики ишлар уларға һеч қандақ тәсир йәткүзмәйду.
31:31 Ибр. 8:8
31:33 **«шу күнләрдин кейин»** — бәлким Худа хәлқини өз жутиға қайтурғандин кейин.
31:33 Йәр. 24:7; 30:22; 31:33
31:34 Йәш. 54:13; Йәр. 33:8; Мик. 7:18; Юһ. 6:45; Рос. 10:43

Йеңи әһдигә капаләт бериш

35 Қуяшни күндүздә нур болсун дәп бәргән, ай-юлтузларни кечидә нур болсун дәп бәл-
гүлигән, долқунлирини шарқиритип деңизни қозғайдиған Пәрвәрдигар мундақ дәйду
самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Униң намидур: —
36 — Мошу бәлгүлигәнлирим Мениң алдимдин йоқап кәтсә, — дәйду Пәрвәрдигар, — әнди
Исраилниң әвлатлириму Мениң алдимдин бир әл болуштин мәңгүгә қелиши мүмкин.
37 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Жуқирида асманлар мөлчәрләнсә, төвәндә йәр һуллири
тәкшүрүлүп билинсә, әнди Мән Исраилниң барлиқ әвлатлириниң қилған һәммә қилми-
шлири түпәйлидин улардин ваз кечип ташлиғучи болимән, — дәйду Пәрвәрдигар.

Йерусалим шәһири кеңәйтилиду

38 Мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — шәһәр мәхсус Маңа атилип «Һа-
нанийәлниң мунари»дин «Доқмуш дәрвазиси»ғичә қайтидин қурулиду; 39 әлчәм тани-
си қайтидин өлчәш үчүн шу йәрдин «Гарәб дөңи»гичә, андин Гоатқа бурулуп созули-
ду; 40 җәсәтләр вә қурбанлиқ күллири ташлинидиған пүткүл җилға, шундақла Кидрон
дәриясиғичә һәм шәриққә қарайдиған «Ат дәрвазиси»ниң доқмушиғичә ятқан етизлар-
ниң һәммиси Пәрвәрдигарға пак-муқәддәс дәп һесаплиниду; шәһәр қайтидин һеч жу-
луп ташланмайду, һәргиз қайтидин ағдуруп ташланмайду.

Йәрәмия бир етизни сетивалиду

32 1 Йәһуда падишаси Зәдәкияниң онинчи жили, Йәрәмияға Пәрвәрдигардин
кәлгән сөз төвәндә хатириләнгән (шу жил Небоқаднәсарниң он сәккизинчи
жили еди; 2 Шу чағда Бабил падишасиниң қошуни Йерусалимни қоршувалған еди;
Йәрәмия пәйғәмбәр болса Йәһуда падишасиниң ордисидики каравулларниң һойлисида
қамап қоюлған еди. 3-5 Чүнки Йәһуда падишаси Зәдәкия уни әйипләп: «Немишкә сән:
«Мана, Мән бу шәһәрни Бабил падишасиниң қолиға тапшуримән; у уни ишғал қилиду;
Йәһуда падишаси Зәдәкия калдийләрниң қолидин қечип қутулалмайду; чүнки у Бабил
падишасиниң қолиға тапшурулмай қалмайду; у униң билән йүз туранә сөзлишиду,
өз көзи билән униң көзигә қарайду. У Зәдәкияни Бабилға апириду, у мән униңға
йеқинлишип толуқ бир тәрәп қилғичә шу йәрдә туриду, дәйду Пәрвәрдигар; силәр
калдийләр билән қаршилашсаңларму ғәлибә қилалмайсиләр! — дәйду Пәрвәрдигар» —
дәп бешарәт берисән?» — дәп уни қамап қойған еди). 6 Йәрәмия: — Пәрвәрдигарниң сөзи
маңа келип мундақ дейилди — деди: —
7 Мана, тағаң Шаллумниң оғли Һанамәәл йениңға келип: «Өзәң үчүн Анатоттики ети-
зимни сетивал; чүнки уни сетивелишқа сениң һәмҗәмәтлик һоқуқуң бар» — дәйдиған
болиду.

31:35 Яр. 1:16; Йәш. 51:15
31:40 **«җәсәтләр вә қурбанлиқ күллири ташлинидиған пүткүл җилға»** — мошу «җилға» «һинномниң җилғиси» *(Гә-һинном)*ни көрситиду *(7-бап, 31-32-айәт вә изаһатиниму көрүң)*. Бу җилғиға әхләтләр һәм һәр хил напак нәрсиләр ташлинатти. Бу интайин напак, паскина җилғиниң кәлгүси заманда *(айәтниң иккинчи қисмида ейтилғандәк)* Худаға атап муқәддәс болидиғанлиғи әҗайип иш болиду. Демәк, Худаниң шапқити билән пүткүл шәһәр вә униң һәммиси интайин пак-муқәддәс болиду.
–Йерусалим шәһириниң һазирқи әтраплири бу айәтләрдә көрситилгән җайларда кеңәйтәлмәктә. **«җәсәтләр... ташлинидиған... җилға» .. «Кидрон дәрияси»... «Ат дәрвазиси»** — шәһәрниң җәнубий тәрипигә, «Кидрон дәрияси» шәрқий тәрипигә, «Ат дәрвазиси» болса бәлким шималий тәрипигә җайлашқан еди.
32:3-5 Йәр. 34:3
32:7 **«һәмҗәмәтлик һоқуқи»** — Муса пәйғәмбәргә чүширилгән қанун бойичә, һәр бир Исраиллиққа бир парчә зимин тәқсим қилинған. Әгәр бу зиминни сатмақчи болса, авал өз җәмәтидикиләргә сетивелиш пурсити бериши керәк еди; улар бу «һәмҗәмәт һоқуқи» бойичә уни сетивелишни халмиса, андин башқиларға сетишқа болатти.

[8] Андин Пәрвәрдигарниң дегинидәк тағамниң оғли Һанамәәл, қаравулларниң һойлиси-
да йенимға келип маңа: «Бинyаминниң зиминидики мениң Анатоттики етизимни сети-
валғайсән; чүнки һәмҗәмәт һоқуқи сениңкидур; өзәң үчүн сетивал» — деди; андин мән
буниң һәқиқәтән Пәрвәрдигарниң сөзи екәнлигини билип йәттим. [9] Шуңа мән тағам-
ниң оғли Һанамәәлдин Анатоттики бу етизни сетивалдим; пулни, йәни он йәттә шәкәл
күмүчни гиргә селип өлчидим. [10] Мән тохтам хетигә имза қоюп, үстигә мөһүрни бесип
печәтлидим; буниңға гувачиларни гува бәргүздум, күмүчни таразиға салдим; [11] тохтам
хетини қолумға алдим, — бирисидә сода түзүми вә шәртлири хатирилинип печәтлән-
гән, йәнә бириси печәтләнмигән еди — [12] вә мән тағамниң оғли Һанамәәлниң көз алди-
да, бу сода хетигә имза қойған гувачилар вә қаравулларниң һойлисида олтарған Йәһу-
дийларниң һәммиси алдида хәтләрни Маасеяһниң нәвриси, Нерияниң оғли болған
Баруққа тапшурдум. [13] Уларниң алдида мән Баруққа мундақ тапилап дедим: — [14] Самави
қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Бу
хәтләрни, йәни печәтләнгән вә печәтләнмигән бу тохтам хәтлирини елип, булар узун
вақитқичә сақлансун дәп сапал идиш ичигә салғин; [15] Чүнки самави қошунларниң Сәр-
дари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Кәлгүсидә бу зиминда
һәм өйләр, һәм етизлар, һәм үзүмзарлар қайтидин сетивелиниду.
[16] Мән тохтам хетини Нерияниң оғли болған Баруққа тапшурғандин кейин, Пәрвәрди-
гарға дуа қилип мундақ дедим: —
[17] «Аһ, Рәб Пәрвәрдигар! Мана, Сән асман-зиминни Өзәңниң зор қудритиң вә созулған
билигиң билән ясиғансән; Саңа һеч қандақ иш тәс әмәстур; [18] Сән миңлиған кишиләр-
гә рәһим-шәпқәт көрситисән һәмдә атиларниң қәбиһлигиниң җазасиниму кейин ба-
лилириниң қойниға қайтурисән; аһ Сән улуқ, Қудрәт Егиси Тәңридурсән — Самави қо-
шунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Сениң намиңдур; [19] ой-нишанлириңда улуқ,
қилған ишлириңда қудрәтликсән; көзлириң билән инсан балилириниң өз йоллири вә
қилғанлириниң мевиси бойичә һәр биригә инъам яки җаза қайтуруш үчүн, уларниң
барлиқ йоллирини көзлигүчидурсән; [20] — Сән бүгүнки күнгичә Мисир зиминида, Исра-
ил ичидә һәм барлиқ инсанлар арисида мөҗизилик аламәтләрни һәм карамәтләрни
аян қилип кәлгәнсән; шуңлашқа бүгүнгичә Сениң намиң еғиздин-еғизға тарқилип кәл-
мәктә. [21] Сән мөҗизилик аламәтләр, карамәтләр қудрәтлик қолуң, созулған билигиң вә
дәһшәтлик вәһшәт арқилиқ Өз хәлқиң Исраилни Мисир зиминидин чиқарғансән; [22] Сән
уларға ата-бовилириға тәғдим қилимән дәп қәсәм қилған, сүт һәм бал еқип туридиған
бу зиминни тәғдим қилғансән. [23] Улар дәрвәқә зиминға кирип униңға егә болған; лекин
улар Сениң авазиңға қулақ салмиған, Тәврат-қанунуңда маңмиған; уларға әмир қилған-
ларниң һеч қайсисиға әмәл қилмиған; шуңа Сән бу күлпәтләрниң һәммисини уларниң
бешиға чүшәргәнсән. [24] Мана, шәһәрни бесип кириш үчүн сепилға селип чиқирилған
дөңлүк-потәйләргә қариғайсән! Қилич, қәһәтчилик вә ваба түпәйлидин шәһәр һуҗум
қиливатқан калдийләрниң қолиға тапшурулмай қалмайду; Сән алдин-ала ейтқиниң һа-
зир әмәлгә ашурулди; мана, Өзәң көрисән. [25] Лекин Сән, и Рәб Пәрвәрдигар, гәрчә шәһәр
калдийләрниң қолиға тапшурулидиған болсиму, маңа: «Өзәң үчүн етизни күмүчкә се-
тивал вә буни гувачиларға көргүзгин!?» — дедиң».

32:9 **«он йәттә шәкәл күмүч»** — бир шәкәл 11.4 грам еди; 17 шәкәл 194 грам еди.
32:17 **«Саңа һеч қандақ иш тәс әмәстур»** — ибраний тилида «Саңа һеч қандақ иш карамәт әмәстур».
32:18 Мис. 34:7
32:19 Аюп 34:21; Пәнд. 5:21; Йәш. 28:29; Йәр. 16:17; 17:10
32:21 Мис. 6:7; 2Сам. 7:23; 1Тар. 17:21
32:25 **«Сән, и Рәб Пәрвәрдигар, гәрчә шәһәр калдийләрниң қолиға тапшурулидиған болсиму, маңа: «Өзәң үчүн етизни күмүчкә сетивал вә буни гувачиларға көргүзгин!?» — дедиң»** — мумкинчилиги барки, гәрчә Пәрвәрдигар Йәрәмия вә башқа пәйғәмбәрләр арқилиқ көп қетим Йәһудаға: «Мән силәрни сүргүн қилдуримән»

26 Андин Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға келип мундақ дейилди: —
27 Мана, Мән Пәрвәрдигар, барлиқ әт егилириниң Худасидурмән; Маңа тәс чүшидиған
бирәр иш бармиду? 28 Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән бу шәһәрни кал-
дийләрниң қолиға вә Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қолиға тапшуримән; улар уни
егиливалиду. 29 Бу шәһәргә һуҗум қиливатқан калдийләр униңға бесип кирип от қоюп
уни көйдүриветиду; улар шәһәрдикиләрниң өйлириниму көйдүриветиду; улар бу өй-
ләрниң өгүзлири үстидә Мени ғәзәпләндүрүп Баалға исриқ яққан, ят илаһларға «ша-
рап һәдийә»ләрни қуйған. 30 Чүнки Исраиллар вә Йәһудалар яшлиғидин тартип көз
алдимда пәқәт рәзилликла қилип кәлмәктә; Исраиллар пәқәтла өз қоллири ясиғанлар
билән ғәзивимни қозғиғандин башқа иш қилмиған, — дәйду Пәрвәрдигар. 31 Чүнки бу
шәһәр қурулған күнидин тартип бүгүнки күнгичә Мениң ғәзивим вә қәһримни шундақ
қозғиғучи болуп кәлдики, Мән уни Өз йүзүм алдидин йоқатмисам болмайду. 32 Исраил-
лар вә Йәһудалар — улар вә уларниң падишалири, әмирлири каһинлири, пәйғәмбәрли-
ри, Йәһуда адәмлири вә Йерусалимда туруватқанларниң мени ғәзәпләндүргән барлиқ
рәзиллиги түпәйлидин шәһәрни йоқитимән. 33 Улар Маңа йүзини қаратқан әмәс, бәл-
ки Маңа арқисини қилип тәтүр қариған; гәрчә Мән таң сәһәрдә орнумдин туруп уларға
үгәткән болсамму, улар аңлимай тәлим-тәрбийини қобул қилишни рәт қилған. 34 Улар
Өз намим билән аталған өйдә жиркиничлик бутлирини селип уни булғиған; 35 улар өз
оғул-қизлирини оттин өткүзүп «Моләк»кә атап қурбанлиқ қилиш үчүн «Һинномниң оғ-
линиң җилғиси»дики, Баалға беғишланған «жуқури җайлар»ни қуруп чиққан; Мән улар-
ниң бундақ иш қилишини зади буйруп бақмиғанмән; уларниң Йәһудани гунаға патқузуп,
мошундақ ләнәтлик иш қилсун дегән ой-нийәттә һеч қачан болуп бақмиғанмән.
36 Силәр мошу шәһәр тоғрилиқ: «Дәрһәқиқәт, у қилич, қәһәтчилик вә ваба арқилиқ Ба-
бил падишасиниң қолиға тапшурулиду!» — дәватисиләр; лекин Пәрвәрдигар — Исраил-
ниң Худаси мошу шәһәр тоғрилиқ һазир мундақ дәйду: —
37 Мана Мән, Мән уларни ғәзивим, қәһрим вә зор аччиғим билән һайдиватқән барлиқ
падишалиқлардин жиғимән; Мән уларни қайтидин мошу йәргә епкелимән, уларни
аман-течлиқта турғузимән. 38 Улар Мениң хәлқим болиду, Мән уларниң Худаси болим
ән. 39 Мән улар вә улардин кейин болған балилирини барлиқ күнлиридә Мәндин әйми-
нип яхшилиқ көрсун дәп, уларға бир қәлб, бир йолни ата қилимән.
40 Мән уларға илтипат қилиштин қолумни иккинчи үзмәслигим үчүн улар билән мәң-
гүлүк бир әһдә түзимән; уларниң қайтидин йенимдин чәтлимәслиги үчүн Мән қәлбигә
қорқунучумни салимән. 41 Мән уларға яхшилиқ ата қилиштин һозур елип шатлинимән
вә пүтүн қәлбим, пүтүн җеним билән уларни мошу зиминға тикип турғузимән!
42 Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән худди бу хәлиқниң бешиға бу дәһшәтлик
күлпәтниң һәммисини чүшәргинимдәк, Мән улар тоғрилиқ вәдә қилған барлиқ бә-

---

дәп агаһландурған болсиму, Йәрәмия йәнила: ««ахирқи минутта» Йәһудани Бабилдин қутқузиду» дәп ойлиди.
32:27 **«Маңа тәс чүшидиған бирәр иш бармиду?»** — ибраний тилида «Маңа карамәт чүшидиған бирәр иш бармиду?».
32:27 Чөл. 16:22
32:29 Йәр. 21:10
32:30 **«яшлиғидин тартип...»** — бәлким Исраилниң «әл болғинидин тартип», йәни «Мисирдин чиқиштин тартип» дегән мәнада. Болмиса «етизни ал» дегән сөзниң немә мәнаси бар? Җавап төвәндики айәтләрдә, әлвәттә. **«қоллири ясиғанлар»** — дегән сөзләр яки ясиған бутларни яки яман қилмишлирини көрситиду.
32:33 Йәр. 2:27; 7:13,24,25; 25:3; 26:5; 29:19
32:35 **«Моләк»** — Аммонийларниң чоқунған бути.
32:35 Йәр. 19:5
32:37 Йәр. 23:3; 29:14; 31:10
32:38 Йәр. 24:7; 30:22; 31:1,33
32:41 Йәр. 24:6; Ам. 9:15

хит-бәрикәтләрни уларниң үстигә чүширимән; 43 Силәр мошу зимин тоғрилиқ: «У вәй-
ранә, адәмзатсиз вә һайванатсиздур; калдийләрниң қолиға тапшурулған!» дәйсиләр.
Лекин кәлгүсидә униңда етизлар қайтидин сетивелиниду! 44 Биняминниң жутида,
Йерусалимниң әтрапидики йезилирида, Йәһуданиң шәһәрлиридә, жәнуптики тағлиқ
шәһәрлиридә, ғәриптики «Шәфәлаһ» егизлигидики шәһәрләрдә, Йәһуданиң жәнубий
баяванлиридики шәһәрләрдиму кишиләр қайтидин күмүчкә етизларни сетивалиду,
тохтам хәтлиригә имза қойиду, мөһүрләп, гувачиларни гуваға һазир қилиду; чүнки
Мән уларни сүргүнлүктин қайтуруп әслигә кәлтүримән — дәйду Пәрвәрдигар.

Пәрвәрдигар Исраил вә Йәһудани әслигә кәлтүримән, дәп иккинчи қетим вәдә қилиду

33 1 Йәрәмия техи қаравулларниң һойлисида қамап қоюлған вақтида,
Пәрвәрдигарниң сөзи униңға иккинчи қетим келип мундақ дейилди: —
2 Ишни қилғучи Мән Пәрвәрдигар, ишни шәкилләндүргүчи һәм уни бекиткүчи Мәнки
Пәрвәрдигар мундақ дәймән — Пәрвәрдигар Мениң намимдур — 3 Маңа илтиҗа қил,
Мән саңа жавап қайтуримән, шундақла сән билмәйдиған, бүйүк һәм тилсимат ишлар-
ни саңа аян қилимән. 4 Чүнки дүшмәнниң доң-потәйлиригә һәм қиличиға тақабил
турушқа истиһкамлар қилиш үчүн чеқилған бу шәһәрдики өйләр вә Йәһуда падиша-
лириниң ордилири тоғрилиқ Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
5 «Калдийләр билән қаршилишимән» дәп шәһәргә киргәнләрниң һәммиси, пәқәт Мән
ғәзивим вә қәһримдә урувәткәнләрниң җәсәтлири билән бу өйләрни толдуруш үчүн
кәлгәнләр, халас. Чүнки Мән уларниң барлиқ рәзиллиги түпәйлидин йүзүмни бу
шәһәрдин өрүп йошурғанмән. 6 Һалбуки мана, Мән бу шәһәргә шипа қилип дәрдигә дәр-
ман болимән; Мән уларни сақайтимән, уларға чәксиз арамбәхш һәм һәқиқәтни йешип
аян қилимән. 7 Мән Йәһудани һәм Исраилни сүргүндин қайтуруп әслигә кәлтүримән;
уларни авалқидәк қуруп чиқимән. 8 Мән уларни Мән билән қаршилишип гунаға петип
садир қилған барлиқ қәбиһлигидин пакландуримән, Мениң алдимда гунаға петип,
Маңа асийлиқ қилған барлиқ қәбиһликлирини кәчүримән; 9 йәр йүзидики барлиқ әл-
ләр Мән уларға йәткүзгән барлиқ илтипатни аңлайду, шуниң билән бу шәһәр кишини
шатландуруп, Өзәмгә мәдһийәләрни қозғап, шан-шәрәп кәлтүрүп нам-шөһрәт һасил қи-
лиду; әлләр Мән уларға йәткүзгән барлиқ илтипат вә арамбәхшликтин Мәндин қорқуп
титрәйдиған болиду.
10 Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Силәр мошу йәр тоғрилиқ: «У бир харабилик, адәмзат-
сиз вә һайванатсиз болди!» дәйсиләр — дурус. Лекин харабә болған, адәмзатсиз, аһа-
лисиз, һайванатсиз болған Йәһуданиң шәһәрлиридә вә Йерусалим кочилирида 11 йәнә
тамашиниң садаси, шат-хорамлиқ садаси вә тойи болуватқан жигит-қизниң авази аң-
линиду, шундақла Пәрвәрдигарниң өйигә «тәшәккүр қурбанлиқлири»ни апарғанлар-
ниң «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигарға тәшәккүр ейтиңлар, чүнки
Пәрвәрдигар меһривандур, униң муһәббити мәңгүлүктур» дәйдиған авазлири қайти-

33:2 **«ишни қилғучи»** — немә иш екәнлиги бәлким кейинки 4-26-айәтләрдә тәсвирлиниду.
33:5 **««Калдийләр билән қаршилишимән» дәп шәһәргә киргәнләр... пәқәт Мән ғәзивим вә қәһримдә урувәткәнләрниң җәсәтлири билән бу өйләрни толдуруш үчүн кәлгәнләр, халас. Уларниң барлиқ рәзиллиги түпәйлидин йүзүмни бу шәһәрдин өрүп йошурғанмән»** — оқурмәнләр айәттики башқа хил тәрҗимиләрни учритиши мүмкин. Лекин умумий мәнаси тәрҗимимизниңкидәк болиду.
33:6 **«Һалбуки мана, Мән бу шәһәргә шипа қилип дәрдигә дәрман болимән; Мән уларни сақайтимән, ...»** — шүбһисизки, Худа Йәрәмияға ейтқан «бүйүк һәм тилсимат ишлар» бу айәттин башлап униңға ечип көрситилиду.
33:7 Йәр. 24:6; 31:4; 32:44
33:8 Йәр. 31:34

дин аңлиниду; чүнки Мән сүргүн болғанларни қайтуруп зиминдики аватлиқни әслигә
кәлтүримән, — дәйду Пәрвәрдигар.
[12] Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Хара-
бә болған адәмзатсиз вә һайванатсиз болған бу йәрдә вә униң барлиқ шәһәрлиридә
қой баққучиларниң өз падилирини ятқузидиған қотанлири қайтидин бар болиду.
[13] Җәнубий тағлиқтики шәһәрләрдә, ғәриптики Йәһуданиң «Шәфәлаһ» егизлигидики
шәһәрләрдә, җәнубий баяванлардики шәһәрләрдә, Биняминниң жутида, Йерусалим-
ниң әтрапидики йезилирида вә Йәһуданиң шәһәрлиридиму қой падилири уларни са-
нириғучиниң қоли астидин қайтидин өтиду, — дәйду Пәрвәрдигар.

[14] Мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән Исраил җәмәтигә һәм Йәһуда
җәмәтигә ейтқан шәпқәтлик вәдәмгә әмәл қилимән.
[15] Шу күнләр вә у чағда Мән Давут нәслидин «Һәққаний Шах»ни зиминда өстүрүп чиқи-
римән; У зиминда тоғра һөкүм вә һәққанийлиқ жүргүзиду. [16] Шу күнләрдә Йәһуда
қутқузулиду, Йерусалим арамбәхштә туриду; шу чағда Йерусалим: «Пәрвәрдигар һәққа-
нийлиғимиздур» дегән нам билән атилиду.
[17] Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Давутниң Исраил җәмәтиниң тәхтигә олти-
ришқа лайиқ нәсли үзүлүп қалмайду, [18] яки Лавийлардин болған каһинлардин, «көй-
дүрмә қурбанлиқ», «ашлиқ һәдийә» вә башқа қурбанлиқларни Мениң алдимда дайим
сунидиған адәм үзүлүп қалмайду.
[19] Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға келип мундақ дейилди: —
[20] Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Силәр Мениң күндүз билән түзгән әһдәмни вә кечә
билән түзгән әһдәмни бузуп, күндүз вә кечини өз вақтида кәлмәйдиған қилип қой-
саңлар, [21] шу чағда Мениң Қулум Давут билән түзгән әһдәм бузулуп, униңға: «Өз тәх-
тиңгә һөкүм сүридиған бир оғлуң дайим болиду» дегиним әмәлгә ашурулмайду вә
хизмәткарлирим, каһинлар болған Лавийлар билән түзгән әһдәм бузулған болиду.
[22] Асманлардики қошунлар болған юлтузларни санап болғили болмиғандәк, деңиздики
қумларни өлчәп болғили болмиғандәк, мән қулум Давутниң нәслини вә Өзәмгә хизмәт
қилидиған Лавийларни көпәйтимән.

[23] Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға келип мундақ дейилди: —
[24] Бу хәлиқниң: «Пәрвәрдигар Өзи таллиған бу икки җәмәттин ваз кечип, уларни ташли-
ди» дегинини байқимидиңму? Шуңа улар Мениң хәлқимни: «Кәлгүсидә һеч бир әл-
дөләт болмайду» дәп көзгә илмайду. [25] Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мениң күндүз вә

33:11 Йәр. 7:34
33:12 **«Харабә болған адәмзатсиз вә һайванатсиз болған бу йәрдә вә униң барлиқ шәһәрлиридә қой баққучиларниң өз падилирини ятқузидиған қотанлири қайтидин бар болиду»** — 4-, 10- вә бу 12-айәттә, Пәрвәрдигар Йәрәмияға «Сән билип бақмиған һәм бүйүк һәм тилсимат ишларни саңа көрситимән» дегән вәдиси бойичә, кәлгүси заманда карамәт ишларни көрситидиған үч бешарәт бизгә тонуштурулиду.
33:13 **«санириғучиниң қоли астидин өтүш»** — бәлким қойлар қотанға қайтип киргәндә, улардин һеч қайсисиниң кам қалмаслиғи үчүн тәкшүрүлүштур.
33:14 Йәр. 29:10
33:15 **«...у чағда Мән Давут нәслидин «Һәққаний Шах»ни зиминда өстүрүп чиқиримән...»** — оқурмәнләрниң есидә барки, Худа Давут падиша-пәйғәмбәргә: «Қутқазғучи-Мәсиһ» сениң нәслиңдин чиқиду» дәп вәдә бәргән (*мәсилән, «2Сам.», 7-бапни, Зәбурдики 17-, 44- вә 71-күйләрни һәм мәзкур китап 23:5ниму көрүң*).
33:15 Йәр. 23:5
33:18 Йәр. 17:26
33:24 **«Пәрвәрдигар Өзи таллиған бу икки җәмәттин ваз кечип, уларни ташлиди...»** — «икки җәмәт» шүбһисизки, Исраил вә Йәһудани, йәни Худаниң пүтүн хәлқини көрситиду; демәк, пүткүл Исраил хәлқи өзиниң келәчики тоғрилиқ үмүтсизлинип кәткән. Бәзи алимлар «икки җәмәт» «Давут җәмәти һәм Лавий җәмәти»ни көрситиду, дәп қарайду; лекин бизниңчә кейинки «Мениң хәлқимни ... көзгә илмайду» дегән ибарә һәм 25-, 26-айәтләр

кечини бекиткән əһдəм өзгирип кәтсә, яки асман-зиминдики қанунийәтләрни бекитми-
гән болсам, [26] Мән Яқупниң нәслидин вә Давутниң нәслидин ваз кечип уларни ташлай-
диған болимән, шуниңдәк Ибраһим, Исһақ вә Яқупниң нәсли үстигә һөкүм сүрүш үчүн
Давутниң нәслидин адәм таллимайдиған болимән! Чүнки бәрһәқ, Мән уларни сүргүн-
лүктин қайтуруп уларни әслигә кәлтүримән, уларға рәһимдиллиқ көрситимән.

Пәрвәрдигар Зәдәкияға шум хәвәр йәткүзиду

34 [1] Бабил падишаси Небоқаднәсар, пүтүн қошуни вә һөкүмранлиғиға беқинған
барлиқ падишалиқлар вә әлләрниң һәммиси Йерусалимға вә униң әтрапидики
барлиқ шәһәрләргә җәң қилған вақтида, Пәрвәрдигардин Йәрәмияға кәлгән сөз: —
[2] Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Зәдәкияниң йениға берип униңға
мундақ дегин: — Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, бу шәһәрни Бабил падишасиниң
қолиға тапшуримән, у униңға от қоюп көйдүриветиду. [3] Сән болсаң, униң қолидин қа-
чалмайсән; бәлки сән тутулуп униң қолиға тапшурулисән; сениң көзлириң Бабил пади-
шасиниң көзлиригә қарайду, униң билән йүз туранә сөзлишисән вә сән Бабилға сүргүн
болуп кетисән.
[4] Лекин, и Йәһуда падишаси Зәдәкия, Пәрвәрдигарниң сөзини аңла; Пәрвәрдигар се-
ниң туғраңда мундақ дәйду: — Сән қилич билән өлмәйсән; [5] сән аман-течлиқта өлисән;
ата-бовилириң болған өзәңдин илгәрки падишалар үчүн матәм тутуп хушбуй яққандәк
улар охшашла сән үчүнму хушбуй яқиду; улар сән үчүн: «Аһ, шаһим!» дәп матәм тутиду;
чүнки Мән шундақ вәдә қилғанмән, — дәйду Пәрвәрдигар.
[6] Андин Йәрәмия пәйғәмбәр бу сөзләрниң һәммисини Йәһуда падишаси Зәдәкияға Йе-
русалимда ейтти. [7] Шу чағда Бабил падишасиниң қошуни Йерусалимда вә Йәһудадики
қалған шәһәрләрдә, йәни Лақишта вә Азикаһта җәң қиливататти; чүнки Йәһудадики му-
стәһкәм шәһәрләр арисидин пәқәт буларла ишғал болмиған еди.

Өз қуллириға увал қилғанларға агаһ бериш

[8] Падиша Зәдәкия қуллиримизға азатлиқ җакалайли дәп Йерусалимдикиләрниң һәм-
миси билән әһдини кесип түзгәндин кейин, Пәрвәрдигардин төвәндики бу сөз Йәрәми-
яға кәлди. [9] (әһдә бойичә һәр бири өз ибраний қуллирини, әр болсун, қиз-аял болсун,
қоюветиши керәк еди; һеч қайсиси өз қериндиши болған Йәһудийни қуллуқта қалдур-
маслиғи керәк еди. [10] Әһдигә қошулған барлиқ әмирләр вә барлиқ хәлиқ шуниңға, йәни

«Яқупниң нәсли»ни, йәни Худаниң пүтүн хәлқи *(Исраил вә Йәһуда)*ни көрсәткәчкә, 24-айәтму пүтүн хәлиқни көрситиши керәк.

33:26 Йәр. 31:20

34:1 2Пад. 25; Йәр. 52

34:2 Йәр. 21:10; 32:29

34:3 Йәр. 32:4

34:5 **«Сән үчүн хушбуй яқиду»** — ибраний тилида сөзмусөз болса «сән үчүн көйдүриду» дегәнликтур. Хәқләрниң көйдүргини болса, бизниңчә хушбуй болуши керәк еди. Әмәлийәттә Тәврат һәм Инҗилда өлгәнләр үчүн һәр қандақ қурбанлиқ-һәдийә, нәзир-чирақниң һеч қандақ пайдиси йоқ, дәп көрситилиду.

34:8 **«әһдини кесип түзүш»** — кона заманларда икки тәрәп бир-бири билән әһдә түзмәкчи болса, авал кала яки қойни союп, нимтә *(икки парчә)* қилип парчилайтти; андин икки тәрәп союп икки парчә қилған малниң оттурисидин тәң өтүп бир-биригә қәсәм қилатти. Бу ишниң әһмийити бәлким: «Қайсимиз әһдини бузсақ, Худа уни бу сойған малға охшаш қилсун!» демәкликтур. 18-20-айәтләрни көрүң.

34:8 Мис. 21:2

34:9 **«әһдә бойичә һәр бири өз ибраний қуллирини, ... қоюветиши керәк еди; һеч қайсиси өз қериндиши болған Йәһудийни қуллуқта қалдурмаслиғи керәк еди»** — мүмкинчилиги барки, бу әһдә пәқәт бу әмирләргә қолайлиқ болуши үчүн түзүлгән еди. Қәһәтчилик болған вақитта, өз қуллириға озуқ бериш мәсъулийитидин қечип, қуллирини кәткүзиветәтти.

һәр қайсимиз өз қули яки дедигини қоюветәйли, уларни қуллуқта қалдурувәрмәйли
дегән сөзигә бойсунди. Улар бойсунуп уларни қоюватти. [11] Лекин униңдин кейин улар
бу йолдин йенип қоюватқан қул-дедәкләрни өзигә қайтурувалди. Улар буларни қайти-
дин мәҗбурий қул-дедәк қиливалди).
[12] — Шу чағда Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға келип мундақ дейилди: —
[13] Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мән ата-бовилириңларни Мисир-
ниң зиминидин, йәни «қуллуқ өйи»дин чиқарғинимда, улар билән әһдә түзгән едим;
[14] шу әһдә бойичә һәр бириңлар йәттинчи жилида силәргә өзини сатқан һәр қайси қе-
риндишиңлар болған ибраний кишилирини қоюветишиңлар керәк; у қуллуғунда алтә
жил болғандин кейин, сән уни азатлиққа қоюветишиң керәк, дегән едим. Лекин ата-бо-
вилириңлар буни аңлимай һеч қулақ салмиған. [15] Лекин силәр болсаңлар, шу яман
йолдин йенип, көз алдимда дурус ишни көрүп, һәр бириңлар өз йеқиниға «азат бол»
дәп җакалидиңлар, шуниңдәк Өз намим билән аталған өйдә әһдә түзүдиңлар; [16] лекин
силәр йәнә йенип Мениң намимға дағ кәлтүрүп, һәр бириңлар өз райиға қоюватқан
қулни һәм ихтияриға қоюватқан дедәкни қайтурувелип қайтидин өзәңларға қул-дедәк
болушқа мәҗбурлидиңлар.
[17] Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Силәр маңа қулақ салмидиңлар, һәр бириңлар
өз қериндишиңларға, һәр бириңлар өз йеқиниңларға азат болуңлар дәп һеч җакалими-
диңлар; мана, Мән силәргә бир хил азатлиқни — йәни қиличқа, вабаға вә қәһәтчилик-
кә болған бир азатлиқни җакалаймән; силәрни йәр йүзидики барлиқ падишалиқларға
бир вәһшәт басқучи қилимән. [18] Шуниң билән Мән әһдәмни бузған, көз алдимда кесип
түзгән әһдиниң сөзлиригә әмәл қилмиған кишиләрни болса, улар өзлири союп икки
парчә қилип, оттурисидин өткән һелиқи мозайдәк қилимән; [19] Йәһуданиң әмирлири
вә Йерусалимниң әмирлири, ордидики әләмдарлар, каһинлар, шуниңдәк мозайниң
икки парчисиниң оттурисидин өткән барлиқ хәлиқни болса, [20] Мән уларни дүшмәнли-
риниң қолиға, җенини издигүчиләрниң қолиға тапшуримән; шуниң билән җәсәтлири
асмандики учар-қанатларға вә зиминдики һайванларға озуқ болиду; [21] Йәһуда падиша-
си Зәдәкия вә униң әмирлириниму дүшмәнлириниң қолиға, җенини издигүчиләрниң
қолиға, шундақла силәргә һуҗум қилиштин чекинип турған Бабил падишасиниң қошу-
ниниң қолиға тапшуримән. [22] Мана, Мән әмир қилимән, — дәйду Пәрвәрдигар, вә улар
бу шәһәр алдиға йәнә келиду; улар униңға һуҗум қилип от қоюп көйдүриветиду; вә Мән
Йәһуданиң шәһәрлирини вәйранә, һеч адәмзатсиз қилимән.

Йәһуданиң вапасизлиғи, Рәкабийларниң вападарлиғи

35 [1] Йәһуда падишаси Йосияниң оғли Йәһоакимниң күнлиридә, Пәрвәрдигардин
Йәрәмияға сөз келип: —
[2] «Рәкабниң җәмәтидикиләрниң йениға берип улар билән сөзлишип уларни Пәрвәр-

34:11 **«Лекин униңдин кейин улар бу йолдин йенип қоюватқан қул-дедәкләрни өзигә қайтурувалди... қул-дедәк қиливалди»** — бу вақиә Бабилниң қошуни Йерусалимни қоршивелиштин вақитлиқ ваз кечип Мисир билән җәң қилишқа кәткән вақтида болған болуши мүмкин. Әмирләр вә хәлиқ бәлким хәтәрлик пәйт биздин өтүп кәтти, Худадин қорқиверишимизниң һаҗити йоқ, дейиши мүмкин еди. 21-22-айәтләрни 35-бап, 5-7-айәтләр билән селиштуруң.
34:14 Мис. 21:2; Қан. 15:12
34:17 Қан. 28:25; Йәр. 15:4; 24:9,10
34:20 Йәр. 7:33; 16:4; 19:7
34:21 Йәр. 37:11
35:1 **«Йәһоакимниң күнлиридә»** — бу вақиә Зәдәкия падиша тәхткә олтарған вақитта, йәни жуқурида ейтилған бешарәтләрдин илгири болған еди, әлвәттә.

дигарниң өйигә апирип, униң кичик өйлириниң биригә тәклип қилип уларниң алдиға
шарап тутқин» — дейилди.
[3] Шуниң билән мән Хабаззиниянiң нәвриси, Йәрәмияниң оғли Жаазанияни, униң уки-
лирини вә барлиқ бала-җақилирини, шуниңдәк Рәкабниң пүткүл җамәтини елип ке-
лишкә чиқтим; [4] Мән уларни Пәрвәрдигарниң өйигә, Игдалияниң оғли, Худаниң адими
болған Һананниң оғуллириға тәвәлик өйгә апардим; бу өй әмирләрниң өйиниң йенида,
Шаллумниң оғли, ишикбақар Маасейаһниң өйиниң үстидә еди; [5] мән Рәкабниң җәмәти-
дикиләрниң алдиға шарапқа лиқ толған пиялиләр вә қәдәһләрни қоюп уларға: «Шара-
пқа еғиз тегиңлар!» — дедим.
[6] Улар маңа мундақ деди: «Биз шарапни ичмәймиз; чүнки әҗдадимиз Рәкабниң оғли
Йонадаб бизгә: «Силәр вә оғул-әвлатлириңлар зади шарап ичмәңлар; [7] йәнә келип өй-
ләрни қурмаңлар, нә уруқ териманлар, нә үзүмзарларни тикмәңлар, нә булардин һеч
қайсисиға зади егә болмаңлар; барлиқ күнлириңларда чедирларда туруңлар; шуниң
билән силәр туруватқан зиминда узун күнләрни көрисиләр» — дәп әмир қалдурған.
[8] Шуниң билән бизниң әҗдадимиз Рәкабниң оғли Йонадабниң: «Барлиқ күнүңлар-
да зади шарап ичмәңлар» дегән авазиға қулақ селип, биз вә бизниң аяллиримиз һәм
оғул-қизлиримиз униң әмригә толуқ әмәл қилип кәлгәнмиз; [9] биз йәнә турғидәк өйләр-
ни салмиған; биздә һеч үзүмзар, етиз, уруқ дегәнләр йоқ; [10] бәлки биз чедирларда туруп
кәлдуқ, әҗдадимиз Йонадабниң бизгә барлиқ әмир қилғанлириға әмәл қилип кәлдуқ.
[11] Лекин Бабил падишаси Небоқаднәсар зиминға бесип киргәндә, шундақ иш болдики,
биз: «Барайли, Калдийләрниң қошуни һәм Сурийәниң қошунидин қечип Йерусалим
шәһиригә кирәйли» — дедуқ. Мана шу сәвәптин Йерусалимда туруватимиз».
[12] Андин Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға келип мундақ дейилди: —
[13] «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ
дәйду: — Барғин, Йәһудадикиләр вә Йерусалимда туруватқанларға мундақ дегин: —
Буниңдин тәрбийә алмамсиләр, шуниңдәк Мениң сөзлиримгә қулақ салмамсиләр? —
дәйду Пәрвәрдигар. [14] — Мана, Рәкабниң оғли Йонадабниң оғул-пәрзәнтлиригә «шарап
ичмәңлар» дәп тапилиған сөзлиригә әмәл қилинип кәлгән; бүгүнки күнгичә улар һеч
шарап ичип бақмиған, чүнки улар атисиниң әмригә итаәт қилған. Лекин Мән таң сәһәрдә
орнумдин туруп силәргә сөз қилип кәлгән болсамму, силәр Маңа һеч қулақ салмиған-
силәр. [15] Мән таң сәһәрдә орнумдин туруп қуллирим болған пәйғәмбәрләрни әвәтип:
«Һәр бириңлар һазир өз рәзил йолуңлардин йенип, қилмишиңларни түзитиңлар, башқа
илаһларға әгишип чоқунмаңлар; шундақ қилсаңлар Мән ата-бовилириңларға тәғдим
қилған зиминда турувирисиләр» дәп кәлгәнмән; лекин силәр Маңа қулақ салмай һеч
аңлимиғансиләр. [16] Бәрһәқ, Рәкабниң оғли Йонадабниң әвлатлири атисиниң уларға
тапилиған әмригә әмәл қилған; лекин бу хәлиқ Маңа һеч қулақ салмиғандур. [17] Шуңа
самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду:
— Мана, Мән Йәһуданиң үстигә һәм Йерусалимниң үстигә Мән алдин-ала ейтқан барлиқ
балаю-апәтни чүширимән; чүнки Мән уларға сөз қилған, лекин улар аңлимиған; Мән
уларни чақирған, лекин улар җавап бәрмигән».
[18] Андин Йәрәмия Рәкаб җәмәтигә мундақ деди: — Самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Чүнки силәр атаңлар Йонадабниң
әмригә итаәт қилип, барлиқ йол- йоруқлирини тутуп, силәргә тапилиғанлириниң һәм-

35:10 **«биз чедирларда туруп кәлдуқ, әҗдадимиз Йонадабниң бизгә барлиқ әмир қилғанлириға әмәл қилип кәлдуқ»** — җәмий болуп 250 жиллиқ мәзгил ичидә. «Рәкабниң оғли Йонадаб» бәлким «2Пад.» 10:15дә тилға елинған «Рәкабниң оғли Йәһонадаб» болуши мумкин.
35:14 Йәр. 11:7; 25:3; 26:5; 29:19; 32:33
35:15 Йәр. 18:11; 25:5

миси бойичә иш көрүп кәлгәнсиләр, — [19] әнди самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Рәкабниң оғли Йонадабниң нәсли-
дин алдимда хизмәт қилғучи һәргиз үзүлүп қалмайду.

Падиша Йәһоаким бешарәт хатириләнгән орам язмини көйдүриду

36 [1] Йәһуда падишаси Йосияниң оғли Йәһоакимниң төртинчи жили, Йәрәмияға
Пәрвәрдигардин төвәндики сөз кәлди: —
[2] Өзәңгә орам қәғәз алғин; униңға Йосияниң күнлиридә саңа сөз қилғинимдин тартип
бүгүнки күнгичә Мән Исраилни әйиплигән, Йәһудани әйиплигән һәм барлиқ әлләрни
әйиплигән, саңа ейтқан сөзләрниң һәммисини язғин. [3] Йәһуданиң җамәти бәлким Мән
бешиға чүшәрмәкчи болған барлиқ балаю-апәтни аңлап, һәр бири өзлириниң рәзил йо-
лидин янармекин; улар шундақ қилса, Мән уларниң қәбиһлигини вә гунайини кәчүрүм
қилимән. [4] Шуниң билән Йәрәмия Нерияниң оғли Баруқни чақирди; Баруқ Йәрәмияниң
ағзидин чиққанлирини аңлап Пәрвәрдигарниң униңға ейтқан сөзлириниң һәммисини
бир орам қәғәзгә йезип бәрди. [5] Йәрәмия Баруққа тапилап мундақ деди: — Өзәм қамап
қоюлғанмән; Пәрвәрдигарниң өйигә киришимгә рухсәт йоқ; лекин өзәң берип киргин;
[6] Пәрвәрдигарниң өйидә роза тутқан бир күнидә, сән ағзимдин чиққанлирини аңлап
язған, Пәрвәрдигарниң бу орам язмида хатириләнгән сөзлирини хәлиқниң қулақли-
риға йәткүзгин; һәммә шәһәрләрдин кәлгән Йәһудадикиләрниң қулиқиғиму йәткүзгин.
[7] Улар бәлким Пәрвәрдигар алдиға дуа-тилавитини қилип һәр бири өзлириниң рәзил
йолидин янармекин; чүнки Пәрвәрдигарниң бу хәлиққә агаһландурған ғәзиви вә қәһри
дәһшәтликтур. [8] Нерияниң оғли Баруқ Йәрәмия пәйғәмбәр униңға тапилиғининиң һәм-
мисини ада қилип, Пәрвәрдигарниң өйидә Пәрвәрдигарниң сөзлирини оқуп җакалиди.
[9] Йәһуда падишаси Йосияниң оғли Йәһоаким тәхткә олтарған бәшинчи жили тоққу-
зинчи айда шундақ болдики, барлиқ Йерусалимдикиләр һәмдә Йәһуда шәһәрлиридин
чиқип Йерусалимға кәлгән барлиқ хәлиқ үчүн, Пәрвәрдигар алдида бир мәзгил роза
тутушимиз керәк дәп елан қилинди. [10] Шу вақит Баруқ Пәрвәрдигарниң өйигә кирип,
пүтүкчи Шафанниң оғли Гәмарияниң өйидә туруп, Йәрәмияниң сөзлирини барлиқ
хәлиқниң қулиқиға йәткүзүп оқуди; бу өй Пәрвәрдигарниң өйиниң жуқуриқи һой-
лисидики «Йеңи дәрваза»ға җайлашқан еди. [11] Шафанниң нәвриси, Гәмарияниң оғли
Микаһ болса язмидин Пәрвәрдигарниң сөзлириниң һәммисигә қулақ салди. [12] Андин у
падишаниң ордисиға чүшүп пүтүкчиниң өйигә киривиди, мана, әмирләрниң һәммиси
шу йәрдә олтиратти; пүтүкчи Әлишама, Шемаяниң оғли Делая, Акборниң оғли Әлна-
тан, Шафанниң оғли Гәмария вә Һананияниң оғли Зәдәкия қатарлиқ барлиқ әмирләр
шу йәрдә олтиратти. [13] Шуниң билән Микаһ Баруқниң сөзлигәнлирини хәлиқниң қу-
лиқиға йәткүзүп оқуғанда өзи аңлиған барлиқ сөзләрни уларға баян қилди. [14] Шуниң

35:19 **«Рәкабниң оғли Йонадабниң нәслидин алдимда хизмәт қилғучи һәргиз үзүлүп қалмайду»** — уларниң Худа алдида немә хизмәт қилидиғанлиғи Муқәддәс Китапта хатириләнгән әмәс; амма Йәһудийларниң кейинки хатирилири бойичә уларниң кейинки ибадәтханида қурбангаһта от үчүн отун елип бериш хизмити бар еди. Рәкабийлар тоғрилиқ йәнә «Қошумчә сөз»имизни көрүң.

36:2 Йәш. 8:1; Йәр. 30:2

36:8 **«Нерияниң оғли Баруқ Йәрәмия пәйғәмбәр униңға тапилиғининиң һәммисини ада қилип, Пәрвәрдигарниң өйидә Пәрвәрдигарниң сөзлирини оқуп җакалиди»** — Баруқниң чоң атиси Маасеяһ Йерусалимниң шәһәр башлиғи болған еди *(32:12ни һәм «2Тар.» 34:8ни көрүң)*. У мошу ишни қилғанда бәлким өзиниң җенини вә келәчикини тәвәккүл қилған. Униң Йәрәмияға һәмраһ болушниң интайин җапалиқ вә хәтәрлик екәнлигини чүшиниш үчүн 45-бапни көрүң.

36:10 **«пүтүкчи Шафан»** — Шафан тоғрилиқ «1Пад.» 22-бапни көрүң. **«жуқуриқи һойла»** — болса «1Пад.» 6:36 һәм 7:12дә «ички һойла» дегән нам билән аталған. «Йеңи дәрваза» «Йәр.» 26:10дә тилға елинған. Шүбһисизки, Баруқ шу йәрдә туруп Йәрәмияниң сөзини оқуйтти, барлиқ хәлиқ аңлалайтти.

билән барлиқ әмирләр Кушиниң әвриси, Шәләмияниң нәвриси, Нәтанияниң оғли Йәһу-
дийни Баруқниң йениға әвәтип униңға: «Сән хәлиқниң қулиқиға йәткүзүп оқуған орам
язмини қолуңға елип йенимизға кәл» — деди. Шуниң билән Нерияниң оғли Баруқ орам
язмини қолиға елип уларниң йениға кәлди. 15 Улар униңға: «Олтар, уни қулиқимизға
йәткүзүп оқуп бәр» — деди. Баруқ уни уларға аңлитип оқуди.

16 Шундақ болдики, улар барлиқ сөзләрни аңлиғанда, алақзадә болуп бир-биригә қа-
ришип: «Бу сөзләрниң һәммисини падишаға йәткүзмисәк болмайду» — деди. 17 Андин
Баруқтин: «Бизгә дегин әнди, сән бу сөзләрниң һәммисини қандақ яздиң? Уларни Йәрә-
мияниң өз ағзидин аңлидиңму?» — дәп сориди.
18 Баруқ уларға: «У бу сөзләрниң һәммисини өз ағзи билән маңа ейтти, мән орам қәғәзгә
сияһ билән яздим» — деди.
19 Әмирләр Баруққа: «Барғин, сән вә Йәрәмия мөкүвелиңлар. Қәйәрдә болсаңлар һеч
кимгә билдүрмәңлар» — деди. 20 Шуниң билән улар орам язмини пүтүкчи Әлишаманиң
өйигә тиқип қоюп, ордиға кирип падишаниң йениға келип, бу барлиқ сөзләрни униң
қулиқиға йәткүзди.
21 Падиша Йәһудийни язмини елип келишкә әвәтти, у уни Әлишаманиң өйидин епкәл-
ди. Йәһудий уни падишаниң қулиқиға вә падишаниң йенида турған барлиқ әмирләр-
ниң қулақлириға йәткүзүп оқуди. 22 Шу чағ тоққузинчи ай болуп, падиша «қишлиқ өй-
»идә олтиратти; униң алдидики очақта от қалақлиқ еди. 23 Шундақ болдики, Йәһудий
униңдин үч-төрт сәһипини оқуғанда, падиша қәләмтираши билән бу қисмини кесип,
язминиң һәммисини бир-бирләп отта көйүп йоқиғичә очақтики отқа ташлиди. 24 Ле-
кин бу барлиқ сөзләрни аңлиған падиша яки хизмәткарлириниң һеч қайсиси қорқми-
ди, улардин кийим-кечәклирини житқанлар йоқ еди. 25 Униң үстигә Әлнатан, Делая вә
Гәмариялар падишадин орам язмини көйдүрмәслигини өтүнгән еди, лекин у уларға
қулақ салмиди. 26 Падиша болса шаһзадә Йераһмәәл, Азриәлниң оғли Серая вә Абдәәл-
ниң оғли Шәләмияни пүтүкчи Баруқни вә Йәрәмия пәйғәмбәрни қолға елишқа әвәтти;
лекин Пәрвәрдигар уларни йошуруп сақлиди.

Иккинчи орам язма

27 Падиша Баруқ Йәрәмияниң ағзидин аңлап язған сөзләрни хатирилигән орам язмини
көйдүрүвәткәндин кейин, Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға келип мундақ дейилди: —
28 Йәнә бир орам қәғәзни елип, униңға Йәһуда падишаси Йәһоаким көйдүрүвәткән би-
ринчи орам язмида хатириләнгән барлиқ сөзләрни язғин. 29 Вә Йәһуда падишаси Йәһо-
акимға мундақ дегин: — Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Сән бу орам язмини көйдүрүвәт-
тиң вә Мениң тоғрилиқ: Сән униңға: «Бабил падишаси чоқум келип бу зиминни вәйран
қилиду, униңдин һәм инсанни һәм һайванни йоқитиду» — дәп йезишқа қандақму пе-
тиндиң?» — дедиң. 30 Шуңа Пәрвәрдигар Йәһуда падишаси Йәһоаким тоғрилиқ мундақ
дәйду: — Униң нәслидин Давутниң тәхтигә олтиришқа һеч адәм болмайду; униң җә-
сити сиртқа ташливетилип күндүздә иссиқта, кечидә қиравда очуқ ятиду. 31 Мән униң
вә нәслиниң бешиға, хизмәткарлириниң бешиға қәбиһлигиниң җазасини чүширимән;
Мән уларниң үстигә, Йерусалимда туруватқанларниң үстигә һәм Йәһуданиң адәмлири
үстигә Мән уларға агаһландурған барлиқ күлпәтләрни чүширимән; чүнки улар Маңа
һеч қулақ салмиған. 32 Шуниң билән Йәрәмия башқа бир орам қәғәзни елип Нерияниң

36:23 **«қәләмтираш билән кесиш»** — адәттә бу сайманни диванбеги яки пүтүкчи «орам язмилар»ни ясап тәйярлашқа ишлитәтти. Мошу йәрдә әксичә қиммәтлик бир орам язмини йоқитиш үчүн ишләткән.
36:30 Йәр. 22:19

оғли Баруққа бәрди; у Йәрәмияниң ағзиға қарап Йәһуда падишаси Йәһоаким отта көй-
дүрүвәткән орам язмида хатириләнгән һәммә сөзләрни язди; улар бу сөзләргә охшай-
диған башқа көп сөзләрниму қошуп язди.

Зәдәкия падиша болған чағдики бәзи вақиәләр — кириш сөз

37 [1] Бабил падишаси Небоқаднәсар Зәдәкияни Йәһуданиң зиминиға падиша қилди;
шуниң билән у Йосияниң оғли Йәһоакимниң оғли Конияниң орниға һөкүм сүрди.
[2] У, яки хизмәткарлири, яки зиминдики хәлиқ Пәрвәрдигарниң Йәрәмия пәйғәмбәр
арқилиқ ейтқан сөзлиригә һеч қулақ салмиди.

Зәдәкия Худадин ярдәм тиләйду

[3] Падиша Зәдәкия Шәләмияниң оғли Йәһукални һәм каһин Маасеяһниң оғли Зәфани-
яни Йәрәмия пәйғәмбәрниң йениға әвәтип униңға: «Пәрвәрдигар Худайимизға биз
үчүн дуа қилғайсән» — дегүзди [4] (шу чағда Йәрәмия зинданда қамақлиқ әмәс еди; у
хәлиқ арисиға чиқип-киришкә әркин еди. 5 Пирәвнниң қошуни Мисирдин чиққан
еди; Йерусалимни қоршивалған Калдийләр буларниң хәвирини аңлап Йерусалимдин
чекинип кәткән еди.)
[6] Андин Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмия пәйғәмбәргә келип мундақ дейилиди: —
[7] Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Силәрни маңа илтиҗа қилдуруп
издәшкә әвәткән Йәһуда падишасиға мундақ дәңлар: — Мана, силәргә ярдәм беримиз
дәп чиқип кәлгән Пирәвнниң қошуни болса, өз зиминиға, йәни Мисирға қайтип кетиду.
[8] Андин Калдийләр бу шәһәргә қайтип келип җәң қилип уни ишғал қилиду, уни от қоюп
көйдүриветиду. [9] Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Өз-өзәңларни алдап: «Калдийләр биз-
дин чекинип кәткән» — демәңлар; улар кәткән әмәс! [10] Чүнки гәрчә силәр өзәңларға җәң
қилидиған Калдийләрниң толуқ қошунини урувәткән болсаңларму вә уларниңкидин
пәқәт яриланғанларла қалған болсиму, уларниң һәр бири йәнила өз чедиридин туруп
бу шәһәрни от қоюп көйдүрүвәткән болатти.

Йәрәмия қолға елинип әрз қилиниду

[11] Пирәвнниң қошуни түпәйлидин Калдийләрниң қошуни Йерусалимдин чекинип
турған вақитта, шу вақиә йүз бәрди: —
[12] Йәрәмия Биняминдики зиминға йол елип, шу йәрдики җутдашлири арисидин өз не-
сивисини егиләш үчүн Йерусалимдин чиққанда, [13] у «Бинямин дәрвазиси»ға йәткәндә,
Һананияниң нәвриси, Шәләмияниң оғли күзәт беги Ирия шу йәрдә туратти; у: «Сән Кал-
дийләргә чекинип тәслим болмақчисән!» дәп уни тутувалди. [14] Йәрәмия: «Ялған! Мән
Калдийләр тәрәпкә қечип тәслим болмақчи әмәсмән!» — деди. Лекин у униңға қулақ
салмиди; Ирия Йәрәмияни қолға елип уни әмирләр алдиға апарди.
[15] Әмирләр болса Йәрәмиядин ғәзәплинип уни урғузуп, уни диванбеги Йонатанниң
өйидики қамақханиға солиди; чүнки улар шу өйни зинданға айландурған еди. [16] Йәрә-

---

36:32 **«у Йәрәмияниң ағзиға қарап Йәһуда падишаси Йәһоаким отта көйдүрүвәткән орам язмида хатириләнгән һәммә сөзләрни язди»** — биринчи «орам язма»ниң мәзмуни бәлким «Йәрәмия»дики 1-20-баплар еди.
37:1 **«Кония»** — «Йәконияһ»ниң башқа бир атилиши.
37:5 **«Пирәвнниң қошуни Мисирдин чиққан еди; Йерусалимни қоршивалған калдийләр буларниң хәвирини аңлап Йерусалимдин чекинип кәткән еди»** — шу вақиә бәлким миладийәдин илгири 588-жили болған еди; «Пирәвн» Мисирниң падишаси Пирәвн-Хофрани көрситиду *(44:30ни көрүң)*.
37:5 Йәр. 34:21
37:15 **«Әмирләр болса Йәрәмиядин ғәзәплинип уни урғузуп,...»** — мошундақ рәзиллик қилған әмирләр Зәдәкия падишалиғидики әмирләр еди. 36-бапта көрситилгән, Худадин қорққан яхши әмирләр болса, Йәһоаким

мия зиндандики бир гундиханиға қамилип, шу йәрдә узун күнләр ятқандин кейин,
[17] Зәдәкия падиша адәм әвәтип шу йәрдин ордисиға елип кәлди. У шу йәрдә астиртин
униңдин: «Пәрвәрдигардин сөз барму?» дәп сориди. Йәрәмия: «Бар; сән Бабил падиша-
синиң қолиға тапшурулисән» — деди.
[18] Йәрәмия Зәдәкия падишаға илтиҗа қилип: — «Мән саңа яки хизмәткарлириңға яки
бу хәлиққә немә гуна қилғинимға, бу зинданға қамап қойдуңлар? [19] Силәргә бешарәт
берип: «Бабил падишаси саңа яки бу зиминға җәң қилишқа чиқмайду!» дегән пәйғәм-
бәрлириңлар қени?» — деди
[20] — «Әнди и падиша тәхсир, сөзлиримгә қулақ селишиңни өтүнимән; илтиҗайим ал-
диңда иҗабәт болсун, дәп өтүнимән; диванбеги Йонатанниң өйигә мени қайтқузмиғай-
сән; сән ундақ қилсаң, шу йәрдә өлимән».
[21] Зәдәкия падиша пәрман чүширип, Йәрәмияни қаравулларниң һойлисида турғузушни,
шуниңдәк шәһәрдики һәммә нан түгәп кәтмисила, униңға һәркүни «Навай кочиси»дин
бир нан берилишни тапилиди; шуниң билән Йәрәмия қаравулларниң һойлисида турди.

Йәрәмия хаин дәп әрз қилинип су азгилиға ташлиниду

38 [1] Маттанниң оғли Сәфатия, Пашхурниң оғли Гәдалия, Шәмәлияниң оғли Җукал
вә Малкияниң оғли Пашхурлар болса Йәрәмияниң хәлиққә: — [2] «Пәрвәрдигар
мундақ дәйду: — Бу шәһәрдә қелип қалған адәмләр болса қилич, қәһәтчилик вә ваба
билән өлиду; лекин кимки чиқип Калдийләргә тәслим болса һаят қалиду; җени өзигә
олҗидәк қалиду; у һаят қалиду. [3] Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Бу шәһәр чоқум Бабил
падишасиниң қошуниниң қолиға тапшурулиду, у уни ишғал қилиду» — дәватқан
сөзлирини аңлиди.
[4] Әмирләр падишаға: «Силидин өтүнимиз, бу адәм өлүмгә мәһкүм қилинсун; чүнки не-
мишкә униң бу шәһәрдә қелип қалған җәңгивар ләшкәрләрниң қоллирини вә хәлиқниң
қоллирини аҗиз қилишиға йол қоюлсун? Чүнки бу адәм хәлиқниң мәнпәәтини әмәс,
бәлки зийинини издәйду» — деди.
[5] Зәдәкия падиша: «Мана, у силәрниң қоллириңларға тапшурулди; силәрниң йолуңлар-
ни тосқидәк мән падиша қанчилик бир адәм едим?» — деди.
[6] Шуниң билән улар Йәрәмияни тутуп қаравулларниң һойлисидики шаһзадә Малкия-
ниң су азгилиға ташливәтти; улар Йәрәмияни арғамчилар билән униңға чүшәрди; аз-
галда болса су болмай, пәқәт патқақла бар еди; Йәрәмия патқаққа петип кәтти.

Ефиопийәлик ағват Йәрәмияни азгалдин қутқузиду

[7] Амма падишаниң ордисидики бир ағват Ефиопийәлик Әбәд-Мәләк Йәрәмияниң су аз-
гилиға қамап қоюлғанлиғини аңлиди шу чағда падиша болса «Бинямин дәрвазиси»да
олтиратти. [8] Әбәд-Мәләк ордидин чиқип падишаниң йениға берип униңға: [9] «И пади-
шаһиаләм, бу адәмләрниң Йәрәмия пәйғәмбәргә барлиқ қилғини, уни су азгилиға
ташливәткини интайин әсәбий рәзилликтур; у әшу йәрдә қәһәтчиликтин өлүп қалиду;
чүнки шәһәрдә озуқ-түлүк қалмиди» — деди.
[10] Падиша Ефиопийәлик Әбәд-Мәләккә буйруқ берип: «Мошу йәрдин оттуз адәмни өзәң
билән елип берип, Йәрәмия пәйғәмбәрни өлүп кәтмәслиги үчүн су азгилидин елип

падишалиғидики әмирләр еди; бу вақиәдин илгирила улар Йәконияһ падиша билән биллә *(миладийәдин илгәрки 597-жили)* Бабилға сүргүн болған еди.

37:21 Йәр. 32:2

38:2 Йәр. 21:9

38:7 **«бир ағват Ефиопийәлик»** — «ағват» дегән бу сөз бәзидә пәқәт «әмәлдар»нила билдүриду.

чиқарғин» — деди. [11] Шуниң билән Әбәд-Мәләк адәмләрни елип уларға йетәкчилик қи-
лип, падишаниң ордисидики ғәзнининиң астидики өйгә кирип шу йәрдин лата-пута вә
жул-жул кийимләрни елип, уларни танилар билән азгалға, Йәрәмияниң йениға чү-
ширип бәрди. [12] Ефиопийәлик Әбәд-Мәләк Йәрәмияға: — Бу лата-пута вә жондақ кийим-
ләрни қолтуқлириң һәм танилар арисиға тиқип қойғин — деди. Йәрәмия шундақ қилди.
[13] Шуниң билән улар Йәрәмияни танилар билән тартип, су азгилидин чиқарди; Йәрәмия
йәнила қаравулларниң һойлисида турди.

Зәдәкия астиртин мәслиһәт сорайду, Йәрәмия жавап бериду

[14] Падиша Зәдәкия адәм әвәтип Йәрәмия пәйғәмбәрни Пәрвәрдигарниң өйидики үчин-
чи кириш ишигигә, өз йениға апарғузди. Падиша Йәрәмияға: — Мән сәндин бир ишни
соримақчимән; уни мәндин йошурмиғайсән — деди.
[15] Йәрәмия Зәдәкияға: «Мән уни саңа аян қилсам, сән мени җәзмән өлүмгә мәһкүм қил-
мамсән? Мән саңа мәслиһәт бәрсәм, сән аңлимайсән!» — деди.
[16] Падиша Зәдәкия Йәрәмияға астиртин қәсәм ичип униңға: «Бизгә җан-тиник ата
қилған Пәрвәрдигарниң һаяти билән қәсәм ичимәнки, мән сени өлүмгә мәһкүм қил-
маймән, яки сени җениңни издигүчи кишиләрниң қолиға тапшурмаймән» — деди.
[17] Йәрәмия Зәдәкияға: Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң
Худаси мундақ дәйду: — Сән ихтиярән Бабил падишасиниң әмирлириниң йениға чиқип
тәслим болсаң, җениң һаят қалиду вә бу шәһәр отта көйдүрүветилмәйду; сән вә өйдики-
лириң һаят қалисиләр. [18] Лекин сән чиқип Бабил падишасиниң әмирлиригә тәслим бол-
мисаң, бу шәһәр калдийләрниң қолиға тапшурулиду, улар униңға от қоюп көйдүрүве-
тиду, сән уларниң қолидин қачалмайсән — деди.
[19] Падиша Зәдәкия Йәрәмияға: «Мән Калдийләргә чиқип тәслим болған Йәһудийлар-
дин қорқимән; Калдийләр бәлким мени уларниң қолиға тапшуруши, улар мени қий-
ин-қистақ қилиши мүмкин» — деди.
[20] Йәрәмия мундақ деди: — Улар сени тапшурмайду. Сәндин өтүнимәнки, гепимгә ки-
рип Пәрвәрдигарниң авазиға итаәт қилғайсән; шундақ қилсаң саңа яхши болиду, җе-
ниң һаят қалиду. [21] Лекин сән чиқип тәслим болушни рәт қилсаң, Пәрвәрдигар маңа аян
қилған иш мундақ: — [22] мана, Йәһуда падишасиниң ордисида қалған барлиқ қиз-аяллар
Бабил падишасиниң әмирлириниң алдиға елип кетилиду. Шуниң билән бу қиз-аяллар
саңа тәнә қилип: «Сениң җан достлириң сени езиқтурди; улар сениң үстүңдин ғәлибә
қилди; әнди һазир путлириң патқаққа питип кәткәндә, улар йүз өрүп саңа арқисини
қилди!» — дәйду. [23] Сениң барлиқ аяллириң һәм балилириң калдийләргә елип кетили-
ду. Сән өзәң уларниң қолидин қачалмайсән; чүнки сән Бабил падишасиниң қоли билән
тутуветилинисән, шундақла сән бу шәһәрниң отта көйдүрүветилишигә сәвәпчи болисән.
[24] Зәдәкия Йәрәмияға мундақ деди: — Сән бу сөһбитимизни башқа һеч кимгә чандур-
миғин, шундила сән өлмәйсән. [25] Әмирләр мениң сән билән сөзләшкинимни аңлап йе-
ниңға келип сәндин: «Сениң падишаға немә дегәнлириңни, шундақла униң саңа қандақ
сөзләрни қилғанлиғини бизгә ейт; уни биздин йошурма; шундақ қилсаң биз сени өлтүр-
маймиз» десә, [26] ундақта сән уларға: «Мән падишаниң алдиға: «Мени Йонатанниң өйигә

38:16 Йәш. 57:16
38:22 **«сениң җан достлириң сени езиқтурди»** — «сениң җан достлириң» падишаниң «мәслиһәтчи»лири һәм «пәйғәмбәрлири»ни көрситиду. Улар падишани «Мисирға иттипақдаш болуп Бабилға исиян көтирәйли» дәп аздуруп балаю-апәтни кәлтүргән еди.
38:24 **«чандурмиғин ...сән өлмәйсән»** — бәлким падиша униңға тәһдид селиш үчүн әмәс, бәлки «Мисирға иттипақдаш болайли» дегән әмирләр бу сөһбәтниң мәзмунини аңлап қалса Йәрәмияни өлтүрүши мүмкин, демәкчи.

қайтқузмиғайсән, болмиса, мән шу йәрдә өлимән» — дегән илтиҗайимни қойғанмән»
— дәйсән.
[27] Дәрвәқә әмирләрниң һәммиси Йәрәмияниң йениға келип шуни сориди; у уларға па-
диша буйруған бу барлиқ сөзләр бойичә җавап бәрди. Шуниң билән улар җимип кетип
униң йенидин чиқип кәтти; чүнки бу иш һеч кимгә чандурулмиған еди. [28] Шундақ қи-
лип Йерусалим ишғал қилинғичә Йәрәмия қаравулларниң һойлисида турди.

Йерусалимниң ишғал қилиниши вә кейинки вақиәләр

39 [1] Йерусалим ишғал қилинғанда төвәндики ишлар йүз бәрди: — Йәһуда падишаси
Зәдәкияниң тоққузинчи жили онинчи айда, Бабил падишаси Небоқаднәсар вә
барлиқ қошуни Йерусалимға җәң қилишқа келип уни муһасиригә алди; [2] Зәдәкияниң
он биринчи жили, төртинчи айниң тоққузинчи күнидә, улар шәһәр сепилидин бөсүп
кирди. [3] Шуниң билән Бабил падишасиниң әмирлириниң һәммиси, йәни Самгарлиқ
Нәргал-Шарәзәр, баш ғәзничи Небу-Сарсеқим, баш сеһиргәр Нәргал-шарәзәр вә Бабил
падишалиғиниң башқа әмәлдарлири кирип «Оттура дәрваза»да олтарди.
[4] Йәһуда падишаси Зәдәкия вә барлиқ җәңгивар ләшкәрләр уларни көрүп қачмақчи бо-
луп, түн кечидә шәһәрдин бәдәр тикиветишти; у падишаниң бағчиси арқилиқ, «икки
сепил» арилиғидики дәрвазидин чиқип Иордан җилғисидики «Арабаһ түзләңлиги»гә
қарап қечишти. [5] Калдийләрниң қошуни уларни қоғлап Йерихо түзләңлигидә Зәдәки-
яға йетишип уни қолға елип Хамат зиминидики Риблаһ шәһиригә, Бабил падишаси Не-
боқаднәсарниң алдиға апарди; у шу йәрдә униң үстидин һөкүм чиқарди.
[6] Бабил падишаси Риблаһ шәһиридә Зәдәкияниң оғуллирини көз алдида өлтүрүвәтти;
Бабил падишаси Йәһудадики барлиқ мөтивәрләрниму өлтүрүвәтти. [7] У Зәдәкияниң көз-
лирини оюп, уни Бабилға апириш үчүн мис кишәнләр билән кишәнләп қойди. [8] Калдий-
ләр падишаниң ордисини вә пухраларниң өйлирини от қоюп көйдүрүп Йерусалимниң
сепиллирини көмүрүп ташлиди. [9] Шаһанә қаравул беги Небузар-Адан шәһәрдә қелип
қалған башқа хәлиқни, өзигә тәслим болуп чиққанларни, йәни қалған хәлиқниң һәмми-
сини қолға елип, Бабилға сүргүн қилди. [10] Һалбуки, қаравул беги Небузар-Адан Йәһуда
зиминида һеч тәвәлиги болмиған бәзи намратларни қалдурди; шу чағда у уларға үзүм-
зарлар вә етизларни тәқсимләп бәрди.
[11-12] Бабил падишаси Небоқаднәсар Йәрәмия тоғрилиқ қаравул беги Небузар-Адан арқи-
лиқ: «Уни тепип униңдин хәвәр ал; униңға һеч зиян йәткүзмә; у немини халиса шуни
униңға қилип бәр» — дәп пәрман чүшәргән еди.
[13] Шуңа қаравул беги Небузар-Адан, шундақла баш ғәзничи Небушазбан, баш сеһиргәр
Нәргал-Шарәзәр вә Бабил падишасиниң башқа баш әмәлдарлириниң һәммиси адәм әвә
тип. [14] Йәрәмияни «Қаравулларниң һойлиси»дин елип Шафанниң нәвриси, Аһикамниң
оғли Гәдалияниң өз өйигә апириши үчүн униң қолиға тапшурғузди. Лекин Йәрәмия
пухралар арисида турди.

39:1 2Пад. 25:1; Йәр. 52:4
39:3 **«баш ғәзничи»** — ибраний тилидики «Раб-Сарис» дейилиду. Бу сөзниң толуқ мәнаси бизгә намәлум, «баш ғәзничи» бизниң пәрзимиз. **«Оттура дәрваза»да олтарди** — кона заманларда шәһәр дәрвазиси әмәлдарлар яки мөтивәрләр сот қилидиған, һөкүм чиқиридиған җай еди.
39:13 **«баш ғәзничи Небушазбан»** — 3-айәттә «Небу-Сарсеқим» исимлиқ йәнә бир «баш ғәзничи» тилға елиниду.
39:14 **«Шафанниң нәвриси, Аһикамниң оғли Гәдалия»** — бу айәттики «Шафан» 36:10-11дә тилға елинған «Шафан» болуши мүмкин. Қариғанда, униң аилисидикиләр Йәрәмияға яхши муамилә қилип кәлгән. **«Йәрәмияни ... елип .. Гәдалияниң өз өйигә апириши үчүн ...»** — алимларниң бу айәттики «өз өйигә» дегән сөз тоғрисида икки пикри бар, йәни «өз өйи» *(1)* Йәрәмияниң жути, йәнә Анатотни яки *(2)* Гәдалияниң «өз өйи»ни көрситиду. Гәдалия Небоқаднәсарниң буйруғи билән Пәләстингә валий дәп бекитилгән еди *(40:5ни вә «2Пад.» 25:22ни көрүң)*. Бизниңчә

Худаниң садиқ адими Әбәд-Мәләккә болған вәдиси

[15] Йәрәмия «Қаравулларниң һойлиси»да қамап қоюлған вақтида, Пәрвәрдигарниң сөзи униңға келип мундақ дейилгән еди: —
[16] Барғин, Ефиопийәлик Әбәд-Мәләккә мундақ дегин: «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Мана, Мән өз сөзлиримни мошу шәһәр үстигә чүширимән; ават-һалавәт әмәс, бәлки балаю-апәт чүширимән; шу күни бу ишлар өз көзүң алдида йүз бериду.
[17] Лекин шу күни Мән сени қутқузимән, — дәйду Пәрвәрдигар; — Сән қорқидиған адәмләрниң қолиға тапшурулмайсән;
[18] чүнки Мән чоқум сени қутқузимән; сән қиличланмайсән, бәлки өз жениң өзәңгә олжидәк қалиду; чүнки сән Маңа тайинип кәлгәнсән — дәйду Пәрвәрдигар».

Йәрәмия иккинчи қетим азат қилинип қоюветилиду

40
[1] Қаравул беги Небузар-Адан уни Рамаһ шәһиридин қоюваткәндә, Пәрвәрдигар Йәрәмияға сөз қилди. У чағда Небузар-Адан Йерусалим һәм Йәһудадики барлиқ әсирләрни елип Бабилға сүргүн қилмақчи еди; Йәрәмияму уларниң арисида зәнҗир билән бағланған һалда елип меңилған еди.
[2] Қаравул беги Йәрәмияни бир чәткә тартип униңға мундақ деди: «Пәрвәрдигар Худайиң мошу йәргә балаю-апәт чүширимән дәп агаһландурди;
[3] Мана, Пәрвәрдигар Өз дегини бойичә шундақ қилип уни кәлтүрди; чүнки силәр Пәрвәрдигар алдида гуна садир қилғансиләр вә униң авазиға қулақ салмиғансиләр; шуңа бу иш бешиңларға чүшти.
[4] Лекин мән қолуңни ишкәлләнгән зәнҗирләрдин йешип сени қоюветимән; мән билән биллә Бабилға бериш саңа мувапиқ көрүнсә, қени кәл, мән сәндин хәвәр алимән; амма мән билән биллә Бабилға беришни мувапиқ әмәс дәп қарисаң, керәк йоқ. Мана, пүткүл зимин алдиңда туриду; қәйәргә бериш саңа лайиқ, дурус көрүнсә шу йәргә барғин».
[5] Йәрәмия техи йенидин маңмай туруп, Небузар-Адан униңға: «Болди, Шафанниң нәвриси, Аһикамниң оғли Гәдалияниң йениға қайт; Бабил падишаси уни Йәһудадики шәһәрләргә һөкүмранлиқ қилишқа бәлгүлигән; хәлиқ арисида униң билән биллә туривәр, яки һәр қандақ башқа йәргә барай десәң шу йәргә барғин» — деди. Шуниң билән қаравул беги униңға озуқ-түлүк һәмдә бир соғат берип уни қоювәтти.
[6] Шуниң билән Йәрәмия Мизпаһ шәһиригә, Шафанниң нәвриси, Аһикамниң оғли Гәдалияниң йениға кәлди; у униң билән биллә, пухралар арисида турди.

Мизпаһ шәһири «Йәһуда өлкә»синиң йеңи мәркизи қилиниду

[7] Далада қалған Йәһуданиң ләшкәр башлиқлири һәм ләшкәрлири Бабил падишасиниң Шафанниң нәвриси, Аһикамниң оғли Гәдалияни зимин үстигә һөкүмранлиқ қилишқа бәлгүлигәнлигини, шуниңдәк униңға Бабилға сүргүн болмиған зиминдики йоқсул әр-аяллар бала-җақилири билән тапшурулғанлиғини аңлап қалди;
[8] шуниң билән бу ләшкәр башлиқлири адәмлири билән Мизпаһ шәһиригә, Гәдалияниң йениға кәлди; башлиқлири болса Нәтанияниң оғли Ишмаил, Kареаһниң оғуллири Йоһанан һәм Йона-

---

иккинчи пикир тоғра, чүнки 40:5дә Небузар-Аданниң Йәрәмияға «Гәдалияниң йениға қайтқин» дегән сөзини байқаймиз. Мошу вақитта Йәрәмия валий өйидә кәң-азатиликтә турушни әмәс, бәлки намрат хәлиқ арисида турушни таллиди.

40:1 **«Қаравул беги Небузар-Адан уни Рамаһ шәһиридин қоюваткәндә, Пәрвәрдигар Йәрәмияға сөз қилди...»** — Небузар-Адан аллиқачан Йәрәмия тоғрилиқ «Йерусалимда туруверсун» дәп пәрман чүшәргән еди *(39:11-14ни көрүң)*. Униң «хәлиқ арисида» турғанлиғи түпәйлидин, бәлким тәсадипийлиқтин улар сүргүн қилинғанда улар билән тәң елип кетилгән еди.

–«Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға кәлди» — 2-5-айәтләргә қариғанда, Пәрвәрдигарниң бу сөзи «капир» болған, Бабиллиқ ләшкәр Небузар-Адан арқилиқ кәлди!

тан, Танхумәтниң оғли Серая, Нәтофатлиқ Әфайниң оғуллири вә Маакатлиқ бирисиниң
оғли Йәзания еди. 9 Шафанниң нәвриси, Аһикамниң оғли Гәдалия улар вә адәмлири-
гә: «Калдийләргә беқиништин қорқмаңлар; зиминда олтирақлишип Бабил падишасиға
беқиниңлар, шундақ қилсаңлар силәргә яхши болиду. 10 Мән болсам Калдийләр зиминға
кәлгәндә силәргә вәкил болуп уларниң алдида туруш үчүн Мизпаһ шәһиридә туримән;
силәр болсаңлар, шарап, әнҗир-хормилар вә зәйтун мейи мәһсулатлирини елип күп-и-
дишиңларға қоюңлар, өзәңлар тутқан шәһәрләрдә туривериңлар» — дәп қәсәм ичти.
11 Охшашла Моабда, Аммонийлар арисида, Едомда һәм башқа һәр бир жутларда турған
Йәһудийларму Бабил падишаси Йәһудада хәлиқниң бир қалдисини қалдурған вә улар
үстигә һөкүмранлиқ қилишқа Шафанниң нәвриси, Аһикамниң оғли Гәдалияни бәлгү-
лигән дәп аңлиди; 12 шуниң билән барлиқ Йәһудийлар һайдап тарқитиветилгән һәммә
җай-жутлардин қайтип, Йәһуда зиминиға, Мизпаһ шәһиригә, Гәдалияниң йениға кәл-
ди. Улар шарап, әнҗир-хормиларниң мәһсулатлирини зор кәңричиликтә алди.

Ишмаил Гәдалияни өлтүрүветиду, Мизпаһдики хәлиқни әсиргә алиду

13 Кареаһниң оғли Йоһанан вә далада қалған ләшкәрләрниң барлиқ башлиқлири Мизпаһ
шәһиригә, Гәдалияниң йениға келип униңға: 14 «Сән Аммонийлар падишаси Баалис
Нәтанияниң оғли Ишмаилни сени өлтүрүшкә әвәткәнлигини билмәмсән?» — дейишти.
Лекин Аһикамниң оғли Гәдалия уларниң гепигә ишәнмиди.
15 Кареаһниң оғли Йоһанан Мизпаһда Гәдалияға астиртин сөз қилип: «Маңа рухсәт
қилғайсән, башқилар униңдин хәвәр тапқичә мән берип Нәтанияниң оғли Ишмаилни
өлтүрәй; һеч ким буни билмәйду. Униң сени өлтүрүп, шуниң билән әтрапиңға жиғилған
Йәһудадикиләрниң һәммиси тарқитиветилип, Йәһуданиң қалдиси йоқитиветилиши-
ниң немә һаҗити бар? — деди.
16 Бирақ Гәдалия Кареаһниң оғли Йоһананға: «Сән ундақ қилма; чүнки сән Ишмаил
тоғрилиқ ялған ейтиватисән» — деди.

41

1 Әнди йәттинчи айда шундақ болдики, шаһзадә, шундақла падишаниң баш
әмәлдарлиридин бири болған Әлишаманиң нәвриси, Нәтанияниң оғли Ишмаил
он адәм елип Мизпаһға, Аһикамниң оғли Гәдалияниң йениға кәлди; улар шу йәрдә,
йәни Мизпаһда нан уштуп ғизаланғанда, 2 Нәтанияниң оғли Ишмаил һәм у епкәлгән он
адәм орнидин туруп, Аһикамниң оғли Гәдалияға қилич чапти; уларниң шундақ қилиши
Бабил падишаси Йәһуда зимини үстигә һөкүмранлиққа бәлгүлигәнни өлтүрүштин
ибарәт еди. 3 Ишмаил Мизпаһда Гәдалияға һәмраһ болған барлиқ Йәһудийлар вә шу
йәрдә туруватқан барлиқ Калдий җәңгивар ләшкәрләрни өлтүрүвәтти.
4 Шундақ болдики, Гәдалияни өлтүрүвәткәндин кейин, иккинчи күнигичә һеч ким техи
униңдин хәвәр тапмиған еди, 5 мана Шәкәм, Шилоһ һәм Самарийәдин сәксән адәм йе-
тип кәлди. Улар сақилини чүшәргән, кийимлирини житқан, әтлирини тилған, Пәрвәр-
дигарниң өйигә сунушқа қолида һәдийәләрни һәм хушбуйни тутқан һалда кәлгән
еди. 6 Нәтанияниң оғли Ишмаил уларни қарши елишқа маңғиничә жиғлиғанға селип

40:8 **«Маакатлиқ бирисиниң оғли Йәзания»** — «Җәзания»ниң башқа шәкли «Яазания» — «2Пад.» 25:23ни көрүң.
41:1 **«падишаниң баш әмәлдарлири...»** — «падиша» чоқум Зәдәкияни көрситиду.
41:1 2Пад. 25:25
41:5 **«Улар сақилини чүшәргән, кийимлирини житқан, әтлирини тилған...»** — демисәкму, хәлиқ бундақ һәрикәтләр арқилиқ қаттиқ қайғуни билдүрәтти. Шүбһисизки, мошу йәрдә уларниң қайғуси Худаниң Йәһуда вә Исраил үстигә җаза чүшәргәнлиги түпәйлидин болған. Әмәлийәттә қайғуни билдүрүшкә «әтлирини тилиш» Тәвратта қәтъий мәнъий қилинған.

Мизпаһдин чиқти; уларға: «Мәрһәмәт, Аһикамниң оғли Гәдалия билән көрүшүшкә апи-
римән» — деди.
[7] Шундақ болдики, улар шәһәр оттурисиға йәткәндә, Нәтанияниң оғли Ишмаил вә униң
билән биллә болған адәмләр уларни өлтүрүп җәсәтлирини су азгилиға ташливәтти.
[8] Һалбуки, улар арисидин он адәм Ишмаилға: «Бизни өлтүрүвәтмә, чүнки далада биз-
ниң йошуруп қойған буғдай, арпа, зәйтун мейи вә һәсәл қатарлиқ озуқ-түлүгимиз бар»
— деди. Шуңа у қолини жиғип, бурадәрлири арисидин уларни өлтүрмиди. [9] Ишмаил
өлтүргән адәмләрниң җәсәтлирини ташливәткән бу азгал болса, интайин чоң еди; уни
әсли падиша Аса Исраил падишаси Баашадин қорқуп колап ясиған еди. Нәтанияниң
оғли Ишмаил бу азгални җәсәтләр билән толдурди. [10] Ишмаил Мизпаһта турған хәлиқ-
ниң қалдисиниң һәммисини, җүмлидин қаравул беги Небузар-Адан Аһикамниң оғли
Гәдалияға тапшурған падишаниң қизлири вә Мизпаһда қалған барлиқ кишиләрни әсир-
гә елип кәтти; Нәтанияниң оғли Ишмаил уларни әсиргә елип Аммонийларниң қешиға
өтүшкә йол алди.

Йоһанан хәлиқни Ишмаилниң чаңгилидин қутулдуриду

[11] Куреаһниң оғли Йоһанан вә униң қешидики һәммә ләшкәр башлиқлири Нәтанияниң
оғли Ишмаил садир қилған барлиқ рәзилликтин хәвәр тапти; [12] шуниң билән улар бар-
лиқ адәмлирини елип Нәтанияниң оғли Ишмаилға җәң қилишқа чиқти; улар Гибеон-
дики чоң көл бойида униң билән учрашти. [13] Ишмаилниң қолида турған барлиқ хәлиқ
Кареаһниң оғли Йоһанан һәм униң һәмраһлири болған барлиқ ләшкәр башлиқлирини
көргәндә хошал болди. [14] Ишмаил Мизпаһдин елип кәткән барлиқ хәлиқ йолдин йенип,
Кареаһниң оғли Йоһананниң йениға кәлди. [15] Лекин Нәтанияниң оғли Ишмаил сәккиз
адими билән Йоһанандин қечип, Аммонийлар тәрипигә өтүп кәтти. [16] Андин Кареаһ-
ниң оғли Йоһанан һәм униң һәмраһлири болған барлиқ ләшкәр башлиқлири Нәтани-
яниң оғли Ишмаил Аһикамниң оғли Гәдалияни өлтүргәндин кейин Мизпаһдин елип
кәткән хәлиқниң қалдисиниң һәммисини өз қешиға алди; у уларни, йәни җәңгивар
ләшкәрләр, қиз-аяллар, балилар вә орда әмәлдарлирини Гибеондин елип кәтти. [17] Улар
Калдийиләрдин өзлирини қачуруш үчүн Мисирға қарап йол елип Бәйт-Ләһәмгә йеқин
болған Герут-Кимхамда тохтап турди. [18] Сәвәви болса, улар Калдийләрдин қорқатти;
чүнки Бабил падишаси зимин үстигә һөкүмранлиққа бәлгүлигән Аһикамниң оғли Гәда-
лияни Нәтанияниң оғли Ишмаил өлтүрүвәткән еди.

Қалғанлар Пәрвәрдигардин йол сорайду, бирақ униңға қулақ салмайду

42 [1] Барлиқ ләшкәр башлиқлири, җүмлидин Кареаһниң оғли Йоһанан һәм Һошаяниң
оғли Йәзания вә әң кичигидин чоңиғичә барлиқ хәлиқ [2] Йәрәмия пәйғәмбәрниң
йениға келип униңдин: «Тәливимизни иҗабәт қилғайсән, Пәрвәрдигар Худайиңға
хәлиқниң қалдиси болған бизләр үчүн дуа қилғайсәнки көзүң көргинидәк бурун көп
болған бизләр һазир интайин аз қалдуқ, [3] Пәрвәрдигар Худайиң бизгә маңидиған йол,
қилидиған ишни көрсәткәй» — дәп илтиҗа қилди.
[4] Йәрәмия пәйғәмбәр уларға: «Мақул! Мана, мән Пәрвәрдигар Худайиңларға сөзли-
риңлар бойичә дуа қилимән; шундақ болидуки, Пәрвәрдигар силәргә қандақ җавап бәр-

41:9 **«Ишмаил өлтүргән адәмләрниң җәсәтлирини ташливәткән бу азгал болса, интайин чоң еди; уни әсли...»** — башқа хил тәрҗимиси: «Шу азгал Ишмаил Гәдалия билән биллә өлтүргән адәмләрниң җәсәтлирини ташлиған йәр болуп, уни әсли...» — әйни ибраний тилидики текстни чүшиниш тәс. **«Баашадин қорқуп...»** — Аса падиша бәлким азгални Мизпаһ муһасиригә елинғанда су сақлаш үчүн колиған еди.

42:1 **«Һошаяниң оғли Йәзания»** — бу «Йәзания» 40:8дә тилға елинған «Йәзания» болуши мүмкин.

сә, мән уни силәргә һеч немисини қалдурмай толуғи билән баян қилимән» — деди.
[5] Улар Йәрәмияға: «Пәрвәрдигар Худайиң сени әвәтип бизгә йәткүзидиған сөзниң һәм-
мисигә әмәл қилмисақ, Пәрвәрдигар бизгә һәқиқий, гепидә турудиған гувачи болуп
әйиплисун!» — деди. [6] «Биз сени Пәрвәрдигар Худайимизниң йениға әвәтимиз; жавап
яхши болсун яман болсун, униң авазиға итаәт қилимиз; биз Худайимизниң авазиға
итаәт қилғанда, бизгә яхши болиду».
[7] Шундақ болдики, он күндин кейин, Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға кәлди. [8] У Каре-
аһниң оғли Йоһанан, ләшкәр башлиқлириниң һәммиси вә әң кичигидин чоңиғичә бар-
лиқ хәлиқни чақирип [9] уларға мундақ деди: — «Силәр мени тәливиңларни Исраилниң
Худаси Пәрвәрдигарниң алдиға йәткүзүшкә әвәткәнсиләр. У мундақ деди: —
[10] «Силәр йәнила мошу зиминда туривәрсәңларла, Мән силәрни қуруп чиқимән; силәр-
ни ғулатмаймән; Мән силәрни тикип өстүримән, силәрни юлмаймән; чүнки Мән бе-
шиңларға чүшәргән балаю-апәткә өкүнимән. [11] Силәр қорқидиған Бабил падишасидин
қорқмаңлар; униңдин қорқмаңлар, — дәйду Пәрвәрдигар, — чүнки Мән силәрни қутқу-
зуш үчүн, униң қолидин қутулдуруш үчүн силәр билән биллә болимән. [12] Мән силәргә
шундақ рәһимдилликни көрситимәнки, у силәргә рәһим қилиду, шуниң билән силәрни
өз зиминиңларға қайтишқа йол қойиду.
[13] Бирақ силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң авазиға қулақ салмай «Бу зиминда қәтъий
турмаймиз» — десәңлар [14] вә: «Яқ. биз Мисир зиминиға барайли; шу йәрдә нә урушни
көрмәймиз, нә канай-агаһ сигналини аңлимаймиз, нә наңға зар болмаймиз; шу йәрдә
яшаймиз» — десәңлар, [15] әнди Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар, и Йәһуданиң бу қал-
диси болған силәр: Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң
Худаси мундақ дәйду: — «Силәр Мисирға кирип, шу йәрдә олтирақлишишқа қәтъий
нийәткә кәлгән болсаңлар, [16] әнди шундақ болидуки, силәр қорқидиған қилич Мисирда
силәргә йетишивалиду, силәр қорқидиған қәһәтчилик Мисирда силәргә әгишип қоғлап
бариду; шу йәрдә силәр өлисиләр. [17] Шундақ болидуки, Мисирға кирип шу йәрдә турай-
ли дәп қәтъий нийәт қилған адәмләрниң һәммиси қилич, қәһәтчилик вә ваба билән
өлиду; уларниң һеч қайсиси тирик қалмайду вә яки Мән бешиға чүширидиған балаю-а-
пәттин қутулалмайду.
[18] Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мун-
дақ дәйду: — Ғәзивим вә қәһрим Йерусалимдикиләрниң бешиға чүширилгәндәк, силәр
Мисирға киргиниңларда, қәһрим бешиңларға чүширилиду; силәр ләнәткә қалидиған вә
дәһшәт басидиған объект, ләнәт сөзи һәм рәсвачилиқниң объекти болисиләр вә силәр
бу зиминни қайтидин һеч көрмәйсиләр. [19] Пәрвәрдигар силәр, йәни Йәһуданиң қалди-
си тоғрилиқ: «Мисирға бармаңлар!» — дегән. — Әнди шуни билип қоюңларки, мән бү-
гүнки күнидә силәрни агаһландурдум!».
[20] — Силәрниң мени Пәрвәрдигар Худайиңларниң йениға әвәткиниңлар «Пәрвәрдигар
Худайимизға биз үчүн дуа қилғайсән; Пәрвәрдигар Худайимиз бизгә немә десә, бизгә
йәткүзүп бәрсәң биз шуниң һәммисигә әмәл қилимиз» дегүзгиниңлар өзәңларни ал-
дап жениңларға замин болуштин ибарәт болди, халас. [21] Мән бүгүнки күндә силәргә
Униң дегинини ейтип бәрдим; лекин силәр Пәрвәрдигар Худайиңларниң авазиға вә яки

42:6 Йәр. 7:23
42:10 Йәр. 24:6; 31:4; 33:7
42:18 Йәш. 65:15; Йәр. 7:20; 18:16; 19:8; 24:9; 25:9,18; 26:6; 29:18
42:20 **«— Силәрниң мени Пәрвәрдигар Худайиңларниң йениға ... «Пәрвәрдигар Худайимизға...» дегүзгиниңлар өзәңларни алдап жениңларға замин болуштин ибарәт болди, халас»** — айәтниң башқа бирхил тәржимиси «Силәрниң мени Пәрвәрдигар Худайиңларниң йениға: «Пәрвәрдигар Худайимизға ... » дегүзүп әвәткиниңларда өзәңлар жениңларни алдап қойғансиләр, халас».

Униң мени силәрниң йениңларға әвәткән һеч қайси иштa Униңға итаәт қилмидиңлар
. [22] Әнди һазир шуни билип қоюңларки, силәр олтирақлишайли дәп баридиған жайда
қилич, қәһәтчилик вә ваба билән өлисиләр».

43 [1] Шундақ болдики, Йәрәмия уларниң Худаси Пәрвәрдигарниң һәммә сөзлирини
барлиқ хәлиққә ейтип түгәтти Худаси Пәрвәрдигар Йәрәмияни уларға бу барлиқ
сөзләрни ейтиш үчүн әвәткән, — [2] шуниң билән Һошияниң оғли Азария вә Кареаһниң
оғли Йоһанан вә шундақла барлиқ һали чоң адәмләр Йәрәмияға мундақ деди: — «Сән
ялған ейтиватисән! Худайимиз Пәрвәрдигар сени бизгә: «Силәр Мисирда олтирақлишиш
үчүн бармаңлар!» дейишкә әвәткән әмәс; [3] бәлки Нерияниң оғли Баруқ чоқум сени
бизгә қаршилаштуруп, бизни Калдийләрниң қолиға тапшурушқа күшкүртмәктә; шуниң
билән улар бизни өлүмгә мәһкүм қилиду яки бизни Бабилға сүргүн қилиду».
[4] Шуниң билән Кареаһниң оғли Йоһанан, ләшкәр башлиқлириниң һәммиси вә барлиқ
хәлиқ Пәрвәрдигарниң: «Йәһуда зиминида туруп қелиңлар» дегән авазиға қулақ сал-
миди; [5] бәлки Кареаһниң оғли Йоһанан вә барлиқ ләшкәр башлиқлири һайдиветилгән
барлиқ әлләрдин Йәһуда зиминида олтирақлишишқа қайтип кәлгән Йәһуданиң пүтүн
қалдисини, [6] йәни әрләр, қиз-аяллар, балилар вә падишаниң қизлирини, жүмлидин қа-
равул беги Небузар-Адан Аһикамниң оғли Гәдалияға тапшурған һәр бир кишини һәмдә
Йәрәмия пәйғәмбәр һәм Нерияниң оғли Баруқни елип, [7] Мисир зиминиға кирип кәлди;
улар Пәрвәрдигарниң әмригә итаәт қилмиди. Улар Таһпанәс шәһиригә йетип кәлди.

Бешарәт — Небоқаднәсар Мисирға бесип кирип, булаң-талаң қилиду

[8] Пәрвәрдигарниң сөзи Йәрәмияға Таһпанәстә келип мундақ дейилди: —
[9] Йәһудийларниң көз алдидила, қолуңға бир нәччә чоң ташларни елип Пирәвнниң
Таһпанәстики ордисиниң кириш йолиниң йенидики хишлиқ йолдики сеғиз лай-
ға көмүп йошуруп, [10] уларға мундақ дегин: — Самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Мана, Мән Мениң қулум болған Ба-
бил падишаси Небоқаднәсарни чақирип епкелимән, у мән көмүп йошурған бу ташлар
үстигә өз тәхтини салиду; уларниң үстигә шаһанә чедирини йейип тикиду. [11] У келип
Мисир зиминида җаң қилиду; өлүмгә бекитилгәнләр өлиду; сүргүн болушқа бекитил-
гәнләр сүргүн болиду; қиличқа бекитилгәнләр қиличлиниду. [12] Мән Мисирдики бут-
ларниң өйлиригә от яқтурғузимән; у уларни көйдүрүп, бутлирини елип сүргүн қилиду;
қой падичиси өз тонини кийгәндәк Небоқаднәсарму Мисир зиминини өзигә кийивали-
ду; у шу йәрдин аман-есән чиқиду. [13] У Мисир зиминидики «Қуяш ибадәтханиси»дики
түврүкләрни чеқиветиду; у Мисирдики бутлириниң өйлиригә от қоюп көйдүриветиду.

42:21 **«Мән бүгүнки күндә силәргә Униң дегинини ейтип бәрдим; лекин ... Худайиңларниң авазиға вә яки Униң мени силәрниң йениңларға әвәткән һеч қайси иштa Униңға итаәт қилмидиңлар»** — шүбһисизки, уларниң көңлидики, йәни: «Худаниң сөзигә һеч итаәт қилмаймиз» дегән позитсийиси пәйғәмбәргә аян еди.

43:2 **«Һошаяниң оғли Азария»** — бу адәм 42:1дики «Һошаяниң оғли Йәзания» дегән адәм билән бир болуши мүмкин.

43:10 Йәр. 25:9; 27:6

43:11 **«У Небоқаднәсар келип Мисир зиминида җаң қилиду; өлүмгә бекитилгәнләр өлиду»** — бу айәттики «өлүм» бәлким вабани көрситиду. 15:2ниму көрүң.

43:11 Йәр. 15:2; Зәк. 11:9

43:12 **«Қой падичиси өз тонини кийгәндәк Небоқаднәсарму Мисир зиминини өзигә кийивалиду»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «У *(Небоқаднәсар)* қой падичиси өз тонидики питларни тәргәндәк Мисир зиминидин һеч нәрсә қалдурмай һәммини теривалиду». Айәттики ибраний тили икки бислиқ болғачқа, иккила тәрҗимиси бәлким тоғра болушиму мүмкин. Йәнә шуни дейишимиз керәкки, қойлар вә қой падичилири Мисирлиқларға интайин жиркиничилик болған *(«Яр.» 46:34ни көрүң)*. Шуниң билән бешарәт Мисирлиқлар үчүн интайин кинайилик, еғир гәп болуши керәк еди.

43:13 **«Қуяш ибадәтханиси»** — Мисирдики «Хеләополис», йәни «Он» дегән шәһәргә жайлашқан. У һазирқи Қаһирә

Пәрвәрдигарниң Мисирға қачқан Йәһудийларға бутпәрәслиги түпәйлидин чүширидиған жазаси

44 1 Мисирда турған, йәни Мигдолда, Таһпанәстә, Нофта вә Мисирниң жәнубий
тәрипи Патрос зиминида турған барлиқ Йәһудийлар тоғрилиқ бу сөз Йәрәмияға
келип мундақ дейилди: —
2-3 «Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ
дәйду: — Мән Йерусалим һәм Йәһудадики һәммә шәһәрләр үстигә чүшәргән барлиқ
балаю-апәтни көргәнсиләр; мана, уларниң садир қилған рәзиллиги түпәйлидин бүгүн-
ки күндә улар харабилик болуп, адәмзатсиз қалди; чүнки улар нә өзлири, нә силәр, нә
ата-бовилириңлар билмәйдиған ят илаһларға чоқунушқа, хушбуй йеқишқа берип, Мени
ғәзәпләндүргән. 4 Мән таң сәһәрдә орнумдин туруп қуллирим болған пәйғәмбәрләрни
силәргә әвәтип: «Мән нәпрәтлинидиған бу жиркиншлик ишни қилғучи болмаңлар!» —
дәп агаһландурғанмән.
5 Лекин улар итаәт қилмиған, һеч қулақ салмиған; улар рәзиллигидин, ят илаһларға
хушбуй йеқиштин қолини зади үзмигән. 6 Шуниң билән қәһрим һәм ғәзивим уларға
төкүлгән, Йәһудадики шәһәрләрдә һәм Йерусалимдики рәстә-кочиларда йеқилған, көй-
гән; улар бүгүнки күндә вәйранә вә харабилик болуп қалди.
7 Шуңа самави қошунларниң Сәрдари болған Худа Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси
мундақ дәйду: — Силәр немишкә өз-өзәңларға зор күлпәт кәлтүрмәкчисиләр, өзәңларға
һеч қандақ қалди қалдурмай өзәңлардин, йәни Йәһуданиң ичидин әр-аял, бала-бо-
вақларни үзмәкчисиләр!? 8 Немишкә өз қоллириңларниң ясиғини билән, силәр олти-
рақлашқан Мисир зиминида ят илаһларға хушбуй йеқип Мени ғәзәпләндүрисиләр?
Шундақ қилип силәр һалак болуп йәр йүзидики барлиқ әлләр арисида ләнәт сөзи вә
рәсва қилинидиған бир объект болисиләр. 9 Силәр Йәһуда зиминида һәм Йерусалим-
ниң рәстә-кочилирида садир қилинған рәзилликни, йәни ата-бовилириңларниң рәзил-
лигини, Йәһуда падишалириниң рәзиллигини вә уларниң аяллириниң рәзиллигини,
силәрниң өз рәзиллигиңларни һәм аяллириңларниң рәзиллигини унтуп қалдиңлар-
му? 10 Бүгүнки күнгә қәдәр хәлқиңлар өзини һеч төвән тутмиди, Мәндин һеч қорқмиди,
улар Мән силәрниң алдиңларға һәм ата-бовилириңларниң алдиға қойған Тәврат-қану-
нумда яки бәлгүлимилиримдә һеч маңған әмәс.
11 Шуңа самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мун-
дақ дәйду: — Мана, Мән бешиңларға күлпәт чүширип, барлиқ Йәһудани һалак қилғичә
силәргә йүзүмни қаритимән; 12 Мән Мисир зиминиға шу йәрдә олтирақлишайли дәп
қәтъий нийәт қилған Йәһуданиң қалдисиға қол салимән, уларниң һәммиси Мисир зи-
минида түгишиду; Мисир зиминида жиқилиду; уларниң әң кичигидин чоңиғичә қилич
билән, қәһәтчилик билән өлиду; улар қилич билән вә қәһәтчилик билән өлиду, улар
ләнәт оқулидиған вә дәһшәт басқучи объект, ләнәт сөзи һәм рәсва қилинидиған бир
объект болиду. 13 Мән Мисир зиминида туруватқанларни Йерусалимни жазалиғандәк
қилич билән, қәһәтчилик билән вә ваба билән жазалаймән; 14 шуниң билән Мисир зи-
минида олтирақлишайли дәп шу йәргә киргән Йәһуданиң қалдисидин Йәһуда зими-

---

шәһириниң он километр шәриқ тәрипидә. **«У Мисирдики бутлириниң өйлиригә от қоюп көйдүриветиду»** — миладийәдин илгәрки 568-жили Небоқаднәсар Мисирға тажавуз қилған; бу вақиәдин илгири башқа бир тажавузлуқниң бар-йоқлуғи тоғрилиқ техи хәвәримиз йоқ.

44:1 **«Ноф»** — кейин «Мәмфис» дәп аталған. Мигдол, Таһпанәс, Ноф вә Патрос дегән жайлар асасән Мисирниң пүткүл территорийәсини өз ичигә алған еди.

44:6 Йәр. 7:20; 42:18

44:11 Йәр. 21:10; Ам. 9:4

44:12 Йәр. 42:15,16,17,22

ниға қайтишқа һеч қайсиси қачалмайду яки һеч ким қалмайду; шу йәргә қайтип олтирақлишишқа интизар болсиму, қачалиған аз бир қисмидин башқилири һеч қайсиси қайтмайду».
[15] Андин өз аяллириниң ят илаһларға хушбуй яқидиғанлиғини билгән барлиқ әрләр, вә йенида турған барлиқ аяллар, — зор бир топ адәмләр, йәни Мисирниң шималий тәрипи вә җәнубий тәрипи Патростин кәлгән барлиқ хәлиқ Йәрәмияға мундақ җавап бәрди: — [16] «Сән Пәрвәрдигарниң намида бизгә ейтқан сөзгә кәлсәк, биз саңа һеч қулақ салмаймиз! [17] Әксичә биз чоқум өз ағзимиздин чиққан барлиқ сөзләргә әмәл қилимиз; өзимиз, ата-бовилиримиз, падишалиримиз вә әмирлиримиз Йәһудадики шәһәрләрдә һәм Йерусалимдики рәстә-кочиларда қилғинидәк бизләр «Асманларниң ханиши»ға хушбуй йеқиверимиз вә униңға «шарап һәдийә»ләрни қуюверимиз; чүнки әйни чағда бизниң ненимиз пүтүн болуп, тоққузимиз тәл, һеч күлпәтни көрмәй өткән. [18] Амма «Асманларниң ханиши»ға хушбуй йеқишни вә униңға «шарап һәдийә»ләрни қуюшни тохтатқинимиздин башлап, бизниң һәммә нәрсимиз кам болуп, қилич билән һәм қәһәтчилик билән һалак болуп кәлдуқ. [19] Биз аяллар «Асманларниң ханиши»ға хушбуй яққинимизда вә униңға «шарап һәдийә»ләрни қуйғинимизда, бизниң униңға охшитип пошкалларни етишимизни һәм униңға «шарап һәдийә»ләрни қуюшимизни әрлиримиз қоллимиғанму?».
[20] Йәрәмия барлиқ хәлиққә, һәм әрләр һәм аялларға, мошундақ җавапни бәргәнләрниң һәммисигә мундақ деди: —
[21] — «Пәрвәрдигарниң есидә қелип көңлигә тәккән иш дәл силәр, ата-бовилириңлар, падишалириңлар, әмирлириңлар шундақла зиминдики хәлиқниң Йәһудадики шәһәрләрдә һәм Йерусалимдики рәстә-кочиларда яққан хушбуйи әмәсму? [22] Ахирида Пәрвәрдигар силәрниң қилмишиңларниң рәзиллигигә һәм садир қилған жиркиничлик ишлириңларға чидап туралмиған; шуңа зиминиңлар бүгүнки күндикидәк харабилик, адәмни дәһшәт басқучи, ләнәт объекти вә адәмзатсиз болған. [23] Сәвәви, силәр хушбуй яққансиләр, Пәрвәрдигарниң алдида гуна садир қилип, Униң авазиға қулақ салмай, Униң нә Тәврат-қанунида, нә бәлгүлимилиридә нә агаһ-гувалиқлирида һеч маңмиғансиләр; шуңа бүгүнки күндикидәк бу балаю-апәт бешиңларға чүшти».
[24] Йәрәмия барлиқ хәлиққә, болупму барлиқ аялларға мундақ деди: — «И Мисирда турған барлиқ Йәһуда Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар! [25] Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Силәр аяллар өз ағзиңлар билән: «Биз «Асманларниң ханиши»ға хушбуй йеқиш, униңға «шарап һәдийә»ләрни қуюш үчүн ичкән қәсәмлиримизгә чоқум әмәл қилимиз» дегәнсиләр вә униңға өз қоллириңлар билән әмәл қилғансиләр. Әнди қәсимиңларда чиң туривериңлар! Қәсимиңларға толуқ әмәл қиливериңлар! [26] Лекин шундақ болғанда, и Мисирда турған барлиқ Йәһуда Пәрвәрдигарниң сөзини аңлаңлар! Мана, Мән Өзәмниң улуқ намим билән қәсәм қилғанмәнки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мисирниң барлиқ зиминида туруватқан Йәһудалиқ һеч қайси киши Мениң намимни тилға елип: «Рәб Пәрвәрдигарниң һаяти

44:15 **«Мисирниң шималий тәрипи вә җәнубий тәрипи Патростин кәлгән барлиқ хәлиқ»** — ибраний тилида «Мизраимда, Патроста турған барлиқ хәлиқ».
–«Мизраим» — Мисирниң шималий тәрипи, «Патрос» — Мисирниң җәнубий тәрипидур.
44:17 **«Асманниң ханиши»** — бирхил аял бут, әлвәттә.
44:17 Йәр. 7:18
44:25 **«Силәр аяллар өз ағзиңлар билән...»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «Силәр вә аяллириңлар өз ағзиңлар билән...». **««Биз «Асманларниң ханиши»ға хушбуй йеқиш, униңға «шарап һәдийә»ләрни қуюш үчүн ичкән қәсәмлиримизгә чоқум әмәл қилимиз» дегәнсиләр»** — мошу айәттики һәрикәтниң егиси «аяллар» болсиму, лекин сөзләр «аяллар сийғиси» билән әмәс, бәлки «әрләр сийғиси» шәклидә ипадилиниду. Бу бәлким: «Силәр әркәкләр аяллириңларға бойсунидиған «Саймахунлар болдуңлар» дегәндәк кинайилик, һәҗвий гәп болса керәк.

билән!» дәп қайтидин қәсәм ичмәйду. [27] Мана, Мән уларниң үстигә ават-һалавәт әмәс,
бәлки балаю-апәт чүшириш үчүн уларни көзләватимән; шуңа Мисирда туруватқан
Йәһудадики барлиқ кишиләрниң һәммиси түгигичә қилич вә қәһәтчилик билән һалак
болиду. [28] Қиличтин қутулуп қачқанлар болса интайин аз бир топ адәмләр болуп, Ми-
сир земинидин Йәһуда земиниға қайтип келиду; шуниң билән Мисир земиниға олти-
рақлишайли дәп кәлгән Йәһуданиң қалдиси кимниң сөзиниң, Мениңки яки уларниң
инавәтлик болғанлиғини испатлап билип йетиду. [29] Мениң силәрни бу йәрдә жазалай-
диғанлиғимға, Мениң сөзлиримниң чоқум силәргә күлпәт кәлтүрмәй қоймайдиған-
лиғини билишиңлар үчүн силәргә шу алдин-ала бешарәт болидуки, — дәйду Пәрвәр-
дигар, [30] — Мана, Мениң Йәһуда падишаси Зәдәкияни униң дүшмини, җенини қоғлап
издигән Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қолиға тапшурғинимдәк Мән охшашла Ми-
сир падишаси Пирәвн Хофрани өз дүшмәнлириниң қолиға һәмдә җенини издигән ки-
шиләрниң қолиға тапшуримән — дәйду Пәрвәрдигар».

Баруққа берилгән агаһ һәм тәсәлли

45 [1] Йәһуда падишаси Йәһоакимниң төртинчи жили, Нерияниң оғли Баруқ
Йәрәмияниң ағзиға қарап бу сөзләрни орам қәғәзгә язғинида, Йәрәмия пәйғәмбәр
униңға бу сөзни ейтқан: —
[2] «Исраилниң Худаси Пәрвәрдигар сән Баруқ тоғрилиқ мундақ дәйду: — [3] Сән: «Һалимға
вай! Чүнки Пәрвәрдигар қайғумға дәрд-әләм қошуп қойди; мән аһ-зарлар қилиштин
чарчидим, задила арам тапалмидим!» — дедиң.
[4] — Йәрәмия, сән униңға мундақ дегин: —
Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән қуруп чиққанлиримни һазир ғулитимән,
Мән тиккәнлиримни, йәни бу пүткүл җаһанни һазир жулуп ташлаймән. [5] Мән бундақ
қилған йәрдә сән өзәң үчүн улуқ ишларни издишиңгә тоғра келәмду? Буларни издимә;
чүнки мана, Мән барлиқ әт егилири үстигә балаю-апәт чүширимән, — дәйду Пәрвәрди-
гар, — лекин җениңни сән баридиған барлиқ йәрләрдә өзәңгә олҗа қилип беримән».

46-51-баблар — Әлләр тоғрилиқ бешарәтләр
«1» Мисир — Мисирниң қошуни Каршемиш шәһиридә мәғлуп болиду

46 [1] Йәрәмия пәйғәмбәргә кәлгән Пәрвәрдигарниң әлләр тоғрилиқ сөзи төвәндә: —
[2] Мисир тоғрилиқ: Әфрат дәрияси бойидики Каркемиш шәһириниң йенида туру-

---

44:27 Йәр. 31:28
44:30 «Мениң Йәһуда падишаси Зәдәкияни униң дүшмини, җенини қоғлап издигән Бабил падишаси Небоқаднәсарниң қолиға тапшурғинимдәк Мән охшашла Мисир падишаси Пирәвн Хофрани өз дүшмәнлириниң қолиға һәмдә җенини издигән кишиләрниң қолиға тапшуримән» — Пирәвн Хофра әсли падиша Зәдәкияни Небоқаднәсарға исиян көтиришкә қутратқан еди. У миладийәдин илгәрки 570-жили мәхпий өлтүрүлгән. Шуниң билән бу иш Мисирда турған Йәһудийларға бир агаһ-бешарәт еди.
45:4 «бу пүткүл җаһанни...» — яки «бу пүткүл земинни...». Лекин 5-айәткә қариғанда «җаһанни» тоғридур.
45:5 «Мән бундақ қилған йәрдә сән өзәң үчүн улуқ ишларни издишиңгә тоғра келәмду? Буларни издимә; чүнки мана, мән барлиқ әт егилири үстигә балаю-апәт чүширимән, ...Лекин җениңни сән баридиған барлиқ йәрләрдә өзәңгә олҗа қилип беримән» — бу 45-баптики бешарәт падиша Йәһоакимниң тәхткә олтарған вақтида берилгән болса, немишкә мошу йәрдә *(Йәрәмия вә Баруқ Мисирда қалған вақитта)* «орам язма»ға қошулған? Бәлким униң мошу йәрдә хатирилиниш сәвәви, Йәрәмия вә Баруқ Мисирда, Пәрвәрдигарға асийлиқ қилған вә асийлиқ қилмақчи болған Йәһуданиң шу аз бир қалдиси арисида *(жуқуриқи бешарәтләр көрсәткәндәк)* техиму еғир хәтәрдә қалған; шуңа һазир бу бешарәт Баруққа техиму әһмийәтлик, техиму тәсәлли бериши мүмкин еди.
–Йәрәмия пәйғәмбәр өзи Мисир земинида өлгән яки өлтүрүлгән болуши мүмкин. Униң китавиниң қолимизда турғанлиғи үчүн биз шүбһисизики Баруққа қәриздармиз.
45:5 Йәр. 21:9; 38:2; 39:18

ватқан, Пирәвн-Нәкониң қошуни тоғрилиқ бу қошунни Бабил падишаси Небоқаднәсар
Йәһуда падишаси Йәһоакимниң төртинчи жили битчит қилған: — 3 «Қалқан-сипарлар-
ни елип сәпкә чүшүңлар! Җәңгә чиқишқа тәйярлиниңлар! 4 Атларни һарвуларға қе-
тиңлар! Атлириңларға миниңлар! Бешиңларға дубулға селип сәптә туруңлар! Нәйзили-
риңларни биләп иштиклитиңлар! Савут-қуяқларни кийивелиңлар!
5 Лекин Мән немини көримән?! — дәйду Пәрвәрдигар; — Мана, мошу ләшкәрләр дәк-
кә-дүккигә чүшүп чекиниду; батур-палванлири битчит қилинип кәйнигә қаримай
бәдәр қачиду! Тәрәп-тәрәпләрни вәһимә басиду! — дәйду Пәрвәрдигар. 6 — Әнди әң
чаққанларму қачалмайду, батур-палванларму аман-есән қутулуп қалмайду; мана, ши-
мал тәрипидә, Әфрат дәрияси бойида улар путлишип жиқилиду!
7 Сулири дәриялардәк өзлирини долқунлитип, Нил дәрияси кәлкүн кәби көтирилгән-
дәк өзини көтәргән кимдур!? 8 Сулири дәриялардәк өзлирини долқунлитип, Нил дәри-
ясидәк өзини көтәргән дәл Мисир өзидур; у: «Мән өзәмни көтирип пүткүл йәр йүзини
қаплаймән; мән шәһәрләр һәм уларда туруватқанларни йоқитимән!» — дәйду.
9 Етилиңлар, и атлар! Һә дәп алға бесип чепиңлар, и җәң һарвулири! Қалқан көтәргән
Ефиопийә һәм Ливийәдикиләр, оқялирини егилдүргән Лидийәдикиләр, палван-батурлар
җәңгә чиқсун! 10 Лекин бу күн болса самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар-
ниң күнидур; у қисаслиқ бир күн, йәни Өз явлиридин қисас алидиған күни болиду; Униң
қиличи кишиләрни тойғичә жутиду; у қанғичә уларниң қанлирини ичиду; чүнки сама-
ви қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигарниң шималий зиминда, Әфрат дәрияси
бойида қилмақчи болған бир қурбанлиғи бар! 11 Гилеадқа чиқип тутия издәп тап, и Ми-
сирниң қизи! Лекин сән өзәңгә нурғун дориларни алсаңму бекар; сән үчүн һеч шипалиқ
йоқтур! 12 Әлләр хиҗалитиң тоғрилиқ аңлайду, сениң пәрядлириң пүткүл йәр йүзигә пур
кетиду; палван палванға путлишиду, иккиси тәң мәғлуп болуп жиқилиду!

Небоқаднәсарниң Мисир зиминиға бесип кириши тоғрилиқ бешарәт

13 Пәрвәрдигарниң Бабил падишаси Небоқаднәсарниң Мисир зиминиға таҗавуз қилип
кириши тоғрилиқ Йәрәмия пәйғәмбәргә ейтқан сөзи: —
14 Мисирда җакала, Мигдолда елан қил, Нофта вә Таһпанәстиму елан қил: Чиң тур, җәң-
гә бәл бағла; чүнки қилич әтрапиңдикиләрни жутуватиду; 15 Сениң батурлириң не-

---

46:2 **«Мисир тоғрилиқ: Әфрат дәрияси бойидики Каркемиш шәһириниң йенида туруватқан, Пирәвн-Нәкониң қошуни тоғрилиқ бу қошунни Бабил падишаси Небоқаднәсар Йәһуда падишаси Йәһоакимниң төртинчи жили битчит қилған: — ....»** — Мисир тоғрилиқ бу бешарәт Пирәвнниң қошуни битчит қилиништин илгири берилгән, мошу йәрдә кейинки вақитта хатириләнгән, әлвәттә. Оқурмәнләрниң диққитигә әрзийдуки, «Йәһуданиң падишаси Йәһоакимниң төртинчи жили» Йәһуданиң кәлгүси үчүн һәм Йәрәмияниң бешарәтлири үчүн интайин муһим жил болған. Шу жил оттура шәриқтики «күч тәңпуңлуғи» Бабилниң падишаси Небоқаднәсарға өткән.

46:4 Йәр. 51:11

46:7 **«Сулири дәриялардәк өзлирини долқунлитип, Нил дәрияси кәлкүн кәби көтирилгәндәк өзини көтәргән кимдур!? »** — һәр жил Нил дәриясиға кәлкүндәк улуқ су келиду. Бу су Мисирниң пүткүл зиминини бесип суғириду, Мисирниң зиминини бақиду, десәкму болиду.

46:9 **«Ефиопийә».. «Ливийә»... «Лидийә»** — «Ефиопийә» ибраний тилида «Куш» дейилиду, «Ливийә» *(«Либя»)* ибраний тилида «Пут» дейилиду, «Лидийә» *(һазирқи Түркийәдә)* ибраний тилида «Луд» дейилиду. Бу йәрләрдики адәмләрниң һәммиси «ялланма ләшкәрләр» еди.

46:9 Йәш. 66:19

46:10 **«Пәрвәрдигар Өз явлиридин қисас алидиған күни»** — мүмкинчилиги барки, бешарәттики «қисас», Пәрвәрдигарниң өзигә садиқ болған падиша Йосияни *(миладийәдин илгәрки 609-жили)* өлтүрүвәткән Пирәвн-Нәко үстидин алған бир қисасни көрситиду *(«2Пад.» 23:29 вә 33-35ни көрүң)*. Униң үстигә «Пәрвәрдигарниң күни» адәттә ахирқи замандики қиямәт күнини көрситиду, шуңа бешарәтниң шу күни тоғрилиқ мәлуматлири бар болушиму мүмкин.

46:11 Йәр. 8:22

46:14 **«Мисирда ... Мигдол... Ноф ... Таһпанәс...»** — бу шәһәрләрниң һәммиси Мисирда, әлвәттә. **«Чиң тур, җәңгә бәл бағла; чүнки қилич әтрапиңдикиләрни жутуватиду»** — бешарәт берилгән вақти бәлким миладийәдин илгирки 604-жили болуши мүмкин. Шу чағда Небоқаднәсар Филистийәни ишғал қилип Мисирниң чегарисида таҗавуз қилишқа тәйяр туратти. Миладийәдин илгирки 568-жили Небоқаднәсар Мисирға таҗавуз қилған; бу

мишкә сүпүрүп ташлиниду? Улар чиң туралмайду; чүнки Пәрвәрдигар уларни сәптин
иштирип жиқитиветиду. [16] У улардин көплирини путлаштуриду; бәрһәқ, улар қачқанда
бир-биригә путлишип жиқилиду; шуниң билән улар: «Болә, турайли, зомигәрниң қи-
личидин қечип өз хәлқимизгә вә ана жутимизға қайтип кетәйли!» — дәйду; [17] Шу йәр-
гә қайтқанда улар: «Мисир падишаси Пирәвн пәқәт бир қийқас-сүрән, халас! У пәйтни
билмәй өткүзивәтти!» — дәйду. [18] Өз һаятим билән қәсәм қилимәнки, — дәйду Пади-
ша, нами самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар, — тағлар арисида Табор
теғи болғандәк, Кармәл теғи деңиз бойида асманға тақишип турғандәк бириси келиду.
[19] Әнди сән, и Мисирда туруватқан қиз, сүргүн болушқа лайиқ жүк-тақларни тәйярлап
қой; чүнки Ноф харабә болуп көйдүрүлиду, һеч адәмзатсиз болиду.
[20] Мисир болса чирайлиқ бир инәктур; лекин уни нишан қилған бир көкүйүн кели-
ватиду, шималдин келиватиду! [21] Униң арисидики ялланма ләшкәрләр болса бордақ
топақлардәк болиду; уларму арқиға бурулуп, бирликтә қечишиду; улар чиң турувал-
майду; чүнки күлпәтлик күн, йәни жазалиниш күни уларниң бешиға чүшкән болиду.
[22] Мисирниң авази иланниңкидәк «күш-күш» қилип аңлиниду; чүнки дүшмән қошун-
лири билән атлинип, отун кәскүчиләрдәк униңға қарши палтиларни көтирип кели-
ду. [23] Орманлиғи қоюқлуғидин киргүсиз болсиму, улар уни кесип жиқитиду, — дәйду
Пәрвәрдигар, — чүнки кәскүчиләр чекәткә топидин көп, сан-санақсиз болиду. [24] Мисир-
ниң қизи хиҗаләттә қалдурулиду; у шималий әлниң қолиға тапшурулиду.
[25] Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ
дәйду: — Мана, Мән Но шәһиридики бут Амонни, Пирәвнни, шундақла Мисир вә униң
илаһлири билән падишалирини жазалаймән; бәрһәқ, Пирәвн вә униңға таянғанларниң
һәммисини жазалаймән; [26] Мән уларни уларниң җенини издигүчиләр, йәни Бабил па-
дишаси Небоқаднәсарниң қолиға һәм хизмәткарлириниң қолиға тапшуримән. Бирақ
кейин, Мисир қедимки заманлардәк қайтидин аһалилик болиду — дәйду Пәрвәрдигар.

Исраил үчүн үмүт

[27] Лекин сән, и қулум Яқуп, қорқма, алақзадә болма, и Исраил; чүнки мана, Мән сени жи-
рақ жуттин, нәслиңни сүргүн болған зиминдин қутқузуп чиқиримән; шуниң билән Яқуп
қайтип, хатирҗәмлик вә арамбәхштә туриду, һеч ким уни қорқутмайду. [28] Қорқма, и қу-

---

вақиәдин илгири башқа бир таҗавузлуқ бар-йоқлуғи тоғрилиқ техи хәвәримиз йоқ.

46:16 **«Болә, турайли, зомигәрниң қиличидин қечип өз хәлқимизгә вә ана жутимизға қайтип кетәйли!»** — бу сөзләрни бәлким Мисир қошунидики чәтәл «ялланма ләшкәрләр»и ейтиду *(21ни көрүң)*.

46:18 **«Табор» вә «Кармәл»** — тағлири бәк егиз болмисиму, улар әтрапидики йәрләргә қариғанда көккә тақашқандәк көрүниду. Мәнаси Небоқаднәсар қошуни билән бесип киргәндә, улар башқа падишалар вә уларниң қошунлиридин зор дәриҗидә күчлүк көрүниду.

46:20 **«көкүйүн»** — мал-варанларни чақидиған бирхил чивин. Бу дәһшәтлик көкүйүн «чирайлиқ инәк» болған Мисир вә барлиқ «топақлири»ни *(21-айәт)* тар мар қилип һайдайду! Мисирлиқлар чоқунған бут «буқа илаһи» *(Афис)* болғачқа, мошу «инәк» вә «топақлар»ға нисбәтән 20-21-айәтләр интайин кинайилик, һәҗвий сөзләрдур.

46:21 **«униң арисидики ялланма ләшкәрләр болса бордақ топақлардәк болиду; уларму арқиға бурулуп, бирликтә қечишиду; улар чиң турувалмайду»** — оттура шәрикқтики бәзи көкүйүнләр интайин зәһәрлик, вәһший болуп, инәк-топақларни сәвдайи, тәлвә қилип, уян-буян жүгүртүп чечиветиду. **«жазалиниш күни»** — ибраний тилида «йоқлиниш күни».

46:22 **«Мисирниң авази иланниңкидәк «күш-күш» қилип аңлиниду»** — мәнаси бәлким Мисир қорқунучтин чекингән амалсиз қалған иландәк, униңға пәқәт «күш-күш» қилип хапалиғини билдүрүштин башқа һеч қандақ амал қилалмайду.

46:23 **«Орманлиғи қоюқлуғидин киргүсиз болсиму, улар уни кесип жиқитиду»** — Мисирда дәрәқләр аз болиду; шуңа бу селиштурма-охшитиш болуши керәк, бәлким «орман» нурғунлиған хәлиқ аһалисини көрситиду.

46:25 **«Мана, Мән Но шәһиридики бут Амонни, Пирәвнни, шундақла Мисир вә униң илаһлири билән падишалирини жазалаймән»** — Худа «Амон» дегән бут вә «Мисирниң илаһлири»ни қандақ жазалайду? Һеч болмиғанда, бу сөз Худаниң мошу бутларниң «нам-аброй»лирини пүтүнләй йоқитишини көрситиду. Бу тема тоғрилиқ «Мисирдин чиқиш»тики «қошумчә сөз»имизниму көрүң.

46:27 Йәш. 41:13; 43:5; 44:1; Йәр. 30:10

лум Яқуп, — дәйду Пәрвәрдигар, — чүнки Мән сән билән биллидурмән; Мән сени тарқи-
тиватқан әлләрниң һәммисини түгәштүрсәмму, лекин сени пүтүнләй түгәштүрмәймән;
пәқәт үстүңдин һөкүм чиқирип тәрбийә-савақ беримән; сени җазалимай қоймаймән.

«2» Филистийә тоғрилиқ бешарәт

47 [1] Пирәвн Газа шәһиригә зәрбә бериштин илгири, Йәрәмия пәйғәмбәргә кәлгән,
Пәрвәрдигарниң Филистийләр тоғрисидики сөзи: —
[2] Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, шималдин долқунлуқ сулар өрләйду; улар тешип
бир кәлкүн болиду; у зимин вә униңда турған һәмминиң үстидин, шәһәр вә униңда
туруватқанларниң үстидин ташқин болуп басиду; шуниң билән униң адәмлири налә-
пәряд көтириду, зиминда барлиқ туруватқанлар азаптин налә-зар қилиду; [3] толпарли-
риниң туяқлириниң тарақшишлирини, җәң һарвулириниң тарақлашлирини, чақлири-
ниң гүлдүрләшлирини аңлап, атилар өз балилиридин хәвәр елишқиму қоллири бошап,
арқиғиму қаримайду. [4] Чүнки барлиқ Филистийләрни набут қилидиған күн, һәм Тур вә
Зидонни уларға ярдәмдә болғидәк барлиқ қалған адәмләрдин мәһрум қилидиған күн
йетип кәлди; чүнки Пәрвәрдигар Филистийләрни, йәни Крет арилидин чиқип кәлгән-
ләрниң қалдуғини набут қилиду. [5] Газаниң үсти тақирлиқ болиду; Ашкелон шәһири-
дикиләр даң қетип қалиду; қачанғичә әтлириңларни тилисиләр, и Филистийә күчлири-
дин аман қалғанлар? [6] Апла, и Пәрвәрдигарниң қиличи, сән қачанғичә тинмайсән? Өз
қиниңға қайтқин, арам елип тиничланғин!
[7] Лекин у қандақму тохтиялисун? Чүнки Пәрвәрдигар униңға пәрман чүшәргән; Ашке-
лон шәһиригә һәм деңиз бойидикиләргә зәрб қилишқа уни бекиткәндур!

«3» Моаб тоғрилиқ бешарәт

48 [1] Моаб тоғрилиқ: Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар —
Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Небониң һалиға вай! Чүнки у харабә
қилиниду; Кириатайим хиҗаләткә қалдурулуп, ишғал қилиниду; жуқури қорған болса

46:28 Йәр. 10:24; 30:11; Йәш. 27:8; Йәр. 4:27; 5:10,18; 46:28; Пәнд. 11:4; Зәф. 1:14-16, 18; Дан. 9:26-27; Йәш. 10:22-23; 28:22; Нах. 1:9

47:1 **«Газа»** — Филистийәниң бәш чоң шәһәрлиридин бири.
–Бешарәт *(1-7)* берилгән вақит бәлким миладийәдин илгәрки 609-жили еди. Шу чағда Пирәвн-Нәко Мисирдин чиқип Асурийә империйәсигә иттипақдаш болуп Бабилға қарши чиққан. Бу бешарәттики «зәрбә» бәлким Пирәвн шималға қарап жүрүш қилған, Филистийәниң территорийәсидин өтүп болған вақтида қилинған.

47:2 **«шималдин долқунлуқ сулар өрләйду; улар тешип бир кәлкүн болиду»** — демисәкму, Муқәддәс Китапта «кәлкүн» зиминни бесип киргән зор қошунға охшитилиду. Мошу «сулар» авал Пирәвнниң қошуни болған болуши мүмкин, кәйнидики «кәлкүн» Пирәвнниң қошунини тар мар қилған Бабиллиқлардин ибарәт.
–«Шәһәр» болса бәлким Йерусалимни көрситиду. Йерусалим Бабил тәрпидин ишғал қилинғанда Филистийәму қаттиқ искәнҗигә елинип таҗавуз қилинған.

47:3 Йәш. 5:28; Йәр. 4:13; 6:23

47:4 **«Пәрвәрдигар Филистийләрни, йәни Крет арилидин чиқип кәлгәнләрниң қалдуғини набут қилиду»** — Филистийләр әслидә Крет *(ибраний тилида «Кафтор»)* арилидин чиққан еди. Улар турдикиләр һәм Зидондикиләргә «туққан қәбилиләр» *(Фәникийиликләр)* болғачқа, Тур вә Зидон аваригә учриған болса, Филистийләр уларға ярдәмгә чиққан болатти. Лекин Филистийләр набут болған болса, «уларға ярдәмдә болғидәк ... адәмлар» болмайтти.

47:4 Йәр. 25:22

47:5 **«Газаниң үсти тақирлиқ болиду»** — бәзи алимлар буни «Газадикиләр қайғуруп чачлирини чүшириду» дегән мәнада дәп қарайду. Бизниңчә биринчи мәнаси шәһәр харабилик болуп «тақир йәр» болиду. Бу сөз икки бислиқ болуп иккинчи мәнадиму болуши мүмкин.
–«Даң қетип қалиду»ниң башқа бирхил тәрҗимиси: «түгишиду». **«Филистийәниң күчлиридин аман қалғанлар»** — буниң башқа бирхил тәрҗимиси: «Филистийә җилғисида қалғанлар». **«қачанғичә әтлириңларни тилисиләр»** — «әтлирини тилиш» қаттиқ қайғуни билдүрәтти. Бу адәт Тәвратта мәнъий қилинған.

47:5 Қан. 14:1; Йәр. 16:6; 25:20

хижаләткә қалдурулуп алақзадә болуп кәтти.
[2] Моаб йәнә һеч махталмайду; Һәшбонда кишиләр униңға: «Уни әл қатаридин йоқитайли» дәп сүйқәст қилиду; сәнму, и Мадмән, түгәштүрүлисән; қилич сени қоғлайду.
[3] Һоронаимдин аһ-зарлар көтирилиду: — «Аһ, вәйранчилиқ, дәһшәтлик патипарақчилиқ!»
[4] Моаб битчит қилинди! Униң кичиклиридин пәрядлири аңлиниду.
[5] Бәрһәқ, Луһитқа чиқидиған даван йолидин тохтимай жиғилар көтирилиду; Һоронаимға чүшидиған йолда һалакәттин азаплиқ налә-пәрядлар аңлиниду.
[6] Қечиңлар, жениңларни елип жүгүрүңлар! Чөлдики бир чатқал болуңлар!
[7] Чүнки сән өз қилғанлириңға вә байлиқлириңға таянғанлиғиң түпәйлидин, сәнму әсиргә чүшисән; бутуң Кемош, униң каһинлири һәм әмирлири билән биллә сүргүн болиду.
[8] Вәйран қилғучи һәр бир шәһәргә жәң қилиду; шәһәрләрдин һеч қайси қечип қутулалмайду; Пәрвәрдигар дегәндәк жилғиму харабә болиду, түзләңликму һалакәткә йүзлиниду.

[9] Далдиға берип қечиш үчүн Моабқа қанатларни бериңлар! Чүнки униң шәһәрлири харабилик, адәмзатсиз болиду.
[10] (Пәрвәрдигарниң хизмитини көңүл қоюп қилмиған киши ләнәткә қалсун! Қиличини қан төкүштин қалдурған киши ләнәткә қалсун!).
[11] Моаб яшлиғидин тартип кәң-кушадә яшап арзаңлири үстидә тинған шараптәк әндишисиз болуп кәлгән; у һеч қачан күптин күпкә қуюлған әмәс, яки һеч сүргүн болған әмәс; шуңа униң тәми бирхил болуп, пуриғи һеч өзгәрмигән.
[12] Шуңа , — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән униң йениға уларни өз күпидин төкидиған төккүчиләрни әвәтимән; улар униң күплирини қуруқдайду, униң чөгүнлирини чеқиветиду.
[13] Өткәндә Исраил жәмәти өз таянчиси болған Бәйт-Әл түпәйлидин йәргә қарап қалғандәк Моабму Кемош түпәйлидин йәргә қарап қалиду.

48:1 **«жуқури қорған»** — *(ибраний тилида «Мисгаб»)* бәлким бир шәһәрниң исми болуши мүмкин.
48:1 Йәр. 25:21; 27:3
48:2 **«....Небониң һалиға вай! ... Кириатайим хижаләткә қалдурулуп, ишғал қилиниду 1-айәт; һәшбон ...Мадмән,...»** — демисәкму, Небо, Кириатайим, һәшбон, Мадмән вә төвәндики айәтләрдики Һоронаим, Лухит, Ароәр, Бәйт-Гамул, Дибон қатарлиқлар Моабтики шәһәрләрдур. Хәритини көрүң. «һәшбон» болса Моабниң чегарисиға жайлашқан болуп, бешарәт бойичә башқа шәһәрләрдин илгири бәлким дүшмән тәрипидин ишғал қилинип андин дүшмәнниң қошуни үчүн база болиду. «һәшбон» вә «сүйқәст» *(«хешаб»)* ибраний тилида йеқин сөзләрдур. –Йәһудий тарихшунас Йосефусниң хатириси бойичә, Моаб Небоқаднәсар падиша тәрипидин миладийәдин илгәрки 582-жили егилинип, нурғун шәһәрлири вәйран қилинған.
48:5 Йәш. 15:5
48:6 Йәр. 17:6
48:7 **«бутуң Кемош, униң каһинлири һәм әмирлири билән биллә сүргүн болиду»** — Кемош Моаб чоқунған бут еди. Уларниң униңға өз балилирини қурбанлиқ қилиш адити бар еди *(«2Пад.» 3:27ни көрүң)*.
48:7 Йәр. 49:3
48:8 **«Пәрвәрдигар дегәндәк жилғиму харабә болиду, түзләңликму һалакәткә йүзлиниду»** — «жилға» вә «түзләңлик» Моабниң жәнубий вә шималий қисмини көрситиду.
48:9 **«Далдиға берип қечиш үчүн Моабқа қанатларни бериңлар!»** — бу жүмлидики ибраний тилини чүшиниш тәс. Оқурмәнләр башқа хил тәржимиләрни учритиши мүмкин.
48:10 **«Пәрвәрдигарниң хизмитини көңүл қоюп қилмиған киши ләнәткә қалсун! Қиличини қан төкүштин қалдурған киши ләнәткә қалсун!»** — бу кинайилик, һәҗвий сөзләр кәлгүсидә Моабқа һуҗум қилидиған Бабиллиқ ләшкәрләргә ейтилиду.
48:11 **«Моаб яшлиғидин тартип кәң-кушадә яшап арзаңлири үстидә тинған шараптәк әндишисиз болуп кәлгән»** — шарап тиниши үчүн узун вақит мидирлитилмай туруши керәк. Тинған «арзаңлар», *(дуғ, чөкүндә)* наһайити аччиқ бир нәрсә, әлвәттә. Шуңа башқа күпкә қуюлмай қалса, тәми қиртиқ, аччиқ болиду, әлвәттә. **«У һеч қачан күптин күпкә қуюлған әмәс, яки һеч сүргүн болған әмәс; шуңа униң тәми бирхил болуп, пуриғи һеч өзгәрмигән»** — бу охшитиш бәлким Моабниң һеч қийинчилиққа учримай, көрәңлик қилғанлиғи, толиму керилип кәткәнлигини көрситиду.
48:11 Зәф. 1:12
48:12 **«Мән униң йениға уларни өз күпидин төкидиған төккүчиләрни әвәтимән»** — бу охшитиштики «шарап» Моабтики аһалини, «күплири», «чөгүнлири» униң жут-шәһәрлирини көрситиду.
48:13 **«Бәйт-Әл»** — мошу шәһәр Исраил *(шималий падишалиқ)*ниң чоң бутпәрәс мәркизи болуп, улар шу йәрдә «алтун мозай бут»ни қурған *(«1Пад.» 12-бапни, «Һош.» 10:5 һәм 8:5-6, «Ам.» 7:10-17ни көрүң)*.
48:13 1Пад. 12:29

[14] Силәр қандақму: «Биз батур, җәңгивар палванмиз!» — дейәләйсиләр? [15] Моабниң зи-
мини харабә қилиниду; дүшмән уларниң шәһәрлириниң сепиллириға чиқиду; униң
есил жигитлири қәтл қилинишқа чүшиду, — дәйду падиша, йәни нами самави қошун-
ларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.
[16] — Моабниң һалакити йеқинлашти, униң күлпити бешиға чүшүшкә алдирайду. [17] Униң
әтрапидики һәммәйлән униң үчүн аһ-зар көтириңлар; униң нам-шөһритини билгәнләр:
«Күчлүк шаһанә һасиси, гөзәл тайиғиму шунчә сундурулдиғу!» — дәңлар. [18] Шан-шөһри-
тиңдин чүшүп қағҗирап кәткән йәрдә олтар, и Дибонда туруватқан қиз; чүнки Моабни һа-
лак қилғучи саңа җәң қилишқа йетип кәлди; у истиһкам-қорғанлириңни бәрбат қилиду.
[19] Йол бойида күзәт қил, и Ароәрдә туруватқан қиз; бәдәр тикиватқан әрдин вә қечи-
ватқан қиздин: «Немә болди?» дәп сора; [20] «Моаб хиҗаләткә қалди, чүнки у битчит қи-
линди!» дәп җавап берилиду. Аһ-зар тартип настә-пәряд көтириңлар; Арнонда: «Моаб
һалак қилинди» — дәп җакалаңлар. [21] Җаза һөкүми түзләңлик җайлири үстигә чиқи-
рилди; Һолон, Яһаз вә Мәфаат үстигә, [22] Дибон, Небо һәм Бәйт-Диблатаим үстигә,
[23] Кириатайим, Бәйт-Гамул һәм Бәйт-Меон үстигә, [24] Кериот, Бозраһ һәм Моабдики
жирақ-йеқин барлиқ шәһәрләрниң үстигә чиқирилиду. [25] Моабниң мүңгүзи кесивети-
лиду, униң билиги сундурулиду, — дәйду Пәрвәрдигар. [26] — Уни мәс қилиңлар, чүнки у
Пәрвәрдигарға алдида һакавурлуқ қилған; Моаб өз қусуғида еғинап ятсун, шуниң билән
рәсва қилинсун. [27] Чүнки сән Моаб Исраилни мазақ қилған әмәсму? У оғрилар қатарида
тутувелинғанму, сән уни тилға алсаңла бешиңни чайқайсән?!
[28] Шәһәрләрдин чиқип таш-қиялар арисини туралғу қилиңлар, и Моабда туруватқан-
лар; ғар ағзида угилиған пахтәктәк болуңлар!
[29] Биз Моабниң һакавурлуғи у интайин һакавур!, йәни униң тәкәббурлуғи, һакавур-
луғи, көңлидики мәғрур-көрәңлиги тоғрисида аңлидуқ. [30] Мән униң ночилиқ қи-
лидиғанлиғини билимән, — дәйду Пәрвәрдигар, — бирақ ночилиғи карға яримайду;
униң чоң гәплири бекар болиду. [31] Шуңа Мән Моаб үчүн зар жиғлаймән, Моабниң һәм-
миси үчүн зар-зар көтиримән; Кир-Харәсәттикиләр үчүн аһ-пиған аңлиниду.
[32] И Сибмаһтики үзүм тели, Мән Яазәрниң зар-жиғиси билән тәң сән үчүн жиғлаймән;
сениң пәләклириң созулуп, әслидә «Өлүк деңиз»ниң нериға йәткән еди; улар әслидә
Яазәр шәһиригичиму йәткән еди. Лекин сениң язлиқ мевилириңгә, үзүм һосулуң үсти-
гә бузғучи бесип келиду. [33] Шуниң билән шатлиқ вә хошаллиқ Моабниң бағ-етизлири-
дин вә зиминидин мәһрум қилиниду; Мән үзүм көлчәклардин шарапни йоқитимән;

48:20 Йәш. 16:7

48:25 **«Моабниң мүңгүзи кесиветилиду»** — Тәвратта, «мүңгүз»ләр көп һалларда адәмләрниң аброй-шөһрити яки һоқуқини билдүриду. Бу адәмниң бешидин өскән әмәс, әлвәттә!

48:26 **«Моабни мәс қилиңлар»** — жуқурида *(25-бапта)* Йәрәмия «Пәрвәрдигарниң ғәзивигә толған қәдәһ» тоғрилиқ сөзлигәчкә, бәзи алимлар бу «мәслик» шу қәдәһтин ичиштин болуши керәк, дәп қарайду. Бизниңчә бу бир тәрәптин тоғра, Худаниң ғәзиви бешиға чүширилгәндә дәсләптила әқлини йоқитип алҗиғанлиғи болиду. Бу айәтниң тәкитләйдиғини уларниң һамақәтлишип кәткәнлигидин ибарәт.

48:29 **«Биз Моабниң һакавурлуғи ..., йәни униң тәкәббурлуғи, ... көңлидики мәғрур-көрәңлиги тоғрисида аңлидуқ»** — бу айәттики «Биз... аңлидуқ» дегүчи Худаниң Өзидур. Худа Өзи тоғрилиқ «Биз» дәп ишләткәнлиги Тәвраттики башқа йәрләрдиму бар; мәсилән «Яр.» 1:26, 3:22, 11:7ни һәм «Йәш.» 6:8ни көрүң. Бәзи алимлар айәттики «биз»ни Йәрәмия һәм Йәһуда хәлқини көрситиду, дәп қарайду.

48:29 Йәш. 16:6

48:32 **«И Сибмаһтики үзүм тели, Мән Яазәрниң зар-жиғиси билән тәң сән үчүн жиғлаймән...»** — 30-айәттики сөзлигүчи Худа болғандин кейин *(«Мән ..билимән...»)* шүбһисизки, 31-, 32- һәм 36-айәтләрдики сөзлигүчиму Худаниң Өзидур. Бу адәмни һәйран қалдуриду. Худа Яазәрдикиләрни җазалайду; шуниң билән улар Сибмаһдики йоқиған үзүмзарлар үчүн жиғлайду. Лекин Худа уларни җазалиши билән улар билән тәң қайғуриду. **«Өлүк деңиз»** — ибраний тилида «Яазәр деңизи». **«Улар сениң пәләклириң әслидә Яазәр шәһиригичиму йәткән еди...»** — «Яазәр» болса Моабниң шималий чегарасиға жирақрақ болуп, шәриқ тәрипи «чөл-далилар», ғәрип тәрипи «деңиз». Демәк, Моаб хилвәт җай болғини билән хелә жирақларға тәсири болған бир мәмликәткә айланған. «Язлиқ мевилири» әнҗир, хорма вә үзүмләрни көрситиду.

үзүм чәйлигүчиләрниң тәнтәнә авазлири қайтидин яңримайду; авазлар болса тәнтәнә
авазлири әмәс, жәң авазлири болиду. [34] Чүнки налә-пәрядлар Һәшбондин көтирилип,
Яһазғичә вә Елеалаһғичә йетиду; налә авазлири Зоардин көтирилип, Һоронаимғичә вә
Әглат-Шелишияғичә йетиду; һәтта Нимримдики суларму қуруп кетиду. [35] Мән Моаб-
та «жуқури жайлар»да қурбанлиқ қилғучиларни вә ят илаһларға хушбуй яққучиларни
йоқитимән, — дәйду Пәрвәрдигар.
[36] — Шуңа Мениң қәлбим Моаб үчүн нәйдәк муңлуқ мәрсийә көтириду; Мениң қәлбим
Кир-Һәрәстикиләр үчүнму нәйдәк муңлуқ мәрсийә көтириду; чүнки у егиливалған бай-
лиқ-ғәзниләр йоқап кетиду. [37] Һәммә баш тақир қилдурулған, һәммә сақал чүширилгән;
һәммә қол титма-титма кесилгән, һәммә чатирақҗа бөз кийилгән. [38] Моабниң барлиқ
өй өгүзлири үстидә вә мәйданларда матәм тутуштин башқа иш болмайду; чүнки Мән
Моабни һеч кимгә яқмайдиған бир қачидәк чеқип ташлаймән, — дәйду Пәрвәрдигар,
[39] — улар пиғандин зарлишиду; Моаб шунчилик парә-парә қиливетилидуки, у хиҗаләт-
тин көпчиликкә арқисини қилиду; Моаб әтрапидики һәммә тәрипидин рәсва қилини-
диған, вәһимә салғучи объект болиду.
[40] Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, бириси бүркүттәк қанатлирини керип
пәрваз қилип, Моаб үстигә шуңғуп чүшиду. [41] Шәһәрлири ишғал болиду, истиһкамлар
егиливелиниду; шу күни Моабдики палванларниң жүриги толғақҗа чүшкән аялниң
жүригидәк болиду. [42] Моаб әл қатаридин йоқитилиду; чүнки у Пәрвәрдигар алдида
һакавурлуқ қилған; [43] вәһшәт, ора вә қилтақ бешиңларға чүшүшни күтмәктә, и Моабда
туруватқанлар, — дәйду Пәрвәрдигар. [44] — вәһшәттин қачқан ориға жиқилиду; оридин
чиққан қилтаққа тутулиду; чүнки униң үстигә, йәни Моаб үстигә жазалиниш жилини
чүширимән — дәйду Пәрвәрдигар.
[45] Қачқанлар Һәшбон сепилиниң далдисида туруп амалсиз қалиду; чүнки Һәшбондин
от, һәм мәһрум Сиһон падишаниң зимини оттурисидин бир ялқун партлап чиқиду вә
Моабниң чекилирини, соқушқақ хәлиқниң баш чоққилирини жутувалиду. [46] Һалиңға
вай, и Моаб! Кемошқа тәвә болған әл набут болди; оғуллириң әсиргә чүшиду, қизлириң
сүргүн болиду. [47] Лекин, ахирқи заманларда Моабни сүргүнлүгидин қайтуруп әслигә
кәлтүримән, — дәйду Пәрвәрдигар.
Моаб үстигә чиқиридиған һөкүм мошу йәргичә.

48:33 Йәш. 16:10
48:34 **«...налә-пәрядлар Һәшбондин көтирилип, Яһазғичә вә Елеалаһғичә йетиду...»** — Елеалаһ Һәшбонниң шималий тәрипидин 2 километр жирақ; Яһаз униң жәнубий тәрипидин 2 километр жирақ. Бу үчиси Моабниң шималиға жайлашқан. Зоар, Һоронаим вә Әглат-Шелишия Моабниң жәнубиға жайлашқан. Айәтниң умумий мәнаси, «таҗавузлуқ башланди» дегән болуп, бу хәвәр Моабниң пүткүл зиминиға пур кетиду.
48:34 Йәш. 15:5, 6
48:35 **«жуқури жайлар»** — бутпәрәсликкә атап беғишланған жайлар еди.
48:37 **«Һәммә баш тақир қилдурулған, һәммә сақал чүширилгән; һәммә қол титма-титма кесилгән, һәммә чатирақҗа бөз кийилгән»** — демисәкму, бу һәрикәтләрниң һәммиси қаттиқ матәмни билдүриду.
48:37 Йәш. 15:2, 3; Йәр. 47:5
48:39 **«вәһимә салғучи объект»** — башқилар Моабниң бешиға чүшкән апәткә қарап «бундақ дәһшәтлик иш өз бешимизғиму чүшәрму?» дәп вәһимигә чүшиду.
48:40 Йәр. 4:13
48:41 **«шәһәрлири ишғал болиду»** — «шәһәрлири»ниң башқа тәрҗимиси «Керийот» *(шәһәрниң исми)*.
48:44 **«жазалиниш жили»** — ибраний тилида «йоқлиниши жили».
48:45 **қачқанлар Һәшбон сепилиниң далдисида туруп Амалсиз қалиду; чүнки Һәшбондин от, һәм мәһрум Сиһон падишаниң зимини оттурисидин бир ялқун партлап чиқиду»** — Аморийларниң падишаси Сиһон нәччә йүз жил илгири Һәшбон шәһирини ишғал қилған, андин кейин Моабниң пүткүл зиминини егиливалған еди *(«Чөл.» 21:28-29ни көрүң)*. **«от.... Моабниң чекилирини, соқушқақ хәлиқниң баш чоққилирини жутувалиду»** — «чекилирини... баш чоққилирини...» бәлким Моабниң һәммисини, жүмлидин «баш болғанларни» өз ичигә елиши мүмкин. Йәрәмияниң бешарити алдин-ала көрсәткән бу һалакәт техиму қедимки йәнә бир бешарәтниң әмәлгә ашурулуши болиду *(«Чөл.» 24:17ни вә 21:28-29ни көрүң)*.
48:45 Чөл. 21:28

«4» Аммонийлар тоғрилиқ һөкүм

49 1 Аммонийлар тоғрилиқ. Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Исраилниң пәрзәнтлири
йоқмикән? Униң мирасхорлири йоқмиду? Әнди немишкә Милком Гадниң
зиминиға варислиқ қилди, Милкомға тәвә болған хәлиқ немишкә Гадниң шәһәрлиридә
туриду? 2 Шуңа мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Аммонийларниң
Раббаһ шәһиридә жәң садалирини аңлитимән; у харабилик дөң болиду; тәвә шәһәрлири
от қоюп көйдүрүлиду; Исраил қайтидин өзлирини егиливалғанларға егидарчилиқ
қилиду, — дәйду Пәрвәрдигар. 3 — Зарлаңлар, и Һәшбон! Чүнки Айи шәһири харабә
қилинған! Раббаһ қизлири, өзәңларға бөз рәхтни бағлап матәм тутуңлар; сепил ичидә
уян-буян патипарақ жүгүрүңлар; чүнки Милком вә униң каһинлири, униңға тәвәлик
әмирлири сүргүн болиду. 4 Немишкә күч-һәйвитиңни даңлайсән? Сениң күчүң еқип
кетиватиду, и: «Ким маңа йеқинлишишқа петиналисун?» дәп өз байлиқлириңға
таянған, асийлиқ қилғучи қиз! 5 Мана, Мән барлиқ әтрапиңдикиләрдин вәһшәт чиқирип
үстүңгә чүширимән, — дәйду самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигар,
— шуниң билән силәр һәр бириңлар һайдиветилисиләр, алди-кәйбиңгә қаримай
қачисиләр; қачқанларни йәнә жиғғучи һеч ким болмайду. 6 Лекин кейинки күнләрдә,
Аммонийларни сүргүнлүгидин қайтуруп әслигә кәлтүримән, — дәйду Пәрвәрдигар.

«5» Едом тоғрилиқ һөкүм

7 Едом тоғрилиқ: Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худа-
си мундақ дәйду: — Теманда һазир даналиқ тепилмамду? Данишмәнлиридин несиһәт
йоқап кәттиму? Уларниң даналиғини дат бесип қалғанму?! 8 Бурулуп қечиңлар, пинһан
жайлардин туралғу тепип туруңлар, и Деданда туруватқанлар! Чүнки Мән Әсавға теги-
шлик балаю-апәтни, йәни уни жазалайдиған күнини бешиға чүширимән. 9 Үзүм үзгү-
чиләр йениңға кәлсиму, улар азрақ васаңларни қалдуриду әмәсму? Оғрилар кечиләп
йениңға кирсиму, улар өзлиригә чушлуқла бузуп, оғрилайду әмәсму? 10 Мән Әсавни
яланачливетимән, у йошурунғидәк жай қалмиғичә далда жайлирини ечип ташлай-

49:1 **«Милком»** — Аммонийлар чоқунған бут еди. Гад болса Исраилниң он икки қәбилисиниң бири; уларға әслидә тәқсим қилинған зимин Иордан дәриясиниң шәрқи тәрипидә еди. Йәрәмия бешарәт бәргән вақитта, Гадтикиләр хелә балдур Асурийә империйәси тәрипидин сүргүн болған еди. Кейин әслий хошнилири болған Аммонийлар уларниң зиминини егиливалған еди. Худа уларға: «Бу зиминни Өз хәлқимгә тәқсим қилған едим, улар қайтип келип униңға қайтидин егидарчилиқ қилиду» дәп агаһландуриду.

49:1 Ам. 1:13

49:2 Ам. 1:14

49:3 **«сепил ичидә уян-буян патипарақ жүгүрүңлар»** — башқа бирхил тәржимиси: «өзәңлар титма-титма тилинған һалда уян-буян жүгүрүңлар». **«Милком»** — Аммонийларниң бир бути еди. Башқа исми «Моләк» еди.

49:3 Йәш. 32:12; Йәр. 4:8; 6:26; 48:7

49:4 Йәр. 21:13; 48:7

49:7 **«Едом тоғрилиқ: ...»** — бу бешарәт *(7-22)*ниң Тәвраттики «Обадия» дегән қисим билән көп ортақ йәрлири бар. Обадияға «қошумчә сөз»имиздә чүшәндүргинимиздәк ишинимизки, Йәрәмия пәйғәмбәр Худаниң йолйоруғи билән илгәрки пәйғәмбәр Обадияниң бешаритидики көп сөзләрни нәқил кәлтүриду. Икки бешарәтниң бәзи йәрлири охшимиғачқа, сөзлиридики пәриқләрни тепип селиштурушниң көп әһмийити бар. **«Теманда һазир даналиқ тепилмамду? Данишмәнлиридин несиһәт йоқап кәттиму? Уларниң даналиғини дат бесип қалғанму?!»** — Теман Едомдики чоң шәһәр. Едомдикиләр өз данишмәнлири билән интайин мәғрурлинатти.

49:7 Об. 8

49:8 **«пинһан жайлар»** — ибраний тилида «чоңқур жайлар» дегән сөз билән ипадилиниду. У бәлким һәр хил ғар-өңкүрләрни өз ичигә алиду. **«Мән Әсавға тегишлик балаю-апәтни, йәни уни жазалайдиған күнини бешиға чүширимән»** — Едомниң башқа исми «Әсав» еди. Мошу бешарәттә «Едом» яки «Әсав» униң әвлатлири болған Едомлуқларни көрситиду, әлвәттә.

49:8 Йәр. 25:23

49:9 **«Үзүм үзгүчиләр йениңға кәлсиму, улар азрақ васаңларни қалдуриду әмәсму?»** — Муса пәйғәмбәргә чүширилгән қанун бойичә үзүм һосулини алғанда үзгүчиләр кәмбәғәлләрниң теривелиши үчүн бир аз васаңларни қалдуруш керәк еди *(«Лав.» 19:10)*. Асиядики бәзи дөләтләрдә бу бир адәткә айлинип қалған.

49:9 Об. 5

мән; униң нәсли, қериндашлири һәм хошнилири йоқайду; у өзи йоқ болиду. [11] Лекин
житим-йесирлириңни қалдур, Мән уларниң һаятини сақлаймән; тул хотуниңлар Маңа
таянсун. [12] Чүнки Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, ғәзивимниң қәдәһидин ичишкә
тегишлик болмиғанлар чоқум униңдин ичмәй қалмайдиған йәрдә, сән жазаланмай
қаламсән? Сән жазаланмай қалмайсән; сән чоқум униңдин ичисән. [13] Чүнки Өз намим
билән қәсәм ичкәнмәнки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Бозраһ дәһшәт басидиған һәм рәсва
қилинидиған бир объекти, харабилик вә ләнәт сөзи болиду; униң әтрапидики шәһәрлири дайимлиқ харабилик болиду.
[14] Мән Пәрвәрдигардин шу бир хәвәрни аңлашқа муйәссәр болдум, — вә бир әлчи әлләр арисиға әвәтилгән еди —
У: «Униңға һуҗум қилишқа жиғилиңлар! Униңға җәң қилишқа орнуңлардин туруңлар!» — дәп хәвәр бериду.
[15] Мана, Мән сени әлләр арисида кичик,
Инсанлар арисида кәмситилгән қилимән.
[16] Сениң өзгиләргә дәһшәт салидиғанлиғиң,
Көңлүңдики тәкәббурлуғуң өзәңни алдап қойди;
Һәй тик қияниң йериқлири ичидә турғучи,
Туралғуң егизликниң жуқури тәрипидә болғучи,
Гәрчә сән чаңғаңни бүркүтниңкидәк жуқури ясисаңму,
Мән шу йәрдин сени чүшириветимән,
— дәйду Пәрвәрдигар.
[17] — Вә Едом толиму вәһимилик болиду;
Едомдин өтидиғанларниң һәммиси униң барлиқ яра-вабалири түпәйлидин вәһимигә чүшүп, уш-уш қилиду.
[18] Содом, Гоморра вә уларниң әтрапидики шәһәрлири билән биргә өрүветилгәндәк
Едомму шундақ болиду, — дәйду Пәрвәрдигар, — һеч ким шу йәрдә турмайду, инсан балилири шу йәрдә олтирақлашмайду.
[19] Мана, Иордан дәриясидики чавар-чатқаллиқтин
чиқип, дайим еқип туридиған шу сулар бойидики яйлақтики қойларни тарқатқан бир
ширдәк Мән Едомдикиләрни бәдәр қачқузимән. Әнди кимни халисам Мән уни Едомниң
үстигә тикләймән; чүнки Маңа ким тәң келәләйду? Ким Мениңдин һесап елишқа Мени
чақиралайду? Мениң алдимда туралайдиған пада баққучи барму?
[20] Шуңа Пәрвәрдигарниң Едомни жазалаштики мәхситини, шуниңдәк Темандикиләрни жазалаш нийитини аңлаңлар: уларниң кичиклириму тартип епкетилиду; бәрһәқ, қилмишлири түпәйли-

49:12 **«ғәзивимниң қәдәһидин ичишкә тегишлик болмиғанлар»** — Йәһуда әмәс, бәлки таҗавузчиларниң өтәр йолиға «тәсадипий» удул келип қалған, Йәһуданиң вә башқа әлләрниң гуналири билән мунавәтсиз болған башқа әлләрни көрситиши мүмкин.
49:13 **«Өз намим билән қәсәм ичкәнмәнки...»** — ибраний тилида «Өзәм билән қәсәм ичкәнмәнки». **«Бозраһ ... рәсва қилинидиған бир объект»** — «Бозраһ» бәлким Едомдики әң муһим шәһәр болуши мүмкин еди.
49:14 **«бир әлчи әлләр арисиға әвәтилгән еди»** — «әлләр» Исраилға ят болған әлләрни көрситиду. **«Униңға җәң қилишқа орнуңлардин туруңлар»** — «униңға» йәни Едомға. Бәлким бу әлчи дүшмән әлләрниң биридин чиққан болуп, у башқа әлләрни Едомни йоқитишқа чақириду.
49:14 Об. 1
49:15 **«Мән сени әләр арисида кичик, инсанлар арисида кәмситилгән қилимән»** — «сени» — Худа һазир Едомни «сени» дәп, уларға беваситә сөз қилиду.
49:16 **«Һәй тик қияниң йериқлири ичидә турғучи, туралғуң егизликниң жуқури тәрипидә болғучи»** — демисәкму, Едом пинһанрақ, чиқиш интайин тәс болған тағлиқ районда еди. «Тик қия» (*«Села»*) дегән сөз Моабниң «Села» исимлиқ (*һазирқи «Петра»*), интайин пинһан бир шәһирини көрситишиму мүмкин.
49:16 Йәр. 48:29
49:17 Йәр. 50:13
49:18 Яр. 19:25; Йәр. 50:40; Ам. 4:11
49:19 **«дайим еқиватқан шу сулар»** — Иордан дәриясиниң өзи.
49:19 Аюп 41:2; Йәр. 12:5; 50:44

дин Пәрвәрдигар униң яйлиғини вәйранә қилиду. [21] Уларниң жиқилип кәткән садасини
аңлап йәр йүзидикиләр тәвринип кетиду; налә-пәрядлири «Қизил деңиз»ғичә аңлиниду.
[22] Мана, бириси бүркүттәк қанат йейип пәрваз қилип, Бозраһ үстигә шуңғуп чүшиду. Шу
күни Едомдики палванларниң жүриги толғаққа чүшкән аялниң жүригидәк болиду.

«6» Сурийә пайтәхти Дәмәшқ тоғрилиқ һөкүм

[23] Дәмәшқ тоғрилиқ: —
Хамат, Арпад шәһиридикиләр хиҗаләткә қалдурулиду; чүнки улар шум хәвәр аңлай-
ду; уларниң жүриги су болуп кетиду; давулғуп кәткән деңиздәк улар һеч тиничлинал-
майду. [24] Дәмәшқ зәипләшти, қечишқа бурулиду; уни вәһимә басиду; азаплар толғаққа
чүшкән аялни тутқандәк, азап вә дәрд-қайғу уни тутиду. [25] Нам-даңқи чиққан жут, Мән
һозур алған шәһәр шу дәриҗидә ташливетилгән болиду! [26] Шуңа униң жигитлири кочи-
лирида жиқилиду, җәңгивар палванлар шу күни йоқитилиду, — дәйду самави қошун-
ларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар; [27] — һәм Мән Дәмәшқниң сепилигә бир от яқимән,
у Бән-Һададниң ордилирини жутувалиду.

«7» Кедар һәм Һазор тоғрилиқ һөкүм

[28] Бабил падишаси Небоқаднәсар йәңгән Кедар тоғрилиқ һәм Һазорниң падишалиқлири
туғулуқ сөз: —
Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
«Орнуңдин тур, Кедарға һуҗум қилип, шәриқтики адәмләрни булаң-талаң қил!» —
дейилиду; [29] Һуҗум қилғанлар уларниң чедирлири һәм падилирини елип кетиду;
уларниң чедир пәрдилири, барлиқ қача-қуча, төгилирини булап кетиду; хәқ уларға:
«Тәрәп-тәрәпләрни вәһимә басиду!» дәп вақирайду. [30] Қечип кетиңлар, бәдәр тикип
пинһан җайлардин туралғу тепип туруңлар, и Һазордикиләр, — дәйду Пәрвәрдигар,
— чүнки Бабил падишаси Небоқаднәсар силәргә җәң қилишқа қәст қилған, силәргә
қарап нийити бузулған.
[31] — Орнуңдин тур, сепил-дәрвазиларға егә болмиған арамхуда яшап, теч-аман
турған әлгә җәң қилишқа чиқ; улар ялғуз туриду — дәйду Пәрвәрдигар, [32] — улар-
ниң төгилири олҗа, топ-топ мал-варанлири ғәниймәт болиду; Мән чекә чачлирини
чүшәргәнләрни төрт шамалға тарқитимән, уларниң бешиға һәр әтрапидин күлпәт
чүширимән, — дәйду Пәрвәрдигар; [33] — Һазор болса чилбөриләрниң туралғуси,

---

49:20 Йәр. 50:45
49:22 **«Бозраһ»** — интайин жуқури қия таш үстигә, «бүркүтниң чаңгили»дәк җайлашқан еди.
49:22 Йәр. 48:40,41
49:23 **«давулғуп кәткән деңиздәк улар һеч тиничлиналмайду»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «давулғуп кәткән деңиздәк уларниң көңүллири һеч арам тапмайду». Хамат һәм Арпад дегән икки шәһәр Небоқаднәсар Мисирға жүрүш қилған чағда *(миладийәдин илгәрки 604-жили)* бесип өткән җайлар еди. Шүбһисизки, Небоқаднәсар уларғиму һуҗум қилған еди. Мошу икки шәһәр Дәмәшқниң шималий тәрипидики кичик падишалиқлар еди.
49:23 Йәш. 17:1
49:24 Йәр. 4:31; 6:24; 30:6
49:27 **«Бән-Һадад»** — Дәмәшқниң көплигән падишалириниң исми еди.
49:27 Ам. 1:4,14
49:28 **«Орнуңдин тур, Кедарға һуҗум қилип, шәриқтики адәмләрни булаң-талаң қил!»** — бу сөз Небоқаднәсарниң қошуниға ейтилиши мүмкин. Кедар вә Һазорму чарвичи көчмән хәлиқ болуп, чедирда яшап, сепил-дәрвазилиқ болмиған, әлвәттә.
49:31 **«Орнуңдин тур, сепил-дәрвазиларға егә болмиған арамхуда яшап, теч-аман турған әлгә җәң қилишқа чиқ; улар ялғуз туриду»** — бу сөзму бәлким Небоқаднәсарниң қошуниға ейтилиши мүмкин. Кедар вә Һазордикиләр чедирларда туруп, һеч сепил-дәрвазилиқ болған әмәс.
49:32 **«чекә чачлирини чүшәргәнләр»** — «чекә чачлирини чүшәргүш» Кедардикиләр һәм Һазордикиләрниң адити болса керәк еди.
49:32 Йәр. 9:25; 25:23

мәңгүгә вәйранә болиду. Һеч ким шу йәрдә турмайду, инсан балилири шу йәрдә ол-
тирақлашмайду.

«8» Елам тоғрилиқ һөкүм

34 Йәһуда падишаси Зәдәкия тәхткә олтарған дәсләпки вақитлирида, Йәрәмия пәйғәм-
бәргә кәлгән Пәрвәрдигарниң сөзи мундақ еди: —
35 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән Елам-
ниң ғоллуқ күчи болған оқясини сундуримән. 36 Асманларниң төрт четидин төрт ша-
мални чиқирип Еламниң үстигә чүширимән; Мән уларни бу төрт шамалға тарқитимән;
шуниң билән Еламдин һайдалғанләрниң бармайдиған әл-мәмликәтләр қалмайду.
37 Мән Еламни дүшмәнлири алдида һәм җенини издигүчиләрниң алдида дәккә-дүкки-
гә чүширимән; дәһшәтлик ғәзивимни бешиға төкүп, күлпәтләрни чүширимән; уларни
бәрбат қилғичә Мән қилични уларниң кәйнидин қоғлашқа әвәтимән. 38 Мән Өз тәхтим-
ни Еламда тикләймән, шу йәрдин падишаси вә шаһзадилирини йоқ қилимән, — дәйду
Пәрвәрдигар.
39 — Лекин ахирқи заманларда, Мән Еламни сүргүнлүгидин қайтуруп әслигә кәл-
түримән, — дәйду Пәрвәрдигар.

«9» Бабил тоғрилиқ һөкүм

50 1 Пәрвәрдигар Йәрәмия пәйғәмбәр арқилиқ Бабил тоғрилиқ, йәни Калдийләрниң
зимини тоғрилиқ ейтқан сөз: —
2 Әлләр арисида шу хәвәрни елан қилип җакалаңлар, туғ көтириңлар; җакалаңлар, уни
йошурмаңлар! — «Бабил ишғал қилинди; Бәл болса хиҗаләткә қалдурулди, Мардук па-
типарақ болуп кәтти; Бабилниң ойма бутлири хиҗаләткә қалдурулди, жиркиничлик
нәрсилири патипарақчилиққа чүшти!» — дәңлар. 3 Чүнки шималдин униңға җәң қил-
мақчи болған бир әл келиду; у униң зиминини вәйран қилиду, һеч ким шу йәрдә тур-
майду; инсан һәм һайванму қечип кетиду, улар йоқ болиду. 4 Шу күнләрдә, шу чағда,
— дәйду Пәрвәрдигар, — Исраил хәлқи келиду, улар һәм Йәһуда хәлқи билән биллә ке-
лиду, улар жиғлиған һалда меңип Пәрвәрдигар Худасини издәшкә келиду. 5 Улар Зион-
ниң йолини сорайду, йүзлирини униңға қаритип: «Һәргиз унтулмас мәңгүлүк бир әһдә
билән өзимизни Пәрвәрдигарға бағлайли» — дәйду.
6 — Мениң хәлқим азған қойлардур; уларниң баққучилири уларни аздурған, уларни
тағларда тенитип жүргән; улар тағдин дөңгә кезип жүрүп, өз арамгаһини унтуғандур.
7 Уларни учратқанларниң һәммиси уларни йәп кәткән, күшәндилири улар тоғрилиқ:
«Биздә бу ишларда һеч гуна йоқ, чүнки улар ата-бовилириниң үмүти болған Пәрвәрди-
гар, йәни һәққанийлиқниң яйлақ-туралғуси болған Пәрвәрдигарниң алдида гуна садир
қилған!» — дегән.

49:33 Йәр. 9:10; 10:22
49:35 **«Еламниң ғоллуқ күчи болған оқяси...»** — Елам һазирқи Иран зиминида турған бир хәлиқ еди. Еламниң қошунининң чәнләп атидиған, дәһшәтлик мәргән оқчилири билән даңқи чиққан еди.
49:39 Йәр. 48:47
50:2 **«Әлләр арисида шу хәвәрни елан қилип җакалаңлар...! — «Бабил ишғал қилинди; Бәл болса хиҗаләткә қалдурулди, Мардук патипарақ болуп кәтти; Бабилниң ойма бутлири хиҗаләткә қалдурулди, жиркиничлик нәрсилири патипарақчилиққа чүшти»** — Бабил шәһириниң ишғал қилиниши Исраилниң биринчи сүргүнидин 70 жил кейин *(миладийәдин илгәрки 539-жили)* Парс империйәси тәрипидин болған. «Бәл» һәм «Мардук» *(яки «Меродақ»)* Бабилдики икки чоң бутниң исми еди.
50:2 Йәш. 46:1; Йәр. 51:44
50:7 Йәр. 31:23

8 И хәлқим, Бабил оттурисидин қечиңлар, калдийләрниң зиминини ташлап чиқиңлар,
падини йетәклигүчи текиләрдәк болуңлар. 9 — Чүнки мана, шималий зиминдин Ба-
билға һуҗум қилмақчи болған зор бир топ улуқ әлләрни қозғаймән; улар өзлирини
униңға қарши сәпкә қошиду; шуниң билән Бабил шу йәрдин чиққанлар тәрипидин әсир-
гә чүшиду. Уларниң оқлириниң һәммиси батур мәргәнләрниңкидәк болиду; уларниң
һеч қайсиси җәңдин қуруқ қол кәлмәйду. 10 Калдийә болса олҗа болиду; олҗа алған
барлиқ булиғучилар униңдин қанаәтлиниду, — дәйду Пәрвәрдигар; 11 — Чүнки силәр
шатланғансиләр, силәр яйрап кәткәнсиләр, и мирасим болған хәлқимни булаң-талаң
қилғучилар! Чүнки силәр чемәндә турған мозайлардәк сәкригәнсиләр, айғирлардәк хо-
шаллиқтин кишнигәнсиләр! 12 Әнди ана жутуң зор хиҗаләткә қалдурулиду; рәсвачилиқ
сени туғқучини қаплайду; мана, у әлләрниң дашқили, — бир җаңгал, қағҗирақ йәр вә
чөл-баяван болуп қалиду. 13 Пәрвәрдигарниң ғәзиви түпәйлидин, униң һеч аһалиси бол-
майду, бәлки толуқ ташливетилгән болиду; Бабилдин өтидиғанларниң һәммиси униң
барлиқ яра-вабалири түпәйлидин вәһимигә чүшүп уш-уш қилиду.

14 Бабилға җәң қилиш үчүн униң әтрапида сәпкә тизилиңлар, барлиқ оқячилар; униңға
етиңлар, оқларни һеч айимаңлар; чүнки у Пәрвәрдигар алдида гуна садир қилған.
15 Униң әтрапида җәң чуқанлирини көтириңлар; у тәслим болуп қол көтириду; му-
нарлири өрүлиду, сепиллири ғулитилиду; чүнки бу Пәрвәрдигарниң алған қисасидур.
Униңдин қисас елиңлар; у башқиларға немә қилған болса униңғиму шуни қилиңлар.
16 Бабилдин уруқ териғучи һәм һосул вақтидики оғақ салғучиларни йоқ қилиңлар; зу-
лумкарниң қиличиниң қорқунучи түпәйлидин буларниң һәр бири өз елигә қайтип, һәр
бири өз ана жутиға қачсун!
17 Исраил тарқитиветилгән қой падисидур; ширлар уларни һайдиваткән; дәсләптә Асу-
рийәниң падишаси уларни йәп кәткән, ахирида бу Бабил падишаси Небоқаднәсар униң
устиханлирини езип ғаҗилиған. 18 Шуңа самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәр-
дигар — Исраилниң Худаси мундақ дәйду: — Мана, Мән Асурийәниң падишасиниң йе-
ниға келип, уни җазалиғинимдәк, мән Бабил падишасини һәм зиминини җазалаймән.
19 Мән Исраилни қайтидин өз яйлиғиға қайтуримән, у Кармәл теғида, Башан зиминида
озуқлиниду, униң җени Әфраим теғи үстидә һәм Гилеад зиминида қанаәтлиниду. 20 Шу
күнләрдә, шу чағда, — дәйду Пәрвәрдигар, — Исраилниң қәбиһлиги издәлсә, һеч тепил-
майду; Йәһуданиң гуналири издәлсә, һеч тепилмайду; чүнки Мән қалдурған қалдисини
кәчүрүм қилимән.
21 — Мератаимниң зиминиға зәрб билән җәң қилишқа, Пекодта туруватқанларғиму җәң
қилишқа чиқиңлар; уларни вәйран қилиңлар, қалдуғиниму һалак қилиңлар, — дәйду

50:8 «И хәлқим, Бабил оттурисидин қечиңлар, ... падини йетәклигүчи текиләрдәк болуңлар» — бу сөзгә қариғанда оттура шәриқтики бәзи падичилар текиләрни қой падилириға «йетәкчи рол»да ишлитиду. Шуңа «падини йетәклигүчи текиләрдәк болуңлар» дегини, «биринчи болуп Бабилдин чиқип, башқиларға үлгә болуңлар» дегән мәнада.

50:8 Йәш. 48:20; Йәр. 51:6; Вәһ. 18:4

50:9 «Уларниң оқлириниң һәммиси батур мәргәнләрниңкидәк болиду; уларниң һеч қайсиси җәңдин қуруқ қол кәлмәйду» — демәк, бәтләнгән һәр бир оқи зайә кәтмәйду. Башқа бирхил тәрҗимиси: «Оқлириниң һәммиси җәңдин қоли қуруқ *(олҗисиз)* қайтип кәлмәйдиған батур җәңчиләрдәк болиду...».

50:13 Йәр. 49:17

50:15 Вәһ. 18:6

50:16 «буларниң һәр бири өз елигә қайтип, һәр бири өз ана жутиға қачсун!» — «һәр бири... һәр бири...» бәлки Бабилда «қара әмгәк» қилған чәтәллик әмгәкчиләрни көрситиду. Булар нурғун Йәһудийларни өз ичигә алиду, әлвәттә.

50:18 2Пад. 19:35, 37; Йәш. 37:36, 38

Пәрвәрдигар, — Мән немини саңа буйруған болсам шуни ада қилиңлар.[22] Җәң садалири
Бабил зиминида аңлиниду; у зор һалакәтниң садасидур! [23] Әслидә пүткүл йәр йүзини
урған базған шу дәриҗидә сундуруп чеқиветилдиғу! Бабил әлләр арисида шунчә бир
дәһшәт басқучи болуп чиққантиғу![24] Мән саңа қапқан қурдум; сән, и Бабил, һеч бил-
мәйла униңға тутулдуң; Пәрвәрдигар билән қаршилишишиң түпәйлидин сән тепилип
тутулдуң. [25] Пәрвәрдигар қурал амбирини ечип, ғәзивидики қураллирини елип чиқар-
ди; чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Рәб Пәрвәрдигар калдийләрниң зими-
нида қилидиған иши бардур.
[26] Униң һәр чәт-чәтлиридин келип униңға һуҗум қилиңлар, амбарлирини ечиве-
тиңлар; өнчиләрни догилиғәндәк уни харабә-харабә қилип догилап вәйран қилиңлар;
униң һечнимисини қалдурмаңлар![27] Униң барлиқ топақлирини өлтүрүветиңлар! Улар
союлушқа чүшсун! Уларниң һалиға вай! Чүнки уларниң күни, йәни җазалиниш вақти
йетип кәлди.[28] Аңлаңлар! Зионға келип, Пәрвәрдигар Худайимизниң қисасини, йәни
ибадәтханиси үчүн алған қисасини җакалайдиған, Бабил зиминидин қачқан панаһ из-
дигүчиләрниң авазини аңлаңлар!
[29] Бабилға һуҗум қилиш үчүн оқячиларни, йәни барлиқ каманни әккүчиләрни чақи-
риңлар; Бабилниң әтрапида барғаһ қуруп қоршивелиңлар; һеч кимни қачқузмаңлар;
өз қилмишини өз бешиға чүшириңлар; у немиләрни қилған болса, униңғиму шуни
қилиңлар; чүнки у Пәрвәрдигарға — Исраилдики Муқәддәс Болғучиға қарши көрәңләп
кәткән еди.[30] Шуңа униң жигитлири кочилирида жиқилиду; шу күнидә униң барлиқ
җәңчи палванлири йоқитилиду, — дәйду Пәрвәрдигар.
[31] Мана, Мән саңа қаршидурмән, и көрәңләп кәткүчи, — дәйду самави қошунларниң Сәр-
дари болған Пәрвәрдигар, — чүнки сениң күнүң, йәни Мән йениңға йеқин келип җа-
залайдиған күн йетип кәлди; [32] көрәңләп кәткүчи путлишип жиқилиду, һеч ким уни
қайтидин йөләп турғузмайду; бәрһәқ, Мән униң шәһәрлиригә от яқимән, у униң әтра-
пидикиләрниң һәммисини көйдүрүп жутуп кетиду.
[33] Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мундақ
дәйду: — Исраиллар Йәһудалар билән биллә езилип хорлуқни көргән; уларни әсир
қилғанлар уларни қаттиқ қамап тутқан еди; уларни қоюветишни рәт қилған. [34] Лекин
уларниң Һәмҗәмәт-Қутқазғучиси күчлүктур; самави қошунларниң Сәрдари болған
Пәрвәрдигар уларниң дәвасини әстайидиллиқ билән сорайду, шуниң билән У улар-
ниң зиминиға арамлиқ бериду, Бабилдикиләргә арамсизлиқ йәткүзиду. [35] Калдийләр
үстигә, Бабилда туруватқанлар үстигә һәмдә Бабилниң әмирлири вә данишмәнлири
үстигә қилич чүшиду, — дәйду Пәрвәрдигар; [36] қилич палчилар үстигә чүшкәндә, улар
һамақәт-ахмақлардәк көрүниду; қилич уларниң палванлири үстигә чүшүп, улар пати-
парақ болуп кетиду; [37] қилич уларниң атлири үстигә, җәң һарвулири үстигә, уларниң
сәплиридә турған барлиқ ят ләшкәрләр үстигә чүшиду, улар аяллардәк болиду; қилич

50:21 **«Мератаимниң зимини»** — «Мератаим» болса Бабил зимининиң җәнубидики бир шәһәр. Исми «икки һәссилик асийлиқ» дегән мәнада, Бабилниң характерини көрситиш үчүн әтәй мисалға елинған болуши керәк. «Пекод»дикиләр арамийәдики хәлиқ болуп, Бабилға иттипақдаш еди; «Пекод»ниң мәнаси «җаза»дур.
–Айәттә берилгән буйруқлар йәнила шималдин чиққан қошунларға ейтилиши керәк.

50:23 **«базған»** — башқа көп әлләрни уруватқан Бабилни көрситиду.

50:26 **«... амбарлирини ечиветиңлар; өнчиләрни догилиғәндәк уни харабә-харабә қилип догилап вәйран қилиңлар; униң һечнимисини қалдурмаңлар!»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «... аш-буғдайни сақлиған амбарлирини ечиңлар; уни харабә-харабә қилип догилап ташлап, униң һечнимисини қалдурмаңлар!».

50:27 **«Униң барлиқ топақлирини өлтүрүветиңлар!»** — «топақлири» бәлким һәм Бабилниң сәрхил малваранлирини көрсәткән һәм шуниң билән бир вақитта униң сәрхил ләшкәрлиригә символ қилинған болуши мүмкин.

50:29 Вәһ. 18:6, 7

50:30 Йәр. 49:26

ғәзнилири үстигә чүшиду, улар булаң-талаң қилиниду. [38] Қурғақчилиқ уларниң сулири
үстигә чүшүп, улар қуруп кетиду; буларниң сәвәви земини ойма бутларға толуп, улар
қорқунучлуқ мәбудлар түпәйлидин тәлвишип кәткән. [39] Шуңа чөлдики җаниварлар вә
чилбөриләр бирликтә шу йәрдә туриду; шу йәрдә һувқушлар маканлишиду; у мәңгүгә
адәмзатсиз болиду, дәвирдин-дәвиргә һеч аһалилик болмайду. [40] Худа Содом вә Гомор-
рани әтрапидики шәһәрлири билән биллә өрүвәткинидәк, һеч ким шу йәрдә турмайду,
инсан балилири шу йәрдә олтирақлашмайду, — дәйду Пәрвәрдигар.
[41] — Мана, шималдин бир хәлиқ, улуқ бир әл чиқип келиду; йәр йүзиниң чәт-чәтлири-
дин нурғун падишалар қозғилиду. [42] Улар оқя һәм нәйзини тутуп қураллиниду; улар
вәһший, һеч рәһим көрсәтмәйдиған болиду; атлириға мингәндә уларниң авазлири
деңиздәк шавқунлайду; улар җәңгә атлатқан адәмләрдәк сәп-сәп болуп, саңа һуҗум
қилмақчи, и Бабил қизи! [43] Бабил падишаси уларниң хәвирини аңлапла қоллири титрәп
бошап кетиду; ғәм-қайғу уни тутиду, толғаққа чүшкән аялдәк азаплар уни бесивалиду.
[44] Мана, Иордан дәрияси бойидики чавар-чатқаллиқтин чиқип, дайим еқип туридиған
шу сулар бойидики яйлақтики қойларни тарқатқан бир ширдәк Мән Бабилдикиләрни
бәдәр қачқузимән. Әнди кимни халисам Мән уни униң үстигә тикләймән; чүнки Маңа
ким тәң келәләйду? Ким Мениңдин һесап елишқа Мени чақиралайду? Мениң алдимда
туралайдиған пада баққучи барму?
[45] Шуңа Пәрвәрдигарниң Бабилни җазалаштики мәхситини, шуниңдәк калдийләрниң
земинини җазалаш нийитини аңлаңлар: Уларниң кичиклириму тартип епкетилиду;
бәрһәқ, қилмишлири түпәйлидин Пәрвәрдигар униң яйлиғини вәйранә қилиду. [46] Ба-
билниң ишғал қилинғанлиғини аңлап йәр йүзи тәвринип кетиду; униң налә-пәряди
барлиқ әлләргичә аңлиниду.

Бабил тоғрилиқ һөкүм — давами

51 [1] Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән Бабилни соқидиған һәм «Ләб-
камай»да турруватқанларни соқидиған битчит қилғучи шамални қозғап
чиқиримән; [2] Мән Бабилға ят адәмләрни әвәтимән; улар уни соруветиду, земинини
йәр билән йәксан қиливетиду; униң бешиға күлпәт чүшкән күнидә улар униңға тәрәп-
тәрәптин қаршилишишқа келиду. [3] Униң оқячилириға кирични тартқидәк, орнидин
турғучиларға дубулға-савут кийгидәк пурсәт бәрмәңлар; униң жигитлириниң һеч
қайсисини аяп қоймаңлар; униң пүткүл қошунини битчит қилиңлар. [4] Калдийләрниң

50:38 **«буларниң сәвәви земини ойма бутларға толуп, улар қорқунучлуқ мәбудлар түпәйлидин тәлвишип кәткән»** — башқа бирхил тәрҗимиси: «буларниң сәвәви земини ойма бутларға толған, чүнки улар қорқунучлуқ мәбудлирини даңлап кәткән еди».
50:40 Яр. 19:24; Йәш. 13:19; Ам. 4:11; Йәр. 49:18
50:41 Йәр. 6:22,30
50:43 Йәр. 49:24
50:44 **«дайим еқип туридиған шу сулар»** — Иордан дәриясиниң сулири өзи.
50:44 Аюп 41:2; Йәр. 49:19,22
50:45 Йәр. 49:20
50:46 Йәр. 49:21
51:1 **«Ләб-камай»** — Калдийәни бир кинайилик «шифир» арқилиқ көрситиду. Шифирни ипадиләш йоли болса, «Калдийә» дегән сөзниң һәр бир һәрипини ибраний тилиниң елипбә тәртиви бойичә арқидин оқулған һәрип билән алмаштуруштин ибарәт (*мәсилән, уйғур тилида болса, «а»ни «й» билән, «ә»ни «и» билән алмаштурғанға охшаш*). «Ләб-камай» дегән сөзниң өзи ибраний тилида «тәтүрчилик қилғанларниң қәлби», «асийлиқ қилғанларниң қәлби» дегәнни билдүриду, бу интайин кинайилик гәптур.
–«Шамал» болса, бәлким 2-айәттә тилға елинған «ят адәмләр»ни көрситиду.
51:1 Йәр. 4:11
51:2 Йәр. 4:11; 15:7

зиминида санчилғанлар, кочилирида қиличланғанлар жиқилсун! [5] Чүнки Исраил яки
Йәһудаму өз Худаси тәрипидин, йәни самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар
тәрипидин ташливетилгән әмәс; чүнки Бабилниң зимини Исраилдики Муқәддәс
Болғучи алдида садир қилған гуна билән толғандур. [6] Барлиқ әлләр, Бабил ичидин
қечиңлар, өз жениңларни елип бәдәр қечиңлар! Униң қәбиһлигигә четилип қелип
һалак болмаңлар; чүнки бу Пәрвәрдигарниң қисас алидиған вақтидур; У қилмишини
өз бешиға қайтуриду.
[7] Бабил Пәрвәрдигарниң қолидики пүткүл жаһанни мәс қилғучи алтун қәдәһ болған;
әлләр униң шарибидин ичкән; әлләр шуниң билән сараң болуп кәткән. [8] Бабил туюқ-
сиз жиқилип битчит болиду; униңға аһ-зар көтириңлар! Униң азаплири үчүн тутия
елиңлар; у бәлким сақайтилармекин?
[9] — «Биз Бабилни сақайтмақчидуқ, лекин у сақаймиди; униңдин ваз кечип һәммимиз өз
жутимизға қайтайли; чүнки униң үстигә чиқирилидиған һөкүм жазаси асманға тақи-
шип, көккә йетиду».
[10] — «Пәрвәрдигар һәққанийлиғимизни барлиққа кәлтүргәндур; келәйли, Зионда
Пәрвәрдигар Худайимизниң қилған ишини жакалайли!»

Пәрвәрдигар Медиа қошунлириға, андин Бабилға сөз қилиду

[11] — Оқларни учлаңлар! Қалқанларни тутуңлар! Пәрвәрдигар Медианиң падишалири-
ниң роһини урғутти; чүнки Униң нийити Бабилға қаршидур, уни бәрбат қилиш үчүн-
дур; бу Пәрвәрдигарниң қисасидур, йәни Униң ибадәтханиси үчүн алған қисасидур.
[12] Бабилниң сепиллириға қаритип жәң туғини көтириңлар; күзәтни техиму чиңрақ
қилиңлар, күзәтчиләрни Бабилни чөридитип сәптә турғузуңлар; бөктүрмә қоюңлар;
чүнки Пәрвәрдигар Бабилдикиләрниң жазаси тоғрилиқ немиләрни дегән болса, У шуни
көңлидә пәмләп, уни ада қилиду.
[13] — И әлвәк сулар үстидә турғучи, байлиқлири нурғун болғучи, әҗилиң йетип кәлди,
жениң өлчинип үзүлүш вақти тошти.

51:4 Йәр. 49:26
51:6 **«Барлиқ әлләр, Бабил ичидин қечиңлар, өз жениңларни елип бәдәр қечиңлар! ... чүнки бу Пәрвәрдигарниң қисас алидиған вақтидур; У қилмишини өз бешиға қайтуриду»** — бәзи алимлар бу сөзләр «барлиқ әлләр»гә әмәс, бәлки Исраилға ейтилиду, дәп қарайду. 45-айәттә әһвал шундақ болиду, лекин бизниңчә мошу йәрдә Бабилда һәр бир әлләргә ейтилиду. Чүнки 9-айәттә қачқанлар «һәммимиз өз жутимизға қайтайли» дейишиду.
51:6 Йәр. 50:8,15,28; Вәһ. 18:4
51:7 **«әлләр .... сараң болуп кәткән»** — бәлким Бабилниң гунайиға четилип, шуниңдәк жазасиғиму четилип қелип толиму дәккә-дүккигә чүшиду.
51:7 Вәһ. 18
51:8 Йәш. 21:9; Йәр. 8:22; Вәһ. 14:8; 18:2
51:9 **«Биз Бабилни сақайтмақчидуқ, лекин у сақаймиди; униңдин ваз кечип һәммимиз өз жутимизға қайтайли»** — қариғанда бу сөзләр Бабил арисида турған ят әлләрниң ейтидиған сөзлири. «Униң үстигә чиқирилидиған һөкүм жазаси асманға тақишип, көккә йетиду» дегәнни, Худаниң жазалирини қозғиған, кона замандики Бабил *(бабәл)*лиқлар қурмақчи болған «асманға тақишидиған» мунар билән селиштуруш пайдилиқ иш болиду. *(«Яр.» 11:1-9ни көрүң)*.
51:9 Йәр. 46:11
51:10 **«Пәрвәрдигар һәққанийлиғимизни барлиққа кәлтүргәндур»** — бәзи алимлар бу сөзни «Пәрвәрдигар бизни қутқузуп азат қилғандур» дәп тәрҗимә қилиду. Лекин «тсәдәкаһ» *(һәққанийлиқ)* Тәвраттики башқа һеч йәрдә шундақ мәнада тепилмайду. Бизниңчә бу сөз Исраилниң *(һәммимизгә охшаш)* өзиниң һеч қандақ һәққанийлиғи болмиғачқа, Худа уларға һәққанийлиқ елип келиду, дегәнни билдүриду. Бу айәттики һәққанилиқ өзлигидин әмәс, бәлки Худадин келиду; «Пәрвәрдигар һәққанийлиғимиздур» — бу Мәсиһ-Қутқазғучиниң, шуниңдәк йеңи Йерусалимниң бир намидур. 23:6ни һәм 33:16ни көрүң. **«келәйли, Зионда Пәрвәрдигар Худайимизниң қилған ишини жакалайли!»** — 9-айәттики сөзләрни кәлгүсидә Бабилдин қачидиған ят әлләр ейтиду; 10-айәттики сөзләрни шүбһисизки, кәлгүсидә Канаан *(Пәләстин)*ға қайтип келидиған Исраилниң қалдиси ейтиду.
51:11 Йәр. 46:4; 50:28

[14] Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Өзи билән қәсәм қилип: «Топ-
топ чекәткиләрдәк Мән сени адәмләр билән толдуримән; улар сениң үстүңдин ғәлибә
тәнтәнилирини көтириду» деди.
[15] — У болса йәр-зиминни күч-қудрити билән ясап,
Аләмни даналиғи билән бәрпа қилип,
Асманларни әқил-парасити билән яйғучидур;
[16] У авазини қоювәтсә, асманларда сулар шавқунлайду;
У йәр чәтлиридин булут-туманларни өрлитиду;
У ямғурларға чақмақларни һәмраһ қилип бекитиду,
Шамални Өз ғәзнилиридин чиқириду.
[17] Бу бутпәрәсләрниң һәр бири әқилсиз, билимдин мәһрумлардур;
Һәр бир зәргәр өзи ойған бут тәрипидин шәрмәндигә қалиду;
Чүнки униң қуйма һәйкили ялғанчилиқ,
Уларда һеч тиниқ йоқтур.
[18] Улар бемәналардур, мазақ объектидур;
Уларниң үстигә җазалиниш вақти кәлгәндә, улар йоқитилиду.
[19] Яқупниң несивиси Болғучи булардәк әмәстур;
Чүнки һәммини ясиғучи Шудур;
Исраил болса Униң Өз мираси болған қәбилисидур;
Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар Униң намидур.

Пәрвәрдигар Исраилға сөз қилиду

[20] Сән Исраил Мениң гөрзәм,
Мениң җәң қуралимдурсән;
Сениң билән Мән әлләрни битчит қилимән,
Сениң билән падишалиқларни тар мар қилимән;
[21] Сениң билән һәм ат һәм ат мингүчини битчит қилимән;
Сениң билән һәм җәң һарвуси һәм һайдиғучисини битчит қилимән;
[22] Сениң билән һәм әр һәм аялни битчит қилимән;
Сениң билән һәм қери һәм яшларни битчит қилимән;
Сениң билән һәм жигит һәм қизни битчит қилимән;
[23] Сениң билән һәм падичи һәм қой падисини битчит қилимән;
Сениң билән һәм дехан һәм боюнтуруққа қетилған калилирини битчит қилимән;
Сениң билән һәм валийлар һәм һөкүмранларни битчит қилимән.
[24] — Мән көз алдиңларда Бабилниң һәм барлиқ калдийләрниң Зионда қилған барлиқ
рәзиллигини өз бешиға чүширип яндуримән, — дәйду Пәрвәрдигар.

51:14 Ам. 6:8
51:15 Яр. 1:1; Аюп 9:8; Зәб. 103:2; Йәш. 40:22; 44:24; 51:13; Йәр. 10:12
51:16 Йәр. 10:13
51:19 **«Яқупниң несивиси Болғучи...»** — Яқуп мошу йәрдә Яқуп вә униң әвлатлири Исраилниму көрситиду. «Яқупниң несивиси» Худаниң Өзидур, әлвәттә.
51:19 Йәр. 10:16
51:20 **«Сән Исраил Мениң гөрзәм, Мениң җәң қуралимдурсән; сениң билән Мән әлләрни битчит қилимән, сениң билән падишалиқларни тар мар қилимән...»** — әйни тексттә пәқәт «Сән мениң гөрзәм...» дейилиду. Әнди Худаниң бу сөзлири кимгә ейтилиду?
–Бәзи алимлар *(пеилларни «өткән заман»ға өзгәртип)* Бабилға ейтилған, дәп қарайду. Башқилар *(кәлгүсидә Бабил империйәсини вәйран қилидиған)* Парс империйәсигә ейтилиду, дәп қарайду; бирақ бизниңчә улар Исраилниң өзигә ейтилиду *(24-айәтни көрүң)*. Башқа пәйғәмбәрләрниң сөзлири бойичиму, ахирқи заманларда Исраил хәлқи Худаниң бир җазалаш қурали болиду *(мәсилән, «Йәш.» 41:5, «Зәк.» 12:7ни көрүң)*.
51:20 Йәр. 50:23

[25] — Мана, Мән сән Бабилға қаршимән, и пүткүл йәр йүзини һалак қилғучи тағ;
Мән қолумни үстүңгә созуп,
Сени тик ярлардин ғулитип,
Домилитип чүширип, сени көйүп түгигән бир янар тағ қилимән, — дәйду Пәрвәрдигар.
[26] Шуниң билән улар сәндин бүрҗәк чиқириш үчүнму таш тапалмайду,
Яки һул үчүнму һечйәрдин таш тапалмайду;
Чүнки сән мәңгүгә бир вәйранә болисән, — дәйду Пәрвәрдигар.

[27] — Земинда җәң туғини көтириңлар,
Әлләр арисида канай челиңлар;
Бабилға җәң қилишқа әлләрни тәйярлаңлар;
Арарат, минни вә Ашкиназ падишалиқлирини чақирип жиғиңлар;
Униңға һуҗум қилғучи қошунларға бир сәрдар бекитиңлар;
Атларни топ-топ чекәткә лечинкилиридәк зиминға түркүмләп чиқириңлар;
[28] Униңға җәң қилишқа әлләрни тәйярлаңлар,
— Медиалиқларниң падишалири, валийлири вә барлиқ һөкүмдарлирини, шундақла у
һөкүм сүргән зиминларниң барлиқ адәмлирини тәйярлаңлар! [29] Шуниң билән йәр йүзи
тәвринип азаплиниду; чүнки Пәрвәрдигарниң Бабилға қарши бағлиған нийәтлири,
йәни Бабилниң зиминини һеч адәм турмайдиған чөл-баяван қиливетиш нийити әмәл-
гә ашмай қалмайду.

[30] Бабилдики палванлар уруштин қол үзиду;
Улар қорғанлирида амалсиз олтириду;
Уларниң дәрмани қалмайду,
Улар аяллардәк болуп қалиду;
Униң туралғулириға от қоюлиду;
Дәрваза саласунлири сундурулиду.
[31] Жүгүрүп келиватқан бир чапармән йәнә бир чапармәнгә, бир хәвәрчи йәнә бир хәвәр-
чигә Бабил падишасиниң алдидила учришип келип униңға: —
«Силиниң пүткүл шәһәрлири у чәттин бу чәткичә ишғал қилинди;
[32] Дәрия кечиклири егиливелинди,
Қомушлуқлар отта көйдүрүлди,
Палванлири дәккә-дүккигә чүшүшти!»
— дәп җакалишиду.
[33] Чүнки самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар — Исраилниң Худаси мун-
дақ дәйду: —
Бабилниң қизи тәкшилинип чиңдилидиған вақти болған хамандәк бесилиду;
Бирдәмдила, униң һосули орулидиған вақти йетип болиду!

51:27 **«чекәткә лечинкилири»** — ибраний тилида бу сөз бәлким чекәткә лечинкисиниң өсүш җәриянидики әң зиянлиқ басқучини көрситиши мумкин.
51:30 Йәр. 50:37
51:32 **«Дәрия кечиклири егиливелинди, қомушлуқлар отта көйдүрүлди, палванлири дәккә-дүккигә чүшүшти!» — дәп җакалишиду»** — Бабилниң қандақ йол билән ишғал қилинғанлиғиниң тәпсилатлири тоғрилиқ «Қошумчә сөз»имизни көрүң. Парс қошуни Әфрат дәриясиниң еқиш йөнилишини өзгәртиветиду, дәрия қисқа вақит ичидила қуруп кетиду. Парслар су йоқ дәриядин меңип шәһәргә кирди. Шуниң билән шәһәр ичидики «дәрия кечиклири» биринчи болуп егиливелинди. Шәһәр әтрапидики «қомушлуқларниң көйдүрүлүши»дин мәхсәт шәһәрдин қачқанларға йошурунғидәк җайлар болмисун үчүн еди.
51:33 **«униң һосули орулидиған вақти»** — бәлким адәмлири вә имарәтлири жиқитилидиған, йәни униң җазалиниш вақтини көрситиду.

[34-35] Зионда турғучи қиз: — «Бабил падишаси Небоқаднәсар мени жутуп,
Мени ғажилап әзгән;
У ичимни бошитилған қачидәк қилип қойған;
У әждиһадәк мени жутуп,
Өзини назу-немәтлирим билән тойғузған,
Мени қуруқдап пак-пакиз қиливәткән.
Маңа, мениң тенимгә қилған зораванлиғи Бабилниң бешиға чүширилсун» — дәйду,
Вә Йерусалим: «Мениң қанлирим Калдийәдә турғучиларниң бешиға төкүлсун» — дәйду.
[36] Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Мана, Мән сениң дәвайиңни сораймән,
Сән үчүн қисас алимән;
Мән униң деңизини қурутимән, булиқини қағжиритимән.
[37] Бабил болса дога-дога харабиләр,
Чилбөриләрниң туралғуси болиду;
Зимини адәмни дәһшәт басидиған һәм дайим уш-уш қилинидиған объект болиду,
Һеч адәм шу йәрдә турмайду.
[38] Уларниң һәммиси яш ширлардәк һувлишиду,
Асланлардәк бир-биригә хирис қилишиду;
[39] Уларниң кәйпияти қизип кәткәндә, Мән уларға бир зияпәт тәйярлап қойимәнки, улар-
ни мәс қиливетимән; шуниң билән улар яйрап-яшнап кетиду, — андин мәңгүгә уйқиға
ғәриқ болуп, қайтидин һеч ойғанмайду, — дәйду Пәрвәрдигар. [40] Боғузлашқа йетилигән
қозилардәк вә биллә йетиләнгән қочқарлар һәм текиләрдәк Мән уларни боғузлашқа чү-
ширимән.

[41] Шешақниң ишғал қилинғанлиғиға қара!
Пүткүл йәр йүзиниң пәхриниң тутулғанлиғиға қара!
Бабилниң әлләр арисида адәмни дәһшәт басидиған объекти болғанлиғиға қара!
[42] Деңиз Бабил үстидин өрләп кәтти;
У нурғунлиған долқунлар билән ғәриқ болди.
[43] Униң шәһәрлири адәмни дәһшәт басидиған объект,

51:34-35 **«Бабил падишаси Небоқаднәсар мени жутуп, мени ғажилап әзгән; ...маңа, мениң тенимгә қилған зораванлиғи Бабилниң бешиға чүширилсун» — дәйду, вә Йерусалим: «Мениң қанлирим Калдийәдә турғучиларниң бешиға төкүлсун» — дәйду** — бу 34-35-айәттики сөзлигүчи «Зионда турғучи қиз» бәлким «адәмләштүрүлгән» Йерусалимға вәкил келиду. **«маңа, мениң тенимгә қилған зораванлиғи..»** — бәлким Йерусалим вә униң хәлқини көрситиду.
51:36 **«Мана, Мән сениң дәвайиңни сораймән, сән үчүн қисас алимән; Мән униң деңизини қурутимән, булиқини қағжиритимән»** — Парс қошуни Бабилдин өтидиған Әфрат дәриясини қурутиду. Улар шу йол билән шәһәрни ишғал қилиду. «Қошумчә сөз»имизни көрүң.
51:36 Йәр. 50:38
51:38 **«Уларниң һәммиси яш ширлардәк һувлишиду, асланлардәк бир-биригә хирис қилишиду»** — Бабилл­иқлар һарақкәшлигидин атиқи чиққан еди. Бу айәт бәлким шуларниң мәс болуп «шир кәйп» болғанлиғини билдүриду. 39-айәтниму көрүң. Бабилниң падишаси Бәлшазар әмир-вәзирлири билән биллә мәс болғанда, шәһири бөсүлүп ишғал қилинған (*«Дан.» 5-бапни оқуң*).
51:39 **«Уларниң кәйпияти қизип кәткәндә, Мән уларға бир зияпәт тәйярлап қойимәнки, уларни мәс қиливетимән; шуниң билән улар яйрап-яшнап кетиду, — андин мәңгүгә уйқиға ғәриқ болуп, қайтидин һеч ойғанмайду»** — бу бешарәтниң әмәлгә ашурулушини йәнә «Дан.» 5-бапта көрүң.
51:41 **«Шешақниң ишғал қилинғанлиғиға қара»** — «Шешақ» Бабилни көрситидиған һәжвий, кинайилик бир исим. 25:26тики изаһатни көрүң.
51:41 Йәш. 13:19; Йәр. 25:26
51:42 **«деңиз ... долқунлар...»** — Тәврат-Инҗилда көп вақитларда символ сүпитидә топ-топ қошунларни көрситиду.

Қағҗирақ йәр, бир чөл, һеч ким турмайдиған зимин болди;
Һеч қандақ инсан балиси қайтидин шу йәрләрдин өтмәйду.
44 Мән Бабилда Бәлни җазалаймән;
Мән униң ағзидин жутувалғинини яндурувалимән;
Әлләр қайтидин униңға қарап еқип келишмәйду;
Бәрһәқ, Бабилниң сепили ғулап кетиду.
45 Униң оттурисидин чиқиңлар, и хәлқим!
Һәр бириңлар Пәрвәрдигарниң қаттиқ ғәзивидин өз җениңларни елип бәдәр қечиңлар!
46 Силәр зиминда аңлиниватқан питнә-иғвадин жүригиңларни су қилмаңлар вә қорқ-
маңлар;
Бу жил бир питнә-иғва, келәр жили йәнә бир питнә-иғва чиқиду;
Зиминда зулум-зораванлиқ партлайду, һөкүмдарлар һөкүмдарларға қарши чиқиду.
47 Шуңа мана, шу күнләр келидуки,
Мән Бабилдики ойма мәбудларни җазалаймән;
Шуниң билән униң пүткүл зимини хиҗаләткә қалдурулиду,
Униңда өлтүрүлгәнләр униң ичидә жиқилиду;
48 Шуниң билән асман вә зимин вә уларда бар болғанлар Бабил үстидин шатлиқтин
яңрайду;
Чүнки шималдин һалак қилғучилар униңға җәң қилишқа келиду — дәйду Пәрвәрдигар.
49 Бабил түпәйлидин пүткүл йәр йүзидики өлтүрүлгәнләр жиқилғандәк,
Бабил Исраилда өлтүрүлгәнләр түпәйлидин Бабил жиқилмай қалмайду.
50 Қиличтин қачқанлар, жирақ кетиңлар, һаял болмаңлар;
Чәт йәрләрдин Пәрвәрдигарни сеғиниңлар,
Йерусалимни есиңларға кәлтүрүңлар.
51 «Биз хиҗаләткә қалдуқ, чүнки һақарәткә учридуқ;
Шәрмәндичиликтин йүзимиз төкүлди;
Чүнки ят адәмләр Пәрвәрдигарниң өйидики муқәддәс җайларға бесип кирди!».
52 Шуңа шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар,
— Мән униңдики ойма мәбудларни җазалаймән;
Униң пүткүл зимини бойида ярилинип җан һәлқумида иңришиду.
53 Бабил асманларға көтирилгән болсиму,
Униң жуқури истиһкам-қорғини мустәһкәмләнгән болсиму,
Лекин Мениңдин униңға һалак қилғучилар йетип баридиған болди, — дәйду Пәрвәрдигар.
54 Бабилдин налә-пәрядниң авази,
Калдийләрниң зиминидин зор һалакәтниң садаси көтирилиду.
55 Чүнки Пәрвәрдигар Бабилни һалак қилмақчи болиду;
У униңдин вараң-чуруңлирини йоқитиду;
Суларниң долқунлири өркәшләватқан сулардәк шарқирайду,

51:44 **«мән Бабилда Бәлни җазалаймән»** — «Бәл» — *(яки «Мардук»)* Бабилниң әң муһим бути.
51:47 **«...Шуниң билән униң пүткүл зимини хиҗаләткә қалдурулиду, униңда өлтүрүлгәнләр униң ичидә жиқилиду»** — демәк, Бабил хәлқи зиминидин һеч қачалмайдиған болиду.
51:49 **«Бабил түпәйлидин пүткүл йәр йүзидики өлтүрүлгәнләр жиқилғандәк, Бабил Исраилда өлтүрүлгәнләр түпәйлидин Бабил жиқилмай қалмайду»** — айәттики әйни ибраний текстни чүшиниш тәс. Оқурмәнләр башқа тәрҗимиләрни учритиши мүмкин. Лекин умумий мәнаси чоқум тәрҗимимиздәк болуши керәк.
51:50 **«Қиличтин қачқанлар, жирақ кетиңлар, һаял болмаңлар; чәт йәрләрдин Пәрвәрдигарни сеғиниңлар, Йерусалимни есиңларға кәлтүрүңлар»** — еникки, бу сөзләр Бабилда сүргүн болған Исраилларға ейтилиду.
51:51 **«Биз хиҗаләткә қалдуқ, чүнки һақарәткә учридуқ; ...чүнки ят адәмләр Пәрвәрдигарниң өйидики муқәддәс җайларға бесип кирди!»** — шүбһисизки, бу сөзләр Бабилда сүргүн болғанларниң қайғуруп ейтидиғанлири болиду.

Уларниң авази шавқунлап келиду.
56 Чүнки һалак қилғучи униңға, йәни Бабилға жәң қилишқа келиду,
Шуниң билән униң палванлири әсиргә чүшиду;
Уларниң оқялири сундурулиду;
Чүнки Пәрвәрдигар — қисаслар алғучи Тәңридур;
У яманлиқни яндурмай қалмайду.
57 — Мән униң әмирлири, данишмәнлири, валийлири, һөкүмдарлири вә палванлирини мәс қилимән;
Улар мәңгүгә ухлайду вә қайтидин һеч ойғанмайду — дәйду Падиша, — Нами самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар.
58 Самави қошунларниң Сәрдари болған Пәрвәрдигар мундақ дәйду: —
Бабилниң кәң сепиллири йәр билән йәксан қилиниду,
Униң егиз дәрвазилири пүтүнләй көйдүрүлиду;
Шуниң билән әлләрниң жан тикип тапқан меһнити беһудә болиду,
Әл-жутларниң өзлириниң жапалиқ әжири пәқәт отқа йеқилғу болиду.

59 Йәһуда падишаси Зәдәкия тәхткә олтарған төртинчи жили, Бабилға барғинида
Маһсеяһниң нәвриси, Нерияниң оғли Серая Зәдәкияға һәмраһ болуп барған Серая баш
ғожидар еди. Йәрәмия пәйғәмбәр униңға сөз тапилиған. 60 Йәрәмия орам қәғәзгә Ба-
билниң бешиға чүшидиған барлиқ күлпәтләрни, — йәни Бабил тоғрилиқ пүтүклүк бу
барлиқ сөзләрни язған еди; 61 вә Йәрәмия Серояға мундақ деди: — Сән Бабилға йетип
барғанда, бу сөзләрниң һәммисини оқуп чиқип вә: —
62 «Пәрвәрдигар, Сән бу жай тоғрилиқ: — Мән уни йәксан қилимәнки, униңда һеч ким,
нә инсан нә һайван турмайдиған, мәңгүгә бир вәйранә болиду — дегәнсән» — дәйсән;
63 шундақ қилип бу язмини оқуп чиққандин кейин, униңға таш теңип, Әфрат дәрияси-
ниң оттурисиға чөрүвәт, 64 вә: «Мән униң үстигә чүшәрмәкчи болған күлпәтләр түпәй-
лидин, Бабил шу ташқа охшашла ғәриқ болуп қайтидин өрлимәйду; улар һалидин кети-
ду» — дәйсән.
Йәрәмияниң сөзлири мошу йәрдә түгиди.

Йерусалимниң бөсүлүп ишғал қилиниши

52 1 Зәдәкия Йәһудаға падиша болғанда жигирмә бир йешида еди; у Йерусалимда
он бир жил һөкүм сүрди. Униң аниси Либнаһлиқ Йәрәмияниң қизи болуп,
исми Һамутал еди. 2 У падиша Йәһоакимниң қилғинидәк, Пәрвәрдигарниң нәзиридә
рәзил ишларни қилди. 3 Пәрвәрдигарниң Йерусалимға һәм Йәһудаға қаратқан ғәзиви
түпәйлидин, Пәрвәрдигар уларни Өз һозуридин һайдиvәткичә болған арилиқта,
төвәндики ишлар йүз бәрди. Биринчидин, Зәдәкия Бабил падишасиға исиян көтәрди.
4 Шундақ болдики, униң сәлтәнитиниң тоққузинчи жили онинчи айниң онинчи күнидә
Бабил падишаси Небоқәднәсар пүткүл қошуниға йетәкчилик қилип Йерусалимға һуҗум

51:55 **«...суларниң долқунлири өркәшләватқан сулардәк шарқирайду, уларниң авази шавқунлап келиду»** — «суларниң долқунлири», «уларниң авази» болса бәлким «һалак қилғучилар»ниңки болиду. Улар «деңиз»ға охшитилған *(42-айәт)*; 56-айәт уларниң һәрикитиниму көрситиду.
51:58 **«Шуниң билән әлләрниң жан тикип тапқан меһнити беһудә болиду»** — әлләрниң бекар ишлигини, «жапалиқ әжири» бәлким зор шәһәр-империйә болған Бабилни көп меһнәт сиңдуруп қуруп чиққанлиғини көрситиду *(«Һаб.» 2:13ни көрүң)*.
51:59 **«Нерияниң оғли Серая Зәдәкияға һәмраһ болуп барған Серая баш ғожидар еди,...»** — Серая Баруқниң акиси яки укиси еди. 32:12дә униң бовиси «Маасеяһ» дейилиду.
52:1 2Пад. 24:18

қилишқа кәлди; улар уни қоршивелип баргаһ қуруп, униң әтрапида қаша-потәйләрни
қурушти. 5 Шуниң билән шәһәр Зәдәкияниң он биринчи жилиғичә муһасиридә турди.
6 Шу жили төртинчи айниң тоққузинчи күни шәһәрдә еғир қәһәтчилик һәммини басқан
вә зиминдикиләр үчүнму һеч аш-озуқ қалмиған еди. 7 Шәһәр сепили бөсүлди; барлиқ
җәңгивар ләшкәрләр қачмақчи болуп, түн кечидә шәһәрдин бәдәр тикиветишти. Улар
падиша бағчисиға йеқин «икки сепил» арилиғидики дәрвазидин кетишти Калдийләр
болса шәһәрниң һәммә тәрипидә бар еди. Улар Иордан җилғисидики «Арабаһ түзләң-
лиги»ни бойлап қечишти. 8 Лекин Калдийләрниң қошуни падишани қоғлап Йерихо
түзләңлигидә Зәдәкияға йетишти; униң пүтүн қошуни униңдин тарқилип кәткән еди.
9 Вә улар падишани тутуп, Хамат зиминидики Риблаһ шәһиригә, Бабил падишасиниң
алдиға апарди; у шу йәрдә униң үстидин һөкүм чиқарди. 10 Бабил падишаси Зәдәкияниң
оғуллирини униң көз алдида қәтл қилди; у Йәһуданиң барлиқ әмирлириниму Риблаһ
шәһиридә қәтл қилди; 11 андин Зәдәкияниң көзлирини оюватти; Бабил падишаси уни
мис кишәнләр билән бағлап Бабилға елип келип, өлгичә зинданға қамап қойди.

Муқәддәс ибадәтханиниң харап қилинғанлиғи

12 Бәшинчи айниң онинчи күнидә бу Бабил падишаси Небоқаднәсарниң он тоққузинчи
жили еди Бабил падишасиниң хизмитидә болған, пасибан беги Небузар-Адан Йеруса-
лимға йетип кәлди. 13 У Пәрвәрдигарниң өйини, падишаниң ордисини вә шәһәрдики
барлиқ өйләрни көйдүриватти; барлиқ бәһәйвәт имарәтләргә у от қоюп көйдүриват-
ти. 14 Вә пасибан беги йетәкчилигидики Калдийләрниң пүткүл қошуни Йерусалимниң
әтрапидики пүткүл сепилини өрүватти.
15 Пасибан беги Небузар-Адан зиминдики әң намрат кишиләрдин бир қисмини, шәһәрдә
қалған башқа кишиләрни, Бабил падишаси тәрәпкә қечип тәслим болғанларни вә қалған
һүнәрвәнләрни әсир қилип уларни елип кәтти. 16 Лекин пасибан беги Небузар-Адан зи-
миндики әң намратларниң бир қисмини үзүмзарлиқларни пәрвиш қилишқа вә терик-
чилик қилишқа қалдурди.
17 Калдийләр Пәрвәрдигарниң өйидики мистин ясалған икки түврүкни, дас тәгли-
клирини вә Пәрвәрдигарниң өйидики мистин ясалған «деңиз»ни чеқип, барлиқ
мислирини Бабилға елип кәтти. 18 Улар йәнә ибадәттә ишлитилидиған идишлар,
гүҗәк-бәлгүҗәкләр, лахшигирлар, қачилар, піялә-тәхсиләр һәм мистин ясалған бар-
лиқ әсвапларни елип кәтти; 19 даслар, хушбуйданлар, қачилар, күлданлар, чирақданлар,
пиялиләр вә җам-қәдәһләрни болса, алтундин ясалған болсиму, күмүчтин ясалған бол-
симу, уларниң һәммисини пасибан беги елип кәтти. 20 Сулайман падиша Пәрвәрдигар-
ниң өйи үчүн мистин ясатқан икки түврүк вә «деңиз», шундақла униң тәгилиги болған

52:4 **«...униң Небоқаднәсарниң сәлтәнитиниң тоққузинчи жили онинчи айниң онинчи күнидә»** — миладийәдин илгири 588-жили, 15-Январ еди.

52:4 2Пад. 25:1; Йәр. 39:1

52:6 **«зиминдикиләр үчүнму һеч аш-озуқ қалмиған еди»** — башқа бирхил тәрҗимиси «әтрапидики зиминдикиләр үчүнму һеч аш-озуқ қалмиған еди». Бу тәрҗимә тоғра болса, «әтрапидики зиминдикиләр» шәһәр әтрапидики зиминдин қечип панаһ издәп шәһәргә киргәнләрни көрситиду.

52:12 **«Бәшинчи айниң онинчи күнидә...Бабил падишаси Небоқаднәсарниң он тоққузинчи жили...»** — миладийәдин илгири 586-жили, 17-Авғуст еди.

52:15 **«қалған һүнәрвәнләр»** — яки «қалған топ-топ адәмләр».

52:17 **«дас тәгликлири»** — булар болса «деңиз»дин кичик болған дасларни көтиридиған тәгликләрни көрситиду. Бу айәтләрдә тилға елинған җабдуқ-бисатларни көпрәк чүшиниш үчүн «1Пад.» 7:8-51-айәтни көрүң.

52:17 Йәр. 27:19

52:19 **«даслар, хушбуйданлар, қачилар, күлданлар, чирақданлар, пиялиләр вә җам-қәдәһләрни болса, алтундин ясалған болсиму, күмүчтин ясалған болсиму, уларниң һәммисини пасибан беги елип кәтти»** — бу алтун-күмүч вә мистин ясалған барлиқ қача-қучилар вә барлиқ әсваплар, Йәрәмияниң илгәрки бир бешарити бойичә, 54 жилдин кейин Парс императори Қорәшниң пәрмани билән Йерусалимға қайтурулди *(27:21-22ни көрүң)*.

он икки буқини у елип кәтти; чүнки бу мис сайманларниң еғирлиғини өлчәш мүмкин әмәс еди.
[21] Икки түврүк болса, һәр бириниң егизлиги он сәккиз гәз, айланмиси он икки гәз келәт-
ти; һәр бириниң ичи кавак болуп, мисниң қелинлиғи төрт бармақ еди. [22] Түврүкниң
үстидики беши болса мис болуп, егизлиги бәш гәз еди; униң пүтүн айланмиси тор шәклидә һәм анар нусхиси билән безәлгән еди, һәммиси мистин еди; иккинчи түврүк-
му униңға охшаш болуп, уму анар нусхиси билән безәлгән еди. [23] Һәр бир түврүкниң
бешиниң янлирида тохсән алтә анар нусхиси бар еди; торда җәмий болуп йүз анар нусхиси бар еди.
[24] Пасибан беги Небузар-Адан болса баш каһин Серая, орунбасар каһин Зәфания вә
ибадәтханидики үч нәпәр ишикбақарниму әсиргә алди. [25] У шәһәрдин ләшкәрләрни
башқуридиған бир ағват әмәлдарни, шәһәрдин тапқан орда мәслиһәтчилиридин йәттини, йәрлик хәлиқни ләшкәрликкә тизимлиғучи, йәни қошунниң сәрдариниң кативини
вә шәһәрдин атмиш нәпәр йәрлик кишини тутти. [26] Пасибан беги Небузар-Адан буларни
Бабил падишасиниң алдиға, Риблаһға елип барди. [27] Бабил падишаси Хамат зиминидики Риблаһда бу кишиләрни қиличлап өлтүрүвәтти.
Шу йол билән Йәһуда өз зиминидин сүргүн қилинди.

Йәһуда Бабилға сүргүн қилиниду

[28] Небоқаднәсар сүргүн қилған кишиләрниң сани мундақ еди: — йәттинчи жили үч миң
жигирмә үч Йәһудий; [29] Небоқаднәсарниң он сәккизинчи жили у Йерусалимдин сәккиз
йүз оттуз икки кишини сүргүн қилди; [30] Небоқаднәсарниң жигирмә үчинчи жили пасибан беги Небузар-Адан Йәһудийлардин йәттә йүз қириқ бәш кишини сүргүн қилди; җәмий болуп сүргүн қилинғанларниң сани төрт миң алтә йүз киши еди.

Йәһоакинниң сүргүн болуши

[31] Шундақ болдики, Йәһуда падишаси Йәһоакин сүргүн болған оттуз йәттинчи жили он иккинчи айниң жигирмә бәшинчи күни шу иш йүз бәрди: Әвил-Меродақ Бабилға падиша болған биринчи жили, у Йәһуда падишаси Йәһоакинниң қәддини көтирип, уни
зиндандин чиқарди; [32] у униңға мулайим сөз қилип, униң орнини Бабилда униң билән
биргә турған башқа падишаларниң орнидин жуқури қилди; [33] шуниң билән Йәһоакин
зиндандики кийимлирини селиветип, өмриниң қалған һәр бир күнидә һәрдайим падиша билән биллә һәмдәстихан болушқа муйәссәр болди. [34] Униң несивиси болса, Бабил
падишасиниң униңға беғишлиған дайимлиқ илтипати еди; бу илтипат күндилик еди, йәни у униңға таки аләмдин өткичә өмриниң һәр бир күни муйәссәр қилинған.

52:21 **«гәз»** — *(яки «җәйнәк»)* Тәвраттики бир өлчәмдур, җәйнәктин қолниң учиғичә болған арилиқтур, тәхминән 45 сантиметр.
52:21 1Пад. 7:15; 2Пад. 25:17; 2Тар. 3:15
52:25 **«бир ағват әмәлдар...»** — яки пәқәт «бир әмәлдар...».
52:30 **«Небузар-Адан Йәһудийлардин йәттә йүз қириқ бәш кишини сүргүн қилди; җәмий болуп сүргүн қилинғанларниң сани төрт миң алтә йүз киши еди»** — бу санлар «2Пад.» 24:14-16дә хатириләнгәнгә охшимайду. «Йәрәмия»дики санлар бәлким Йерусалимдикиләрни, «2Пад.»дики сан пүтүнләй Йәһудадикиләрни көрситиши мүмкин. Бу санлар аз көрүнсиму, оқурмәнләрниң есидә болуши керәкки, Йәрәмияниң һәм Әзакиялниң бешарәтлири бойичә Йәһудадикиләрниң көпинчиси «қилич, қәһәтчилик вә ваба-кесәл» билән өлгән болса керәк.
52:31 2Пад. 25:27-30

Қошумчә сөз

Биз мошу йәрдә һәр бир айәтни шәрһ қилмақчи яки китапниң һәр тәрәплири үстидә тохталмақчи әмәсмиз; бәлки пәқәт оқурмәнләргә ярдәм беридиған бир нәччә алаһидә темилар, бир нәччә қизиқ нухтилар яки көп учрайдиған соаллар үстидә тохтилимиз.

«Әл билән бир» яки «әлдин бөлүнгән»?

Инсанлар үчүн әң муһим тема болған (төвәндә тохталмақчи болған «Қутқазғучи-Мәсиһ вә йеңи әһдә») тоғрилиқ сөзлишиштин илгири, буниң билән зич бағлиқ болған башқа муһим бир иш үстидә тохталмисақ болмайду. Дәрһәқиқәт: —

«Әлгә баққан хар болмас»
«Әлгә қошулсаң әр боларсән, әлдин айрилсаң йәр боларсән»
«Белиқ судин айрилалмас, батур әр әлдин»
«Топтин айрилғанни бөрә йәр»
«Бөлүнгәнни бөрә йәр» дегән мошундақ мақал-тәмсилләр наһайити көп.

Бу мақал-тәмсилләрни Әйса Мәсиһниң бир гепи билән селиштурайли: —

«**Тар дәрвазидин кириңлар. Чүнки кишини һалакәткә елип баридиған дәрваза кәң болуп, йоли кәңташа вә дағдамдур, вә униңдин киридиғанлар көптур. Бирақ һаятлиққа елип баридиған дәрваза тар, йоли қистаң болуп, уни тапалайдиғанларму аз**» (Инжил, «Мат.» 7:13-14).

Әнди «әл»гә әгәшкән болсақ қайси йолда болимиз? Һаятлиққа баридиған «аз адәм тапалайдиған» йолда боламдуқ? Әгәр сиз жававән: «Мениң жутум башқа әлләргә охшимайду» десиңиз, бу пәқәт милләтпәрәс мәғрурлуқла, халас. Мәлум бир әлниң гуналири башқа әлниңкигә охшимайдиған болсиму, лекин биз тутқан һәр қандақ гуналиқ йол пәқәт һәққанийлиқ вә пак-муқәддәслик орун алалайдиған жәннәткә бизни налайиқ қилиду. Өз гуналириңиз охшаш тезликтә өзиңизни дозаққа елип баридиған болса, башқиларниң гуналирини тәнқит қилишниң пайдиси барму?

Тәвраттики «Йәрәмия» қисми болса бу һәқиқәтләргә рошән бир мисалдур. У өмриниң көп қисмида өз жәмәтидикиләр, өз дәвридики падишалар вә муһтәрәм «диний әрбаблар» тәрипидин чәткә қеқилған. Бәзи вақитларда йошурунивалған, бәзи вақитларда қоғланған, у һәрдайим өзини қәстләп жүридиған кишиләр түпәйлидин өлүм сайисида жүрәтти. У болса «әлдин бөлүнгән»; лекин һәқ болса униңда, наһәқ болса «әл»дә еди. Йеганә бирла болсун, яки миң арисида болсун, һәқиқәткә ишәнгән вә һәқиқәтни сөзләйдиған, өзини һәқиқәт билән бир қилған киши болса һәқлиқтур. «Бөлүнгәнни бөрә йәр» дегәнниң орниға: «Худа билән бир болған көпниң ичидидур» дегән мақални алмаштурғумиз бар. Мәсилән, пүткүл аилидикилирим, барлиқ әждатлирим бутқа чоқунған болса, мениң бутпәрәслигимму тоғра болған боламду? Мениң әтрапимдикиләр оғрилар, баж оғрилиғучилар, яки өз жөрилирини алдап башқилар билән бир орунда ятқучилар болса, ундақта бу «көп кишиләр қилған» иш һәқлик иш боламду? Қиямәт күнидә Һәммигә Қадир биздин: «Мениң һәқиқитимни

немә қилдиң?» дәп сориғанда биз: «Башқилар буниңға әгәшмиди, шуңа мәнму әгәшмидим» десәк қандақму банә болиду? Биз үчүн зади қайсиси үстүн, һәммигә Қадирниң сөзиму, яки «әлниң пикри»му?

Бу ишта һалқилиқ мәсилә мәғрурлуқ, мәйли шәхсий яки миллий мәғрурлуқ болсун, охшашла мәғрурлуқтур. Әгәр Худаниң һаятимиз үстидин чиқарған: «Гунакар!» дегән һөкүмини қобул қилғумиз болмиса, шуниңдәк униң ниҗатлиқ илтипатини қобул қилғумиз болмиса, У бизгә қарши туриду. Һәммимизгә өз гуналиримизни тонуп йетишниң орниға, башқиларниң гуналирини тәнқит қилиш асанға чүшиду; өз елимизниң гуналирини тонуп йетишниң орниға, башқа әлниң гуналирини тәнқит қилиш асан чүшиду. Бирақ ахирида мошундақ тәнқитләр өзимизни дозаққа елип бариду, халас; биз дайим өз гуналиримизни бир тәрәп қилмай туруп башқиларға «йоллирини һеч өзгәртмәйду улар» дәп тәнә қилимиз. Һәммигә қадир бу тоғрилиқ немә дәйду? Һәтта биз өз гунакар һалитимиздин өзгиришкә интилидиған «аз сан»дики кишиләр болсақму, лекин «һеч немигә тиришмайдиғанлар»ниң үстидин һөкүм чиқирип уларни кәмситишимиз мүмкин; лекин бундақ һөкүм чиқиришимизниң өзи бизниң техи ниҗатлиқ йолида дәсләпки қәдәмни басмиғанлиғимизға испаттур. Ниҗат йолиниң дәсләпки қедими болса: «Өз гуналирим Худа алдида сесиқтур, пәқәт У маңа меһир-шәпқәт көрсәтсила андин шәхсийәтчилик вә һалакәтниң «патқақ азгили»дин тартилип қутқузулимән» дегәнни тонуп йетиштин ибарәттур.

Йәрәмия һәргиз «Мән яхши, башқилар яман» яки «өзәм бәг, өзәм чоң» дәйдиған, башқиларни тәнқит қилишқа амрақ киши әмәс еди. У өз ели тәрипидин кәмситилгән, дайим уларниң зиянкәшлигигә учриған болсиму, униң Худаниң уларға рәһимдиллиқ көрситишини давамлаштурушини тилигәнлигини көримиз. Бәзи вақитларда у Худадин: «Мән үчүн қисас алғайсән» дәп дуа қилғини билән, мәзкур китаптин (мәсилән, 14:8-9дин) һәм униң «Йәрәмияниң жиға-зарлири» дегән китавидин униң уларниң һали үстидин төккән қайғу-һәсрәтлири вә уларға бағлиған чоңқур муһәббитиниму көрәләймиз.

Бизгә немишкә «Қутқазғучи-Мәсиһ» (23:6) вә «йеңи әһдә» (31:31-34) керәк?

Жуқирида ейтқинимиздәк, Йәрәмияниң пәйғәмбәрлик хизмитиниң дәсләпки жиллири Йосия падишаниң «ислаһат елип барған» вақтиға тоғра кәлгән еди. Йосия өзи Худадин қорқидиған падиша еди. Әнди у бутпәрәсликкә петип кәткән бир әл үстигә падиша болғанда немиләрни қилиши керәк? У ишни муқәддәс ибадәтханидин башлиди; шу йәрдин у һәр қандақ мәбудларни чеқип, барлиқ бутпәрәс каһинларни орнидин қалдурувәтти. У пүткүл дөләтни тәкшүрүп, барлиқ тепип чиққан бутпәрәс тавапгаһларни вәйран қилди. У Муса пәйғәмбәргә тапшурулған қанун-дәстурларға бойсунған падиша болуш сүпити билән бу ишларни қилиш униң бурчи еди. У сотханилардин парихорлуқ яки чириклишишни ениқлап чиққан болса қәтъий бир тәрәп қилди. Дөләт бойичә зор катта бир «өтүп кетиш һейти» өткүзди («2Тар.» 30-бап). Йосия тоғрилиқ: «**Униңдәк Мусаға чүширилгән қанунға интилип пүтүн қәлби, пүтүн жени вә пүтүн күчи билән Пәрвәрдигарға қайтип, өзини беғишлиған бир падиша униңдин илгири болмиған еди вә униңдин кейинму униңға охшаш бириси болуп бақмиди**» («2Пад.» 25:23). Сирттин қариғанда нурғун ишлар наһайити оңушлуқ көрүниду. Бирақ Йәрәмияниң шу күнләрдики бешарәтлири аян қилғандәк, нурғун кишиләрниң ичидә һеч қандақ

өзгириш йоқ еди. Буниңға мисал кәлтүрсәк, Йосияниң күнлиридә Йәрәмия ибадәтханида туруп хәлиққә мундақ тәнбиһ бәргән еди: —

«**Балилар отун териду, атилар от қалайду, аяллар қәстән Мени рәнҗитишкә «асманниң ханиши» үчүн пошкалларни селишқа хемирни жуғуриду, шуниңдәк ят илаһларға «шарап һәдийә»ләрни қуйиду**» (7:18).

Оттуз жил кейин, Йоһанан вә униң ләшкәрлири Йәрәмияни мәҗбурлап Мисирға елип кәткәндә, у уларниң Мисирда қайтидин башлиған «асманларниң ханиши»ға болған бутпәрәслиги тоғрилиқ йәнә тәнбиһ бериду: —

«**Сән Пәрвәрдигарниң намида бизгә ейтқан сөзгә кәлсәк, биз саңа һеч қулақ салмаймиз! Әксичә биз чоқум өз ағзимиздин чиққан барлиқ сөзләргә әмәл қилимиз; өзимиз, ата-бовилиримиз, падишалиримиз вә әмирлиримиз Йәһудадики шәһәрләрдә һәм Йерусалимдики рәстә-кочиларда қилғинидәк бизләр «асманларниң ханиши»ға хушбуй йеқиверимиз вә униңға «шарап һәдийә»ләрни қуюверимиз; чүнки әйни чағда бизниң ненимиз пүтүн болуп, тоққузимиз тәл, һеч күлпәтни көрмәй өткән. Амма «асманларниң ханиши»ға хушбуй йеқишни вә униңға «шарап һәдийә»ләрни қуюшни тохтатқинимиздин башлап, бизниң һәммә нәрсимиз кам болуп, қилич билән һәм қәһәтчилик билән һалак болуп кәлдуқ**» (44:16-18).

Уларниң мошу җавави бизгә: —

(1) Улар гәрчә Йосия күнлиридә бутқа чоқунуштин қол үзгән болсиму, бирдин-бир сәвәп җазадин яки болмиса хәлиқниң тапа-тәнисидин болған қорқунучтин ибарәт еди. Көңлидә болса уни техи қилғуси бар еди.

(2) Гәрчә улар өз көзи билән Йәрәмия пәйғәмбәр ейтқан шунчә көп бешарәтләрниң әмәлгә ашурулғанлиғини көргән болсиму, шундақла бу бешарәтләр униң һазирқи гепиниң һәқиқәтән Худаниң сөзи екәнлигини испатлиған болсиму, улар техи аңлимиди. Уларниң гунаға бағлиған арзу-һәвәслири уларни көз алдидики пакитларға көзини көрмәс қилғанни аз дәп, уларда һәтта: «**Гуна садир қилмиғанлиғимиз** бизгә зиян йәткүзди!» дегәндәк алдамчи туйғуни пәйда қилип қойди.

Шуниң билән Йәрәмия уларғила әмәс, һәммимизгә интайин муһим сөз йәткүзиду: —«**Қәлб һәммидин алдамчи, униң даваси йоқтур. Кимму уни чүшинәлисун?**» (17:9).

Униң сөзлири өзиниңки әмәс, бәлки Худаниң сөзлири; уларға көңүл қоюп қараң. Мошу йәрдә мәсилә пәқәт «Йәһудий қәлби»дә яки «Йәрәмияниң қәлби»дә әмәс, бәлки **«қәлб»тә**, йәни барлиқ инсанларниң қәлбидә. Қиямәт күнидә һөкүмләр бизниң қилғанлиримиз үстидин болупла қалмай, йәнә бизләрниң немә қилғумиз барлиғи үстидинму болиду. Мәсиһ Әйсаниң сөзлиридә: —

«**Силәр бурунқиларға: «қатиллиқ қилма» ... дәп буйрулғанлиғини аңлиғансиләр... лекин мән силәргә ейтимәнки, ким өз қериндишиға сәвәпсиз рәнҗигән болса, Худаниң һөкүм чиқиришиға учрайду**» (Инжил «Мат.» 5:21).

«**Ким өз қериндишиға өч болса қатилдур**» (Инжил «1Юһ.» 3:15)

Биз башқа бирисини өлтүрүшни **халаймизму**?

«**Силәр бурунқиларға: «зина қилма» ... дәп буйрулғанлиғини аңлиғансиләр; лекин мән силәргә ейтимәнки, ким бир аялға арзу-һәвәс билән қариса, у алликачан көңлидә униң билән зина қилған болиду**» (Инжил «Мат.» 5:27).

Биз башқа бириси билән зина қилишни **халаймизму**?

Бирәр нәрсини оғрилиғимиз болуп бақҡанму? Дәрһәқиқәт, Мусаға тапшурулған қанунда: «оғрилиқ қилма» дәп тапилиниду. Йәнә униңда: «нәпсанийәтчилик қилма» дәпму буйрулиду. Тәпсилий ейтсақ: «**Йеқиниңниң өй-имарәтлиригә нәпсанийәтчилик қилма, униң аялиға нәпсанийәтчилик қилма, қул-дедәклиригә, кала-ешәклиригә яки һәр қандақ башқа тәәллуқатлириға нәпсанийәтчилик қилма**» дегәнликтур («Мис.» 20:17).

Бизниң бәлким бирәр нәрсини оғрилиғимиз кәлгәнду? Лекин уни оғрилимиғинимизниң бирдин-бир сәвәви: (1) оғрилаш пурсити чиқмиди, яки болмиса; (2) бу иш кейин ашкарилинип жазаға тартилиш еһтимали бар еди. Лекин оғрилаш нийити яки һәвиси болсила, Худа алдида оғрилиғанға баравәр болиду.

Һәммә гәп қәлбдә, йәни бизгә Адәм атимиздин мирас қалған гунайий тәбиитимиздә. У бизгә рак кесәлдәк чаплишип бизни чиритиду, дәрәқ мевә чиқарғандәк биздә гуналарни чиқириду.

Башқа бир йәрдә Муқәддәс Роһ Йәрәмия арқилиқ бизгә мундақ көрситиду: —

«**Сениң зедәң давалиғусиз, сениң яраң болса интайин еғирдур**» (30:12).

Худаға миң тәшәккүр ейтимизки, У бизни сөйгән вә бизгә бу мәсилигә йол тәминлигән. У давалиғусиз кесәлни давалайду! «**Инсанларда мүмкин болмайдиған ишлар Худада мүмкин болиду**» («Мат.» 19:26). Худаниң бу мәсилигә болған җавави «Йәрәмия»ниң бир нәччә йәрлиридә интайин рошән һалда берилиду; мәсилән: —

«**Мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән Давут үчүн бир «һәққаний Шах»ни өстүрүп тикләймән; У падиша болуп даналиқ билән һөкүм сүрүп, зиминда адаләт вә һәққанийлиқ жүргүзиду. Униң күнлиридә Йәһуда қутқузулиду, Исраил аман-течлиқта туриду; У шу нами билән атилидуки — «Пәрвәрдигар һәққанийлиғимиздур»**» (23:5-6).

Худаниң гунаға болған җавави сүпитидә мошу йәрдә бир **шәхс** көрүниду. У болса «Давутниң әвлади», «һәққаний Шах»тур. Җаһанда пәқәт бир адәм мошу намларға лайиқ — У болсиму Әйса Мәсиһтур. У пүтүнләй гунасиз еди вә мәңгүгә пүтүнләй гунасиздур, «һәққаний болғучи». У һәтта дүшмәнлиридинму: «**Силәрдин қайсиңлар мениңдә гуна барлиғини испатлалайсиләр?**» дәп сорайду. Униң бу дунияға кәлгән һәр қандақ башқа адәмгә охшимайдиған бир йери, у бир қетимму гуна садир қилип бақмиған вә жуқуридики сөзләр көрсәткәндәк, пүткүл Исраил кәлгүси бир заманда уни «Пәрвәрдигар һәққанийлиғимиздур» дәп чақириду («Йәр.» 33:16ниму көрүң). Биз төвәндә көрситилгән сәвәпләргә асасән, бу сөз Йәһудий болмиған бизләргиму тәвә болиду дәп ишинимиз. Худаниң Өзидин кәлгән бир һәққанийлиққа егә болуш шунчә әҗайип иштур! У Өзи шәхсән бизниң һәққанийлиғимиз болиду! Лаяқәтсизләр, гунакарлар болған бизләргә шундақ илтипат боларму?! Мана ниҗат!

Бу иш қандақ болиду? Қәлб җәһәттин у Худа Исраил вә Йәһуда билән түзмәкчи болған «йеңи әһдә» арқилиқ әмәлдә болиду. Демисәкму, «Пәрвәрдигар һәққанийлиғимиздур» болған Әйса Мәсиһ бу «йеңи әһдә»ни қурбанлиқ қени билән бәдәл төләп әмәлгә ашурған: —

«**Мана, шу күнләр келидуки, — дәйду Пәрвәрдигар, — Мән Исраил җәмәти вә Йәһуда җәмәти билән йеңи әһдә түзимән; бу әһдә уларниң ата-бовилири билән түзгән әһдигә охшимайду; шу әһдини Мән ата-бовилирини қолидин тутуп Мисирдин қутқузуп йетәклигинимдә улар билән түзгән едим; гәрчә Мән уларниң йолдиши болған болсамму, улар Мән билән түзүшкән әһдәмни бузған, — дәйду Пәрвәрдигар. Чүнки шу күнләрдин кейин, Мениң Исраил җәмәти билән түзидиған әһдәм мана шуки:—**

Мән өз Тәврат-қанунлиримни уларниң ичигә салимән,
Һәмдә уларниң қәлбигиму язимән.
Мән уларниң Илаһи болимән,
Уларму Мениң хәлқим болиду.

Шундин башлап һеч ким өз йеқиниға яки өз қериндишиға: — «Пәрвәрдигарни тонуғин» дәп үгитип жүрмәйду; чүнки уларниң әң кичигидин чоңиғичә һәммиси Мени тонуп болған болиду; чүнки Мән уларниң қәбиһлигини кәчүримән һәмдә уларниң гунайини һәргиз есигә кәлтүрмәймән, — дәйду Пәрвәрдигар» (31:31-34)

Бу йеңи әһдә «Әз.» 36:25-27дә башқа шәкилдә тәкрарлиниду: —

«**«Мән сүп-сүзүк суни үстүңларға чачимән, буниң билән силәр пак болисиләр. Силәрни һәммә паскинилиғиңлардин вә бутлириңлардин паклаймән. Мән силәргә йеңи қәлб беримән, ичиңларға йеңи бир роһ салимән; силәрдики таш жүрәкни елип ташлап, меһрлик бир қәлбни ата қилимән. Мениң Роһумни ичиңларға киргүзүп, силәрни әмир-пәрманлирим бойичә маңғузимән, Мениң һөкүмлиримни есиңларда чиң сақлатқузимән, шуниң билән уларға әмәл қилисиләр**».

Диққәт қилип оқусиңиз, бу әһдидә қилчилик шәртләрниң йоқлуғини билисиз. Худа қайта-қайта «**Мән... Мән... Мән... Мән.... беримән.... болимән**» дәйду. Бу Өзи қилған әҗайип ишидур!

Бәлким сиз бир әстайидил оқурмәндәк мундақ дәп соришиңиз мүмкин: «Дәрвәқә бу әһдә әҗайип аңлинидикән, маңа толиму яқти, лекин «мән Исраил яки Йәһуда қовмлиридин болмисам, қандақларчә бу әһдидики ортақлиққа егә болалаймән?», андин йәнә «бу әһдиниң вақти кәлдиму-йоқ?»...

Сизниң бу соаллириңиз яхши һәм орунлуқ. Авал иккинчи соалиңизға җавап берәй — бу әһдиниң вақти йетип кәлди! Амма биринчи соалиңиздинму хатириҗәм болуң, Инҗилда, бу әһдиниң даириси дуниядики һәр бир адәм үчүн кеңәйтилгән. Шуниң билән барлиқ инсан үчүн, бу әһдә «Инҗил», йәни һәқиқий «хуш хәвәр» болуп чиққан (шуңа бәзидә Инҗил «йеңи әһдә»му дәп атилиду). Буларни испатлап, расул Петрус мундақ дегән: —

«**Товва қилиңлар, ... чүнки бу вәдә** (йәни әһдә) **силәргә вә силәрниң балилириңларға, жирақта туруватқанларниң һәммисигә, йәни Пәрвәрдигар Худайимиз Өзигә чақирғанларниң һәммисигә ата қилиниду**» (Инҗил, «Рос.» 2:38-39).

Сиз «жирақта туруватқанлар»динму? Әнди сизниң Худа әвәткән бу Әйса Мәсиһ, йәни «Пәрвәрдигар һәққанлийлиғимиз»ға иман-ишәш бағлап, бу әһдини қобул қилишқа салаһийитиңиз бардур!

Нәтиҗиси жуқуриқи айәтләрдә дейилгәндәк болиду. Йәримия вә Әзакиял пәйғәмбәрләр бәргән әшу айәтләрни йәнә бир қетим инчикиләп көрүң, Худаниң қимматлик вәдилири бойичә, төвәндики нәтиҗиләрниң раст бар-йоқлуғини көрүп беқиң: —

(1) Гуналириңниң кәчүрүм қилиниши:
(2) Худаниң сәндики таш жүрәкни елип ташливетиши;
(3) Саңа йеңи қәлб бериши (таш жүрәк әмәс, меһри-муһәббәтлик қәлб, хошнаңни сөйидиған қәлб);
(4) Худа Өзиниң Муқәддәс Роһини қәлбиңгә мәңгүлүк маканлаштурушқа әвәтип бериши;
(5) Муқәддәс Роһниң Өз күч-қудрити билән, виждан вә қәлбиңдә Худаниң ирадисини, әмир-пәрманлирини саңа үгитип чүшәндүрүши;
(6) Сениң Худаниң ирадиси, әмир-пәрманлири бойичә иш көрүшүң үчүн тәбиий һалда Худаға муһәббитиңниң бар болуши;
(7) Яратқучиң Худани, сени сөйидиған Худани шәхсән тонушиңиз:
(8) Худа мәңгү Худайиңиз болиду, сиз мәңгү Униңки болисиз;
(9) «Худа мәңгү сениң Худайиң» болса, өлүмдин кейин сән гунаниң җазалиши болған дозақтин қутулуп, мәңгү Униң билән биллә җәннәттә болисән.

«Йеңи әһдә», йәни Инҗил әшу тоққуз нәтиҗиниң һәммисини өз ичигә алиду.

Худа кәлгүсидики бир күндә, төвәндики айәтниң сиздә вә мәндә әмәлгә ашурулғанлиғини көрсәткәй! Сиз өз исмиңизни төвәндики «бош орунлар»ға толдуралямсиз?

«Шу күнләрдә, шу чағда, — дәйду Пәрвәрдигар, ...ниң қәбиһлиги издәлсә, һеч тепилмайду; ....ниң гуналири издәлсә, һеч тепилмайду; чүнки мән ....ни кәчүрүм қилимән» («Йәр.» 50:20)

Амин!

«Пәрвәрдигар йәр йүзидә йеңи иш яритиду — аял киши батурниң әтрапида йепишип хәвәр алиду» (31:22)

Бу әҗайип бешарәтниң шәрһи бәлким мундақ: —

(1) «Әтрапида йепишиш» (ибраний тилида «сабап» дейилиду)ниң «қоғдаш», «хәвәр елиш» дегән мәналириму бар. «Сабап» (ибраний тилида «әтрапи болиду») дегән сөзни айәттики «Шобап» (ибраний тилида «йолдин чиққучи») дегән сөз билән селиштурушимиз керәк. «Кона әһдә» (Тәврат-қанун) астида Исраил вапасиз («шобап») болуп, Худа уларни һәрдайим «издәш»тин башқа амали болмиған еди. Әнди улар өзлириниң вапасизлиғини түгитидиған «йеңи әһдә» (31-34ни көрүң) «йеңи қәлб, йеңи роһ» билән «**Аял киши батурниң әтрапида ямашқан**»дәк улар өзлигидин Пәрвәрдигарни издәйдиған («сабап») болиду.

(2) Униң үстигә, Мәсиһ адәм сүпитидә, Мәрйәмниң қосиғида һамилә болғанда бир аялниң бәдини һәқиқәтән «униң әтрапида йепишқан». Шу чағда һәқиқәтән батур аял тәрипидин қоғдалған, дегили болиду.

«Йеңи әһдә» тоғрилиқ бешарәт (31-34-айәттә) мошу бешарәтниң кәйнигә келиду. Бизниңчә бу тәсадипийлиқтин әмәс; шу әҗайип «йеңи әһдә» Мәсиһниң дунияға келишиниң беваситә нәтиҗиси вә униң дәл нишан-мәхсити еди.

22-бап, 30-айәттики: ««Бу адәм «пәрзәнтсиз... адәм» дәп язғин» дегән бешарәт тоғрилиқ

«**Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Бу адәм «пәрзәнтсиз, өз күнидә һеч ғәлибә қилалмиған бир адәм» дәп язғин; чүнки униң нәслидин һеч қандақ адәм ғәлибә қилип, Давутниң тәхтигә олтирип Йәһуда арисида һөкүм сүрмәйду**».

Бу муһим бешарәт бойичә Йәһоакин өзи қайтидин падиша болмайду; уни «пәрзәнтсиз» дәп йезиш, униң «балиси йоқ яки балиси болмайду» демәкчи әмәс, чүнки төвәндики сөзләрдә «униң нәсли» тилға елиниду; бәлки «униң нәслидин һеч қандақ адәм» падиша болмайду дегән мәнада. Тәвраттики («Йәрәмия»дин кейинки) «Һагай» вә «Зәкәрия» дегән қисимлар бойичә, Йәһоакинниң чоң оғли Зәруббапәл кәлгүсидә Мәсиһниң муһим бир әҗдади болиду («Һаг.» 2:20, «Зәк.» 4:6-10ни көрүң). Мүмкинчилиги барки, әмәлийәттә Зәруббапәлниң атиси Шеалтиәл Йәһоакинниң «җисмий нәсли»дин әмәс, бәлки Давутниң шаһанә аилисидики башқа бир җәмәттин болуп, у Йәһоакин тәрипидин беқивелинған. Падишалиқ нәсәпнамә бойичә Йәһоакинниң рәсмий вариси, шундақла «Давутниң тәхтигә варис» дәп һесаплинип, Мәсиһниң әҗдади болуп чиққан. Инҗил, «Мат.» 1:12 вә «Луқа» 3:27-28ни көрүң. «Луқа» 3:28 бойичә Шеалтиәлниң атиси «Нерий» еди. Нерий «Давут падишаниң нәслидин», Давутниң оғли Натанниң җәмәтидин еди. Бизниңчә Бабилға сүргүн болған вақтида Нерий өлгән, Йәһоакин туққанчилиқ қилип Нерийниң оғли Шеалтиәлни өзиниңки дәп беқивалған еди.

(Йәни бир мүмкинчилиги барки, Шеалтиәл Зәруббапәлни беқивалған — «1Тар.» 3:17-19ни көрүң).

Йәһоакин Худаниң «тәрбийә җазаси»ни көргәндин кейин, Бабилда қайтидин мәлум бир яхшилиқниму көргән (52-бап, 31-34-айәтни көрүң).

«Бабилда йәтмиш жиллиқ қуллуқ» тоғрилиқ бешарәт; «йәтимиш жиллиқ вәйран болуш»

«**Барлиқ әлләр униң** (Небоқаднәсарниң) **оғлиниң һәм нәврисиниң қуллуғида болиду; андин өз зимининиң вақти-саити тошқанда, көп әлләр вә улуқ падишалар униму қуллуққа салиду**» («Йәр.» 27:7).

Бу бешарәт бәзидә «бекитилгән вақтидин илгири әмәлгә ашурулған» дейилиду. Чүнки Небоқаднәсар ахирида миладийәдин илгәрки 587-жили Йәһудани сүргүн қилған, вә Парс императори Қорәш миладийәдин илгәрки тәхминән 536-жили барлиқ сүргүн болғанларға азатлиқ елан қилған. Арилиқтики мәзгил пәқәт 49 жил еди. Лекин «**қуллуқ**» болса 6- һәм 8-айәттә хатириләнгәндәк аллиқачан башланған: —

«**Һазир Мән бу зиминләрниң һәммисини Бабил падишаси, Мениң қулум болған Небоқаднәсарниң қолиға тапшурдум; һәтта даладики һайванларниму униң қуллуғида болушқа тәғдим қилдим... лекин қайси әл бойнини Бабил падишасиниң боюнтуруғи астиға қоюп қуллуғиға кирсә, шу әлни өз жутида турғузимән, улар униңда териқчилиқ қилип яшайду...**» («Йәр.» 27:6-, 8-, 11-айәт һәм 38:17-21ни көрүң).

Йәһудаға нисбәтән Небоқаднәсарниң биринчи қетим Йерусалимға келиши, Йәһоаким падишаниң униң «боюнтуруғи астиға» кириши билән башланған еди; шүбһисизки, шу жилқи «қуллуқ» миладийәдин илгәрки 605-жили еди.

Қорәшниң «азат болуңлар» дегән елани чиқирилған вақит тоғрилиқ азрақ жәзмсизлик бар, чүнки у униң рәсмий һалда «Бабил падишаси» болған вақти билән бағлиқ; алимларниң пәрәзлири бойичә миладийәдин илгәрки 538-536-жили арисида болиду. Бабил 539-538-жили ишғал қилинди, лекин «азат қилиш» җакарнамиси бәлким кейинрәк болди.

Мүмкинчилиги барки, бу «70 жил» Худаниң Өз хәлқигә болған меһриванлиғи билән қисқартилған (төвәндә 18:7-8 айәтләр үстидики сөзләрни көрүң); лекин биз «Вақит миладийәдин илгәрки 536-жили, бешарәт дәл әмәлгә ашурулған» дегән көзқарашқа майилмиз. Шу арилиқтики мәзгил 69 «қуяш жили» (365.25 күн) болди; лекин әмәлийәттә бу арилиқтики вақит дәл йәтмиш «Бабил жили» (360 күнлүк жил) болди. Оқурмәнләр өзлири һесаплап бақсун: —

Бир «Бабил жили» = 360 күн
70 «Бабил жили» x 360 күн = 25200 күн
25200 күн ÷ 365.25 = 69 «қуяш жили».

Немишкә «йәтмиш жил»?

Тәврат, «Лав.» 26:27-42 вә «2Тар.» 36:15-21ни көрүң («Тарих-Тәзкирә»дики айәтләр болса «Лавийлар»дики айәтләрниң баян-шәрһидур). Муса пәйғәмбәргә тапиланғанлири бойичә Исраиллар өз зиминиға һәр бир йәттинчи жили «шабат жил» (дәм елиш жили) ни бериши керәк еди — демәк, һәр бир йәттинчи жил зиминда һеч териқчилиқ қилмаслиғи керәк еди. Бирақ Исраил бу тапшуруққа зади бойсунуп бақмиған еди. Улар Пәләстин зиминини егиливалған вақиттин, йәни Йәшуа пәйғәмбәрниң дәвридин тартип Йәрәмия пәйғәмбәрниң дәвригичә болған арилиқ дәл 490 жил еди. Шуңа

зимининиң тегишлик «дәм елиш вақти» Исраил униңға егидарчилиқ қилған 490 жилниң йәттидин бири еди. Исраил зиминға бу вақитни бәрмигәчкә, Худа Өзи бәрди — дәл «йәтмиш жил» еди.

«Йәтмиш жиллиқ вәйран (харап) болуш» (25:11)

Мүмкинчилиги барки, 25:11-айәт икки мәзгилни, йәни «70 жил қуллуқ» һәм «70 жил вәйран болуш»ни көрситиду; биз мошу көзқарашқа майил болимиз. Бу көзқарашниң «Дан.» 9:1-2-айәтләрдә мүмкинчилиги көрүниду: —«**Медиялиқ Аһашверушниң оғли Дариусниң биринчи жилида (у Калдийләрниң зиминиға падиша қилинди) йәни тәхткә олтарған биринчи жили мәнки Данијал муқәддәс язмиларни оқушум билән Пәрвәрдигарниң Йәрәмия пәйғәмбәргә йәткүзгән калам-бешарити бойичә, Йерусалимниң харап болидиған жаза мәзгили йәтмиш жил екәнлигини чүшинип йәттим**» («Дан.» 9:1-2).

Данияლниң көз алдидики муһим бешарәт «Йәр.» 25:11-12 болуши керәк еди: —

«**... Бу пүткүл зимин вәйранә вә дәһшәт салғучи объект болиду, вә бу әлләр Бабил падишасиниң йәтмиш жил қуллуғида болиду. Вә шундақ болидуки, йәтмиш жил тошқанда, Мән Бабил падишасиниң вә униң елиниң бешиға, шундақла Калдийләрниң зимини үстигә өз қәбиһлигини чүширип, уни мәңгүгә харабилик қилимән**».

«**Пүткүл зимин**» вәйранә болуп, «**қәһәтчилик вә ваба кесили**»гә учрайдиған мәзгил болса дәл Зәдәкия падиша Небоқаднәсарға исиян көтирип, Небоқаднәсар Йәһуда зиминиға бесип киргән күни билән башлиниши мүмкин: бу вақит Зәдәкия тәхткә олтарған «тоққузинчи жили онинчи айниң онинчи күни», миладийәдин илгәрки 589-жили еди («Әз.» 24:1, 2).

Бу вақиттин 70 «Бабил жили» яки 69 «қуяш жили» кейин, муқәддәс ибадәтханиниң ули қайтидин селинған күни, йәни миладийәдин илгәрки 520-жили, «тоққузинчи айниң жигирмә төртинчи күни»гә кәлгәндә, шу күни Һагай пәйғәмбәр шуни елан қилди: —

«**Әнди өтүнимәнки, көңүл қоюп ойлиниңлар — бу күн, йәни тоққузинчи айниң жигирмә төртинчи күнидин башлап, мошу вақиттин тартип, — йәни Пәрвәрдигарниң ибадәтханисиниң қайта қурулушини башлиған күнидин кейинки ишларға көңүл қоюп ойлиниңлар; данлар амбарға жиғилғанму? Үзүм таллири, әнҗир, анар һәм зәйтун дәрәқлири һеч мевә бәрмиди. Бирақ Мән бу күндин башлап силәрни бәрикәтләймән**» («Һаг.» 2:18-19).

Бизниңчә «вәйран болуш» дәври шу күни билән ахирлашти.

Шарап, һарақ ичиш тоғрилиқ: «Рәкабийлар»дин алған савақлар (36-бап)

Тәвратта яки Инҗилда шарап ичиш мәнъий қилинған әмәс; мәс болуш қәтъий мәнъий қилинған; һәддидин ешип ичиш тоғрилиқ қаттиқ агаһлар бар, һәр қандақ шарап-һарақ тоғрилиқ йәнә рошән жекиләшләрму бар (мәсилән, «Пәнд-несиһәтләр»

20:1). Униңдин башқа Инжил бизгә мошу жәһәтләрдә өзимизгә немә иш яқиду дәп ойлашла әмәс, бәлки башқиларниң һажитигә көңүл қоюшимиз керәклигиниму жекиләйду. Шуниң билән биз башқиларниң етиқадиға яки саламәтлигигә зиян йәткүзидиған ишларни (мәйли шарап ичиш болсун яки һәр қандақ башқа иш болсун) қилмаслиғимиз лазим; буниң рошән бир мисали, һарақ хумари болған адәмниң алдида ичмәслигимиз керәк.

Рәкабийларниң жәмәти болса дәвирдин-дәвиргә әждади Йонадабниң «һарақ-шарап ичмәңлар» дегән тәләплиригә һөрмәт қилип кәлгән еди. Улар шундақ қилип Мусаға тапшурулған қанундики: «Ата-анаңни һөрмәтлә» дегән әмригә итаәт қилған еди.

Әнди ойлап бақсақ: — Улар бир пәйғәмбәр тәрипидин, йәни Йәрәмиядәк улар интайин һөрмәтләп кәлгән бир пәйғәмбәр тәрипидин муқәддәс ибадәтханиниң өзигә, каһинлардин бирисиниң өйигә тәклип қилинди; андин пәйғәмбәр уларни олтарғузуп уларға: «Шарапқа еғиз тегиңлар!» дәп тәклип қилди. Пәйғәмбәр уларға: «Бу Пәрвәрдигарниң сөзи» дегән гәпни қилмиған еди; лекин бу бәрибир интайин һөрмәтлик пәйғәмбәрниң тәкливи болғандин кейин, бу тәклипни һөрмәтләш керәк әмәсму? Улар дәрһал кәскин жавап берип: «Ичмәймиз!» — деди. Улар тоғра қилдиму? Кейин Йәрәмияниң уларниң қилғанлирини тәриплигәнлиги уларниң қилғанлириниң тоғра екәнлигини испатлайду, шуниңдәк униң уларға болған тәкливи әмәлийәттә Пәрвәрдигардин болған бир синақ екәнлигини испатлайду. Бу иш бизгә икки интайин муһим принсипни елип келиду: —

(1) Худаниң сөзи һәр бир инсанниң (униң мәртивиси қанчә үстүн болушидин қәтъийнәзәр) тәклип-тәливидин үстүн туриду; вә: —

(2) Мәлум бир ишниң Худаниң сөзи яки ирадиси екәнлигини ениқ билмигән әһвалда (бу гәрчә бир пәйғәмбәрниң тәкливи болсиму) Худаниң бизгә бурун ениқ тапилиғанлирини өзгәртмәслигимиз лазим. Инжилдики сөзләрдә: «**Ишәштин болмиған һәр қандақ иш гунадур**» дейилгән («Рим.» 14:23). Бу «Ишта гуман болса, қилма!» дегән сөзниң башқа яхши бир ипадисидур.

Бабил шәһириниң өрүветилиши тоғрилиқ бешарәтләр (50-51-бап)

Әжәблинәрлиги шуки, бу баплардики Бабил шәһириниң өрүветилиши тоғрисидики бешарәтләр бирмубир әмәлгә ашурулған айәтләрниму, һәм әмәлгә ашурулмиған айәтләрниму өз ичигә алиду. Биз төвәндә бу икки жәһәт үстидә тохтилимиз. Лекин авал шуларни көрситишимизкә әрзийду: —

(1) Бабил Худа бекиткән вақти кәлгәндә өз гуналириниң жазасини тартип өрүветилиду;

(2) Бабил Худаниң жазасини Исраилға йәткүзгән қурали болған.

(3) Гәрчә Бабилниң өзиниң жазалинидиған гуналири болған болсиму, Худаниң Исраилға көрсәткән ирадиси шуки, Исраил Бабилға (Худаниң «жаза қурал»и сүпитидә) ихтияри билән бойсунуши керәк еди. Улар һәтта 70 жиллиқ бойсунидиған мәзгилдә

Бабилниң тинич-аватлиғи үчүн дуа қилиши керәк еди.

Бабилдин елинидиған қисас Исраилниң иши әмәс, бәлки Худаниңки еди: «**Интиқам алмаңлар, и сөйүмлүклирим; уни Худаға тапшуруп Униң ғәзивигә йол қоюңлар, чүнки муқәддәс язмиларда мундақ йезилған: «Пәрвәрдигар дәйдуки, интиқам Мениңкидур, яманлиқ Мән қайтуримән**»» («Чөл.» 32:35, «Рим.» 12:19).

«**Худаниң күчлүк қолиға бойсунуп, өзәңларни кичик пеил туруңлар, шуниң билән У тегишлик вақитта силәрни жуқуриға көтириду**» («1Пет.» 5:6)

Бу айәтләрдә техи әмәлгә ашурулмиған бешарәтләр

Бабил шәһири һәм империйәси миладийәдин илгәрки 539-жили өрүветилгәндә, өрүветилиши тоғрилиқ берилгән бешарәтләрдин бәзилири көрүлмигән: —

(1) Бабилға һуҗум қилғанлар «**шималий зиминдин Бабилға җәң қилмақчи болған зор бир топ улуқ әлләр**» (50:9) болмастин, бәлки шәриқтин вә шималдин кәлгән Парс империйәсиниң қошунидур.

(2) «**Униң һәр чәт-чәтлиридин келип униңға һуҗум қилиңлар, амбарлирини ечиветиңлар; өнчиләрни догилиғәндәк уни харабә-харабә қилип догилап вәйран қилиңлар; униң һечнимисини қалдурмаңлар!**» (50:26).

Таҗавуз қилған Парс қошуни ундақ қилмиған, әксичә өзлирини бузғунчилиқтин хелә тартивалған. Қораш шәһәрни вәйран қилмиған. 50 жилдин кейин Ксәрксис падиша шәһәрдә исиянни бастуруп сепил-истиһкамларни ғулитип йәр билән йәксан қиливәткән. Шәһәр аста-аста «**дога-дога харабиләр, чилбөриләрниң туралғуси**» (51:37) вә «**бир җаңгал, қағчирақ йәр вә чөл-баяван**» (50:12) болуп қалған. Ахир берип у Ирақтики қумлуқ астиға пүтүнләй көмүлүп кәткән. Шу йәрлик қойчиларму униңдин: «җин чаплашқан җай» дәп шу йәрни дәссәштинму қорққан. Күтүлмигән йәрдин 1980-жиллири Садам Һусәйн уни: «Саяһәт орни болсун» дәп қайтидин қурушқа башлиған.

(3) «**Бабил ичидин қечиңлар, өз җениңларни елип бәдәр қечиңлар!**» (51:6 вә 45). Әмәлийәттә болса Қораш «азат болуңлар» дәп елан қилип пәрман чүшәргәндә, сүргүн болғанлар «җенини елип бәдәр қечиш» керәк әмәс еди. Бәзиләр Бабилда туруверип Ксәрксис Бабилни бәрбат қилғичә кәң-азатилик турмуш өткүзүп кәлгән; шу вақитта бешарәт, шүбһисизки, Бабилда турған бу Йәһудийларға тоғра келип, қисмән әмәлгә ашурулған.

Бабил тоғрисидики бу «техи әмәлгә ашурулмиған» бешарәтләрни қандақ чүшәндүрәләймиз?

(1) «Йәр.» 18:7-8дә, биз бешарәтләр тоғрилиқ шу муһим қанунийәтни байқаймиз: —

«**Бәзидә Мән мәлум бир әл, мәлум бир мәмликәт тоғрилиқ, йәни униң жулунуши, бузулуши вә һалак қилиниши тоғрилиқ сөзләймән; шу чағ Мән агаһландурған шу әл яманлиғидин товва қилип янса, Мән уларға қилмақчи болған яманлиқтин янимән**».

Лекин әлниң ишлири йәнила һәққанийсизликкә петип кәтсә әнди Худа агаһландурған җазани бир күн болмиса йәнә бир күни бешиға чүшириду: —

«**Мән йәнә бәзидә мәлум бир әл, мәлум бир мәмликәт тоғрилиқ, йәни униң қурулуши вә тикип өстүрүлүши тоғрилиқ сөзләймән; шу чағ шу әл көз алдимда яманлиқ қилип авазимни аңлимиса, Мән йәнә уларға вәдә қилған, уларни бәрикәтлимәкчи болған яхшилиқтин янимән**».

Биз Юнус пәйғәмбәрниң 150 жил илгири Нинәвә шәһиригә йәткүзгән агаһидин буниңға бир мисални көримиз. У: «**Қириқ күн ичидә, Нинәвә өрүветилиду!**» дәп җакалиған. Нинәвәдикиләр хәвәрни аңлапла өзлирини төвән тутуп үзүл-кесил товва қилған; нәтиҗидә, шәһәр 40 күн ичидә өрүветилмиди (Юнус буниңдин мәйүслинип кәтти!). Һалбуки кейин, Юнус пәйғәмбәрниң сөзини унтулуп кәткән вақитта, агаһ қилинған җаза чүширилгән. «Мәңгү өрүлмәс» шәһәр җаһанни зил-зилә кәлтүрүп бир күндила балаю-апәт билән өрүветилгән. Тәвратниң «Даниял» қисмидики 4-баптин билимизки, Бабил падишаси Небоқаднәсар өзини төвән қилип тәкәббурлуғи һәм рәһимсизлигидин товва қилип тәхтигә қайта олтарғузулған. Ишинимизки, униң үзүл-кесил товва қилғанлиғи түпәйлидин, Бабилға чүшидиған ахирқи толуқ җаза кечиктүрүлгән.

Йәнә ишинимизки, Инҗил «Вәһ.» 17-18-бапларда аян қилинғандәк, бу «әмәлгә ашурулмиған айәтләр» ахирқи заманларда қайтидин пәйда болған йеңи бир «роһий һәм җисманий» Бабилда әмәлгә ашурулиду. Бу йеңи Бабил дәҗҗалниң пайтәхтлиридин бири болиду. Гәрчә һазир пәқәт «саяһәт орни» болсиму, Садам Һусәйнниң у йәрдә қурулуш елип бериши буниң башлиниши дәп ишинимиз.

Бабил шәһири ишғал қилинғанда бирмубир әмәлгә ашурулған бешарәтләр

Миладийәдин илгәрки 539-жили Бабилниң ишғал қилинғанлиғи тарихта әң әҗәблинәрлик һекайиләрдин биридур. Бабил шәһири Нинәвә шәһиридин техиму «өрүлмәс» еди. «Қош сепил»ниң айланмиси 30 километр, сиртқи сепилниң егизлиги 110 метр вә қелинлиғи 4 метр еди, ички сепилниң қелинлиғи 7 метр еди. Сиртқи сепил үстидә йәнә 80 метр егизликтә мунар-потәйләр җайлашқан еди; шу йәрдин жирақта турған дүшмәнгә оқ, от вә ташларни атқили болатти. Ичидики мемарчилиқ вә йоған имарәтләр шу дәвирдә «җаһанда бир» дәп аталған. Йәшая, Әзакиял вә Йәрәмия пәйғәмбәрләр Бабилниң һалакити тоғрилиқ бәргән бешарәтләр шүбһисизки, шу дәвирдикиләргә «адәмниң әқлигә сиғмайдиған, һәргиз мүмкин әмәс» дәп көрүнәтти. Адәмни әҗәбләндүридиған иш шуки, Бабил оқ етилмай дегидәк ишғал қилинған. Дунияға келишини Йәшая пәйғәмбәр алдин-ала ейтқан, Парс императори Қорәш қошунини йетәкләп шәһәргә йеқинлишиду. Калдийләр қошуни пәқәт шәһәр ичигә чекиниду. Шәһәрдә бир нәччә жиллиқ қоршавға тақабил турғидәк озуқ-түлүк сақланған болуп, йоған Әфрат дәрияси шәһәрниң оттурисидин еқип өткәчкә үзүлмәс су мәнбәсиму бар еди.

Шәһәрни муһасиригә елишниң орниға, Қорәш «алдин жүргүчи қисим»ни шәһәргә йеқин әвәтип, қошунниң көпинчисини дәрияниң жуқури еқини бойида бир нәччә

километр жирақлиққа жайлаштурди. Шу йәрдә униң мутәхәссислири дадил бир планни түзди; улар дәрия еқининиң йөнилишини дәрияға йеқин бир ойманлиққа өзгәртмәкчи болди. Улар шундақ қилип шәһәрдин өтидиған дәрия еқинини төвәнлитип өз күчлириниң дәрияниң кириш вә чиқиш еғизидин, йәни икки тәрәптин шәһәргә киргүзүш пурситини яратмақчи болди. Сепилниң астида дәрияниң икки қетида кемиләр кирип-чиқидиған «икки қанатлиқ» икки чоң дәрваза бекитилгән еди; лекин бу дәрвазилар дәрияниң тегигә йәтмәйтти, әлвәттә.

Шуниң билән Қорәшниң ләшкәрлири дәрия билән ойманлиқ арилиғиға чоңқур лекин қисқа бир өстәң чапти. Өстәңдин чепилған таш-топиларни Әфрат дәриясиниң икки йениға догилап, дәрияни тосушқа тәйярлиди. Бекиткән күни кәчқурун улар өстәңниң әң ахирқи қисмини чепип еғиз ечип, дәрияниң сулирини ойманлиқ тәрәпкә башлиди. Шуниң билән бир вақитта дәрияниң қешиға догилап қойған таш-топиларни дәрияниң ичигә иштирип чүширип дәрияниң йөнилишини тосувалди. Мутәхәссисләрниң көңлидә соққан чотлири тоғра чиқти; дәрия пәсийип, шәһәргә йеқин турған қошун үчүн дәриядин меңип шәһәргә киргидәк пурсәт яритип бәрди.

Дәл шу күни кәчтә, падиша әмирлири билән чоң бир байрамни өткүзмәктә еди. Қедимки замандики грек тарихшунаслири Ксенофон вә Һеродитусниң бизгә хәвәрләндурушичә, Бабиллиқлар учиға чиққан һарақкәшләр еди (Тәврат «Даниял» 5-бапта ордида йүз бәргән ишлар хатириләнгән).

Падиша әмирлири, вәзир-вузралири билән катта зияпәттә олтирип мәс болғанда бир пәриштиниң қоли көрүнүп, тамға һәрипләрни йезип падишаға, бүгүн кечә падишалиғиң сәндин башқа бирисигә тапшурулиду, дәп елан қилди. Ординиң сиртидиму пухралар байрамни тәбриклимәктә еди. Уларниң өзлириниң бехәтәрлигигә болған ишәшиси шунчә камил едики, һәтта сепилда күзәтчилик қилидиған җесәкчиләрму йоқ дейәрлик еди. Икки грек тарихшунасниң дейишичә, шәһәр оттурисидики пухралар һеч немини билмәй турупла шәһәр асасән ишғал қилинип болған.

Вақиәниң бу тәпсилатлири мәлум болғандин кейин, Йәрәмияниң бәзи сирлиқ бешарәтлирини чүшәнгәндәк болдуқ. Төвәндики айәтләрни мисал сүпитидә нәқил кәлтүримиз (оқурмәнләр өзлири башқа айәтләрниң әмәлгә ашурулғанлиғини байқиялиши мүмкин): —

«**Калдийләр үстигә һәмдә Бабилда туруватқанлар, әмирлири вә данишмәнлири үстигә қилич чүшиду, — дәйду Пәрвәрдигар; қилич палчилар үстигә чүшкәндә, улар һамақәт-ахмақлардәк көрүниду; қилич уларниң палванлири үстигә чүшүп, улар патипарақ болуп кетиду; қилич уларниң атлири үстигә, җәң һарвулири үстигә, уларниң сәплиридә турған барлиқ ят ләшкәрләр үстигә чүшиду, улар аяллардәк болиду; қилич ғәзнилири үстигә чүшиду, улар булаң-талаң қилиниду**» (50:35-37).

Биз һазир Парс қошунининң қандақ йол билән шунчә тез шәһәрни бесип киргәнлигини чүшинимиз. Ишғал қилиниш туюқсиз болғачқа, уларниң «**атлири, җәң һарвулири вә барлиқ ят ләшкәрләр**» үчүн күрәш қилишқа һәтта җәңгә тәйярлинишқа вақит-пурсәт йоқ еди.

«**Қурғақчилиқ уларниң сулири үстигә чүшүп, улар қуруп кетиду; буларниң сәвәви зимини ойма бутларға толуп, улар қорқунучлуқ мәбудлар түпәйлидин тәлвишип кәткән. Шуңа чөлдики җаниварлар вә чилбөриләр бирликтә шу йәрдә туриду; шу йәрдә һувқушлар маканлишиду; у мәңгүгә адәмзатсиз болиду, дәвирдин-дәвиргә һеч аһалилик болмайду**» (50:38-39).

Биз һазир «**Қурғақчилиқ уларниң сулири үстигә чүшүп, улар қуруп кетиду**» дегән бу сирлиқ сөзләрни чүшинәләймиз. 39-айәт әсирдин-әсиргә аста-аста әмәлгә ашурулған. Шәһәр чөлдики қумлар астида көмүлүп тепилмас болуп кәтти. Бәзи худасиз капир тарихшунаслар һәтта: «Муқәддәс китапта хатириләнгән Бабил болса бир ривайәт, халас, у мәвҗут әмәс!» дәп мазақ қилди. Лекин 19-әсирдә бәзи археологлар харабиләрни қумлуқлардин колап чиқти.

Ишинимизки, ахирқи замандики «Бабил шәһири»ниң ақивити кона шәһәрниңкигә охшаш болиду — «**Шуңа чөлдики җаниварлар вә чилбөриләр бирликтә шу йәрдә туриду,... у мәңгүгә адәмзатсиз болиду, дәвирдин-дәвиргә һеч аһалилик болмайду**»

«**— Оқларни учлаңлар! Қалқанларни тутуңлар! Пәрвәрдигар Медияниң падишалириниң роһини урғутти; чүнки Униң нийити Бабилға қарши, уни бәрбат қилиш үчүндур; у иш болса Пәрвәрдигарниң қисаси, йәни Униң ибадәтханиси үчүн алған қисасидур. Бабилниң сепиллириға қаритип җаң туғини көтириңлар; күзәтни техиму чиңрақ қилиңлар, күзәтчиләрни Бабилни чөридитип сәптә турғузуңлар; бөктүрмә қоюңлар; чүнки Пәрвәрдигар Бабилдикиләрниң җазаси тоғрилиқ немиләрни дегән болса, У шуни көңлидә пәмләп, уни ада қилиду**» (51:11-12).

Худаниң Бабил империйәсини өрүштики қурали дәрвәқә Медиялиқлар (Парслар билән билләә) еди. Жуқирида дүшмәнлиригә: «**Күзәтни техиму чиңрақ қилиңлар, күзәтчиләрни Бабилни чөридитип сәптә турғузуңлар**» дегән бешарәт болсиму, Бабиллиқлар һалқилиқ пәйттә һеч қандақ күзәтчилик қилмиған; шуниң билән «бөктүрмә»ләр толиму мувәппәқийәтлик болған.

«**Бабилдики палванлар уруштин қол үзиду; улар қорғанлирида амалсиз олтириду; уларниң дәрмани қалмайду, улар аяллардәк болуп қалиду; униң туралғулириға от қоюлиду; дәрваза саласунлири сундурулиду. Жүгүрүп келиватқан бир чапармән йәнә бир чапарманғә, бир хәвәрчи йәнә бир хәвәрчигә Бабил падишасиниң алдидила учришип келип униңға: —«Силиниң пүткүл шәһәрлири у чәттин бу чәткичә ишғал қилинди; дәрия кечиклири егиливелинди, қомушлуқлар отта көйдүрүлди, палванлири дәккә-дүккигә чүшүшти!»— дәп җақалишиду**» (51:30-32).

Биз жуқурида «**Бабилдики палванлар уруштин қол үзиду**» дегән вақиә тоғрилиқ сөз қилдуқ.

«**Дәрия кечиклири егиливелинди**» — бу, шәһәрниң дәриядин һәм ичидики өстәңләрдин өтидиған көврүкләр яки кечикләрни көрситиду. Бу җайлар тәбиий һалда меңип киргән Парс қошуни тәрипидин биринчи болуп егиливелинған.

«**Қомушлуқлар отта көйдүрүлди**» — шәһәрниң сиртиға бир нәччә қумушлуқ җайлашқан. Булар көйдүрүлсә, шәһәрдин қачқанлар йошурунғидәк җайлар қалмайтти.

«**Шуңа Пәрвәрдигар мундақ дәйду: — Мана, Мән сениң дәвайиңни сораймән, сән үчүн қисас алимән; Мән униң деңизини қурутимән, булиқини қағҗиритимән. Бабил болса дога-дога харабиләр, чилбөриләрниң туралғуси болиду; земини адәмни дәһшәт басидиған һәм дайим уш-уш қилинидиған объект болиду, һеч адәм шу йәрдә турмайду**» (51:36-37)

Биз жуқурида бу бешарәтниң көп тәпсилатлири үстидә тохталдуқ. «**Мән униң деңизини қурутимән, булиқини қағҗиритимән**» — бу, Небоқаднәсарниң аяли Никторис қурған чоң бир су амбирини көрситиши мүмкин. Бу су амбири қуруп кәтсә шәһәр вә әтрапидики булақлири қуруп кетәтти. Мүмкинчилиги барки, шәһәрниң мәлум қисмиға су тәминләнмисун дәп бу су амбири Парс қошуни тәрипидин тосувелинған (грек тарихшунас Һеродитусниң «тарихлар» 1:185 ни көрүң).

Йәһоакин сүргүн болғанда зиндандин чиқирилишиниң немә әһмийити бар?

Худаниң Йәрәмия пәйғәмбәр арқилиқ көрсәткән вәдиси бойичә, у Йерусалим вәйран қилинип Йәһудадикиләр сүргүн болған 70 жилдин кейин, улар қутқузулуп, әһвали әслигә кәлтүрүлиду. Бизниңчә Йәһоакинниң зиндандин чиқирилғанлиғи (52:31-34) баян қилиништики мәхсәт, кәлгүсидә бундақ ишларниң мүмкинчилигини көрситиш үчүндур. Чүнки Йәһоакин әски падиша болған еди; Худа Бабил падишаси арқилиқ униңға көрсәткән бу меһир-шәпқити, йәни Әвил-Меродақ падишаниң уни зиндандин чиқирип өзигә дайимлиқ һәмдәстихан қилиши, адәмни интайин һәйран қалдуриду; чүнки Бабил падишалири Худани тонумайдиған, адәттә интайин рәһимсиз адәмләр еди. Лекин һәммигә Қадир Худа рәһимсиз падишаниң көңлигә шундақ бир хиялни киргүзүп, униң қол астидики мәлум бир адәмниң әһвалини шундақ әҗайип өзгәрткән йәрдә, әнди Униң пүткүл бир әлниң әһвалини өзгәртишиму әҗәблинәрлик иш әмәс еди. Шуниң билән сүргүн болған яки башқа жутқа тарқитилған Йәһудийлар бу вақиәдин үмүт алған болса керәк.

Оқурмәнләргә бәлким мәлум болидики, Йәрәмия пәйғәмбәрниң: «Худа силәрни сүргүн болғиниңлардин 70 жил кейин қутқузуп, әһвалиңларни әслигә кәлтүриду» дегән бешарити Парс императори, йәни охшашла Худани тонумайдиған «Қорәш» исимлиқ адәм арқилиқ әмәлгә ашурулған.

Демисәкму, «Йәрәмия» қисмидики бу 52-бап бәлким Йәрәмия пәйғәмбәр дуниядин кәткәндин кейин башқа намәлум бир ихласмән адәм (Баруқмекин?) тәрипидин Йәрәмияниң язмилириға кейин қошулған болса керәк. Йәрәмия өзи бәлким Мисирда вапат болған.

Худаниң Йәрәмияни чақирғанда униңға бәргән вәдиси

Йәрәмия яш жигит болуп, Худа уни чақирғинида униңға төвәндики вәдини қилған: —

«**Қара, Мән бүгүн сени Йәһуданиң падишалириға, әмирлиригә, каһинлириға һәм пүткүл зимин хәлқигә қарши турғучи мустәһкәм шәһәр, төмүр түврүк вә мис сепиллардәк тиклидим. Улар саңа қарши жәң қилиду, лекин сениң үстүңдин ғәлибә қилалмайду — чүнки Мән сени қутқузуш үчүн сән билән биллидурмән, — дәйду Пәрвәрдигар**» (1:18-19).

Оқурмәнләр шуниңға диққәт қилидуки, Худаниң бу сөзлири «өткән заманда» ейтилған. Бир қарашқа, Йәрәмия пәқәт гидәк бир яш жигиттәк көрүнсиму, лекин иман-ишәшкә нисбәтән Худаниң сөзи аллиқачан ишәнгүчиләргә пакит болған. Иман-ишәшкә толған адәм ишларға Худаниң көзқариши билән қарайду.

Йәрәмияниң қириқ жилдики дуч кәлгән қаршилиққа йүзлиниши вә тақабил туруши Худаниң бу сөзлириниң һәқиқәтән пакит екәнлигини испатлиған. Худаниң күч-қудрити Йәрәмияниң җүръити һәм аҗизлиғи арқилиқму рошән көрүнүп кәлгән. Бәзи вақитларда Йәрәмия дәрмандин кәткәнлирини һәм дәрдлирини Худаға төккән: —«**Аһ, мән үчүн чөл-баяванда йолучилар чүшкидәк бир туралғу болсиди! Ундақта хәлқимни ташлап, улардин айрилған болаттим! Чүнки уларниң һәммиси зинахорлар, мунапиқларниң бир җамаитидур!**» (9:2).

12-бапта у йәнә йолниң қийинчилиғи тоғрилиқ дад көтәргән: —«**Мән дәвайимни алдиңға елип кәлсәм, адил болуп кәлдиң, и Пәрвәрдигар; лекин Сән билән Өз һөкүмлириң тоғрилиқ сөзләшмәкчимән; немишкә рәзилләрниң йоли ронақ тапиду? Асийлиқ қилғучиларниң һәммиси немишкә кәңри-азатиликтә туриду?...**

Лекин Сән, и Пәрвәрдигар, мени билисән; Сән мени көрүп кәлгәнсән, Өзәңгә болған садиқлиғимни синиғансән. Уларни боғузлашқа бекитилгән қойлардәк айрип сөрәп чиққайсән, уларни қәтл күнигә айриғайсән...

... Бу хәлиқ: «Худа ақивитимизни һеч көрмәйду» дәватиду?».

Худаниң униңға бәргән җавави күтүлмигән йәрдин чиққан еди: — Йәрәмияниң әһвали техиму тәс, техиму еғир болиду вә һәтта униң өз аилисидикилиридин хәтәргә учрайдиғини болиду: —

«**Сән жүгүргән ләшкәрләр билән бәсләшкәндә, улар сени һалсиратқан болса, әнди сән атлар билән бәсләшсәң қандақ болар? Сән пәқәт аман-течлиқта турған зиминдила хатирҗәм болуп Маңа ишинисән, әнди иордан дәрияси бойидики қоюқ чатқаллиқларда қандақ жүрисән? Чүнки һәтта өз қериндашлириң, атаңниң җәмәтиму саңа асийлиқ қилған. Уларму сени йоқитиш үчүн авазини қоюп бәргән. Гәрчә улар саңа меһирлик сөзләрни қилған болсиму, уларға ишәнмә!**» (12:5-6)

Худаниң җававиниң иккинчи қисми болса Йәрәмияға «Сениң пажиәң вә дәрдиң Мениңкидәктур» дегәндәк еди: —

«**Өзәм аиләмдин ваз кечимән, мирасимни ташливетимән, жан-жигиримни дүшмәнлириниң қолиға тапшуримән**» (12:7). Йәрәмия өз аилисиниң вә жутдашлириниң чәткә қеқишлиридин болған дәрдлирини, уни Худа билән дәрддаш қилған дәп билип йәтти; башқичә ейтқанда, Худа униң дәрд-әләмлирини чүшәнди, чүнки У Өзи дәрд-әләм тартқучи еди.

Билишимизчә, гәрчә у йәнә бәзи вақитларда дәрд-әләмлирини Худаға төккән болсиму, вә гәрчә у техиму қийин, зиядә ечинишлиқ әһвалға чүшидиған болсиму, у йәнила һеч кәйнигә қаримиған. У вәһийдин йорутулған көзлири билән Худаниң ниҗатиниң йәр йүзидә болидиған ахирқи ғәлибисини көргән еди; бу ғәлибә пәқәт өз хәлқигә нисбәтән әмәс, бәлки барлиқ милләтләр үчүн —

«**И Пәрвәрдигар, Сән мениң күчүм вә қорғинимсән, азап-оқубәт күнидә башпанаһимсән. Әлләр болса йәр йүзиниң чәт-чәтлиридин йениңға келиду вә: «Бәрһәқ, ата-бовилиримиз ялғанчилиқ һәм бемәналиққа мирасхорлуқ қилған; бу нәрсиләрдә һеч пайда йоқтур» — дәйду**» (19:16).

Кейин у Худаниң йолини жутдашлириға көрситиш үчүн өз һаяти вә әркинлигини тәвәккул қилиду; у Худа җазани чүшәрмәкчи болған зиминдин бир мирасни сетивалди. У раһәт-парағәттә әмәс, бәлки шу мираста, намрат хәлқи арисида турушни таллиди. Буниңда у бизгә пәйғәмбәрниң қандақ екәнлигини көрситиду; пәқәт Худаниң муһәббити вә өзгәрмәс меһриванлиғи тоғрилиқ сөзләрни йәткүзүш биләнла қалмай, бәлки өз һаятида уларни муҗәссәмләштүриду.

«**И қериндашлар, өзәңлар сораққа тартилмаслиғиңлар үчүн бир-бириңлардин ағринмаңлар; мана, сорақ Қилғучи ишик алдида туриду. Пәрвәрдигарниң намида сөзлигән бурунқи пәйғәмбәрләрниң қандақ азап-оқубәт тартқанлиғи, шундақла сәвир-тақәт қилғанлиғини үлгә қилиңлар. Биз мана мошундақ сәвир-тақәт билән бәрдашлиқ бәргәнләрни бәхитлик дәп һесаплаймиз. Аюпниң азап-оқубәткә қандақ сәвир-тақәт билән бәрдашлиқ бәргәнлигини аңлиғансиләр вә Пәрвәрдигарниң униңға ахирқи қилғинини, шундақла «Пәрвәрдигарниң ич-бағри шәпқәт вә рәһимдиллиқ билән толған»лиғини көргәнсиләр...**» (Инжил, «Яқ.» 5:9-11).